

11-D-48

S 35251

PAMĚTI

Od Mnichova k nové válce
a k novému vítězství

DR. EDVARD BENEŠ

PAMĚTI

Od Mnichova k nové válce
a k novému vítězství

1947

ORBIS-PRAHA

I. PŘED VELIKOU BOUŘÍ

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PŘÍRODNICKÉ FAKULTY URP

STARÝ FOND

č. inv. S 35251

Dotisk prvního vydání v listopadu 1947

Veškerá práva vyhrazena

1. Jak byl postupně prohráván mír z roku 1919

Po podepsání mírové smlouvy versailleské a po vzpamatování se Německa z porážky v roce 1918, t. j. hned asi v letech 1921–22, začalo se v Evropě veliké vzrušující drama: boj o revisi versailleského míru. Byl to jeden z největších a nejdramatičtějších zápasů v politické historii Evropy. Skončil se novou velikou zničující tragedií – druhou světovou válkou.

Boj ten se nejdříve týkal reparací. Začal se brzo po určení přesné výše německého placení v květnu roku 1921 a byl zakončen vítězstvím Německa a likvidováním reparačního dluhu na konferenci v Lausanne, zahájené 2. července 1932; tam byly německé reparace sníženy se 132 miliard marek na 3 miliardy a tam také – ještě během konference – říšský kancléř F. von Papen prohlásil svým známým a přátelům, že Německo ani z toho už nic nezaplatí.

Pak přišly na řadu klausule mírových smluv o odzbrojení. Boj se začal v Ženevě po podepsání závěrečného protokolu smluv v Locarně ze 16. října 1925,* kdy bylo rozhodnuto o svolání konference, na níž měly býti

---

* Vlastní t. zv. locarnské smlouvy byly podepsány slavnostně v Londýně 1. prosince 1925.

stanoveny způsob a míra všeobecného odzbrojení pro všechny mocnosti, a končil se v říjnu roku 1933, rovněž v Ženevě, když Německo 14. října 1933 opustilo odzbrojovací konferenci a 16. března 1935 obnovilo říšskou armádu.

A nakonec přišla revise klausulí územních: začala se v letech 1932–33 Mussoliniho iniciativou k uzavření t. zv. Paktu čtyř velmocí (18. března 1933) a válkou o Habeš, pak Hitlerovou anexí Rakouska a dohodou mnichovskou, až konečně vyvrcholila druhou světovou válkou.

Cílem celého tohoto boje o revisi mírových smluv byla úplná změna mezinárodní situace evropské. Versailleská smlouva dala převahu na evropském kontinentě Anglii a Francii s jejími přáteli a menšími spojenci; revise uvedených tří kategorií klausulí mírových smluv měla tuto převahu na kontinentě odstranit a převést ji na druhou stranu. Jak jsem řekl: o změně území se začalo vážně mluvit od roku 1932–33, t. j. zejména od chvíle, kdy v Německu přišel k moci Hitler a připojil tak k jedné autoritativní diktatuře středoevropské, k fašistické diktatuře Mussoliniho, druhou, daleko nebezpečnější diktaturu německou, nacistickou.

18. března roku 1933 navrhl Mussolini britskému předsedovi vlády Ramsay MacDonaldu a Siru Johnu Simonovi za jejich návštěvy v Římě uzavření známého Paktu čtyř velmocí, jímž se kromě odsunutí Společnosti národů na vedlejší kolej mělo skrytě ustaviti t. zv. evropské direktorium čtyř západních a středoevropských velmocí s vyloučením Sovětského svazu, a výslovně se navrhovala územní revise smluv mírových; v diplomatických rozmlouvách se tehdy ukazovalo na to, že revise ta

se má týkat zejména států Malé dohody a Polska. Francie a Velká Británie se měly stáhnouti ze svých posic na kontinentě do svých koloniálních imperií a ve střední a východní Evropě měly samy s definitivní platností rozhodovat fašistické velmoci, Německo a Itálie. Poněvadž vnitřní politika obou fašistických velmocí byla zároveň zaostřena protisocialisticky a protikomunisticky, byl Pakt čtyř automaticky nejen revisionistický, nýbrž celou svou podstatou také protisovětský.

Pakt čtyř, jak je známo, byl také 15. července 1933 v Římě podepsán, ale k jeho ratifikaci nedošlo nejen pro odpor Malé dohody a Polska, nýbrž především i pro pobouření demokratického francouzského a britského veřejného mínění, které instinktivně vycítilo, že by to především posílilo dvě fašistické diktatury a zajistilo jejich převahu na evropském kontinentě.

Ať posuzujeme tento vývoj boje o změnu mírových smluv jakkoli, byl to zjev v jistém smyslu normální. Po každé válce se poražený pokouší opět se zdvihnout a porážku odčinit buď bojem politickým a diplomatickým, nebo novou válkou. To bylo dosud zákonem historie a politiky mezinárodní a dojde k jeho uplatnění znovu, i po druhé světové válce. Bylo to tudíž tím samozřejmější u národa jako jsou Němci, kteří se tím ostatně hned od počátku nijak netajili, i když to oficiální německá politika stálými projevy o nutnosti zachování míru a o své dobré vůli ke spolupráci se svými bývalými odpůrci zakrývala a i když projevy takové, jako byl na př. Hitlerův „Mein Kampf“ z let 1925 a 1927 nebo projevy různých jiných německých nacionalů a militaristů, odbývala před spojeneckou veřejností jako akce excen-

trické a umírněné německé vládě nepřátelské. Užívala jich však zároveň jako hrozby a nátlaku na spojence pro vynucování dalších koncesí německým vládám, tak zv. umírněným.

Každému, kdo Němce a Německo znal, a každému, kdo Německo od roku 1920 stále a bedlivě pozoroval, musilo být tudíž jasné, že nastane dlouhá perioda boje o mírové smlouvy a že jeho výsledkem bude buď jisté vyrovnání a konečná spolupráce mezi oběma tábory, vítězným a poraženým, anebo nová velká válka. Československá politika nikdy o tom nepochybovala a nedělala si žádných ilusí; četná prohlášení sněmovní a jiná, která jsem učinil ve funkci zahraničního ministra i presidenta, mé stále usilování o mír a o vybudování jeho záruk v Evropě a má cílevědomá práce o bezpečnost státu po celých dvacet let první republiky jsou toho jasným dokladem.

Podíváme-li se tudíž znovu na naši zahraniční politiku mezi oběma světovými válkami, můžeme, po mém soudu, konstatovati nejen naprostou jasnost a plnou vědomost a předvídatost toho, oč jde nebo půjde, nýbrž i stálou jednotnost a důslednost a v tom smyslu přímou linii a vytrvalou pevnost: na jedné straně byli jsme vždy pro stálou práci pro mír, pro spolupráci s odpůrci, pro dohodování se po dobrém tam, kde bylo třeba vývoji ustoupit a kde poraženým národům bylo třeba poskytnouti koncese, aby se s daným novým mezinárodním řádem mohli smířit; na straně druhé jsme usilovali o vybudování záruk kolektivní bezpečnosti a posílení Společnosti národů, a současně připravovali obranu pro eventuelní konflikt.

To byl smysl naší politiky ženevské, naší politiky locarnské, naší politiky jistých koncesí na konferencích o reparace, o odzbrojení, o hospodářskou spolupráci. Takový byl také smysl naší smířlivé a umírněné politiky vůči demokratickému Německu vůbec. Nikdy jsme nevyklučovali a ani nemohli vylučovat možnost dobrého sousedství s opravdu demokratickým a mírumilovným Německem pro případ, že by takové Německo existovalo. Odkazuji tu na knihu dr. K. Krofty: „Z doby naší první republiky“ (vydána v roce 1939 za německého obsazení), v níž je dobře a pravdivě vyloženo, jak jsme šli až na krajní mez koncesí a smířlivosti vůči výmarskému Německu.

Počítali jsme ovšem i s druhou eventualitou: že *totiž tato naše a spojenecká politika smíření nebude mít úspěchu*. Připouštěli jsme, že dokud se reakční Německo a jeho přátelé a spolupracovníci budou cítit slabými, budou se vyslovovat také pro cestu povolného získávání nových posic a zdánlivé spolupráce. Ale přijde chvíle, kdy bude konec koncesím a kdy vítězná strana bude musit jasně říci, že to a ono se učinit nedá a nesmí. Bude-li Německo pokládat tuto chvíli za zralou a sebe za nacionálně a vojensky už dost silné, začne boj novými methodami: hrozbami, násilím a nakonec válkou. Od chvíle, kdy se k fašistické diktatuře v Itálii připojila nacistická diktatura v Německu, nebylo vůbec možno pochybovat o tomto vývoji.

Dejme si dnes, po druhé světové válce, pozor: celý tento postup – přizpůsoben novým poměrům – se bude znovu opakovat!

Na doklad toho, že se naše předmnichovská politika

takto správně dívala na evropský vývoj, cituji tu jeden ze svých nejvýznamnějších projevů. 31. října 1933 měl jsem v poslanecké sněmovně a v senátě výklad o zahraniční politice, v němž jsem podrobně – i když opatrně, jak to bylo nutné v oficiálním projevu – probíral smysl a cíle nacistické revoluce a nastoupení vlády Hitlerovy v Třetí říši. Řekl jsem tehdy o této otázce:

„Čtrnáct let evropské poválečné politiky až do příchodu dnešního režimu v Německu bylo vyplněno bojem o zajištění evropského míru na základě mírových smluv pařížských, při čemž bylo jasno všem i v táboře bývalých vítězných mocností, že nebude možno poražené státy držet trvale v podružném postavení a že vyrovnání mezi oběma tábory se má pohnáhlou připravit, pokojnými cestami upravovat, vzájemné posice vyrovnávat a tak postupným kompromisem dojít konečně k nové mírové organizaci Evropy...“

Německá revoluce národněsocialistická tento povolvný postup přervala. Po mém soudu konečné cíle a ideály Stresemannovy politiky nebyly vcelku příliš daleko od konečných cílů politiky dnešního Německa; lišily se jen metodami, svými projevy vnějšími, svým postupem a větším pochopením cílů, snah a potřeb ostatní Evropy, jež pak mělo vliv i na taktiku a postup Německa Stresemannova... Od sjednocení německého národa v době moderní přes revoluci roku 1848 měla německá politika svůj všenněmecký podklad, měla jej politika říše Vilémovy a má jej i politika Německa dnešního. S tím musí Evropa počítat jako s naprostým faktem a podle toho se zařídit...

Dnešní Německo pokládalo však tempo a metody Německa Stresemannova, jimiž německé národní cíle uskuteč-

ňovalo, za příliš pomalé, přetrhlo vývojovou linii a začalo užívatí metod radikálnějších. Má to za následek, že téměř ve všech evropských státech jsou najednou zvětšenou expansivností německého národního dynamismu překvapeni, někteří přestraseni, uvědomují si tuto mocenskou změnu, kterou, jak se zdá, očekávali poněkud později, a začínají z toho vyvozovat politické důsledky a zařizovat svou politiku i taktiku.“

Cituji tento výňatek ze svých parlamentních řečí – a mohl bych jich citovat ještě mnoho – aby bylo patrné, že naší politice byly ve chvíli příchodu nacistického Německa jeho mezinárodní cíle a celá tehdejší evropská problematika zcela jasné. Viděl jsem dost přesně, oč v Evropě jde, viděl jsem neodvratnost chvíle, kdy se oba tábory buď definitivně o mírovém vývoji Evropy rozhodnou, nebo se střetnou ve strašném konfliktu. Chtěl jsem, aby náš stát, který se nacházel právě ve středu těchto sporných zájmů a který byl státem novým, tradicí, vývojem a známostí ve světě ještě ne dost upevněným, ve chvíli, kdy buď k vyrovnání nebo k eventuelní srážce dojde, byl dobře zakotven, připraven a mohl šťastně obstát ať při jednání diplomatickém, ať ve válečném konfliktu.

Proto jsem se také snažil – pokud to bylo v našich silách – udržet stůj co stůj evropský tábor spojenecký z roku 1918 – Anglii, Francii a její spojence z první světové války – co nejdéle v jednotě a ve spolupráci, vedle našeho spojení s Francií a státy Malé dohody, jsa přesvědčen, že může dojít k nějakému vyrovnání v míru, jen když Německo bude v kritickém okamžiku postaveno před celou koalici států, když se mu nepodaří

spojenectví ta rozvrátit a pustit se do boje pro své cíle proti každému z nás zvláště a proti jednomu po druhém. To byl také *hlavní důvod*, proč jsem usiloval tak soustavně od roku 1922 až do roku 1938 a znovu za druhé světové války o spolupráci a dohodu evropského západu se Sovětským svazem.

Když v říjnu roku 1933 nacistické Německo odešlo z odzbrojovací konference a ze Společnosti národů, *přiznal jsem si, že je pravděpodobně s politikou všeobecné dohody konec a že v Evropě jdeme téměř nezadržitelně do hrozného válečného konfliktu*. Tehdejší zástupce Německa na odzbrojovací konferenci, velvyslanec Nadolny, při svém odchodu ze Ženevy v říjnu 1933 mi to na mou přímou otázku jasně doznal, dodávaje, že poslední krok Hitlerův, t. j. odchod Německa ze Ženevy, je „šlénstvím a že to je začátek nové hrozné tragédie a opětného strašného pádu Německa“.

Tato diagnosa se mi potvrzovala vývojem nacionalismu a nacismu v Německu. Jeho nezastřený a nezakryvaný *expansivní pangermanismus*, jeho jasné, nekompromisní vyhlášení boje na život a na smrt demokracii všech odstínů, jeho plánované a záměrné ovlivňování všech Němců v cizině a používání jich jako revoluční organizace proti státům, v nichž žili, jeho soustavně a programové mluvení o středoevropském „Lebensraum“, o „Herrenvolku“, jeho bestialní antisemitismus a celý ten primitivismus, jímž se vyznamenával jeho tak zvaný „Führer“ – který ostatně už svou vulgární osobou charakterisoval velmi dobře celou tu doktrinu i tento nový německý režim – to vše bylo mi důkazem, že už zde *nejde o dva politické tábory*, poražené Německo a vítězné

spojence, *nýbrž o dva naprosto rozdílné a nesmiřitelné světy*, jejichž názory, cíle a ideje a právní koncepce se zásadně rozcházejí a nakonec se spolu srazí.

K tomu jsem si připojoval problém Sovětského svazu. Kam jej v tomto evropském boji zařadit a kde se on nakonec octne? Nesouhlasil jsem nikdy s politikou západních demokracií, která po dlouhou dobu Sovětský svaz isolovala a z evropské a světové spolupráce jej vylučovala. Zdálo se mi, že boj bude rozhodnut pro tu stranu, k níž se nakonec Sovětský svaz přikloní. A proto jsem soustavně a *včas* usiloval, aby se přiklonil k řadě evropských demokracií. Míval jsem pro to i doma i za hranicemi po celá léta konflikty a, jak je známo, nemalé boje.

Už za minulé války jsem společně s prof. Masarykem kategoricky odmítal každou politiku intervence proti Sovětskému svazu. Naše zásada v poválečné politice Evropy byla neisolovat Sovětský svaz, snažit se s ním spolupracovat a přivodit tak jeho vyrovnání s celou ostatní Evropou. Jednak proto, že jsme vždy hájili stanovisko, že bez účasti Sovětského svazu nebude v politice Evropy a světa ani rovnováhy, ani skutečného míru, jednak proto, že jsme se obávali, aby isolační politika evropského západu proti Sovětskému svazu jej netlačila, třeba i jen takticky nebo dočasně, do dohody s Německem proti ostatní Evropě, která mohla být tehdy Evropě a celému jejímu dalšímu vývoji krajně nebezpečná. A pro nás, pro Československo, by byla mohla znamenat nebezpečí přímo smrtelné.

Proto jsme už v roce 1922 navázali na Janovské konferenci se Sovětským svazem styky a snažili jsme se udržovat s ním přes rozhodný odpor naší pravice dů-

sledně přátelskou spoluprací až do roku 1938. Proto jsme také od chvíle, kdy i v Sovětském svazu viděli nebezpečí převahy fašistických diktatur pro Evropu a změnili svůj vztah a celou svou taktiku a postup vůči západním demokraciím a Společnosti národů, dělali vše, aby se Sovětský svaz stal přímým spojencem západní demokracie i naším. K smlouvám spojeneckým mezi Sovětským svazem na jedné a Francií a námi na druhé straně pak došlo v roce 1935. Zdůrazňuji, že už za první světové války i po celou dobu další až do roku 1938 a do dneška, jsme v této politice nebyli vedeni nějakými ideologickými motivy z *oboru politiky vnitřní*. Naše úvahy o nutnosti dohody se Sovětským svazem byly *vždy určovány výlučně hledisky celkové evropské politiky mezinárodní a mírové*.

Pokládali jsme tudíž za veliký triumf naší a evropské politiky mírové, když Sovětský svaz vstoupil 18. září 1934 do Společnosti národů, začal s Francií a s námi provádět důsledně politiku kolektivní bezpečnosti a nakonec uzavřel s Francií a s námi smlouvu o vzájemné pomoci a se státy Malé dohody a s Polskem pakty o neútočení. Znal jsem osobně poměry v Sovětském svazu celkem dost dobře: věděl jsem, že režim byl od určité doby velmi silný a že tudíž řeči a propaganda o možnosti nějakého vnitřního převratu s kterékoli strany byly buď naivním nesmyslem nebo přehnanou a záměrnou propagandou; věděl jsem také, že jeho vojenská síla je veliká, dobře organisovaná a že ještě poroste.

A konečně jsem v roce 1935 věděl, že obě pětiletky změnilы podstatně hospodářskou strukturu Sovětského svazu tou měrou, že se stal jedním z největších evropských států průmyslových. Moje cesta do Ruska

v době od 6. do 17. června 1935 mi tyto poznatky naplno potvrdila...

Velmi zdůrazňuji, že jsme se pokusili se vši upřímností a tehdy za plného souhlasu celého našeho vládního tábora uvedenou linii československé zahraniční politiky doplnit v letech 1932–33 dohodou s Polskem, právě s ohledem na možný blížící se konflikt s Německem. Je už dnes všeobecně známo, že jsem dohodu politickou s podkladem a přípravou pro dohodu vojenskou nabídl v září 1932 v Ženevě ministru Beckovi. Slíbil mi tehdy, že o tom uváží a pak mi sdělí. Když odpověď nepřicházela, nabídku jsme opakovali z jara 1933 po jmenování Hitlerově říšským kancléřem prostřednictvím polského vyslance v Praze W. Grzybowského. A když ani pak odpověď nepřišla, pověřil jsem našeho vyslance dr. V. Girpsu, aby nabídku znovu opakoval ve Varšavě. Ani pak odpověď nepřišla. *Zato však 26. ledna 1934 byl podepsán v Berlíně známý – a osudný – pakt polsko-německý*, čímž převažující Německa na jeho útok v letech 1938–39 byla podstatně umožněna. Piłsudski patrně chápal, že politika dohody s demokratickým Československem je neslučitelná s nedemokratickými a nesociálními tendencemi jeho polofašistického režimu polského, podporovaného polskou aristokracií a reakcí.

K těmto zásadním směrnici naším zahraniční politiky předválečné ještě dodávám, že byla vždy vedena zásadou nedělitelnosti evropského míru a kolektivní bezpečnosti, vyjádřené paktem o Společnosti národů, kterýchžto principů jsme se nikdy nevzdali a vždy jim věrně zůstávali. Jednak proto, že je to myšlenka správná, ethicky jediné ospravedlnitelná, která by měla být i v budouc-

nosti cílem každé mezinárodní politiky. Jednak však také proto, že po první válce světové Společnost národů byla opravdu velikou politickou a mravní silou, která znamenala tehdy zásadně *mírové* vyrovnávání zájmů velmocí a vzájemné udržování rovnováhy jejich sil.

Bylo možno pevnou a zásadovou politikou ze ženevské instituce učinit veliký nástroj proti každé agresi. Bylo by tudíž bývalo hříchem tohoto nástroje neužít a aspoň se nepokusit trvalou a silnou instituci z něho vytvořit. To ovšem neznamenal, jak mnozí moji odpůrci tehdy soudili, že věříme *slепě* v účinnost Společnosti národů za všech okolností a že v ni vkládám všecku svoji naději. Celý náš spojenecký systém tuto naši stálou kritičnost dokazoval.

Dodávám konečně, že naše politika Malé dohody byla prostě výrazem našeho přesvědčení, že polofeudální Maďarsko, vyšlé z první světové války, postaví se v každé příští evropské krizi z důvodů sociálních i nacionálních automaticky na stranu německého imperialismu a pruské reakce proti svým třem menším sousedům a že každý pokus vytvořit s ním nějakou jinou konstelaci (jako na příklad pokusy polské reakce dohodnouti se s reakcí maďarskou) jsou a budou – pokud se Maďarsko sociálně nezmění – nejen marné, nýbrž přímo směšné. A když se v Itálii upevnil fašismus a v Německu nacismus, bylo trvalé spojení tří reakcí, italské, německé a maďarské, nevyhnutelné, i když to nakonec pro Maďarsko musilo znamenat novou velikou pohromu. Proto bylo spojení malodohodové ve formě, již jsme mu dávali my, spojením jedině možným a za daných poměrů přirozeným. A proto i odchýlení od něho znamenalo pro

kterýkoli malodohodový stát prostě kopat hrob své budoucnosti. *To ovšem bezpodmínečně vyžadovalo, aby se sociálně – pozvolna aspoň – změnila i Jugoslavie a Rumunsko.* Byl jsem si vždycky vědom, že nestane-li se to, bude to stálou vnitřní slabostí celého spojení malodohodového, *která je nakonec rozvrátí.*

Chci k tomu hned dodat, že tato koncepce evropské mezinárodní politiky a dohoda o soustavné spolupráci se Sovětským svazem proti útočnosti a reakci v Německu nutně vyžadovala, aby západní Evropa pochopila nutnost jistého přizpůsobení sociální politiky západní Evropy poměrům v Sovětském svazu, který prošel revolucí, a aby právě tak Sovětský svaz vážně pomýšlel na určité přizpůsobení sovětských politických a revolučních poměrů koncepcím *politické* svobody v západní Evropě. Anebo: aby se tyto různé systémy aspoň tolerovaly. A znamenalo to pro mne, že západní Evropa bude nucena povolovat vývoji ve smyslu sociální a hospodářské politiky výrazně pokrokové a opravdu demokratické a že tudíž západoevropská buržoasie bude musit býti vedena tak, aby vrstvám dělnickým a přímo socialisticky orientovaným mohly býti poskytovány značné koncese sociální a hospodářské. Zdálo se mi, že evropský a světový mír toho bezpodmínečně vyžaduje a že za tyto koncese stojí.

V tom smyslu jsem chápal i politiku československou, vnitřní i zahraniční, v tom smyslu jsem její vývoj podporoval a soudil jsem, že tak musí býti orientována postupně, krok za krokem, vývojově, že to je a bude prostě jedna z podmínek mezinárodní bezpečnosti a přímo existence našeho státu. Nikdy jsem nespouštěl se

zřetel fakt, že trvání československého státu je vázáno na existenci Evropy demokratické, pokrokové, sociálně vyspělé a stále jdoucí vpřed. V takové Evropě – soudil jsem – svou národní existenci vždycky udržíme. V Evropě reakční, podporující fašismus a ubíjející nebo jen mařící demokracii, svobodu a pokrok, budeme my vždycky v nebezpečí. V tom smyslu platila pro nás Masarykova slova, že státy se udržují těmi ideami, z nichž vznikly.

Z těchto všech zásad jsem vycházel soustavně a důsledně; a v tom smyslu je třeba chápat i ty mé nikdy neutuchající vnitropolitické boje. Byl jsem vlastně od svého návratu z mírové konference v září roku 1919 stále v jistém druhu vnitropolitické oposice – a proto také ty vytrvalé snahy naší předmnichovské pravice definitivně se mne zbavit.

To byly a takovými zůstávaly základní these naší zahraniční politiky po roce 1919–21 a zejména v letech 1932–38, v době, kdy v Německu přišel k moci nacismus.

2. Události, jež vedly k Mnichovu – Naše úsilí o záchranu

a) První Hitlerovy pokusy o rozvrat Evropy – Pakt Hitlerův s Polskem Piłsudského

Akutní mezinárodní krise, kterou se opravdový rozklad poválečné Evropy začal, vypukla už v roce 1931 novým rozvířením konfliktu japonsko-čínského, který se hned

dostal do Ženevy. V Evropě pokračovala tato krise nejdříve zesílením konfliktů uvnitř Německa a německými volbami z roku 1932, v nichž nacismus dosáhl takových úspěchů, že se Hitler mohl v lednu 1933 uchopit v Berlíně moci. V celé Evropě se brzo cítily dalekosáhlé důsledky této události, především hned na odzbrojovací konferenci v Ženevě, kde v říjnu 1933 vyvrcholily – jak jsem už dříve pověděl – odchodem Německa z konference a pak i ze Společnosti národů. Tím se konflikt Německa s celou ostatní Evropou stal zřejmý a byl od té chvíle už neustále na pořadu denní politiky evropské.

Pakt čtyř, přímý to předchůdce a vzor pro dohodu mnichovskou z roku 1938, nejen evropskou krizi nezklidnil, nýbrž ji jen ještě více přiosťoval a rozšířil, zvláště když pakt sám na podzim roku 1933 jak pro odpor Malé dohody a Polska, tak především pro odpor veřejného mínění ve Francii a v Anglii musil padnout.*

Novým průvodním znakem dalšího vývoje, znakem obzvláště povážlivým, vzešlým z neuváženého, ne-

---

* Snad bude ještě jindy příležitost povědět více o mém jednání v Ženevě s min. Beckem z jara roku 1933 o společném postupu Malé dohody a Polska proti Paktu čtyř, kdy jsme dospěli téměř k úplné shodě, smluvili Beckovu návštěvu v Praze a celý další postup a pokus o novou dohodu československo-polskou. Pomáhal tu velmi účinně pozdější min. Edward Raczynski. Ale po delším telegrafování Becka s Varšavou přišla odtud – patrně od Piłsudského – kategorická odpověď: *nikoli*, a celá akce hned poté padla. Zdá se, že se tehdy začala připravovat definitivní přeorientace Polska na Německo. Piłsudski prý tehdy rozvíjel teorii, že Polsko, stávajíc se více a více velmocí, může a musí ukázat Francii, že může také dělat politiku na ní nezávislou.

rozvážného a domýšlivého vzdoru, byl už uvedený krok polské politiky, t. j. t. zv. Pakt německo-polský z 26. ledna 1934, o nějž Poláci začali s Hitlerem jednat už na podzim roku 1933. I když to byla především polská odpověď na Pakt čtyř – t. j. na čin Polsku v podstatě nepřiznivý, ne-li nepřátelský – byla to jedna z oněch osudných smluv a zákazonosných kroků této periody, která obzvláště přispěla k napětí mezi Francií a Polskem, k novému napětí mezi námi a Polskem a Sovětským svazem a Polskem, zejména však k dále se vyvíjejícímu odklonu Paříže od střední Evropy vůbec a k pozdějšímu tvoření se oněch francouzských klik lavalovských, bone-tovských a pétainovských, které vedly posléze k jednání o dohodu Francie s Hitlerem, pak k Mnichovu, pak k hroznému pádu Polska a konečně ke kapitulaci samotné Francie v červnu 1940.

Když mi vyslanec Grzybowski přišel 28. ledna 1934 oznamovat podpis německo-polského paktu, řekl jsem mu v podstatě toto:

„Pokládám podpis vaší smlouvy s Německem za velkou ránu dnešní evropské politice. Znamená to, že pomůžete Německu, aby o odzbrojení už vůbec nejednalo a přešlo definitivně k volnému zbrojení. Znamená to, že opouštíte frontu Ženevy a dáváte možnost Německu odůvodňovat jeho expansivní politiku protiženevskou. Dostanete se tímto spojením s Německem velmi daleko, neboť tím je celý t. zv. francouzský systém evropské bezpečnosti znehodnocen a naše společná východní fronta proti německé útočnosti znemožněna.“

Vyslanec Grzybowski mi namítl, že podepsání Paktu čtyř přinutilo Polsko, aby také ono svobodně si hledalo

svou bezpečnost a že Francii a Anglii se musí dát najevo, že Polsko může jít také svými vlastními cestami. Řekl jsem na to, že touto cestou se dojde jen k posílení Německa a k jeho přípravě na Polsko i na nás. Grzybowski odpověděl, že oni vědí dobře, že se Německo připravuje i na ně, že pakt ten tak jako tak deset let trvat nebude, že to snad přivede i Francii na správnou cestu, na níž bude více počítat s Polskem, a že to ostatně i pro Polsko znamená získat čas proti Německu a na konflikt s ním se lépe připravit.

Odpověděl jsem mu, že to je prostě špatná kalkulace: také Německo potřebuje na přípravy pro své expansivní, vražedné podniky čas, ve svých plánech bude kryto paktem s Polskem a, jsouc více než dvakrát silnější Polska, získá tím několikrát více času, lépe se připraví a pak půjde proti nám všem.*

---

* V cirkulární depeši našim vyslanectvím jsem tehdy celý tento rozhovor krátce shrnul a naše úřady informoval. Poslal jsem jim tento telegram, datovaný 28. I. 1934:

K polsko-německému paktu Vám dávám tyto informace a toto naše stanovisko:

1. O existenci jednání a o úmyslu obou stran dát výraz vztahu německo-polskému smluvní formou ve smyslu německo-polského communiqué z 15. listopadu 1933 byli jsme informováni našim berlínským vyslancem hned po uveřejnění communiqué. Později přišla zpráva, že se to má státi ve formě jakési deklarace. 19. ledna 1934 sdělil náš varšavský vyslanec, že podepsání paktu bude připraveno a že v jistých kruzích se tvrdí, že je vázáno na „désinterressement“ Polska ve věci rakouské a na neuzavření dohody polsko-československé. Týž den měl jsem rozhovor v Ženevě s min. Beckem, ale o podepsání a jednání o deklaraci nebylo mi řečeno ani slova.

2. 27. ledna sdělil mi od své vlády úředně polský vyslanec v Praze toto:

Mezitím Mussolini pokračoval ve své expansivní politice na Balkáně a v Africe. V říjnu 1934 poskytl hlavní pomoc Pavelicovi v jeho přípravách vraždy krále Alexandra; současně připravoval svou válku proti Habeši. Když se po smrti Barthouově stal Laval ministrem zahraničních věcí, začal Mussolini jednat s Paříží, aby k habešskému dobrodružství dosáhl souhlasu Lavalova. Podal se mu to. Hitler naproti tomu v březnu roku 1935 učinil další důležitý krok k expansi své: porušil záměrně odzbrojovací závazky Německa a od rozsáhlého zbrojení tajného přešel k veřejnému prohlášení o obnovení německé armády.

Zdalo se, že tuto vzrůstající krizi zastaví Shromáždění Společnosti národů svým rozhodnutím ze 7. a 10. října 1935 o sankcích, jimiž se postavilo bojovně proti italské výpravě do Habeše. Celá akce byla vedena přede-

a) Vláda polská zdůrazňuje, že veškerý obsah všeho jednání polsko-německého je vyjádřen v textu deklarace, a že tudíž mimo to o jiném se nejednalo. Na můj dotaz, zdali podepsání deklarace bylo vázáno na výše uvedené podmínky, mi odpověděl, že jeho sdělení odpovídá na tu otázku negativně, ale že mou otázku ještě vládě odevzdá.

b) Deklarace je prý jen pokračováním jednání o communiqué z 15. listopadu 1933 a písemným vyjádřením toho, co bylo tehdy řečeno ústně.

c) Je to prý dodatek k Locarnu, týkající se hranic, jinak prý však celá base polské politiky ve věci ostatních jeho smluv a Společnosti národů zůstává beze změny.

Naše stanovisko k celé věci je toto:

1. Deklarace má výhody a nevýhody. Nevěříme sice, že bude dodržena věčně i časově a je jisto, že Varšava se mylí, soudí-li, že má deset let pokoj s otázkou hranic. Soudím, že v odstavci o řešení otázek politických, hospodářských a kulturních Němci buď přímo

vším z podnětu Anglie, která se tehdy přes soustavnou sabotáž, prováděnou v Ženevě Lavalem, postavila ústy svého zahraničního ministra Sira Samuela Hoara s nebyvalou rozhodností za ženevskou instituci. Já osobně jsem tehdy poskytl plnou podporu Společnosti národů a jako předseda Shromáždění Společnosti jsem bez rezerv a vydatně přispíval Siru Samuelovi Hoarovi v jeho akci pro uplatnění sankcí proti útočníkovi. Byl jsem za to doma od naší pravice rozhodně kritisován.

Ale tento okamžitý odpor vůči násilníkům byl brzy zkompromitován tím, že Laval jednak odmítl sankce důsledně provádět, jednak se nakonec dohodl s týmě britským ministrem věcí zahraničních Samuelem Hoarem, který, prosadiv v Ženevě nejdříve sankce, tak neuvěřitelně rychle opustil své dřívější zásadní hledisko a dal souhlas, aby se území Habeše ještě před koncem habešské

nebo sami u sebe si vyhradili položit v jednání bilaterálním otázku hranic a že tudíž je už v deklaraci samé zárodek sporu.

2. Výhody dojednání toho *pro Německo* jsou tyto:

a) Německo Hitlerovo prolomilo hráz izolace.

b) Německo, které potřebuje čas ke svému zesílení vnitřnímu a ke zbrojení, ten čas získává ve větším rozsahu nežli Polsko.

c) Nepřímo dotýká se dohoda ta autority Společnosti národů a slouží tak politice těch, kdož jsou proti Ženevě.

d) Nejvážnější důsledek bude, že toho bude užito proti Francii v jednání o odzbrojení jako doklad mírumilovnosti Německa, a tudíž jako nátlak na Francii ke koncesím.

3. Nutno vyčkat, zdali důsledky dohody se neukáží v politice Francie k Německu, zdali jí to nepožene k dohodě s Německem a ke koncesím v odzbrojení, neboť v tom případě nastaly by nové obtíže s Polskem, které nechce v žádném případě odzbrojit a zejména přijmout plán MacDonalduv. Polsko však očekává, že velmoci se samy o odzbrojení nedohodnou a že tudíž ono samo tento svůj odpor

války rozdělilo mezi Mussoliniho a císaře habešského. Přestože odpor veřejného mínění v Anglii k tomuto nešťastnému ujednání přivodil pád Samuela Hoara, který podal 19. prosince 1935 demisi, evropský zmatek se tím jen ještě zvýšil. A brzo poté, v červenci roku 1936, vypuknutí vzpoury španělských fašistických generálů za pomoci Hitlera a Mussoliniho proti španělské republice a za neuvěřitelně chabé reakce západních velmocí demokratických evropský chaos dále stupňovalo.

Ostatně celé jednání mezi velmocemi o španělskou občanskou válku v letech 1935 a 1936 (vzpouora proti republikánskému Španělsku vypukla 18. července 1935), zejména ona známá činnost londýnského neintervenciho komitétu, která nemohoucnost západních velmocí – zastavit fašistický útok proti španělské republice – jen potvrdila, ukázala už jasně převahu politické iniciativy fa-

k odzbrojení nebude musit projevit a tím se sporu o to s Německem vyhne. Spor ten tak zůstane omezen podle jeho názoru na západní mocnosti. Zdali je to správné, ukáže blízká budoucnost.

4. Naše politika zůstane nezměněna. Naše sblížovací akce s Polskem trvá, s naší strany je upřímně vedena, pakt o věčném přátelství byl mu nabídnut a v rozmluvě s Beckem v Ženevě jsem věci znovu precisoval; my nyní prostě vyčkáváme.

5. Očekávám, že Německo dá nyní v nějaké formě najevo, že by se dalo totéž co s Polskem učinit i s námi. Neodmítneme sice a priori možnost rozhovorů, ale žádné iniciativy se neujmeme a nic žádat nebudeme. Žádné hraniční nebo jiné spory s Německem nemáme a není nám tudíž třeba toho, co udělalo nyní Polsko. Kdyby se však o čemkoli mělo hovořit nebo jednat, neuděláme nic bez Malé dohody a bez předběžného loyálního dohovoru s Francií. Také vůči Německu po této stránce bude ovšem náš postup loyální a otevřený. Nemohli bychom však přijmouti nic, co by se jakkoli, přímo či nepřímou, dotklo autority Společnosti národů.

šistické a nacistické i její rozkladné moci na kontinentě proti evropským demokraciím. Bylo tomu tak přes to, že do sporů mezi velmocemi západními a středoevropskými začal od doby španělské války zasahovat přímo a aktivněji také Sovětský svaz.

Mezitím však 7. března 1936 Hitler novým svým krokem – obsazením levého břehu Rýna – zasadil evropskému míru jednu z *posledních a rozhodujících ran*. V té době bylo Československo – a tehdy podle všeho také Polsko – připraveno jít na straně Francie do konfliktu s Německem. Řekli jsme tehdy jasně francouzskému vyslanci v Praze, že budeme následovat Francii, vyvodili z Hitlerova činu důsledky, neboť jsme se cítili vázání k Francii smlouvou. Hitler tu porušil locarnskou dohodu a její t. zv. Rýnský pakt, který mezinárodně opravňoval Francii a Anglii právě v tomto speciálním případě jít okamžitě do války. Západní demokracie mohly Německo a jeho zločinnou politiku včas zarazit. Po mém soudu byli jsme my vázání jít s nimi a byli bychom šli. Nestalo se nic.

Francie se tu dopustila nejosudnější chyby, poško-

6. Fakt, že Německo bude uvolněno trochu více vůči Rakousku, nás zatím neznepokojuje. Snad to bude působit více na precisování politiky italské a na zdůraznění, že se rakouský problém skutečně stal problémem evropským a nikoli jen naším nebo francouzským. Bude to hnát k jeho evropskému řešení.

7. V Moskvě vzniká přirozeně ze sblížení polsko-německého nová nedůvěra.

Do jaké míry deklarace tato je pro politiku polskou a evropskou vůbec omylem, ukáže se patrně brzo. Veřejnými nebo tiskovými projevy se o tom nesmíme dát mýlit.

E. B.

zující Evropu, že podle smlouvy, *právě pro tento případ a přímo v dohodě a s podpisem Německa sjednané*, nevystoupila. Západní demokracie postupovaly v tomto případě s nevysvětlitelnou slabostí, nerozhodností a nejlehkovážnější neprozíravostí. Podle tvrzení oficiálních míst britských i francouzských zavinil prý tento postup osobně tehdejší ministerský předseda P. E. Flandin. Báł se prý vlivu a sociálních důsledků války pro vnitřní poměry ve Francii a způsobil proto svým postupem na schůzích britsko-francouzsko-belgických v Paříži a Londýně, kde se jednalo o odpovědi velmocí na Hitlerovo obsazení levého břehu Rýna, že se válečného zákroku podle znění smlouvy locarnské proti Německu neužilo. Tento osudný krok francouzské politiky byl konečnou a *přímou* příčinou rozkladu a tragedie Francie. *Tam byl také začátek Mnichova a kapitulace z června 1940.* V březnu 1936 opustila Francie sama sebe; tím snáze opustila v září 1938 nás. A její vlastní kapitulace v roce 1940 a z ní pak vzešlý hluboký pád byl toho všeho přímý důsledek.

Řeč, kterou pronesl Hitler při obsazení levého břehu Rýna a v níž současně dával najevo, že locarnské dohody v ostatních klausulích zůstávají v platnosti a že Německo je ochotno dohodnout se se všemi svými sousedy o spolupráci, o neútočení a o vzájemném respektu hranic, dokonala proces politického rozkladu ve střední Evropě, když si tato Evropa zjistila, že Francie a Anglie nedokáží rázným zakročením znemožnit nové porušení smlouvy pro ně a pro Evropu tak důležité, jako byl t. zv. Rýnský pakt, podepsaný v Locarnu.

Beckovo Polsko tehdy s cynickou škodolibostí naznačovalo, že je nyní vidět, jak uzavření jeho paktu s Ně-

meckem v lednu roku 1934 bylo správné: Francie nebrání ani sama sebe, jak mohlo tudíž Polsko počítat s tím, že podle své spojenecké smlouvy bude bránit je? A s Německem, které je nyní už zase velkým pánem v Evropě, to má Polsko všecko včas vyřízeno, kdežto ti ostatní budou se nyní těžce o jeho přízeň ucházet! Byla tudíž polská politika správná či ne?

V Jugoslavii to posílilo silně odklon od Francie a princ Pavel i jeho předseda vlády Stojadinović toho brzy využili, aby se tím usilovněji přibližovali k Berlínu. Cítili jsme to silně už na počátku června 1936 na schůzi Malé dohody v Bukurešti a při mé cestě do Rumunska.* Princ Pavel už tam jasně naznačoval, že se západní Evropou mnoho nepočítá.

Rumunská politika se silně otřásla, bulharští fašisté jásali a Rakousko dobře cítilo, co úspěšný německý krok proti Západu může znamenat, neboť hned poté rozvrtná práce německých nacistů uvnitř Rakouska i na hranicích Říše proti Rakousku zesílila tou měrou, že kancléř Schuschnigg chtěl nechtěl byl přinucen podepsat svou známou dohodu s Hitlerem z 11. července 1936.

To byla nejen první, více méně dobrovolná rána do samostatnosti rakouské republiky, nýbrž i rána rozhodující.** V Rakousku učinila z nacismu legální hnutí, říš-

* Ostatně při svých osobních rozhovorech s králem Carolem pozoroval jsem od roku 1934 jeho nelíbený obdiv pro politiku Hitlerovu a pro Hitlera osobně a on sám ve svém postupu a vnitřní politice zjevně napodoboval - někdy až do podrobností - Mussoliniho. Linií politiky malodohodové se však upřímně snažil zůstat věrný tak dlouho, pokud to šlo.

** Já sám jsem se Schuschniggem, při jeho dřívější cestě (17. ledna 1936) do Prahy, velmi zdrženlivě diskutoval možnost vzá-

skému nacismu umožnila nejnestoudnější pronikání do vnitřních věcí rakouských a vytvoření prvních evropských quislingů, Hitlerovi pak dala mezinárodní pláštík pro to, aby si vnitřní nacisti Rakouska a tím pak jeho nekrvavou anexi klidně mohl připravit.

b) Hitlerovy rozkladné nabídky na dohodu s Československem

Za této situace se Hitler domníval, že Československo je už také zralé, aby se pokusil i o ně. Chtěl provést zvláštní operaci, která měla dvojí cíl, mezinárodní a vnitřní. Mezinárodní v tom, že by nám nabídl podobný pakt jako Polsku, vrazil klín mezi nás a Francii (a vůbec západní Evropu), zkompromitoval nás před Sovětským svazem a isoloval nás mezinárodně tak, že bychom automaticky padli do orbitu jeho politiky.

Vnitřně měl plán napodobit to, co učinil s Rakouskem: dohodou s námi získat náš souhlas, aby nacismus byl i v Československu prohlášen za legální, proniknout pod rouškou smlouvy do řad našich Němců, rozbít jejich aktivismus a spolupráci s vládou, znacisovat je úplně a pak učinit v Československu to, co bude pro Německo nejvhodnější. Buď bude s pomocí našich znacisovaných Němců t. zv. sudetské kraje v dané chvíli prostě anektovat, nebo pomocí týchž zrádných nacistických Němců – kteří by zůstali v republice, po dohodě s Berlínem by se dostali do vlády a pronikali postupně celou strukturou republiky – ovládne přímo či nepřímo republiku celou.

---

jemné pomoci proti nacistickému Německu. Vyrozuměl jsem z rozhovoru, že se toho Rakousko odvážit nemůže.

Aby tento plán uskutečnil, obrátil se na našeho berlínského vyslance na podzim roku 1936 hrabě Trauttmannsdorff (tehdy vysoký úředník Hitlerova ministra Seldta) a sdělil mu, že by se chtěli do Prahy vydati dva důvěrníci Hitlerovi, aby ve smyslu jeho řeči, pronesené po obsazení levého břehu Rýna o dohodě Německa se všemi jeho sousedy, promluvili s prezidentem republiky a zjistili, zdali by s Československem byla možná dohoda, o níž tehdy Hitler mluvil. Celé to jednání obklopili velikým tajnostkářstvím. Má to prý býti jednání výlučně mezi oběma hlavami státu, bez ministrů věcí zahraničních – zejména ministr Neurath prý o tom nesmí vědět – a teprve až bude všechno mezi nimi dohodnuto a hotovo, mají se věci formálně dokončit a provést mezi příslušnými zahraničními ministerstvy.

Odpoověděl jsem, že důvěrníky Hitlerovy přijmu, stanovisko jejich rád vyslechnu a dám jim hned odpověď na jejich dotazy.

Dostavili se 13. listopadu 1936 do Prahy. Byl to hrabě Trauttmannsdorff, bývalý rakouský šlechtic a náš dřívější příslušník (jeho bratr měl u nás panství v Hrochově Týnci) a dr. Haushofer, syn známého bavorského geopolitika prof. Haushofera, později Hitlerem popravený. Vyložili mi znovu cíl své cesty: Hitler by se chtěl se mnou osobně dohodnout o nové přátelské politice mezi oběma našimi státy, podepsat nějaký pakt o neútočení jako to učinil s Polskem a odstranit vzájemnou nedůvěru mezi námi, z minulosti existující, což by znamenalo uznání Československa v jeho hranicích a definitivní dohodu, že nebude mezi našimi státy válečných konfliktů. Chce tento pakt smluvit výlučně se mnou – při tom mi

tlumočili se strany Hitlerovy řadu osobních lichotivých komplimentů – žádá proto naprostou důvěrnost jak uvnitř, tak i mezinárodně a chtěl by po této první schůzce hned zásadní odpověď, zdali prezident Československé republiky by byl ochoten takové jednání započít a zdali soudí, že by nějaký takový pakt mezi Německem a Československem byl možný. Mají prý přinést do Berlína odpověď na tyto zásadní otázky. Pak by se znovu vrátili do Prahy ke konkrétnímu jednání s příslušnými instrukcemi a návrhy.

Odpověděl jsem hned, že proti takovému jednání nejsem a že dohodu mezi Německem a Československem bych vítal. Konkrétně bych se však mohl vyjádřiti, teprve až bych podrobněji znal principy, na nichž by měla býti vybudována. Ale o postupu připomínám, že sice neodmítám vésti osobně toto jednání, přeje-li si toho výslovně říšský kancléř, že však, jsa konstitučním prezidentem, nemohu to dělat bez zahraničního ministra a musím o tom zpravit také předsedu vlády. Prosím tudíž oba vyjednavče, aby neodcházeli z Prahy bez návštěvy u ministra Krofty, jemuž by vše sdělili. Jinak ovšem mohou spoléhati na to, že věc, pokud bude ve stadiu diplomatického jednání, zůstane naprosto důvěrná, jak si přáli. – Učinili příští den mnou vyžádanou návštěvu u dr. Krofty, informovali ho o podstatě věci a vrátili se do Berlína.

Na začátku prosince roku 1936 žádali našeho berlínského vyslance o novou návštěvu u mne v Praze. Byli přijati na Hradě před samými vánocemi, v pátek 18. prosince 1936. Jednání bylo velmi důkladné, s mé strany naprosto přímé. Návštěva trvala asi sedm hodin a ne-

nechala mne už tehdy ani v nejmenším na pochybách, co Hitler od nás vlastně chce.

Trauttmannsdorff a Haushofer mi předložili Hitlerův návrh, aby Německo a Československo podepsaly deklaraci nebo pakt, podobný paktu polsko-německému z 26. ledna 1934 (anebo nějaký podobný pakt o neútočení), který by postavil vztah obou zemí na zcela novou základnu. Znamenal by, že mezi Československem a Německem nebude už nikdy žádného válečného konfliktu.* Znamenal by také uznání československých hranic, i když v Říši a přímo u Hitlera trvá veliký zájem o české Němce a o jejich osud. Führer prý soudí, že by i o té otázce byla možná dohoda. Německu nejde o nic jiného, nežli aby Němci v Československu měli nějakou „kulturní autonomii“, mohli se svobodně hlásit k svému německému původu a svobodně je pěstovat. V Německu by neměli za takových okolností zájmu podporovat snahy našich německých politických činitelů o teritoriální autonomii.

V podstatě tedy šlo Hitlerovi o podepsání paktu, obdobného jako paktu s Polskem, který by s hlediska mezinárodního zeslabil naše spojenecké smlouvy s Francií a se Sovětským svazem i naše závazky ke Společnosti národů, jako tomu bylo v případě Polska; a s hlediska vnitřního a ve věci našich Němců mu šlo o nějaké takové prohlášení, jaké podepsal 11. července 1936 s Rakous-

* Jak se dokázalo v norimberském procesu, měli Němci už v roce 1937 přesné vojenské plány a výpočty, jakým způsobem se na Československo vrhnou. Dobrá ilustrace k Hitlerovu jednání o věčný mír s ČSR! Jak patrně, měla to být táž technika, jaké bylo později užito Hitlerem proti všem jeho obětem ostatním.

kem a které by mu, podobně jako v Rakousku, dovo-
valo bez obtíží pronikat a rozežít naše německé občany
říšským hackenkreuzerstvím se všemi dalšími důsledky.

Odpověděl jsem nejdříve na úvahy Hitlerových dů-
věrníků o našich Němcích: O otázce československých
Němců nemohu s žádným zahraničním činitelem vyjed-
návat. Je to ryze vnitřní československá otázka. Odpoví-
dám jim stejně jako jsem odpověděl ministru Streseman-
novi v říjnu 1925 v Locarnu: mohou přátelsky diskutovat
a vyměňovat názory o kterékoli vnitřní otázce českoslo-
venské s delegáty cizích mocností, a tudíž také o otázce
německé s Němci; *ale nemohu s nimi o ní jednat* a přejímat
v těchto věcech jakékoliv oficiální závazky. V tom smyslu,
přejí-li si, jsem ochoten jim vyložit, jak se na problém
našich Němců dívám, jaká je v té věci naše politika a jaké
jsou naše příští plány. Ale nic víc.

A na jejich přání jsem jim také podrobně vyložil celý
problém našich Němců, jak jej my vidíme a jak jej my
chceme řešit, co už naši Němci mají, co po mém soudu
ještě mají dostat, v čem se jim snad ještě nedostává toho,
nač mají právo, a v čem oni – a také jejich přátelé v Ně-
mecku – křivdí nám. Mluvil jsem jasně, otevřeně, bez
postranních myšlenek a diplomatických forem a rezerv.

Na dotaz Hitlerových zástupců, kteří tu přišli s roz-
šiřovanými názory Henleinovy strany, zdali se celá ná-
rodnostní politika československá nenese k tomu, aby
Češi pronikli do německého pohraničního území v Čes-
koslovensku, prolínali a prostoupili je a tím postupně
zúžili území německé, jsem odpověděl:

Proces ten existuje, je to však zvláštní problém socio-
logický; je výsledkem politického a hospodářského vý-

voje věcí v Československu vůbec. Vývoj český v tomto
smyslu je nezadržitelný a má svůj hluboký podklad v his-
torickém a hospodářském vývoji našeho prostředí za po-
slední dvě století; musí se tudíž brát tak, jak je. Tak zv.
čechisace našich německých území se provádí automa-
ticky přirozenou výměnou a prolínáním obyvatelstva
německého a českého, jako se ve stoletích dřívějších pro-
váděl – často i cestami násilnými – proces ten ve směru
opačném. Je to proces nezadržitelný, neboť k němu v mo-
derní době dochází všude, kde se industrialisuje nějaké
národnostně smíšené území a kde jsou přilehlé méně vy-
spělé zemědělské krajiny. Už za Rakouska proces ten
velmi silně postupoval; naše německé území se s podpo-
rou rakouské vlády a buržoasie industrialisovalo, a bylo
proto nutně zalidňováno živlem ze sousedních českých
krajů zemědělských. *Není to tudíž nějaká záměrná politika
a dílo našeho samostatného státu.* Proti tomu se nic dělat
nedá – je to přirozený moderní proces sociologický.

Československá vláda nemá však v plánu žádné ná-
silné počestování našich německých krajů. Ostatně se
ethnické hranice mezi Čechy a Němci u nás, při vyspě-
losti obou národů, nijak podstatně změnit nedají. Hra-
nice mezi českým a německým živlem v Čechách a na
Moravě se dají násilně posunouti opravdu jen válkou:
„My si však žádné války nepřejeme. Naši Němci i vy ve
Třetí říši dobře naproti tomu víte, že se naše národní
hranice automaticky a nutně posunou poněkud k severu,
kdyby došlo k nové válce a my ji vyhráli. Kdybyste však
vyhráli tuto válku vy, my stejně dobře víme, že nám chcete
vzít co nejvíce území a vyčistit všechny t. zv. kraje německé u nás
od všech Čechů. Toho jsme si vědomi a připravujeme se na

to“ – řekl jsem jim s otevřeností, která, jak se mi zdálo, je poněkud překvapovala.

Pokud šlo o pakt o neútočení s Německem, vyložil jsem Hitlerovým zástupcům, že německý návrh by nutně znamenal, aby Československo vypovědělo smlouvu s Francií a se Sovětským svazem a opustilo Společnost národů. Ale československá vláda je rozhodnuta závazky, které podepsala a na sebe vzala, v každém případě dodržovat a jiná cesta není pro ni schůdná. Delegáti Hitlerovi mi ihned s ironickým úsměvem odpověděli, že „podepsání paktu s Německem tohoto kroku přece od nás nevyžaduje“! Polsko to také neučinilo. Podepsání takové dohody by jen znamenalo, „že by Československo v případě války Německa s těmito státy své smlouvy s nimi prostě neuvedlo v platnost“!

Udivil mne tento jejich výklad a hlavně to, jak se za svůj cynismus a záměrné a předem promyšlené porušování podepsaných smluv ani trochu nestyděli.

Po krátké diskusi, v níž jsem konstatoval, že by za těchto okolností k dohodě dojít nemohlo, žádali mne oba vyjednávači, zdali bych já, máje veliké zkušenosti ženevské s formulacemi dohod a různých deklarací, nemohl jim dát nějaký svůj návrh. Odpověděl jsem hned, že by bylo vhodnější, kdyby dohoda mezi Československem a Německou říší byla položena na základy, které by se nedotýkaly našich dosavadních smluv a byly trvalé. Nová dohoda by měla být, po mém soudu, založena na existující německo-československé arbitrážní smlouvě, podepsané v Locarnu 16. října 1925, jejíž právní existenci říšská vláda Československu 7. března 1936 (po obsazení levého břehu Rýna) a později ještě dvakrát znovu

potvrdila. Navázali bychom na tuto smlouvu, která by locarnská ujednání mohla ještě rozšířit a která by zdůraznila, že mezi Československem a Německou říší není a nebude v budoucnosti žádných válečných konfliktů, neboť vše bude řešeno arbitrážní smlouvou locarnskou. Navrhl jsem jim, že bych text této nové smlouvy připravil a do Berlína poslal.

Oba delegáti můj návrh přijali,* znovu na moji žá-

* Text smlouvy, který jsem připravil a do Berlína poslal, zněl takto:

President Republiky československé a vůdce Německé říše, jsouce vedeni snahou přispěti k zachování všeobecného míru v Evropě a stejnou měrou rozhodnutí udržeti mír mezi Československem a Německem zajištěním pokojného vyřizování sporů, které by mohly vzniknouti mezi oběma státy.

Uznávajíce, že práva států nemohou býti měněna bez jejich souhlasu, a majíce na zřeteli, že upřímné zachovávání pravidel o pokojném vyřizování mezinárodních sporů dovoluje bez použití násilí rozřešiti otázky, které by mohly oba státy rozdvojit.

Rozhodli se znovu zdůrazniti a rozšířiti Smlouvu ze 16. října 1925, existující mezi Republikou československou a Říší německou, a ustanovili za tím účelem svými zmocněnci:

President Republiky československé:

pana .....

Vůdce Německé říše:

pana .....

kteří vyměnivše si své plné moci a shledavše je v dobré a náležité formě, dohodli se na těchto ustanoveních:

Článek 1.

Vysoké smluvní strany se zavazují, že setrvají v plném rozsahu na společných svých záměrech, k jejichž uskutečnění sjednaly mezi sebou Smlouvu ze 16. října 1925, a že se budou předpisy této smlouvy i nadále řídit.

dost mluvili s dr. Kroftou a vyslovovali se mu s uspokojením o jednání se mnou. Ale do Prahy již nepřijeli a odpovědi na můj návrh, do Berlína poslaný, neodevzdali. Zastavení celého tohoto jednání vysvětloval později Berlín „indiskrecí“ Československa. O věci se prý dověděl Neurath, který se staví proti dohodě s Československem. (Indiskrece té se skutečně dopustil předseda vlády

Článek 2.

Každá z obou Vysokých smluvních stran se zavazuje, že bude v každém ohledu šetřiti svrchovanosti druhé strany a jejího nerušeného výkonu na celém státním území a že se nebude vměšovati do jejich vnitřních věcí. Za takové se prohlašují všechny otázky, které mezinárodní právo ponechává výlučně pravomoci států, počítajíc v to formu jejich politického a sociálního zřízení.

Článek 3.

Vysoké smluvní strany budou pokračovati ve svých dobrých sousedských stycích, stále je rozvíjejíce, prohlubujíce a utužujíce.

Článek 4.

Vysoké smluvní strany přikročí k rozšíření a upevnění své hospodářské spolupráce a obchodních styků. Za tím účelem vstoupí zejména do jednání o novou úpravu obchodní smlouvy, jež by byla postavena na trvalejší a širší základnu.

Článek 5.

Vysoké smluvní strany se zavazují, že všechny běžné otázky, vyplývající z jejich styků politických, hospodářských, kulturních a jiných, vyřídí v přátelském duchu diplomatickou cestou.

Článek 6.

Tato smlouva, jejíž československé a německé znění je stejně autentické, bude ratifikována a ratifikační listiny budou co nejdříve vyměněny v Berlíně (v Praze). Smlouva nabude účinnosti ihned po

dr. Hodža v rozmluvě s jihoslovanským vyslancem. Podle druhé verze došlo k ní tím, že Trauttmannsdorff v Praze náhodou potkal rakouského vyslance Marka, věc mu naznačil a tudy to přišlo do Vídně a z Vídně pak do Berlína k Neurathovi.)

Pravda však bylo, že mé koncepce a názory o smlouvě nebyly vůbec přijatelné vládcům Třetí říše. Nepřinášela jim ani změny politické orientace v Československu, nerušila a nekompromitovala naše spojení s Francií a se Sovětským svazem a neměnila naše hledisko k zásadě o nedělitelnosti míru a o kolektivní bezpečnosti evropské. Nepřinášela také žádné nové možnosti k legálnímu pronikání německého fašismu k nám; měla naopak zdůraznit respektování naší demokracie a právě zabraňovati tomu, oč Hitler svou nabídkou usiloval. Taková smlouva s Československem nemohla býti tudíž po chuti ani Hitlerovi, ani radikálům ve straně nacistické jak v říši, tak i u nás. Považovali tudíž jednání to za neúspěšné.

O tom jsem dostal z Berlína neoficiální zprávu v polovici ledna roku 1937 s velmi důvěrným poukazem, že Hitler má nyní jiné jednání, které, podaří-li se, by mělo asi vliv i na naše věci,* a že tedy máme pokračování

výměně ratifikačních listin a zůstane v platnosti za týchž podmínek jako smlouva jmenovaná v článku 1 této smlouvy.

Čemuž na vědomí zmocněnci podepsali tuto smlouvu a přiložili k ní své pečeti.

Dáno v Praze (v Berlíně) ve dvojím vyhotovení dne.....
..... 1937.

* Jak nám bylo Trauttmannsdorffem jeho neuvědoměným podřeknutím vyzraženo, bylo to jednání se sovětskými protistalinovskými spiklenci, maršálem Tuchačevským, Rykovem a ostatními; Hitler čekal, že se jednání to podaří, a neměl tudíž zatím zájmu na

odložit na dobu pozdější. Informovali jsme hned tehdy zběžně o tomto jednání své spojence, i o tom, jak se skončilo. Ale od jara roku 1937 začal Goebbels soustav-
nou a vytrvalou, nenávistnou a mstivou kampaň proti Československu, z níž bylo patrné, že Berlín zahájil – když se mu nepodařilo získat nás pro svou navrhovanou dohodu – novou taktiku: štvání, teror, záměrně připravované násilí. Nějaká definitivní odpověď z Berlína pak už vůbec nepřišla.

Pokládám však tuto zajímavou kapitolu z doby našeho sousedství s nacismem za svrchovaně charakteristickou nejen pro Hitlera a jeho režim, nýbrž i pro celou tehdejší dobu, v níž západní mocnosti dělaly brzy poté záměrně na útraty svých přátel „appeasement“, zatím co Hitler stejně záměrně připravoval proti nim válku a postupné ničení svých slabších sousedů. Zdůrazňuji však opět, že jsem tehdy správně chápal plány Hitlera, který připravoval pozdější „Mnichov“ i touto cestou,* a že ani v době, kdy ostatní státy ve střední Evropě podléhaly jeden po druhém pocitům hrůzy, kterou dostávaly ze vzrůstající moci německého nacismu, my jsme nepovolili a své linii jsme opravdu zůstali věrni.

---

rychlém skoncování jednání ve věcech našich. Bylo by to opravdu změnilo celou situaci Evropy, kdyby se bylo zvrácení poměrů v Sovětském svazu podařilo. Stalin to však včas předešel. Hned jsem tehdy uvědomil sovětského vyslance v Praze Alexandrovského, co jsem se z Berlína z rozhovoru Mastný-Trauttmannsdorff dověděl.

* Posuzoval jsem tehdy Hitlerův postup takto: Buď to myslí doopravdy a pak je to znak velké slabosti – nesmíme se tudíž s ním kompromitovat, jako Polsko. Anebo je to hanebný podvod, a pak musíme tím více trvat na linii své. Poctivost naší politiky se pak nutně ukáže.

*c) Rozkladné nacistické a fašistické akce mají úspěch
v Polsku a v Jugoslavii –
Naše reakce proti nim*

Pád španělské republiky v roce 1937, vzrůstající vnitřní boj ve Francii po pádu lidové fronty, mezinárodní nemohoucnost Francie a Velké Británie a obnovení čínsko-japonské války v nových, nejostřejších formách v létě 1937 (8. července) a nové spory o to v Ženevě; soustavné rozvracení střeoevropských poměrů Hitlerovým Německem od konce roku 1936 a během celého roku 1937, zejména rozsáhlé přípravy na vnitřní rozklad Schuschniggova Rakouska; cesty ministerského předsedy maďarského do Varšavy a do Berlína, kde se už zjevně mluvilo o dalších plánech na rozvrat střední Evropy a speciálně o dělení Československa (Gömbös se tím po svém návratu z Varšavy – návštěva Gömbösova ve Varšavě byla 21. října 1934 – posměšně holedbal v kuloárech budapeštského parlamentu, cituje tu cynické výroky Piłsudského a Becka o Československu); vyjednávání prince Pavla a předsedy vlády Stojadinoviće s Mussolinim a Hitlerem od konce roku 1936 až do ledna 1938, kdy byly učiněny rozhodné kroky k převedení Jugoslavie do tábora mocí fašistických; soustavná goebbelsovská kampaň Berlína proti Praze od začátku roku 1937, v níž Běckovo Polsko a Horthyho Maďarsko velmi nenávistně a účinně proti nám pomáhaly – taková byla situace v Evropě na konci roku 1937. Fašistické velmoci byly už v nástupu, západní demokracie na úplném ústupu a celý evropský kontinent byl postupně rozežírán a jednotlivé státy vnitřně přímo stravovány fašistickým morem (Špa-

nělsko, Francie, Polsko, Rakousko, Jugoslavie, Rumunsko, Bulharsko, Řecko atd.).

To všecko vytvořilo z jara roku 1938 na celém kontinentě tak rozvrácené poměry, že 12. března 1938 Hitler mohl vtrhnout do Rakouska, rozvrátit je, znacisovat a vtělit je do Třetí říše, aniž se cokoli podstatného – kromě několika platonických protestů – stalo. A ještě se to ani všecko neskončilo a už se v květnu začal chystat plánovitý útok na Československo. Odpověděli jsme na to, jak známo, svou tehdejší mobilisací z 21. května 1938.* Nové kritické a o osudu Evropy a světa snad na dlouhou dobu rozhodující údobí nastalo – – –

Československá politika zahraniční pozorovala všechny tyto události se vzrůstajícími obavami a starostmi. Míval jsem někdy hrůzu z tohoto rozkladného procesu a tázával jsem se sama sebe, kam až to půjde a jak to skončí. Sám osobně jsem se nevzdal až do podepsání dohody mnichovské velmocemi své tvrdošíjné a k důslednému odporu proti nacismu mne ženoucí naděje, že bude přece jen možno rozhodnými činy tuto, den ze dne se zhoršující situaci včas obrátit a nové evropské válce přece jen zabránit; učinil jsem tudíž vše, co bylo v našich silách a co bylo naší povinností, aby katastrofa byla odvrácena.

Už od roku 1931 jsme nepřestali upozorňovat v Ženevě, že členové Společnosti národů musí mít opravdovou odvahu zarazit včas expansi Japonska, nemá-li dostat ženevská instituce těžkou, snad smrtelnou ránu. Vida vývoj v Německu, varoval jsem v roce 1932 italského zá-

* Podrobnosti o tom budou podány v mé knize o krizi mnichovské.

stupce v Ženevě barona Aloisiho, aby Itálie změnila svou politiku a nepodporovala příchod Hitlerův k moci, neboť pak lavinu z toho vzniklou nikdo v celé Evropě nezastaví, a strhne do záhuby celou střední Evropu a Itálii s ní. V témže zasedání Společnosti národů jsem polskému ministru Beckovi, jenž na ně přišel po prvé, v dlouhém osobním a důrazném rozhovoru navrhl, jak už bylo pověděno, celou revisi našeho dosavadního poměru a definitivní sblížení, dohodu o zneutralisování naší společné hranice a přípravu vojenské spolupráce pro budoucnost, neboť – tak jsem argumentoval – se musíme společně připravit na příští události v Německu.

V téže době v Ženevě, v rozmluvě s kancléřem Brüningem, kdy mi varovně zdůrazňoval, že spojenci musí dáti nové koncese a plné velmocenské postavení Německu, neboť jinak přijde Hitler k moci, jsem mu – zdálo se mi tehdy, že k jeho značnému překvapení – prohlásil, že počítám za daných poměrů v Německu s příchodem Hitlerovým k moci v každém případě. A hned jsem mu tehdy – stejně jako později ministru Curtiusovi – vyložil, proč k tomu v Německu dojít musí.

Když jsem se ještě před tím v červenci roku 1932 vrátil do Prahy z odzbrojovací ženevské konference po prvním jejím delším zasedání, kde jsem měl funkci generálního zpravodaje a v této funkci jsem mohl proniknout skoro až do ledví jednotlivých velmocenských delegací, zašel jsem rovnou do pražského generálního štábu, shromáždil jsem za přítomnosti ministra národní obrany Bradáče všechny jeho členy* a prohlásil jsem jim asi toto: „Přes

* Gen. S. Ingr byl tehdy členem našeho gen. štábu a této schůze se účastnil.

to, že uděláme v Ženevě všecko, aby se odzbrojovací konference zdařila, z toho, co jsem tam už nyní viděl a slyšel, počítám i s druhou eventualitou a *jsem povinen vás na to upozornit*. Jestliže se konference nezdaří – a to je velmi podobné pravdě – přijde hrozná krize, nejdříve politická a pak hned nato nebezpečí války. *Dávám vám čtyři léta. Krize přijde asi v letech 1936 nebo 1937. Republika musí být do té doby vojensky plně připravena.*“

Po skončení zasedání Shromáždění Společnosti národů v říjnu 1932 jsem se ještě v Ženevě velmi důvěrně dověděl, že se na kongresu „Volta“, v Římě právě konaném, dohodla mezi delegací Hitlerovou a Mussolinim celá rozsáhlá příprava t. zv. revise mírových smluv. Ve skutečnosti to byla první příprava pro zničení menších středoevropských států, a jak jsem už výše pověděl, první iniciativa k pozdějšímu Paktu čtyř. Odjel jsem proto přímo ze Ženevy do Bělehradu, abych před tímto komplotem varoval krále Alexandra. Vyložil jsem mu tehdy své obavy z dalšího evropského vývoje a zdůraznil jsem nebezpečí italské a německé. Smluvili jsme tehdy proti těmto plánům ještě pevnější spolupráci obou našich států a důraznější postup malodohodový a ve shodě s ním jsem pak navrhl v lednu roku 1933 t. zv. *Organisační pakt Malé dohody*, který nás měl proti akci Římem a Berlínem připravované ještě více spojit a sešíkovat.

V Praze jsem rychle připravil text tohoto paktu a poslal jej jak králi Alexandrovi do Bělehradu, tak i ministru Titulescovi do Bukurešti. Byl pak podepsán 16. března 1933 v Ženevě, právě ve chvíli, kdy odtud odjížděli Ramsay MacDonald a sir John Simon do Říma, aby tam přijali z rukou Mussoliniho návrh Paktu čtyř,

kteřý měl být podle tehdejších představ Berlína a Říma nástrojem pro úplnou změnu mocenských poměrů v Evropě a byl obrácen především proti menším státům střední Evropy.*

Na podzim roku 1933 se nám i Ženevě sice podařilo po usilovném jednání s Paul-Boncourem Pakt čtyř zneškodnit, rozklad však zastaven nebyl. V říjnu opustilo Německo Ženevu. Brzo poté se obrátil Hitler skrze několikere prostředníky po prvé na Prahu a sondoval u nás, zdali bychom přímo s ním podepsali bilaterální pakt o neútočení. Obdržev na své zkoumání prostřednictvím třetí osoby jasné odmítnutí, o němž jsme hned tehdy zpravili loyálně Paříž, Londýn, Varšavu, Bělehrad a Bukurešť, obrátil se do Varšavy, kde úspěchu dosáhl.

Když jsem v polovici ledna roku 1934 přijel znovu do Ženevy a setkal se tam 20. ledna s ministrem Beckem, zeptal jsem se, maje z Moskvy spolehlivé zprávy o jednání mezi Berlínem a Varšavou, zdali je pravda, že Varšava vyjednává s Berlínem o dvoustrannou dohodu; dostal jsem odpověď – stejně jako náš vyslanec Mastný v Berlíně, jemuž jsem dal instrukci, aby se pokusil celou pravdu v Berlíně vyšetřit u polského velvyslance Lipského – že ne. Já jsem měl v té chvíli v kapse už telegram, obsahující dosti přesné podrobnosti o celém jejich jednání, které mi Beck do očí popíral.

---

* Celá věc byla v Ženevě držena v přísné tajnosti. Dověděl jsem se však o ní včas, měl jsem před jejich odjezdem a znovu v den odjezdu (13. a 17. března) dlouhý rozhovor s MacDonaldem a důtklivě jsem ho varoval před Mussolinim a jeho plány. Bylo to marné – MacDonald a Simon se vrátili do Ženevy a pak do Londýna už s návrhem textu Paktu čtyř.

A v několika dnech byl známý pakt polsko-německý mezi Hitlerem a Piłsudským z 26. ledna podepsán. A brzo potom se začala tisková kampaň z Polska proti nám. Byla tak prudká, že sám německý vyslanec v Praze, dr. Koch, pokládal za nutné ke mně osobně přijít a ujistit mne, že s kampaní tou nemá Německo nic společného, neboť při ujednání paktu německo-polského nic takového dohodnuto nebylo.

V Praze jsme se bránili blížící se katastrofě, jak jsme mohli. Jednu z cest k tomu vedoucích jsme hledali ve spolupráci se Sovětským svazem a v jeho přímé účasti na evropské a ženevské politice. Od roku 1927, kdy komisař M. Litvinov po prvé přišel do Ženevy k zasedání přípravné odzbrojovací komise, nepřestal jsem s ním a s jeho druhy v přátelském a stálém styku usilovat, abychom společně pracovali o výměně názorů a o sblížení. Už tehdy jsem mu zdůraznil některé z hlavních zásad naší politiky, především tu, že Československo je přesvědčeno, že bez účasti Sovětského svazu na politice evropské a přímo středoevropské německá převaha v Evropě se znovu obnoví a evropský mír ohrozí. Po zřízení komise na likvidování čínsko-japonského konfliktu v letech 1931 a 1932 v Ženevě a po svolání odzbrojovací konference jsme v těchto rozhovorech a spolupráci se Sovětským svazem pokračovali; mé tehdejší usilování, aby se Sovětský svaz aktivně účastnil politiky ženevské, bylo podporováno především Francií. Do té doby spadá nejprve cesta Herriotova do Moskvy a pak plány Paul-Boncoura na zahájení přímého jednání s Moskvou o sblížení.

Zdá se, že mimo jiné zvláště Pakt čtyř působil, že

se Moskva nakonec rozhodla přistoupit k jednání o vstup do Společnosti národů. Ke vstupu Sovětského svazu do ženevské instituce došlo pak 18. září 1934. Sám jsem tehdy jako předseda Rady Společnosti národů tomu vydatně pomáhal; s přispěním Francie a Anglie, jejich zástupců Barthoua a Edena, byl tehdy úspěšně vyřešen těžký problém, jak získat okamžitě stálé místo v Radě Společnosti národů pro Moskvu, čímž pak vstup Sovětského svazu do ženevské instituce byl zajištěn.

S pomocí Sovětského svazu začala v Ženevě hned soustavná práce proti plánům fašistických velmocí k zajištění míru. Barthou a Litvinov připravili pak – za mé spolupráce – návrh známého t. zv. „Východního paktu“, t. j. dohody o vzájemné pomoci proti útočníku ve střední a východní Evropě, dohody, jež měla být podepsána Francií, Německem, Sovětským svazem, Polskem a Československem. Měl mimo jiné zabránit i tomu, co se pak se strany Polska stalo proti nám a Sovětskému svazu, když byla připravována dohoda mnichovská. Jak známo, byl tento pakt tehdy znemožněn společným odporem Hitlerova Německa a Beckova Polska. Zůstala z něho jen dohoda francouzsko-sovětská z 2. května 1935 a sovětsko-československá (podepsaná v Praze 16. května 1935), která byla ratifikována v červnu roku 1935 při mé první cestě do Moskvy.

Přesto jsem vstup Sovětského svazu do Společnosti národů v září 1934 pokládal za triumf politiky míru a podepsání francouzské a naší smlouvy se Sovětským svazem za počátek nové politiky francouzské a naší, která připoutá Sovětský svaz k západní Evropě a vytvoří přímou spolupráci Východu se Západem, *naprosto*

nezbytnou k zadržení *expansie Hitlerova Německa na východ, a tím pak i na západ.*

Po atentátu na krále Alexandra 9. října 1934, jenž Evropu znovu uvedl do těžkého rozechvění a způsobil také smrt Barthouovu, *nastala však ve Francii osudná a už nenapravitelná změna v politice vnitřní i vnější*, stejně tak jako v Jugoslávii po smrti Alexandrově. A přes to, že nástupce Barthouův Laval po nějakou dobu zdánlivě pokračoval v politice se Sovětským svazem, brzy začal provádět politiku dvouznačnou, t. j. současně také s Mussolinim a nepřímou i s Hitlerem, pustiv se na cestu grandiosních úskoků a hráčského hazardování, které vyvrcholilo zkázonosnou kapitulací Francie v červnu 1940 a vlastizrádným dobrodružstvím Pétainovým a Lavalovým z let 1940–44.

Tak po vánocích roku 1934 odjel Laval do Říma, smlouval tam s Mussolinim nové politické linie v politice střední Evropy a naznačil mu, že nebude mít nic proti tomu, přeneseli-li Itálie svou expansi do Habeše. V květnu roku 1935 jel sice do Moskvy podepsat pakt se Sovětským svazem – dědictví to politiky Barthouovy – ale současně cestou se zastavil v Berlíně a naznačoval tam, že pakt se Sovětským svazem nemá býti brán vážně;* měl sloužit podle úmyslů Lavalových jen jako nátlak, aby se Francie mohla snáze dohodnout s Hitlerem. *Vůbec je nutno pokládat smrt Barthouovu a příchod Lavalův za definitivní zlom v poválečné politice francouzské.* Tehdy vstoupila

* V této otázce byla také důležitá jeho tehdejší schůzka s Göringem při návštěvě hrobu Piłsudského v Krakově 18. května 1935, při níž začal s ním jedno ze svých pověstných dohodování.

na šikmou plochu, a s ní celá Evropa. A po ní – přes energický a dobře míněný pokus za vlády Blumovy vývoj tento zastavit – se pak šinula Francie nezadržitelně a jednoznačně dále až ke kapitulaci v roce 1940.

d) Sankce proti Itálii posledním pokusem o odpor západních demokracií

Marně, ač skoro zoufale, jsme se pokoušeli v září 1935 v Ženevě tento všeobecný úpadek zadržet ostrým vystoupením proti útoku Itálie na Habeš a prohlášením sankcí proti Mussolinimu zarazit fašistické násilníky. Byl to i na straně Anglie poslední pokus vzepřít se násilnictví fašistických velmocí. Jménem Velké Británie postavil se tehdy za Společnost národů, jak už jsem řekl dříve, Sir Samuel Hoare* tak rozhodně, jak to země ta ještě nikdy neučinila.

Byl to však její zpěv labutí: Sir Samuel Hoare, dohodnuv se několik měsíců poté s Lavalem o rozdělení Habeše a tím o zlikvidování sankcí, *začal v pravém slova smyslu pozdější pověstnou a zkázonosnou evropskou politiku t. zv. „appeasementu“.* Přišel nejprve appeasement ve věci Habeše, pak appeasement ve věci obsazení levého břehu Rýna, pak pokračování v appeasementu ve věci Číny, pak appeasement ve věci španělské revoluce, appeasement ve věci Rakouska, až konečně došlo k „appeasementu“ i ve věci československé a tím k dohodě velmocí v Mnichově.

Poslední, kdo se tudíž zcela zjevně poddal tomuto

* Nyní Lord Templewood.

úpadku, byla i Velká Británie. Ministr Eden, nastoupivší po vynuceném odchodu Hoarově, se nejprve vývoji k „appeasementu“ všemožně vzpíral. Ale když po odstoupení Baldwinově v květnu 1937 přišel 28. května 1937 k moci Neville Chamberlain, došlo brzo k rozporu mezi ním a Edenem ve věci příliš kompromisujícího postupu Chamberlainova vzhledem k novým fašistickým provokacím Itálie, a ministr Eden 20. února 1938 odstoupil. Vývoj k oficiální politice „appeasementu“ byl pak i v Anglii dokončen ve formě pro Evropu a svět katastrofální.

Budiž k tomuto velmi zběžnému výkladu o stavu demokratických velmocí na začátku roku 1938 dodáno ještě toto:

Stav výzbroje a válečných příprav Velké Británie v létě roku 1938 byl – kromě jejího stálého a značného stavu válečného loďstva – naprosto nedostatečný. Jednotlivé předcházející britské vlády – nemajíce, jak se zdálo, správné představy o tom, co se v Evropě skutečně připravuje – prostě zanedbaly trestuhodně také náležitou přípravu jak armády pozemní, tak i letectva. Plán pro znovuvyzbrojení země, který po konečném neúspěchu všech britských pokusů dohodnouti se o míře zbrojení s Německem byl sice v roce 1937 přijat, sotva se v roce 1938 nalézal v přípravném stadiu. Výroba zbraní se začala urychlovat, s masovou produkcí se však vůbec ještě nezačalo. Stav letectva byl poměrně velmi nízký, počet protiletectvých zbraní nepatrný a vůbec protiletectvá obrana sotva v začátcích. Německo znalo přesně tento stav britské nepřipravenosti a v září 1938 dával Göring velvyslanci britskému v Berlíně za krise československé

s ironií „přibližně správné detaily o britském letectví a o britské protiletectvé obraně“.*

Francie byla ve věcech pozemní armády arcit' vybavena lépe, ale na okamžitou, a zejména moderní válku v roce 1938 připravena také vůbec nebyla. S přípravami našimi se na př. srovnávat nemohla; je to jistě podivné, když byla o nich do všech detailů informována generálem Faucherem, náčelníkem francouzské misse v Praze, který se každý týden účastnil našich vojenských porad u presidenta republiky a znal do podrobností vše, co jsme u nás v těchto věcech činili, a zejména, *proč jsme to činili*. Ať už tomu bylo jakkoliv, daleko nestála na výši v počtu a výrobě tanků, měla nedostatečné letectvo a naprosto nedostatečnou výrobu letadel a leteckou obranu vůbec. I o tom bylo Německo dobře zpraveno.

Odpovídal tudíž stav výzbroje a příprav na válku, t j. celková mocenská síla západních demokracií na počátku roku 1938 úplně jejich vnitřnímu mravnímu a politickému stavu a všeobecnému úpadku jejich velmocenské prestiže. Nacistické Německo od jara roku 1935, kdy od zbrojení tajného přešlo ke zbrojení veřejnému, obnovivši v plné síle a moci svou starou císařskou armádu, se naproti tomu připravovalo vojensky horečně, soustavně a všestranně.** Na podzim roku 1938 bylo vcelku na válku připraveno nesrovnatelně lépe a důkladněji nežli obě velmoci západní.

* Zpráva velvysl. N. Hendersona do Londýna. Viz jeho knihu „Failure of a Mission“, London, 1940.

** Anglie mu v tom přímo pomohla, když potvrdila a zlegalizovala jeho porušení versailleské smlouvy ve věci zbrojení uzavřením britsko-německé námořní smlouvy 18. června 1935.

3. Náš boj o záchranu v posledních třech letech před Mnichovem

a) Příprava naší armády

Nám od pádu sankcí a osudného anglo-francouzského postoje k německému obsazení levého břehu Rýna bez jakéhokoli vážného odporu zůstala sice smlouva s Francií, smlouva malodohodová, smlouva se Sovětským svazem a Společnost národů, kladla se nám však, *po prvé* po první světové válce, konkrétně a vážně hrozivá otázka: *která z těchto smluv a garancí bude mítí nakonec v tomto všeobecném a katastrofálním pádu evropských demokratických hodnot a demokratických velmocí v kritické chvíli nějakou skutečnou cenu?*

Od roku 1937 se začaly ve Francii šířit teorie a psát právní pojednání (prof. Barthelémy!), podle nichž s pádem smlouvy locarnské pozbývala své platnosti i smlouva Francie s Československem. Vláda francouzská to ovšem nikdy netvrdila, neboť by tím byly padly i závazky Anglie vůči Francii. Ale reakční kruhy francouzské začaly tím připravovat uskutečňování budoucích cílů své politiky. Oficiálním opuštěním sankcí proti Itálii 15. července 1936 dostala společnost národů ránu téměř smrtelnou. A Malá dohoda, t. j. Jugoslavie a pak i Rumunsko, ve vývoji tom brzy následovala – aspoň od léta roku 1936.

Byl jsem si této všeobecné situace v Evropě v letech 1936–38, ve chvíli, kdy odstoupil prezident Masaryk a kdy jsem byl po jisté vnitřní krizi zvolen prezidentem republiky, vcelku dostatečně vědom. Bylo mi jasné, že

ujímaje se tohoto vysokého úřadu, jdu do dob velmi těžkých, ba bouřlivých, a že tudíž je třeba s tím počítat v celé další naší politické práci. Všude jsem takřka hmatl, že se Evropa řítí do velkého konfliktu a že zvláště my mu neujdeme, neboť zcela jistě vyjde z Německa. Rozhodl jsem se proto stupňovat na prvním místě všecko své dříve již vyvíjené úsilí o zdokonalení armády a této práci jsem se věnoval s větší energií a oddaností nežli čemukoli jinému předtím.

Uvedli jsme především v život Nejvyšší radu obrany státu, složenou z hlavních ministrů a zástupců hlavních stran, zdokonalili jsme organizaci ministerstva národní obrany, vymezili jasněji kompetence generálního inspektora a náčelníka hlavního štábu, vytvořili inspektoráty jednotlivých zbraní, zejména také letectví, a určili definitivně velitelství zemská a velitelství sborů, jmenovavše příslušné velitele již pro případ, že by došlo k válce.

Nejvyšší rada obrany státu učinila za mého předsednictví všecka usnesení ve věci pohraničních opevnění a financování tohoto velikého a jinak úspěšného podniku, jenž i vedle Maginotovy linie plně obstál a v mnohém ji předčil. Osobně jsem celá tři léta pravidelně a soustavně s našimi odborníky vojenskými probíral a vyřídil ve své kompetenci vrchního velitele branné moci nejdůležitější otázky pohotovosti armády: byl připraven vedle jiných zákonů zejména zákon na obranu státu, byl zesílen a plně vybaven důstojnický sbor armády, provedeno plné zásobení armády všemi druhy zbraní a motorisace armády byla uskutečněna do míry u nás tehdy dosažitelné; byly zřízeny pancéřové jednotky a vybaveno do dostatečné míry naše letectvo.

Starali jsme se tehdy i o armády obou našich spojenců malodohodových: Jugoslavií i Rumunsku jsme u nás zajistili miliardové úvěry a začali soustavně vybrojovat jejich armády.

Bylo skutečností, že v létě roku 1938 byla naše armáda *při všech svých nedostatecích, které jsem si ve chvíli jednání o Mnichov nijak netajil*, jedna z nejlepších v Evropě a i svým duchem, i svou výzbrojí, jak to ukázaly obě naše mobilisace, květnová i zářijová, byla na výši. Náš důstojnický sbor nezůstával ani technicky v ničem pozadu a v hlavních koncepcích praxe a vědy vojenské ani zkušenosti druhé světové války na organizaci, přípravách a doktrínách naší armády mnoho anebo skoro nic nezměnily.

Bylo vždycky mou hrdostí, že v těchto třech letech republika po té stránce vykonala více nežli kterýkoli demokratický stát evropský a že – až na jediný obor, civilní leteckou obranu, kde jsem všecky obtíže, spory a maličernosti v obou příslušných resortech nemohl překonat a až na nedokončení opevnění na naší jižní hranici proti Rakousku – byla ve chvíli, kdy jsme v září 1938 mobilisovali, k válce dostatečně připravena. Bylo mi několikrát nadhozeno, že to bylo všecko nadarmo, že jsme toho za Mnichova nemohli využít. Ano, co však by nám všem, a mně osobně, bylo bývalo řečeno doma i za hranicemi, kdybychom v roce 1938 byli bývali tak nepřipraveni jako na příklad Francie a Anglie? A jak se přesto přece jen nutný vojenský smysl, u nás do té doby nedostatečně pěstovaný, za ta tři léta i pro další evropské události zdvihl a upevnil, prospěl nám za druhé světové války a je nám – zejména co se týče důstojnictva – prospěšný i dnes!

b) *Mé cesty do Rumunska, Jugoslaviie a do Francie*

Druhým mým úkolem bylo zesílit a zachránit z našich spojeneckých svazků, co se ještě při vzrůstajícím rozvratu evropském zachránit dalo. Připravoval jsem se na tři oficiální cesty ve funkci presidentské: do Rumunska, do Jugoslaviie a do Francie. Do Rumunska jsem jel u příležitosti schůze Malé dohody konané 6. a 7. června 1936. K mému překvapení objevila se tu už tehdy první jasná trhlinka vinou jugoslávského regenta prince Pavla, který proti stanovisku ministra Titulesca a proti stanovisku mému a ministra dr. Krofty odmítl každou akci, která podle nás ostatních měla vzhledem k blížící se krizi naše malodohodové společenství zesílit. Vymlouval se na nejistotu Francie a Anglie, vášnivě mi pomlouval Titulesca a útočil na vyslance dr. Girsu, který prý příliš poslouchá to, co o vývoji v Jugoslavií říká jugoslávská oposice atd.

Daleko vážnější však bylo přímé jugoslávské odmítnutí pevnější spolupráce proti rozvratu Evropy, přicházejícímu z Německa. Dal mi je osobně předseda jugoslávské vlády Milan Stojadinović, když 12. září 1936 přijel do Topolčianek a na Slovensko k pravidelné schůzi Malé dohody. *V dohodě s Paříží navrhl jsem tehdy oběma členům Malé dohody sjednocení našich malodohodových smluv spojeneckých v jednu jedinou*, a to všeobecnou vzhledem ke všem státům, a pak *společně uzavření smlouvy spojenecké mezi Malou dohodou a Francií*. Stojadinović se mi v Topolčiankách nejdříve všelijak vymlouval a vykrucoval a nakonec prostě odmítl. Rumunský zahraniční ministr Antonescu mi v téže chvíli v Topolčiankách odpověděl, že Rumunsko nabídku přijme, přijme-li ji Jugoslaviie. Ne-

vím z dokumentů, zdali tehdy znal už předem stanovisko Stojadinovičovo. Myslím, že ano, neboť o mých plánech, které jsem oběma členům Malé dohody dal před tím prostřednictvím ministra Krofty písemně sdělit, měl možnost jednat se Stojadinovičem, který na Slovensko přijel přes Bukurešť, za své cesty k nám, a věděl tudíž, že celý můj plán touto podmínkou zcela jistě ztroskotá.

V létě roku 1937 jsem už jasně viděl do politické hry prince Pavla. Mířil tehdy zcela záměrně na linii Berlín a Řím, a proti linii: Francie lidové fronty a Sovětský svaz. Tato jeho politika se projevila brzy veřejně, když vešlo více méně ve známost, že navštěvuje častěji Německo a je ve styku s Berlínem prostřednictvím svého švagra, bavorského šlechtice hraběte Toerring-Jettenbacha, a zejména, že se dohoduje, zatím tajně, s Mussolinim. Oposice uvnitř Jugoslaviie to zjevně kritisovala a do Prahy a Bukurešti to důvěrně sdělovala. Nakonec mi to osobně výslovně potvrdil i jugoslávský vyslanec v Praze. Zcela cynicky se tehdy o tom vyjadřoval jugoslávský vyslanec v Paříži Purić.

Když jsem si zjistil, že proti znění malodohodové smlouvy tajná jednání o dohodu prince Pavla a dr. Stojadinoviče s Mussolinim hrozí Malou dohodu rozvrátit a k rozvratu střední Evropy dodat poslední přínos, rozhodl jsem se pokusit se o zastavení tohoto vývoje v Bělehradě osobním zásahem a oficiální cestou do Jugoslaviie. Princ Pavel a Mussolini, obávající se, že by má cesta jejich tajně připravované dohodě zabránila, záměrně odhalovali mou návštěvu, uspíšili podepsání smlouvy Řím-Bělehrad a teprve pak, po jejím dojednání a podepsání 25. března 1937 (ratifikována byla narychlo už 27. břez-

na), jsem dostal zdráhavé a stydlivé pozvání k návštěvě bratrského národa jugoslávského. Snad se očekávalo, že tento chladný způsob pozvání mne od cesty odradí. – Šlo však o záchranu světového míru, a proto jsem přece bez váhání do Bělehradu na návštěvu, stanovenou na dny 5.–7. dubna, jel.

Byl jsem přijat jásavě jugoslávským lidem, suše a rozpačitě jugoslávskými diktátory i vojáky, dříve Malou dohodou tak nadšenými. Za rozmluvy jsem mohl jen zjistit, že oba vedoucí muži a oficiální Bělehrad byli tehdy už úplně na druhé straně. Prohlásili mi – zejména Stojadinovič mi o tom druhý den návštěvy učinil celý delší výklad – že dojde-li k nové válce mezi velmocemi, Jugoslaviie se jí účastnit nemůže a zůstane v každém případě neutrální. Zeptal jsem se, zdali mohou jen na chvíli v Bělehradě vážně počítat s tím, že při své geografické poloze se budou moci vyhnout účasti na válce, ve které bude Německo a Itálie. Dodal jsem, že my v Praze takových naivních ilusí nemáme.

Byl to však jasný poukaz na to, že Jugoslaviie pro případ konfliktu mezi Německem, Itálií a Francií se bude včas krýt dohodami s pozdější Osou. Přesto mne ujišťovali jugoslávští vedoucí diktátoři, že prý Malé dohodě zůstanou věrni, i když dále nové smlouvy s námi sjednávat nebudou. Byla to pro mne za osmnáct let první, okolnostmi i celým průběhem návštěvy velmi nepřijemná, ba trapná cesta do Jugoslaviie. Ostatně z rozmluv s princem Pavlem i s oposicí (a s delegáty tehdejšího jugoslávského Sokola) jsem viděl také nejen změnu orientace zahraniční, nýbrž i velmi rychle pokračující vnitřní rozklad, zakrývaný tehdejším Stojadinovičovým povrchním

fašistickým autoritativismem a okázalou a strojenou nadutostí.

Ptal jsem se sám sebe, zdali to znamená, že Jugoslavie je pro nás v nadcházející krizi už definitivně ztracena.* Po návratu do Prahy jsem tak pesimistickou zprávu do Paříže o své cestě do Bělehradu sice nedal – doufal jsem ještě, že přeběhnutí Jugoslavie k pozdější Ose, t. j. k nové politické orientaci, bude mou cestou aspoň na čas od-sunuto – netrvalo však dlouho a znovu jsem si zjistil, že

* Hned po mé cestě o Bělehradu vydali vůdcové jugoslávské opozice veřejně toto prohlášení:

„V našem lidu panují po nějakou již dobu rostoucí obavy, že pan Stojadinović opouští směry zahraniční politiky našeho národa, založené na spojenectví s Francií a zeměmi Malé dohody a na přátelství s Velkou Britannií a zeměmi Balkánského paktu. Události posledních tří měsíců prokazují, že tyto obavy jsou velmi odůvodněné. Opouštějíc naši dosavadní zahraniční politiku, která byla a zůstává výrazem pravého smýšlení našeho lidu, Stojadinovićova vláda se přiklání k ‚Ose Berlín-Řím‘ a přijímá směr zahraniční politiky Říma a Berlína, směřující k oddělení Jugoslavie od dřívějších spojenců.

Stojadinovićův režim započal nejprve zeslabovati Malou dohodu. Když Mussolini v Miláně podporoval revisi hranic Maďarska, ozvala se u našich spojenců, Rumunů a Čechoslováků, bouře protestů. Naše vláda netoliko že neprotestovala, ale zabránila docela jakékoliv zmínce o těchto protestech v našem tisku. Těší nás každé přiblížení k našim bratrům, bulharskému národu, ale zvolenou cestu nepovažujeme za správnou. Pakt s Bulharskem nejen že neposkytuje záruky zajištění našich hranic, ale není v něm ani řečeno, že toto nové navázání styků nesmí zeslabiti naše závazky vyplývající z Balkánského paktu.

Uznáváme důležitost dobrých styků s Itálií, naším nejmocnějším sousedem. Ale smlouva s Itálií, která předpokládá úzkou politickou spolupráci a snad docela i spolupráci vojenskou, usku-

celý proces, tentokrát ještě s přibráním Maďarska do komplotu, pokračuje.

Přesto jsem se pokusil po třetí vývoj ten zastavit, když „vůdce“ Stojadinović přijel v září 1937 na pohřeb presidenta Masaryka. Mluvil jsem s ním na Hradě čtyři hodiny. Ostře jsem mu znovu vytýkal porušení malodohodových závazků tím, že nám vědomě zatajil své jednání s Mussolinim, že licoměrně koketuje s Maďary a že jedná za našimi zády s Hitlerem. Neupřímně celou věc omlouval a vymlouval. Vykládal jsem mu, že se evropská krise s velkou rychlostí blíží, že dělám vše, aby Francie a Sovětský svaz, kteří zůstávají a zůstanou našimi mocnými spojenci, s námi byli na ni připraveni, že na konci všeho přijde katastrofální porážka Německa atd.,

tečněna byla v době, kdy Itálie je v krajně napjatém poměru politickém s naším spojencem Francií a naším přítelem Velkou Britannií. Tyto státy jedná s Itálií o otázkách životní důležitosti pro své země a Itálii se dostává posílení v jejím jednání právě touto smlouvou. Francie a Velká Britannie jsou zeslabovány – a to naší pomocí.

Stojadinovićova vláda rovněž vůči Společnosti národů zaujala postoj, jenž mění celou naši politiku. Ani v paktu s Bulharskem, ani s Itálií není zmínky o závazcích, vyplývajících z paktu Společnosti národů. Italský tisk docela vyzdvihuje skutečnost, že dohoda s Jugoslavií byla uskutečněna mimo sféru Společnosti národů. Stojadinović zaujímá ke Společnosti národů též postoj jako Itálie a Německo.

Stojadinovićova vláda provádí dnes v naší zemi zahraniční politiku bez jakékoliv veřejné kontroly a bez ohledu na potřeby a city národa. Kritika vládních činů není dovolena. Je nebezpečí, že naši spojenci a přátelé mohou přehlédnout tu skutečnost, že politika Stojadinovićovy vlády je výrazem jen malé skupiny lidí, kteří jsou nyní u moci. Národ je vzdálen takové politiky, a naši spojenci a přátelé nechť o tom nepochybují.“

že však musíme všichni vydržet a stát věrně při sobě. Nakonec byl – upřímně či neupřímně? – pohnut, dojat a i oči se mu zalily slzami. Přiznal mi však, že je pozván na politickou cestu do Berlína. Žádal jsem ho důrazně a opětovně jsem naléhal, aby tuto cestu nepodnikal. Nic neslíbil, ale 17. ledna 1938 do Berlína jel, v Karinhallu se s Göringem honosně přátelil a nakonec mu tajně slíbil, že *se Jugoslavií proti „Anschlussu“ Rakouska nepostaví a do sporu mezi Německem a Československem se míchat nebude. Zůstane neutrální...*

Zůstala neutrální tak dlouho, dokud se to Německu a Itálii hodilo. Od roku 1940 začal na ni Berlín vykonávat nátlak, aby i formálně přistoupila k Ose a přispívala tak přímo ve válce Německa proti Anglii. V téže době jsem už já mohl jugoslávskému vyslanci Subotičovi v Londýně odevzdat tehdejší, napřed už připravené plány Berlína a Říma – dostal jsem je do Londýna pomocí našeho výborně pracujícího domácího podzemního hnutí přímo z berlínských pramenů v německém generálním štábu – na rozdělení Jugoslavií ve vojenském společenství Německa s Itálií. Mussolini a Hitler připravovali tudíž Pavlovi a Stojadinovičovi pěknou odměnu za jejich služby. Ostatně již při své oficiální cestě do Berlína ve dnech 1.–5. dubna 1939 dověděl se sám princ Pavel přímo od Hitlera, že po vítězství Německa a nastolení jeho nového evropského řádu se už Jugoslavií nebude musit starat ani o svou vlastní armádu, ani o svou zahraniční politiku. O to se prý bude starat Německo samo...

A nedlouho před svým pádem na počátku roku 1941 si princ Pavel sám postěžoval svému vyslanci v Ankaře, když v kritické situaci a za nového nátlaku Berlína

na Bělehrad si ho zavolal k referátu: „Všecko jsem už Berlínu udělal, co si jen přál: Malou dohodu jsme opustili, Balkánskou dohodu jsme zrušili, ve všem jsme svou politiku Berlínu přizpůsobili – co, pro Boha, ještě Hitler od nás chce?“ Netrvalo dlouho a dověděl se přímo a oficiálně o všech plánech Hitlera i Mussoliniho; a mohl tak konečně pochopit celou tragiku situace Jugoslavií, do níž ji jeho politika přivedla.

Tak morálně a politicky končil v této hrozné evropské krizi každý, kdo sešel se správné cesty a začal se dohodovat s Hitlerem. Snad nám někdo na omluvu svého postupu řekne, že ani my, setrvávající na své linii, jsme přes to všechno neušli nacistickému obsazení. Ano, ale jaký to byl *ohromný rozdíl mravní!* Naše oficiální politika po celá léta ostatní svět varovala, do poslední chvíle stála v zoufalém odporu proti kapitulaci před fašismem a byla nakonec skoro celým světem opuštěna; a když byl národ obětován a hozen nacismu na pospas, všechen náš lid krok za krokem se zdvíhal a nakonec byl opět jednomyslně v odboji! Jaký to příklad pro budoucnost národa!

Dávám tento výklad jen proto, aby bylo jasno, že československá politika v letech 1936–39 správně viděla, oč v Evropě jde. Učinila vše, *opravdu vše*, aby situaci svou, svých přátel a celé Evropy před gangsterským fašismem a pangermánským nacismem a před válkou vůbec zachránila. *Nebylo v tomto údobí v Evropě státu, který by byl mohl mít čistší svědomí v konání své povinnosti ke svému národu a k svým přátelům – vzhledem k blížící se krizi evropské a světové – než republika Československá za presidentství Masarykova a mého.*

Nechci tím ovšem tvrdit, že u nás bylo v pořádku *všecko*. Byli i u nás někteří vlivní lidé a důležité kruhy politické, kteří buď neměli ponětí o skutečné situaci v Evropě, nebo ze svých sobeckých zájmů nechtěli chápat, oč jde, co přichází a co se má a musí dělat. Někteří z nich – bylo jich málo – koketovali s fašismem, shlíželi se v Hitlerových methodách a obdivovali se jim, jezdili do Berlína a vykládali doma, jak je tam „pořádek“ a jak „Německo prosperuje a vzkvétá“; od roku 1935 pomýšleli tito lidé na spolupráci s Henleinem nebo ji připravovali a ohrnovali nos nad vším, co se dělo na „Hradě“ ... Pochopili později, oč šlo, když už bylo pozdě –; národ sám si po válce udělal pořádek skoro se všemi pochybivšími – – –

Moje oficiální cesta do Francie byla smluvena na červen roku 1938. Mezitím však vývoj věcí i ve Francii byl takový, že Paříž se už rozhodně orientovala na „appeasement“. Kritický moment nastal po 10. dubnu 1938, kdy nastoupila vláda Daladierova s G. Bonnetem jako zahraničním ministrem, která vědomě a záměrně přeorientovala směr celé francouzské politiky od jejích střeoevropských spojenectví. Bylo mi to dáno najevo politickým činem, jehož dosah jsem brzy pochopil. Na začátku června roku 1938 bylo naše vyslanectví v Paříži oficiálně požádáno vedoucími činiteli na Quai d'Orsay, aby moje už dohodnutá cesta do Paříže byla odložena; také proto, že tehdy měla býti spojena s odhalením památníku na odevzdání praporu čs. armádě ve Francii roku 1918 v Darney, a to za přítomnosti presidenta A. Lebruna. V Berlíně by to prý byli pokládali za provokaci...

Přesto jsem se snažil držet do krajností po celou tuto dobu nanejvýše napínavých a vyčerpávajících jednání pevnou linii na jedné straně se Sovětským svazem a na straně druhé s Francií. Když 4. června 1936 došlo po volbách k utvoření Blumovy vlády lidové fronty, poslal mi její předseda Léon Blum rozhodný vzkaz, že ve Francii k takovému úpadku, k jakému došlo za obsazení levého břehu Rýna ve vládě jeho předchůdců, už nedojde, že jeho vláda bude silná a pevná vzhledem k Německu a že máme s tím počítat.

Bylo to vlastně poslední vzepření Francie. Zahraniční ministr J. Paul-Boncour poslal mi také řadu vzkazů v tomto duchu; zejména se pokoušel o nové zpevnění východní fronty malodohodové a učinil pokus i o Polsko. Na přímý zákrok Paul-Boncoura, jenž mi poslal do Prahy tehdejšího francouzského velvyslance ve Varšavě L. Noëla s dotazem, zdali může od nás ujistit Varšavu, že Praha dodrží své locarnské závazky k Francii, bude-li Polsko Německem napadeno a Francie mu půjde na pomoc, jsem v dohodě se zahraničním ministrem Kroftou kategoricky odpověděl, že ano, t. j. že Československo na straně Francie a Polska ve smyslu svých locarnských závazků zakročí vojensky. Paul-Boncour mě pak ujistil, že se pokusí o vynucení stejné odpovědi Varšavy pro případ útoku Německa na Československo. Noěl se o to ve Varšavě opravdu pokusil. *Marně. Žádná odpověď z Varšavy nepřišla.*

Přesto jsem tehdy v oněch letech přicházející krise učinil nový pokus o dohodu s Polskem. Když v polovici srpna 1936 jel na návštěvu do Polska šéf hlavního štábu francouzského generál Gamelin, poslal jsem za ním při

průjezdu přes naše území gen. Fauchera, který mu ve vlaku odevzdal ode mne *písemnou* nabídku pro vládu polskou s výzvou, abychom přikročili – vzhledem k vážné situaci a k blížící se krizi evropské – k přípravě vojenské spolupráce polsko-československé. Generál Gamelin o věci mluvil s presidentem polské republiky a s generálem Šmigły-Rydzem a naši nabídku, kterou mu doručil generál Faucher, jim odevzdal. Dostal vyhýbavou odpověď, že on – voják – musí chápat, že je to především otázka politická; a k další odpovědi – nedošlo. Když pak 6. září 1936 maršál Šmigły-Rydz návštěvu v Paříži oplácel a francouzští úřední činitelé – také na naši žádost – mu položili otázku, co míní Polsko dělat v případě útoku Německa na Československo, dostali velmi suchou odpověď, že Polsko je vázáno k Československu jen svým členstvím ve Společnosti národů a povinnostmi, jež mu z toho plynou.

Přesto po dohodě s Prahou Léon Blum učinil nový pokus o podchycení Bělehradu a *navrhl mu přímo s naším souhlasem spojeneckou smlouvu mezi Francií a Jugoslavií*. Byl zdvořile odmítnut stejně jako já a ministr Krofta, když jsme 12. září 1936 v Topolčiankách *s vědomím Paříže* navrhli oběma svým partnerům změnit dosavadní spojení malodohodové *ve všeobecné spojení zemí Malé dohody a Francie*. Ani cesta ministra zahraničních věcí v nové vládě Chautempsově, Y. Delbose, vykonaná v prosinci 1937 do Varšavy, Bukurešti, Bělehradu a Prahy, nemohla už situaci podchytit. *Střední Evropa – kromě nás – s Francií už společné politiky neměla.*

Bylo tudíž ze všeho patrné, že *pro všeobecnou a společnou linii k rozhodnému a důslednému odporu proti útoku fašis-*

tických velmocí v létě 1937 zůstávaly na evropském kontinentě už jen Francie – a ta už se záměrným podvratným usilováním svých reakčních kruhů o změnu – Československo a Sovětský svaz. Velká Británie se tehdy stahovala stále více na svůj ostrov, učinivši nadto s Německem už 18. června 1935 jednostrannou dohodu námořní, pro sebe výhodnou, a 16. dubna 1938 s Itálií celou řadu „appeasementových“ dohod, které pak 16. listopadu 1938 vstoupily v platnost. Belgie, vidouc všeobecný vývoj evropský, a byvši po Hitlerově obsazení levého břehu Rýna zbavena hlavní výhody smlouvy locarnské, vrátila se už 24. dubna 1937 k své dřívější bezmocné politice neutralitní, zřekla se spojení s Francií a Anglií a přijala 13. října 1937 se strany Německa zrádný a bezcenný podpis na pakt o garancii belgické nedotknutelnosti. Kdekdo v Evropě nestatečně a resignovaně utíkal od boje pro záchranu demokracie a „zachraňoval“ jen sebe sama slepým dohodováním se s věrolomným hitlerovským Německem a diktátorskou Itálií.

V těchto chvílích obav, starostí a úzkostí jsem se opět a opět sám sebe tázal, kde to přesně všechno může skončit. Maje dosti všeobecných diplomatických zkušeností a chápeje dějinnou logiku velkých událostí, viděl jsem, jak Evropa spěje do záhuby a jak se kdekdo svým sobectvím o to přičiňuje. A každý může chápat můj duševní stav v letech 1936–38, když jsem přímo hmatal, jak se sesouvá krok za krokem celé životní dílo Masarykovo a moje a jak se svět řítí do propasti.

c) *Poslední krok Francie k pádu před Mnichovem*

Před takovouto situací stála Československá republika v březnu 1938, t. j. před předposledním aktem násilné fašistické a nacistické politiky na zničení Evropy: před anexí Rakouska. Bylo pro mne téměř jisto, že anexe Rakouska je *přímým úvodem* k druhé světové válce. V květnu 1928 při své první poválečné návštěvě v Berlíně řekl jsem státnímu tajemníkovi von Schubertovi a ministru Stresemannovi, že bude-li Rakousko připojeno ať násilně či nenásilně Německem k Říši, mohou očekávat s jistotou do šesti měsíců velikou evropskou krizi a z ní pak novou evropskou válku. (Náš vyslanec dr. Chvalkovský byl tehdy rozhovoru tomu přítomen a zaznamenal jej.) Tehdy tuto rozmluvu se mnou Stresemann, už těžce nemocný, písemně – leže v své ložnici – komentoval a pak celý akt rozeslal jednotlivým vedoucím úředníkům svého ministerstva. A varoval v něm *prý* před tímto krokem. Tato rozmluva po mém odchodu z Berlína pak pronikla na veřejnost; říkalo se nepravdivě (a užívalo se toho agitačně proti mně), že jsem *prý* Berlínu hrozil evropskou válkou. Německému vyslanci v Praze Eisenlohrovi jsem však tento svůj rozhovor v Berlíně v letech 1936–38 nejednou úmyslně opakoval, abych varoval, když Neurath začal prohlašovat otázku rakouskou za „Familienangelegenheit“. Do šesti měsíců po rakouské anexi krise přišla: krise, při níž šlo o Československo. A z ní se pak druhá válka světová také nevyhnutelně vyvinula.

Za rakouské krise jsem očekával, co učiní velmoci, Francie a Anglie, a zdali Rakousko, či některý jiný stát se obrátí na Společnost národů. Je nutno říci, že by bylo

bývalo povinností každého člena Rady Společnosti národů vznést stížnost do Ženevy proti Německu. Když v roce 1931 se o „Anschluss“ pokusili Brüning a Curtius a Československo bylo členem Rady, obrátili jsme se ihned do Ženevy, Paříže a Říma s protestem a výzvou. A hned poté celá otázka musila přijít do Ženevy. V roce 1938 byla však celá Evropa už tak daleko, že i Ženeva byla již *pro evropskou demokracii mrtva*. Ostatně od té doby až do zastavení své činnosti za války sama to několikrát ukázala. Dovedla se v prosinci 1939 ještě vzchopit k akci – za význačné pomoci generálního sekretáře J. Avenola a ministrů Daladiera a Bonneta (pomáhal při tom usilovně i americký velvyslanec Bullitt) – jen proti Sovětskému svazu pro jeho válku s Finskem. (Sovětský svaz byl vyloučen ze Společnosti národů 14. prosince 1939.)

Vývoj Francie k „appeasementu“ byl dovršen konečně po anexi Rakouska v dubnu roku 1938 politickou událostí, o níž jsem se už výše zmínil. Když 9. dubna padla vláda Chautempsova, byl pověřen ustavením nového kabinetu Eduard Daladier. Při sestavování své vlády si nejdříve zavolal k rozmluvě Paul-Boncoura a jednal s ním o převzetí křesla ministra zahraničních věcí. Paul-Boncour mu načrtl zásady své známé tradiční politiky: kolektivní bezpečnost, Ženeva, spojenectví s Velkou Británií, spolupráce s Malou dohodou, a možno-li, s Polskem a tím nové posílení jednoty se spojeneckou střední Evropou a konečně silné zdůraznění francouzského paktu se Sovětským svazem.

Daladier prohlásil, že si věc rozmyslí. Povolal si pak G. Bonneta a vyslechl jeho program, který se už opíral o to, čemu se říkalo „appeasement“: o koncepci zdržen-

livé politiky francouzské ve věcech střeoevropských a výchoevropských a ve věcech španělských, o plán na dohodu s fašistickou Itálií, o provádění opatrné, nedůvěřivé politiky vůči Sovětskému svazu a na obrácení politického zřetele Francie především na Francii samu a její velikou koloniální říši. Současně francouzská prave, vedená Flandinem, oznámila Daladierovi, že nedá podpory jeho vládě, bude-li v ní Paul-Boncour zahraničním ministrem.

Druhý den oznámil Daladier Paul-Boncourovi telefonicky, že si vzal do kabinetu za ministra zahraničních věcí G. Bonneta.* Bylo to první, programové a jasně vyslovené oficiální oddálení se Francie od věcí střeoevropských, první jasné a programové zřeknutí se politiky, kterou dělala Francie skoro plných dvacet let.

Byl to definitivní výraz vědomí o slabosti a krizi Francie? Byl to nový těžký doklad vnitřního postupujícího rozkladu, jenž se po pádu lidové fronty ještě zesílil? Byl to strach z války a jejích sociálních důsledků ve vnitřně rozvrácené Francii? Či to byl prostě návrat k dřívější politice Paktu čtyř, který už v roce 1933 hlásal pro Francii a Anglii stejnou koncepci, t. j. jejich výlučné opření se o vlastní koloniální imperium a opuštění politiky t. zv. kontinentální (hlavně ve střední Evropě), který byl vlastně přijat už v roce 1934 Daladierem a dával Mussolinimu a Hitlerovi právo expanse do střední Evropy, na Balkán a na východ proti Sovětskému svazu?

* Tuto osudnou změnu francouzské politiky vylíčil autoritativně J. Paul-Boncour v své knize „Entre deux guerres“, str. 96 a další.

Ano, bylo to všechno to. *Byla to příprava Mnichova i příprava kapitulace Francie z roku 1940.*

Neboť Daladier byl muž, jenž už dávno před tím nezapomínal za různých příležitostí připomínat, že on nebyl ve Versailles, že není mužem mírových smluv z roku 1919, že je třeba se přizpůsobovat novému vývoji, že Francie se nemůže starat o rozvrácené střeoevropské státy – jeho osobní, krajně odmítavé a pohrdavé, až výsměšné výroky o Polsku a Rumunsku byly tehdy všude známy a v pařížských salonech přímo pověstny. Nadto se obklopil ve svém kabinetu řadou defaistů, z nichž někteří byli dávní a osobně zaslepení prorakouští nepřátelé poválečné spojenecké střední Evropy, zejména demokratického Československa (De Monzie! – byl advokátem maďarských šlechticů v jejich sporech proti nám o zemědělské statky před mezinárodními soudy), lehkovážní, nemorální a politicky korumpovaní.

Georges Bonnet byl známý politický hazardér a politicky cynický kompromisník, jemuž byl každý prostředek k dosažení vytčeného cíle dobrý – typický politikář. Jeho běžnou praxí bylo dělat několik – nebo aspoň dvě – politiky najednou; dávat jako ministr psané a telegrafické instrukce korektně podle veřejných a oficiálních deklarací vlády a současně ústní rozkazy zcela opačného smyslu, zrazující jeho vlastní veřejné projevy nebo instrukce poslané písemně; mít v státě, s nímž právě jednal, oficiálního vyslance pro politiku první, a důvěrného posla pro politiku druhou, a mluvit s každým, jak se to okamžitě hodilo.* Dřívější zásadovou politiku

* Tak to dělal i u nás za krise mnichovské. – Jeho blízcí známí mi tvrdili, že jako velvyslanec a pak zahraniční ministr měl v New

francouzských společenství nepokládal už vůbec za nic více než za zásobu requisit, jichž se podle okolností použije, jak bude možno nebo vhodné, jež však v žádném případě pro nějakou válku neměl vůbec v úmyslu zachovávat.

Boje se sociálních a revolučních důsledků války ve Francii, byl a priori proti jakémukoli rozhodnému nebo dokonce válečnému odporu proti expansi Hitlerově. Byl by rád viděl nanejvýš válečný konflikt mezi nacismem a bolševismem. Pokud mluvil o věrnosti vůči nám podle podepsaných smluv, byla to buď jen hra nebo tak činil, dokud soudil, že podobná prohlášení mohou zarazit Německo v překvapujícím postupu k nějakému „fait accompli“, které by mohlo rozpoutat náhlou válku, a ne proto, že byl ochoten uvést naši spojeneckou smlouvu s Francií v účinnost.

Tak se přiblížil náš první vážný konflikt s Němcem z 21. května 1938. Daladier, a zejména Bonnet, stejně jako vláda britská si tehdy nezvratně zjistili, že budeme-li napadeni, jsme připraveni jít do války, a že tudíž, kdyby včas v naší věci nezakročili tím či oním způsobem, válka, do níž by pak Francie musila podle znění své smlouvy s námi jít při prvním násilném kroku Hitlerově, by opravdu vznikla. A od té chvíle se pak začala ona horečná činnost George Bonneta, aby nám naši rozhodnou politiku a vojenskou obranu stůj co stůj zne-

---

Yorku v bance tajné konto a že podle událostí evropských, na které sám měl vliv, hrál na burse newyorské, a to i za mnichovské krize. Uvádím to jen proto, abych ukázal, jak o něm mluvili jeho dobří známí a přátelé, a abych naznačil, v jakém mravním prostředí se roku 1938 rozhodoval osud Francie a Evropy.

možnil. Měl pro tuto politiku v kabinetě Daladierově řadu pomocníků. Zmíním se o všem tom podrobněji ve své pozdější knize, věnované přímo krizi, která vyústila v dohodu čtyř velmocí uzavřenou v Mnichově.

d) My a Sovětský svaz ve spolupráci na záchranu míru – Mnichov

Tak v dubnu 1938, když nastoupili vládu ve Francii Daladier a Bonnet, *byli jsme v Evropě politicky v táboře zásadně, vysloveně a rozhodně protifašistickém a protinacistickém už naprosto sami jen se Sovětským svazem.*

Se Sovětským svazem byla naše spolupráce po dohodě o smlouvě z roku 1935 vcelku normální, trvalá a důsledná. Politicky jsme byli ve stálém styku a loyální výměna názorů jak o situaci všeobecné, tak i o jisté koordinaci politiky s obou stran nebyla nikdy ničím porušena.

Už 30. května 1935 odešla s mým souhlasem na oficiální návštěvu do Sovětského svazu československá vojenská delegace, vedená šéfem našeho letectví generálem Fajfrem, a navázala první leteckou spolupráci s Moskvou. V srpnu téhož roku účastnila se delegace sovětské armády, vedená generálem Šapošnikovem, našich prvních velikých manévru a prohlédla si náš celý zbrojní průmysl a připravila tak pozdější naši důležitou zbrojní dodávku pro sovětskou armádu.

V září odjela delegace československé armády, vedená náčelníkem hlavního štábu generálem Krejčím, na velké manévry sovětské armády a vrátila se opravdu

překvapena, ba, s vojenského hlediska nadšena tím, co v Sovětském svazu viděla. Generál Krejčí po svém návratu prohlásil, že „Rudá armáda, její disciplína, její vysoká úroveň morální a její motomechanická výzbroj je také novou vírou ruského člověka a že činorodá práce vlády a její bezpříkladné úsilí, jakož i síla sovětského vojáka musí vzbudit obdiv u každého vojenského odborníka“. – Našemu hodnocení sovětské armády a jejích možností tehdy na západě nevěřili; pro nás to však bylo pobídkou, abychom tím více Sovětský svaz pozorovali a snažili se jej poznat a pochopit.

V říjnu 1935 byl pořádán do Československa manifestační zájezd sovětských novinářů, při němž jsme, já jako ministr zahraničních věcí i sovětský vyslanec Alexandrovskij, velmi jasně poukázali na naši novou spojeneckou smlouvu, která „*má zarazit přípravu těch národů v našem sousedství, které jsou ochotny vojenskými dobrodružstvími velkého stylu porušit mír a pokusit se o porobení svých mírumilovných sousedů.*“ A k podobným projevům a manifestacím různého druhu i k praktické spolupráci na poli letectví, zbrojní výpomoci, vzájemných informací politických i vojenských atd., docházelo pak v letech 1936 a 1937 ještě častěji a dávalo ovšem propagandě německo-polsko-maďarské stále častější záminky, aby na Československo co nejpustěji útočila a pokoušela se nás jako „hlavní šířitele bolševismu v Evropě“ zdiskreditovat v očích západoevropských velmocí. – Ale my jsme neměli jiného úmyslu, než stůj co stůj zabránit, aby nepropukla druhá světová válka, kterou Německo svou politikou a ideovými a materiálními přípravami na útok bylo ochotno rozpoutat.

Naše názory na vývoj v Německu a v západní Evropě byly už tehdy v podstatě shodné s názory sovětské vlády, i když se Moskva tehdy dívala nesporně ještě daleko pesimističtěji na evropský vývoj nežli Praha. V dohodě s Moskvou jsme se z Prahy několikrát pokoušeli o těsnější politickou i vojenskou spolupráci mezi Západem a Sovětským svazem. Tak na př. jsme byli v roce 1938 žádáni sovětským vyslancem v Praze o přispění, aby byl Západ (zejména Francie) pohnut k aktivní pomoci na vyzbrojení sovětského loďstva některými speciálními zbraněmi. Zakročil jsem, naléhal jsem opět, zdůrazňoval jsem dosah této pomoci – marně. Neměl jsem vůbec úspěch. Francie, její tehdejší rozhodující kruhy – jak jsem byl nucen z toho usoudit – přispět patrně nechtěly.

Vidouce však horečné válečné přípravy Německa, učinili jsme aspoň my, co bylo možno tehdy uskutečnit mezi Moskvou a Prahou. Byly dohodnuty – jak už dříve naznačeno – značné dodávky z našich zbrojovek některých speciálních zbraní, kterých sovětská armáda zvlášť potřebovala a které z Francie a odjinud dostat nemohla. Ale hlavně jsme se dohodli o dvou zásadních opatřeních: žádal jsem, aby si naše armády vyměnily dočasné misse, které by se přesvědčily o vzájemných přípravách pro společnou obranu a navzájem si pomohly a své přípravy koordinovaly, v čem by to bylo nutno. Tak přijela do Československa znovu v létě 1937 sovětská vojenská misse, která si prohlédla všechny naše pohraniční pevnosti, naše hlavní zbrojní průmyslové podniky a celou naši leteckou pohotovost. Už na základě toho byla pak učiněna některá opatření a byly sjednány dohody, zejména o sovětské pomoci letecké pro případ útoku Německa na

Československo (vybudování našich letišť, jež však do Mnichova dokončena nebyla!). Také byla dohodnuta za návštěvy plukovníka Fr. Moravce v roce 1938 v Moskvě vzájemná spolupráce vojenská a zpravodajská.

Po návštěvě sovětské vojenské misse u nás byla poslána do Sovětského svazu obdobná vojenská misse československá, vedená generálem Husárkem. Bylo jí také ukázáno všechno, co nám tehdy bylo potřebí znát, t. j. stav sovětských příprav k obraně sovětského území, stav jejich zbrojního průmyslu, a zejména také stav sovětské armádní a letecké pohotovosti. Písemná zpráva naší vojenské misse o vojenském stavu a nových přípravách Sovětského svazu byla mi nejen tehdy a v roce 1938, nýbrž hlavně později za druhé světové války cennou pomůckou k našim důležitým úvahám a úsudkům o sovětské vojenské přípravě na evropskou válku, o vojenských možnostech Sovětského svazu a vůbec o celé sovětské vojenské politice průběhem válečných událostí po roce 1941.

Do jara a pak do září roku 1938 bylo po této stránce mezi Prahou a Moskvou učiněno snad vše, co nám tehdejší mezinárodní situace a naše vzájemné vztahy, určené smlouvou z roku 1935, dovolovaly a umožňovaly. Doznávám, že do září roku 1938 některé naše začaté a rozpracované podniky zcela hotovy už býti nemohly (na př. naše opevnění na straně rakouské!). Několikeré důrazné pokusy sovětské diplomacie, která v kritických momentech celé této doby až do Mnichova usilovala o společnou schůzku vojenských odborníků z generálních štábů k výměně názorů o společné obraně evropského Východu a Západu proti útoku fašistických vel-

mocí a k níž jsme my podle svých výslovných instrukcí vždy byli ochotni a naprosto připraveni, neměly nikdy u Francouzů, Angličanů a j. až do konce září 1938 úspěch.

Ostatně když jsem po květnové mobilisaci v roce 1938 dal souhlas našemu náčelníku generálního štábu generálu Krejčímu, aby se obrátil přímo a písemně na generála Gamelina s nabídkou, že přijede do Paříže, aby s ním smluvil konkrétní opatření o koordinaci eventuelní mobilisace československé s mobilisací francouzskou a o všem, co s tím souvisí, dostal po nějaké době generál Krejčí písemnou odpověď od gen. Gamelina, že *on může učinit jen to, co v této věci rozhodne vláda a že zatím nemá od vlády v tomto směru žádných instrukcí.*

Další zpráva ani výzva k příjezdu našich vojáků do Paříže pak už nepřišla. Ověřili jsme si tímto krokem, nedlouho před krizí mnichovskou, že *ani vojáci francouzští nic připravovat buď nechtějí nebo nemohou, vědouce patrně, jaké je v těchto otázkách stanovisko vlády Daladierovy-Bonnetovy.* Ostatně generál Gamelin nám mohl dáti uvedenou odpověď jen po dohodě se svým ministrem války, jímž byl – Eduard Daladier.

Tak i po stránce vojenských příprav k přímé obraně proti nacistickému útoku zůstávali jsme v září roku 1938 se Sovětským svazem naprosto sami, znajíce při tom stav svých vzájemných příprav mravních, politických i vojenských a znajíce celkem dobře také stav těchto příprav jak evropského Západu, tak i nacistického Německa a fašistické Itálie.

Evropa byla v této chvíli po každé stránce zralá, aby přijala bez hlesu diktát berchtesgadenského kaprála. A když se Československo v zářijových jednáních s našimi Němci diktátu tomu rozhodně vzepřelo, dostalo

19. září 1938 od vlády britské a francouzské nejprve společnou notu, rozhodně nás vyzývající, abychom přijali návrh kapitulace, v podstatě smluvený napřed mezi Hitlerem a Chamberlainem 15. září v Berchtesgadenu. Když jsme i to odmítli, došlo od Francie a Anglie 21. září *ultimativní vyzvání* s důraznými osobními zákroky jejich vyslanců u mne v noci v Praze, odevzdané později i písemně, že, nepřijmeme-li jejich plán na odstoupení tak zv. sudetského území, ponechají nás osudu, který jsme si prý sami připravili. *Do války s Německem však rozhodně jen „pro udržení sudetských Němců v Československu“ nepůjdou.* Bylo až bolestně málo těch ve Francii a Anglii, kteří tehdy chápali, že šlo pro Evropu o něco mnohem vážnějšího nežli o udržení t. zv. sudetských Němců v Československu.

Míra tohoto hrozného vývoje Evropy řítící se do zkázy, jež jsem plná tři léta v celé jeho tragice co nejintenzivněji krok za krokem a s plným vědomím toho, oč jde, prožíval, a jemuž jsem se ze všech našich sil zoufale bránil, byla tak naplněna...

A pak v Mnichově 30. září v noci byla našemu státu a národu zasazena rána palicí do hlavy; *bez naší účasti a přes mobilisaci veškeré naší branné moci byla smluvena a podepsána čtyřmi velmocemi – a nám pak i vnucena – pro Evropu a celý svět osudná dohoda mnichovská.*

O tom však podám svou zprávu národu v knize zvláštní.

II. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA SE ZAČÍNÁ

1. Můj odchod z vlasti – Začátky druhého odboje za hranicemi – Zájem Ameriky o zemi, Mnichovem sraženou

1. října 1938 – nazítří po podepsání Mnichova – řekl maršál H. Göring oficiálně dr. V. Mastnému, československému vyslanci v Berlíně, že Německo by nemohlo dovolit, abych po Mnichově podržel úřad presidenta republiky. Nebude prý vůbec už se mnou jednat. Naznačil zároveň, že jestliže nebudu ihned resignovat, bude prý Německo postupovat vůči Československu při uplatňování mnichovské dohody s naprostou bezohledností.

Podobné prohlášení učinil našemu delegátu zahraničního ministerstva A. Heidrichovi státní tajemník Weizsäcker ze zahraničního ministerstva berlínského. Někteří členové naší delegace, kteří se odebrali do Berlína, aby se účastnili jednání o provedení mnichovské dohody velmocí, mně také tak referovali. Obdobná hrozba byla mi poslána do Prahy v týchž dnech i po jiných, neoficiálních cestách; také dr. Jaroslav Preiss, který se v týchž dnech vrátil z Berlína do Prahy, mi ji vzkázal.

Na tom nebylo dosti.

Celá fašistická západní, střední i východní Evropa spatřovala v druhém presidentu republiky symbol de-

mokratické a odhodlaně protinacistické politiky, jakož i přítele a politického nástupce Masarykova. Ostatně sám Hitler mne 26. září v hrubém, divokém útoku v berlínském Sportpalastu veřejně prohlásil za svého neústupného odpůrce a řekl zcela jednoznačně, že jde o boj na život a na smrt mezi ním a mnou. Mluvil pravdu jako málokdy.

V důsledku toho všeho jsem považoval za nutné odejít. Bylo to v zájmu státu, byl to však také způsob, jak se své strany projevit osobní úsudek o nově vzniklé situaci a provést jasnou demonstraci vůči těm západním evropským činitelům, kteří přivodili mnichovský „appeasement“. Cítil jsem však také už tehdy změnu nálady i u nás. Jednal jsem podle toho.

5. října oznámil jsem svůj odchod dopisem nové vládě, kterou jsem předtím jmenoval. Poté jsem se rozloučil rozhlasovým projevem s československým lidem.* Byl diskretní a umírněný, takový, jak toho situace tehdy žádala, ale i z dnešní perspektivy *událostem odpovídající*. Žádal jsem v něm své spoluobčany, aby si uložili dočasnou rezervu i přes pohromu, k níž u nás došlo, aby se zdrželi rekriminací a výtek jiným státům, aby se vystríhali hádek mezi sebou a aby neztratili ani sebedůvěru, ani víru ve spravedlnost naší svaté věci. Naznačil jsem, že další události přijdou, že Mnichov je jen začátek, že zůstanu věren svým zásadám a demokracii a že budu pracovat pro národ na jiném místě. – Málo z mých posluchačů snad chápalo tehdy jasně smysl mých slov. Znovu jsem myslil na „svůj plán“ a na blížící se válku.

*

* Úplný text tohoto projevu viz v „Dokumentech“.

Úplně duševně i fyzicky vyčerpán, s nepopsatelnými pocity v srdci a s těžkými myšlenkami o hrozném politickém a mravním rozvratu, který zmítal Evropou a rozvrátil ji snad úplně, odjel jsem s rodinou 6. října po poledni z pražského hradu do Sezimova Ústí v jižních Čechách. Tam jsem se pokoušel zotaviti se z tvrdých ran, jichž se mi za poslední rok, a zvláště v posledních měsících dostalo.

Chtěl jsem zůstat ve vlasti po několik dalších týdnů – rozhodně aspoň až do 28. října – abych připravil dostatečně své další plány, a pak odjeti buď do Švýcar nebo do Anglie a odtud později určitě do Spojených států, kde jsem na nabídku svých amerických přátel přijal profesuru sociologie na universitě v Chicagu. Ale napětí mezi Prahou a Berlínem pokračovalo. Berlínská vláda sdělila do Prahy, že její plány, týkající se Československa, pokud já zůstanu ve vlasti, mohou být toliko prozatímní; a pražská vláda, zastrašena novými hrozbami z Berlína, zvláštními vzkazy z Prahy do Sezimova Ústí mne několikrát prostřednictvím dr. J. Schieszla žádala, abych opustil zemi, jak jen nejdříve budu moci. Současně přijel z Londýna s důraznými a varovnými výzvami tamních mých přátel můj synovec Bohuš Beneš, abych z Prahy co nejdříve odjel. Ačkoliv mé zdraví bylo špatné, rozhodl jsem se, především abych vládě situaci neztěžoval, odjeti z Československa do Londýna už 22. října 1938.

Dříve než jsem opustil zemi, svěřil jsem se se svými názory na situaci svému okolí z úřadu a některým ze svých politických přátel (Prok. Drtina, Jar. Smutný, J. Jína, Zd. Chytil, Zd. Bořek-Dohalský, dr. V. Girsá

a j.) a upozornil jsem je, že bude třeba učiniti nezbytné přípravy pro obnovu boje. „Až začne druhá evropská válka,“ říkal jsem, „musíme opět začít všestranný odboj jako za války v roce 1914: Budeme musit připravit organizační odporu doma, zřídit stálý styk s protinacistickou Evropou a připravovat armádu doma i za hranicemi pro boj proti Německu na straně ostatní Evropy, která bude donucena jíti do války přes zradu mnichovskou, či právě proto, že k ní došlo. Bude třeba čtené politické i vojenské emigrace, která musí včas opustit zemi – na všecko to musíte býti připraveni! A rozhodně už pro příští rok!“

V říjnu 1938 jsem očekával, že se vojenský konflikt nezačne později než v květnu nebo v červnu roku 1939 – t. j. asi během osmi měsíců po Mnichově. Byl jsem jist, že k němu dojde útokem na Polsko, jemuž Německo zcela jistě chystá tuto odměnu za podporu, poskytnutou německé politice v posledních letech proti nám a proti Francii – a zejména za podporu v době krise mnichovské – a očekával jsem – a horoucně jsem si to přál – aby do té doby pomnichovské Československo udrželo svou jistou samostatnost.

V Londýně jsme uvažovali v následujících dnech s Janem Masarykem o svých příštích plánech pro spolupráci. Hned jsem si také organizoval podzemní styk s vlastí. Už v druhé polovici listopadu přišel od pražských přátel první politický posel, dr. Jaroslav Drábek. Další poslové docházeli pak pravidelně až do mého odchodu do Ameriky v únoru 1939. Pomáhal tu hned účinně náš vojenský attaché v Londýně plukovník Kalla. Zůstal jsem také v čilém styku se svými politickými přáteli doma a napsal jim – jako odpověď na jejich ne-

sčtetné vzkazy a dotazy do Londýna – celé stovky dopisů, žádaje je, aby vydrželi, aby věřili, aby nepodléhali ani zoufalství pod dojmem Mnichova, ani malomyslnosti pro to, co se děje doma v t. zv. druhé republice. Chtěl jsem za všech okolností udržet doma dobrou morálku a naději na lepší doby, aby nás válka nezastihla zcela nepřipraveny.*

Je známo, jak se vyvíjely u nás politické poměry po Mnichově: Byl jsem prostě učiněn odpovědným za Mnichov a všechny jeho důsledky. Nejtrpčí výčitky a nejprudší útoky padaly na mou hlavu. Bylo to tak jednoduché a pohodlné svalit všecku odpovědnost na toho, kdo stál v osudné chvíli nejvýše, a padl tudíž nejnižší! Hned od počátku jsem si však řekl, že v této chvíli není čas věci ty diskutovat, hledat pravé vinníky a hádat se o všechny ty události. Přijal jsem tedy mlčky tuto odpovědnost a řekl jsem si, že ji musím odhodlaně a trpělivě nésti až do doby, kdy události samy vysvětlení všeho umožní. Proto jsem nikdy neprotestoval, nikdy se nehájil, výtek nikomu nečinil ani doma, ani v cizině, a ani

---

* Jeden z takových typických dopisů zde cituji. Napsal jsem jej ing. Jar. Nečasovi, bývalému a pozdějšímu ministru, a zněl: Milý kol. Nečasi,

díky za Váš milý dopis. Ano, přijde zase čas, čas nás všech, kteří jsme šli správnou cestou proti zlu a zbabělosti – a proto klidně a pevně se připravuji k další práci. A zase se sejdeme. Není jiných alternativ nežli právo, pravda, fair play – zlo, násilí, zbabělost a zrada. My šli cestou první – půjdeme jí dál. Pozdrav Vám i Vaší paní i od mé ženy!

Váš

Dr. Edvard Beneš.

Londýn, 30. 10. 38.

proti Francii a Anglii, Polsku a Jugoslavii jsem nedělal pro jejich sebevražednou politiku rekriminací.

Stanovil jsem si jako pravidlo svého dalšího postupu bez zřetele na události doma ani vlády pomnichovské v ničem se nedotýkat, její těžkou úlohu jí usnadňovat, a tím také těžkosti doma a boje stranické umírňovat. Pokládal jsem celkem pro další vývoj za lepší, aby vše spadlo dočasně na mou hlavu. Sobě jsem pak uložil jako povinnost nevystupovat zatím veřejně politicky, mlčet a čekat, až bude všem jasno, že brzo vypukne válka. Do té doby jsem si chtěl zorganizovat styk s domovem a připravit trvalé podzemní spojení s vlastí pro případ války. V této náladě jsem napsal v listopadu 1938 odpověď dr. Lad. Rašínovi na dopis, který mi do Londýna poslal. Rozebral jsem v něm celou problematiku Mnichova a naší nové situace a naznačil jsem mu své plány do budoucna. A počítal jsem už od té chvíle s ním jako se svým budoucím odbojovým pracovníkem.*

* Mou odpověď dr. L. Rašínovi viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 22-32. Dopis Rašínův mně do Londýna měl toto znění:

Pane presidente, V Praze dne 7. listopadu 1938.

nemohl jsem se odhodlati k tomu, abych Vám napsal v době, kdy jste se vzdal svého úřadu. Potom jste odejel, a k mému dopisu opět nedošlo. Nicméně vývoj našich politických poměrů a útoky, jimiž jste zahrnován, nutí mne k tomu, abych Vám napsal těchto několik upřímných a otevřených slov.

Shodou okolností přišel jsem s Vámi do častějšího styku teprve ve dnech, kdy události spěly k tragickému vyvrcholení. Velmi toho lituji. Obával jsem se od onoho rána 22. září, kdy jsem Vás viděl vyčerpaného a zoufalého, že kapitulace státu povede nezbytně k abdikaci Vaší. Obával jsem se, že se zhroutí myšlenka sa-

mostatného a jednotného státu československého, vykoupená tolika obětmi, prací a životy. Chtěl jsem tomu zabránit s několika přáteli: kapitulaci státu válkou i za cenu nesmírných obětí, abdikaci Vaší silnou vládou odvážných mužů i za cenu potlačení politických stran. Chtěl jsem zabránit demoralisaci a zachovati národu mravní ideál, kterým by žil i za cenu, že Čechy by byly Thermopylami a Vy Leonidasem.

Nezdařilo se to a nechci se dnes vracet k našim hovorům. Byl-li jsem při nich někdy příliš upřímný a otevřený, nemějte mně to za zlé. Byl jsem veden jen jedinou snahou: zachránit samostatnost a čest národa a zachovat všechny ty mravní hodnoty nahromaděné za dvacet let samostatnosti. Dnes chtěl bych Vám říci něco jiného. Ve své straně velmi často sám a ve veřejnosti opět téměř sám hájím Vaši politickou koncepci. Po mém soudu byla to koncepce skutečně samostatného a neodvislého státu, která odpovídala našemu tisíciletému vývoji. Právě proto měla v sobě risiko válečného konfliktu s Německem. Jedinou mojí výtkou jest, že jsme toto nebezpečí nepodstoupili, když se stalo konkrétním, neboť vyhnuvše se logickému závěru, učinili jsme bezcennými logické premisy. Snad se mýlím a snad usuzuje se mně snadněji než Vám, který jste měl odpovědnost za statisíce životů. Jsem však stále přesvědčen, že podmínky diktované po prohrané válce nebyly by o mnoho horší než podmínky „míru“, který vydává na milion českých duší vyhubení a zotročení a stát, nyní již ne jednotný, ale trialistický, na milost a nemilost sousedů. Nevím, odkud budeme čerpat národní hrđost.

Dnes hledá se vinník. Bohužel splňuje se to, co jsem Vám předpověděl: jen Vy máte nésti odpovědnost za všechno, co se stalo, a všichni zbabělci, kteří se schovávali za Vás a za Vaši autoritu, kteří nechávali Vám rozhodnutí, aby sami nemusili rozhodovat, nehnou ani prstem, aby Vás vzali v ochranu a přihlásili se také o svůj podíl na odpovědnosti. Všem těm „politikům“, jimiž jste byl obklopen a o nichž jste se domníval, že s nimi vyvedete stát z katastrofy a v jejichž loyaltitu jste věřil, není nic vítanějšího, než když štvanicí na Vás jest odvedena pozornost národa od jejich vlastní viny. Nedělal jsem si a nedělám si ilusí o našem politickém životě.

Z podobných úvah vyšel také můj dopis dr. E. Háchovi z 30. listopadu 1938.* Blahopřál jsem mu k zvo-

Netušil jsem však, že i v době tak tragické pro národ a stát jest v našem politickém životě tak málo rytířskosti, odpovědnosti a odvahy, ale zato tak mnoho podlosti, zbabělosti a bezcharakternosti a tolik touhy na národní katastrofě vydělat.

A proto Vám, pane presidente, píši. Přál bych si, abyste byl ujistěn o tom, že nemám nic společného s těmito štvanicemi a útoky na Vás, byť i je podnikala má vlastní strana a její tisk. Říká se, že nejspolehlivějším měřítkem správnosti určité politiky jest její výsledek. Ze dvou katastrof, které jsme měli na vybranou, volil jste tu, k níž došlo. Já byl bych volil tu druhou - válku. V tom jsem se s Vámi neshodoval. Avšak proto nepozbyl jsem úcty k Vaším vlastnostem a schopnostem a nejsem také ochoten zapomenout na všechny klady Vaší práce pro národ a stát, kterou jste konal téměř čtvrt století. S bolestí a jistou melancholií vidím, že Vaší abdikací odchází z našeho života ta idealistická generace, která pracovala za války pro osvobození národa doma i za hranicemi, a dostávají se k slovu pováleční materialisté, jejichž osobním prospěchům má republika sloužit.

Přeji Vám, pane presidente, hodně klidu a síly, a zejména Vám přeji, aby silnou a klidnou zůstala Vaše žena, která vždy tak statečně snášela s Vámi vše dobré i zlé a na kterou s úctou vzpomínají všichni, kdo měli čest ji poznati. Jsem šťasten, že mezi ně patřím i já a moje žena.

S projevem hluboké úcty
Vám oddaný

Dr. Ladislav Rašín.

* Text mého dopisu Háchovi zněl:

Londýn, 30. listopadu 1938
Pane presidente,

vím dobře, jak těžké úkoly budete míti jako president republiky, a přeji proto republice i Vám, aby jí dnešní Vaše volba v těchto těžkých dobách sloužila k plnému zdaru. Prokázal jste vlastní veliké služby ve své funkci presidenta Správního soudu svou velikou zkušeností a znalostmi i svým spravedlivým a rozvázným práv-

lení presidentem - chtěje tím uklidnit pomnichovskou vládu doma (aby v Praze nemysleli, že mám pro tu dobu jakékoli úmysly zasahovat do vnitřní politiky druhé republiky a ztěžovat tím jejich posici vzhledem k Berlínu), a naznačit, jak se má, po mém soudu, v zájmu státní a národní discipliny chovat vůči rozhodnutí nepříznivého osudu opravdový demokrat.

Z těchto úvah, předtuch a příprav vyšel konečně i můj dopis ze dne 27. ledna 1939, který těsně před odjezdem do Spojených států jsem poslal prostřednictvím našeho londýnského vyslanectví pražské vládě, aby znala mé záměry a mé plány a aby byla sama upozorněna jednak, co má očekávat, jednak, nač má sebe, stát a národ připravovat.

Text tohoto dopisu, který poslal chargé d'affaires,

ním postupem ve věcech často nejdělikátnějších; a fakt, že se všichni u nás sjednotili na Vaší volbě, to jen zdůrazňuje. Přeji Vám, aby se Vám nová práce dařila a aby stát i národ vyšel co nejrychleji a nejlépe z dnešní situace.

S výrazem upřímné úcty
Dr. Edvard Beneš.

P.S. Na Váš telefon v posledních dnech krise nebylo mi už možno ve chvatu událostí odpovědět. Myslel jsem na ten postup několikrát a uvažoval o něm s vyslancem Mastným. Snad bude možno povědět později, proč se věc provést nedala.

Dr. E. B.

(Poznámka: Dr. Hácha mi v posledních dnech vyjednávání o Mnichov telefonicky vyjádřil názor, že bych měl přerušit jednání s Francií a Anglií a obrátit se přímo na Berlín. Nevím, jak na tu myšlenku přišel. Jako jsem myslel na všechny cesty možné záchrany ve chvíli vrcholné krise, tak jsem uvažoval - aspoň na chvíli - i o této. Ale ještě dříve, nežli se v mých úvahách myšlenka ta se všemi svými důsledky plně vykristalisovala, už jsem ji sám zavrhl.)

legační rada našeho londýnského vyslanectví K. Lisický, do Prahy ve formě svého rozhovoru se mnou – otiskují jej zde opět – a který zahraniční ministr dr. Chvalkovský, jak zcela určitě vím, správně dostal, zněl:

„1. Dr. Beneš konstatuje, že ze zásadních důvodů se zdržuje zásahů do vnitřních věcí československých. Zůstává v kontaktu se svými osobními přáteli, odpovídá na běžnou korespondenci všem, kdož se naň obrátí, ale nemá v úmyslu aktivně se účastnit politické činnosti vnitropolitické. Existenci různých proti sobě namířených a o moc bojujících front u nás by pokládal v nynějších poměrech za nepochopení situace. Je dobře, že je druhá politická strana, poněvadž to udržuje pro nás v Anglii, Francii a Americe u veškeré veřejnosti sympatie, které pro případ dalšího vývoje evropského ve smyslu napětí nebo dokonce války evropské pořád státu našemu budou nanejvýš potřebné. Je třeba, vzhledem k situaci, aby si obě strany navzájem pomáhaly. Dr. Beneš zná než jednu

Odpověď Háchova, došla do Londýna, zněla pak takto:

Pane presidente,

V Praze 10. prosince 1938.

Váš laskavý list mne dojal, ale také povzbudil v mém úkolu, který jsem přijal zdráhavě a s největším sebezapřením jako tvrdý příkaz povinnosti. Těšil jsem se na své skromné soukromí a na literární práci své dávné záliby. Povinnosti mé nynější funkce dopadají na mne velmi těžce, neboť jsem si vědom své nedostatečnosti. Snažím se v mezích svých sil „to make the best of it“ a těším se naději, že má funkce jest jen přechodné povahy a že v dohledné době bude se mne sňata. Jsem si vědom, že budu brzy přísně posuzován, ale současnost není snad nikdy schopna spravedlivého soudu.

Račte, prosím, přijmouti výraz mé dokonalé úcty a přání nejlepší životní pohody.

Dr. E. Hácha.

věc: stát a jeho svrchovaný zájem. *Salus rei publicae*; to musí být dnes naším jediným a všem společným programem.

2. Proto, stejně jako resignoval na presidentství, když viděl, že v nové situaci je to v státním zájmu, z těchže důvodů se zdržuje zde a hodlá se i nadále zdržovat politické akce, která by mohla vládě způsobit zahraničněpolitické nesnáze. Odmítá veřejné projevy, interviewy, články, přednášky a odmítl publikovat cokoli, aby se to nemohlo se žádné strany zneužít proti státu. Pobytu svému v Anglii dal úplně ráz soukromý; byl věnován vědecké přípravě pro nadcházející působnost profesorskou na chicagské universitě, resp. i jiných amerických universitách, které ho pozvaly přednášet. V červenci se hodlá vrátit zase do Londýna k dalšímu pobytu s programem další činnosti vědeckopublicistické. (K tomu podotýkám, že dr. Beneš zde převzal na zbytek nájemní lhůty vilku ve čtvrti Putney, kterou měl pronajatu jeho synovec B. Beneš, úředník zpravodajské sekce našeho ministerstva.) V Americe bude přednášet o vývoji demokracie a jejích problémech od konce 18. století do dneška. Bude ovšem pevně stát i dále a vždy v budoucnosti za demokracií, ale bude zůstávat na poli theoretickém a aktuálním událostem se bude pokud možno vyhýbat.

3. Vývoj mezinárodní situace sleduje arci dr. Beneš s velikou pozorností. Maje příležitost ji pozorovati s rozšířenými možnostmi, jež pro pozorování mezinárodní situace poskytuje londýnská platforma, *nevylučuje propuknutí akutní krise již letos na jaře* (1939), ač ovšem dosaďadní marasmus na Západě může ještě vyústiti v nové

odložení konfliktu poskytnutím dalších koncesí totalitárním mocnostem. V tom případě by konflikt mohl přijít buď *letos později* nebo *v roce příštím*, ale ani několikaletý marasmus dr. Beneš nevylučuje. Za příští etapu náporu nepokládá Východ, nýbrž řešení problému Středozevního moře, snad i ve spojení s problémem koloniálním. Teprve pak přijde zase na řadu Východ. Byť by ještě došlo nyní k nějakému narovnání, pokládá nicméně konečné vyřešení válečnou srážkou skoro za *neodvratné*. K této srážce nedojde již za okolností pro Západ tak příznivých jako byly minulého podzimu, kdy odmítl »bít se za Sudetenland«. Bude třeba, abychom využili dnešní naší těžké situace a »neutrality« tím, že i v dalším vývoji událostí ušetříme svých sil co nejvíce. Vítězství Německa v eventuálním konfliktu válečném pokládá za vyloučeno, poněvadž by podle všech dnešních předpokladů do války zase zasáhla Amerika. Ostatně vítězství Západu je jediná eventualita, jež by umožnila Evropu zase sociálně zkonsolidovat pomocí Anglie a Ameriky a zabránit buď úplnému chaosu a rozvratu sociálnímu nebo přímo bolševictví, tentokrát německému. Nesmí být ilusí o tom, že by snad svět a Evropa sama snesla vítězství Německa a jeho opanování vlastně celé Evropy kontinentální. Znamená to, že kdyby to bylo třeba, byla by to válka velmi dlouhá anebo celá serie válek.

4. Dojde-li k válečnému konfliktu, musilo by být i nás každému jasno, že není v našem národě ani různých

---

* Tehdy se jednalo velmi intensivně po návštěvě Chamberlainově a Halifaxově v Římě ve dnech 12.-14. ledna 1939 o uvedení v život zvláštních smluv podle britsko-italské appeasementové úmluvy ze 16. listopadu 1938.

táborů, ani různých stran. Hned na počátku musilo by být heslo neutrality státu každému samozřejmé. Poměry, za jakých by válka vznikla a jak by se dál vyvíjela, by pak rozhodly o dalším postupu. Každá akce v cizině by musila být velmi přesně koordinována všem potřebám národa a státu doma, aby nebylo zbytečně komplikováno postavení národa v jeho dnešní obtížné situaci. Proto by ani v tomto případě dr. Beneš nepodnikal ničeho svémocně a bez plné dohody.

5. Dr. Beneš se za politického emigranta nepokládá a návrat do vlasti v době, kdy by to bylo správné nebo vhodné, nevylučuje ze svých příštích plánů. Učinil by to ovšem zase po dohodě s vládou, nemá nejmenšího úmyslu působiti jí potíže v její nynější situaci, jejíž těžkost plně uznává a činnost vlády za těchto poměrů plně oceňuje.

6. Na nějakou ochotu Německa k našemu státu nespolečá. Nikdo vůbec nemůže míti žádnou důvěru v cokoliv, co v budoucnosti podnikne Německo vzhledem k celé jihovýchodní a střední Evropě, Polsku, k Jugoslávii a jiným. S nějakým všeobecným uklidněním nebo mírem, dokud bude v Evropě existovat dnešní rozpor režimů nebo dnešní převaha diktatur, se počítati vůbec nemůže. Napětí a další rozpory půjdou dál. V zájmu státu i národa tudíž je dělat při nátlaku Německa vnitropoliticky i vněpoliticky jen to nejnutnější, aby v budoucnosti jednak nás to mezi námi navzájem nerozdělovalo, jednak aby se toho proti nám nemohlo zneužiti za nové situace.

7. V každém případě, soudí dr. Beneš, jdeme do dob, které přivodí změny nemenšího rozsahu a nemenší

důležitosti politicky, sociálně a hospodářsky, nežli přivodila válka světová. Tak soudí nyní také velká většina lidí z rozhodujících kruhů v Anglii a Francii. Zdali už to přijde hned nyní, či v tomto a příštím roce, či v letech nejbliže příštích – těžko říci a nikdo se neodvažuje přesněji to předpovídat. Ale s takovými obavami hledí vstříc budoucnosti téměř všichni. Někteří pořád ještě očekávají pád jedné či druhé diktatury z jejich vnitřních obtíží. Dr. Beneš soudí, že bez nárazu z vnějška takový pád nemůže dnes přijít.

8. Není tudíž třeba, soudí dr. Beneš, aby u nás lidé upadali na mysl. Nejistota, obavy, strach z války a z dalších otřesů politických, sociálních a hospodářských je stejně všude: ve Francii, v Anglii a zejména také ve státech totalitních. Dr. Beneš žádných zázraků a ani nějakých překvapení pro nás zvláště příznivých v nejbližší době neočekává. Ale soudí, že, ať přijde cokoli, *nakonec* náš stát a národ se může z dnešní obtížné situace a z budoucích zmatků dostat znovu zesílen a s nápravou hlavních nespravedlností, i kdyby musil projít těžkými dobami *okupace, nedobrovolné války* nebo *sociálních otřesů*, proděláných společně s ostatní Evropou, poněvadž politicky je zralejší, sociální jeho struktura je vyrovnanější a je vyspělý tak, že se zase z rozvratu vybere rychleji nežli národy ostatní.“

*

Nátlak z Berlína po Mnichově a ať zdánlivá, ať skutečná lhostejnost ostatních evropských států k našemu osudu v českých zemích úplně izolovaly vládu v Praze. Hluboce se dotýkaly citů všeho našeho lidu. Byl zdrčen

událostmi a cítil se úplně opuštěn celým ostatním světem a vydán na pospas berlínskému banditství. Pomnichovská vláda v Praze hledala tudíž – právem – neprávem – nějaký druh „modu vivendi“ s nacistickým Berlínem. Většina jejích členů ostatně nevěřila, že válka byla opravdu přede dveřmi. Dr. Chvalkovský se o tom vyjadřoval se skepsí až urážlivě cynickou. Já sám jsem nepokládal za úplně bezcennou – aspoň mravně – bezpečnostní záruku, kterou západní mocnosti daly Československu za mnichovské krise, a domnívaje se, že nacistické Německo – už ve svém vlastním zájmu – bude k ní míti alespoň jistý, byť nepatrný stupeň respektu, neočekával jsem, že by se Němci pokusili násilně obsadit Československo dříve než v předvečer skutečné války nebo až při jejím vypuknutí.

A poněvadž jsem věřil, že válka se začne útokem na Polsko nejdříve někdy v létě roku 1939, doufal jsem do posledka, že by se v té chvíli Československo znovu aspoň částečně mohlo zdvihnout a účastnit se hned války na straně Polska, Francie a Velké Britannie – přes všechno to, co se mezi námi a jimi v roce 1938 stalo. Chtěl jsem všechnu svou práci v cizině věnovat nejprve přípravě pro tuto eventualitu, abychom do druhé světové války proti Německu vstupovali jako její přímý účastník, jako stát s regulérní vládou, která eventuálně odejde včas do ciziny a do sousedních států převede aspoň část našeho původního vojska. Znal jsem příliš dobře tu kalvarii s dobýváním – od prvních počátků – mezinárodního uznání nové revoluční vlády a státu z války z let 1914 až 1918. A nechtěl jsem, abychom ji musili vytrpět za nové války znovu. Bohužel jsme tomu neušli, neboť

v řadě těchto předpokladů a očekávání jsem se zmýlil. Po soustavném nátlaku z Berlína a po podlé, rozvratné akci, prováděné v celé republice opět za pomoci našich Němců, povolal Hitler 14. března 1939 dr. Háchu a ministra Chvalkovského do Berlína. Ti se dali ve své politické desorientaci a přímo neschopnosti donutit přemlouváním, hrozbami a násilnostmi, aby dali souhlas k vytvoření t. zv. českého protektorátu a k oddělení slovenského území od republiky. Ale ještě dříve než Hitler začal v Berlíně tato „jednání“ s dr. Emilem Háchou, německá vojska zahájila 14. března 1939 vpád do Československa, tehdy už skoro bezbranného. Jen jeden jediný pluk, 8. slezský pluk ve Frýdku, se statečně pokusil – bez rozkazu z Prahy – o vojenský odpor. Bohužel – byl to pokus jediný. Současná cesta Tisova k Hitlerovi byla vlastizrádně připravována už dříve, oddělení Slovenska a zrada na republice byla některými slovenskými separatistickými vůdci už celé měsíce před tím záměrně plánována za pomoci nacistů a za zády Prahy, a tak byl *s plnou jejich spoluvinou* vytvořen v těchto kritických dnech také slovenský protektorát.

Nemám však v úmyslu se zde podrobně zabývat tím, jak došlo k 15. březnu. Nenáleží to k věcem, o nichž mohu dávat zprávu národu já. Celou historii 14. a 15. března 1939 odhalil a objasnil dostatečně průběh národního soudu v Praze a v Bratislavě s členy t. zv. protektorátní vlády české a slovenské, konaný během druhé poloviny roku 1946 a začátkem roku 1947. A i když jsem se v tehdejší době – v roce 1939 – neodvažoval veřejně konečného a definitivního úsudku o tom, co bude na konci této hrozné krise a války, jedna podstatná a zásadní

otázka, v níž jsem svůj názor nikdy nezměnil a nezměním, mi byla hned naprosto jasná: Dr. E. Hácha, náš nejvyšší soudce a právník, president státu, a dr. Chvalkovský, jeho zahraniční ministr, v březnu 1939 *obětovali* ve své trestuhodné politické malodušnosti a nevzdělanosti *mezinárodně i vnitřně stát, nemajíce k tomu ani práva, ani žádné legitimace a pověření*. Tiso a jeho druhové *se dopustili v téže chvíli záměrně ničemné zrady, vrazivše hanebně dýku do zad vlastnímu národu*. Jsou věci práva a principy politické morálky, které se nikdy – *za žádnou cenu, ani za cenu jakýchkoli, at předpokládaných, at skutečných, oportunistických politických výhod, ani pod nejkrutějšími hrozbami a nátlakem – neobětují*. Takovým právem a principem byl a je pro nás náš jednotný národní stát. Podpis, vzdávající se svobodného státu a přijímající protektorát český a slovenský, neodůvodní, neospravedlní a *neomluví nikdo, nikdy a ničím*.

Totéž platí i o všech těch našich vyslancích a odpovědných diplomatických úřednících, kteří, jsouce v cizině svobodní a majíce možnost právní situaci republiky zachránit, to buď neměli odvahy nebo nedovedli učinit. Situace našich vyslanectví nebyla ovšem všude stejná. Někde to bylo snazší – v zemích, kde vlády byly protiněmecké a měly odvahu hned násilný postup německý odmítnout – jinde to bylo obtížné a v řadě států prostě nemožné. *Jako náleží těm, kteří dovedli uhájit své úřady a zájmy republiky, plné uznání, tak se musí ti, kteří v tom či onom pochybili, ze své činnosti zodpovídat* a dáti prostřednictvím svého nadřízeného úřadu naší veřejnosti a vládě vysvětlení o svém postupu. Národ má právo vědět, jak se chovali pravoplatní zástupci v cizině.

Záruka, daná nám západními mocnostmi v době

mnichovské krise při dočasném podrobení se jejich násilnému diktátu, ukázala se býti 14. a 15. března politicky bezcennou. *Bylo to druhé nesplnění daného slova a mezinárodního závazku.* Jako důvod a omluva tohoto opětovného nesplnění přijatého závazku byly Paříž a Londýnem v první chvíli po 15. březnu 1939 uváděny činy našich lidí: Háchův podpis a Tisova zrada. Byla to výmluva, výmluva chabá a nicotná.

Svět ostatní – i Paříž a Londýn – neměl ovšem pochybností o tom, že to bylo nové nedodržení francouzsko-anglického závazku, daného Československu při sjednání dohody v Mnichově. Ale *hlavně*: kdekdo viděl, že to byl nový gangsterský zločin Hitlerův, pro něho zcela typický, nové jeho banditství, nové jeho křivopřísežnictví. *Mnichovský diktát byl tak zničen vlastními jeho autory*: nedodržením slavnostních závazků, které všechny čtyři velmoci dobrovolně na sebe vzaly, *nám neodolatelným nátlakem vnutily a pak je samy nedodržely.* Je těžko hledat v historii lidstva obdobu tak neslýchaného fiaska nějaké politiky, jako se stalo ve chvíli násilného obsazení zbytku Československé republiky, fiaska celé ideje Mnichova a „appeasementu“! A nelze snad také v historii Evropy najít obdobu pro tak bezohledný postup velmocí vůči sprátenému malému národu, jenž učinil vše, aby *svým* závazkům dostál!

*

Zůstal jsem v Londýně až do konce měsíce ledna 1939 a sledoval jsem bedlivě mezinárodní poměry a události. Vše mne utvrzovalo v přesvědčení, že Chamberlainův „peace of honour“ a „peace for our times“ je jen naprosto ilusorní a líbivá fráze a nic více. Pilně jsem při-

pravoval za tohoto svého pobytu v londýnském předměstí své universitní přednášky pro Chicago a zároveň i stále podzemní spojení s domovem. Moje poštovní korespondence s přáteli doma byla tehdy tak rozsáhlá, že mi brzo můj bratr Vojta Beneš – s nímž jsem se v Londýně setkal o vánocích roku 1938 při jeho návratu ze Spojených států do Prahy* – musil z domova odevzdat varování pražské vlády, abych jí neztěžoval situaci a se vším tím přestal. V Londýně jsem zatím postupně navazoval osobní styky s některými starými svými přáteli a i s řadou starších známých z politického života. Neváhám říci, že u všech bez výjimky – i když o tom vždy nemluví – projevovaly se vcelku rozpaky a stud nad tím, co se nám právě stalo a co vlastně ještě tehdy pokračovalo dál. Francouzská diplomacie po podepsání Mnichova prostě naplno resignovala a takřka neexistovala, pokračující v klamání sebe a svého veřejného mínění dojednáváním šalebného a podvodného paktu s Německem, paktu, který byl pak 6. prosince 1938 v Paříži Ribbentropem podepsán. Diplomacie anglická byla trochu opatrnější, nevěříc však už zcela po obsazení Prahy Německu a pozorujíc jeho další akce proti Polsku, připravovala některá opatření, jako byl spojenecký pakt s Polskem, ohlášený Chamberlainem ve sněmovně 6. dubna 1939 a s Rumunskem a s Řeckem, oznámený ve sněmovně Chamberlainem 13. dubna 1939.

Skutečné přípravy vojenské pro již již přicházející válku se strany obou velmocí mnoho opravdové ceny,

* Nečekal jsem tehdy 15. března a proto jsem soudil, že se ještě aspoň na čas do Prahy vrátit může. Musil však za to později riskovat velmi nebezpečný útek přes Polsko.

bohužel, neměly. Tím spíše, že k nim byla opět připojena nová jednání o nový úvěr a hospodářská jednání s Německem 15. března 1939, prováděná ministrem obchodu Hudsonem a spojená podle zpráv, jež jsem tehdy obdržel, s pokusem o definitivní zrušení československého vyslanectví, která však byla potom odložena. Všem evropským diktaturám, Beckově diktatuře polské, Metaxasově diktatuře v Řecku, Carolově diktatuře v Rumunsku, bylo třeba pomoci – budiž za tuto pomoc vzdán dík, jsme velmi daleci jakékoli závisti za ni – jen s trpkou ironií vzpomínáme, že jedinou republiku Masarykovu bylo o něco málo dříve nutno hodit nemilosrdně na pospas Hitlerovi pro několik málo měsíců zdánlivého míru a značně tak zdemoralisovat všechny menší státy v Evropě!

Oznámil jsem začátek svých universitních přednášek v Chicagu na únor 1939 a konal jsem přípravy k odjezdu do Ameriky. A očekáváje takřka s jistotou začátek všeobecné krise evropské přibližně a nejpozději na konec léta, zaopatřil jsem si hned v Londýně na tuto dobu zpáteční lístek do Anglie pro tutéž loď, kterou jsme do Ameriky odjížděli. Na konci ledna jsem byl pro odjezd do Spojených států zcela připraven.

*

Nasedli jsme v Portsmouthu 2. února 1939 s mou ženou a s Bohušem Benešem na americkou loď „George Washington“ k cestě přes Atlantik. Na lodi jsem si dokončoval své universitní přednášky a promýšlel jsem plán celé své práce ve Spojených státech. Chtěl jsem postupovat i v Americe z počátku velmi zdrženlivě. Ale

už první dny mého pobytu v New Yorku značně zapůsobily na změnu tohoto plánu. Ještě nežli jsme dorazili do newyorského přístavu, byl jsem obklopen řadou interviewujících reportérů a žurnalistů z New Yorku; byl jsem takřka donucen mluvit z lodi do amerického rozhlasu a k mému překvapení mne vedli z lodi za asistence městské policie a úředního aparátu rovnou na newyorskou radnici k Mayorovi La Guardiovi.

A tam došlo k novému překvapení: vítaly nás masy lidí na ulici, obecnstvem přeplněné sály radnice a pak temperamentně pronesená uvítací řeč La Guardiova na thema: „Čtyři representanti dvojí úpadkové evropské demokracie a dvou násilnických diktatur se sešli v Mnichově, rozhodli, že místo politiky budou provádět obyčejnou řezničinu, položili si na svůj operační stůl spoutaný malý stát a pak, podvodně jej zradivše, nelítostně ho začali čtvrtit. Presidenta tohoto státu vítáme dnes v New Yorku. Ujišťujeme ho, že jsme na toto řeznictví evropských velmocí nezapomněli, že je po zásluze ceníme a že podle toho statečný jeho národ budeme zde ve Spojených státech vždy podporovat. A prohlašujeme, že tento národ znovu se brzo zdvihne k svobodě a že jeho president se vrátí zpět do své osvobozené vlasti.“

Řeč tato vyvolala hned vzrušení a druhý den poplach v tisku. Viděl jsem, že nebude možné – budu-li chtít dodržet svůj původní plán – abychom se zdržovali dlouho v New Yorku; toto přijetí nás sice velmi povzbudilo, na druhé straně mi však pro tehdejší dobu vadilo, neboť mě nutilo stejným či podobným způsobem odpovídat; a to nebylo právě v mém původním úmyslu. Pospíchal jsem proto do Chicaga. Ale tam se skoro stejně

přijetí – zejména zásluhou našich krajanů – opakovalo.

Přešel jsem rychle v prvních dnech svého pobytu v Chicagu všechny tyto projevy a stáhl se více do soukromí, volaje raději jednotlivé významné lidi k sobě a vykládaje jim podrobně, s jakými dojmy, názory a plány z Evropy přicházím. Pak jsem vstoupil do intimnějšího styku s universitou, seznámil se s jejím prezidentem R. Hutchinsonem a s řadou ostatních kolegů (prof. Quincy Wright, Ch. Merriam, Bernadotte Schmitt, Harper a j.), kteří mi projevovali vesměs veliký zájem a opravdové přátelství, a začal jsem své universitní přednášky.

Ještě v Londýně jsem přijal řadu nabídek na přednášky na různých universitách, v řadě významných spolků a organizací, v politických i nepolitických institucích, vědeckých a učených společnostech; přednášky se týkaly vesměs problémů evropské demokracie a jejího vývoje, evropských diktatur, sociálních a hospodářských poměrů, otázek míru a války v Evropě a pod. O Mnichově jsem zatím odmítal mluvit; ale to, co jsem vykládal na zmíněných přednáškách, dávalo mi dosti příležitosti, abych zdůrazňoval nebezpečí evropského vývoje, varoval před válkou, ocenil zhoubnost evropské diplomacie a ukazoval na scesti, na němž se svět nachází po Mnichově.

Zůstal jsem v Chicagu od začátku února do července roku 1939 a projel jsem za tu dobu na svém přednáškovém tourné celou Severní Ameriku od západu k východu a od severu k jihu. Navštívil jsem všechny význačné university a přednášel jsem na nich. Řada universit mi nabídla čestný doktorát, řada jiných se pokusila mne převést z Chicaga na své profesury; navštívili jsme, já i moje

žena, rodiště nebo hroby G. Washingtona, Jeffersona, Lincolna, Wilsona – to vše bylo všude doprovázeno velikými schůzemi a manifestacemi, na nichž nezřídka bývalo 10 – 15 – 20 tisíc lidí. Byla to ohromná propagační akce pro mír, pro demokracii, pro Československo, a proti tomu, co se stalo v Mnichově. Teprve nyní jsem plně pochopil, jak veliký to byl mravní kapitál, jenž byl pro republiku za dvacet let naší existence a za bojů o demokratický řád v roce 1938 získán naším postupem, naší vírou a věrností k Masarykově demokracii, naším usilováním o zachránění míru, naším důstojným postojem k Německu a vůbec k nacismu. Doznávám, že jsem tohoto mravního a politického kapitálu za šest měsíců svého pobytu v Severní Americe důkladně využil.

To, že jsem se usadil v Chicagu – takřka ve středu Spojených států – a že jsem tu přijal profesuru na universitě, získalo mi už napřed přístup do vědeckého a učeného světa Spojených států a mělo význam podstatný. Dostal jsem se tím zároveň do středu našeho t. zv. krajanského života a mohl automaticky přispívat k jeho správné orientaci v blížící se válce.

Bylo to jedno z neaktivnějších a zároveň – po éře mnichovské – z nejúnavnějších období mého politického života. Ale ve chvíli, kdy se válka začala, přineslo to ve všech směrech ovoce nejkrásnější. Nikdy bych nebyl věřil, že ve všech vrstvách obyvatelstva v Americe bylo o nás tolik skutečného zájmu a že se tu budou tak opravdově a nesobecky projevovat sympatie k malému státu, mnichovskou politikou sraženému k zemi!

Nemělo by konce, kdybych vyprávěl, co jsme tu všechno zažili a jaké to bývalo ve všech amerických kru-

zích denně a denně oživení našich nadějí a povzbuzení do boje za svobodu vlasti: mezi vědci a na universitách, v dělnictvu a v ostatních politických kruzích, mezi církvemi a v náboženských střediscích, v sociálních a hospodářských organizacích – které aspoň chtěly autenticky ode mne znát, co je možno čekat od nejbližší budoucnosti – v odborných kruzích politických obou vedoucích politických stran, demokratické i republikánské, a nakonec i ve všech kruzích oficiálních.

Učinil jsem si z toho všeho závěr: *naše věc nemůže býti za takových poměrů ztracena a dojde-li v dohledné době ke konfliktu v Evropě – a k tomu jistě dojde – musíme učinit vše, abychom těchto velikých mravních a politických sil ve Spojených státech pro vítězství své pravdy získali a nikdy je už neztratili!*

2. První důsledky 15. března –

Protesty velmocím a Společnosti národů

Patnáctý březen 1939, který mne zastihl už ve Spojených státech, byl především novou přetěžkou ranou Anglii a Francii, mravně i materiálně. Nikoho – vedle Polska a Jugoslavie – nestál Mnichov a chyby mnichovské politiky tolik jako tyto dva státy. Soudím, že v posledních důsledcích – ani Československo ne. My jsme tehdy – přes nespravedlnost, proti nám se strany skoro celého světa spáchanou – svou čest a svá práva a nároky

mravně neporušené zachovali! My jsme celý svět včas úředně a co nejdůrazněji varovali a dvakrát své válečné síly na svou obranu mobilisovali!

Zůstali jsme, bohužel, zcela opuštěni a v rukou tehdejšího sveřepého a nekulturního nepřítelů totálně izolováni.

Obsazení Prahy bylo však skutečným začátkem druhé světové války – 15. března 1939 ji konec konců musil vyvolat. Svět – přes zoufalé a nestatečné snahy oficiální Paříže a Londýna – už mlčet nemohl. A tíhu války – tak hroznými (mravními i materiálními) oběťmi oddalované – musily nésti především Paříž a Londýn!

Byl jsem v té době už v Chicagu a začal jsem jako profesor přednášet na universitě. Dostal jsem první zprávy o těchto tragických událostech 15. března ráno. Byla to pro mne rána hrozná: celá stavba mých dalších plánů pro případ války už nyní za doby míru rozrušena, samostatnost, stát, jednota se Slováký – jak se zdálo – ztracena, Němci u nás pány všude a všeho! A ta nejistota, co ostatní svět, naši lidé doma, naše zastupitelstva v cizině udělají! A hlavně: co se stane, jestli Hitler s další ranou proti Polsku počká a my budeme přece jen musit čekat na společnou válku proti Německu několik let? Vydrží naši doma to peklo, zůstávajíce pevní v odporu a mravně nedotčeni?

Jak hrozná to byla perspektiva!

Promýšlel jsem dlouze, co dělat dále. Neviděl jsem nikoho jiného, kdo by měl a mohl v této chvíli jménem národa zdvihnouti svůj hlas k protestu a svobodně jednat, nežli druhého presidenta republiky, jsoucího od tohoto okamžiku opravdu v exilu, a tím, co se nyní stalo

u nás doma, opět zcela svobodného mluvit a jednat. Hitlerovým zločinem, novým anglickým a francouzským nedodržením slova a Háchovým podpisem protektorátu jsem se cítil osvobozen od všech dřívějších závazků, které jsem si sám dočasně uložil, a od všeho toho, co jsem násilím a nátlakem od 19. září 1938 byl přinucen spolu udělat. Vše padlo – t. zv. *první republika znovu právně existuje!* A její hlas se musí v této chvíli ozvat, děj se co děj!

Takové bylo moje konečné rozhodnutí.

Poslal jsem tudíž 16. března v tom smyslu – i když v této chvíli toto všecko zcela naplno ještě řečeno nebylo a tehdy hned řečeno býti nemohlo – telegram prezidentu Rooseveltovi, min. předsedům Chamberlainovi a Daladierovi, Maximu Litvinovovi a předsedovi Rady Společnosti národů. Zastával jsem stanovisko, že jsem měl právo zaslati tyto své protesty, poněvadž jako druhý, legálně zvolený prezident Československé republiky byl jsem proti právu, spravedlnosti a ústavě donucen německým násilím, abych se vzdal svého úřadu a odešel do vyhnanství, jakož i proto, že události samy zabránily, aby mohl jednati jiný skutečný a nespoutaný představitel československého státu a národa.

Text telegramu, zasláného 16. března 1939 ráno, byl tento:

„Lid český a slovenský se právě stal obětí velikého mezinárodního zločinu. Lid československý sám nemůže nyní protestovat a po událostech minulých měsíců nemůže se také sám bránit. Proto jako bývalý prezident Československé republiky vznáším k Vám tento slavnostní protest:

V září minulého roku u příležitosti sporu německo-československého mně byly předloženy franko-britské návrhy a několik dní poté i mnichovské rozhodnutí. Oba tyto dokumenty obsahovaly slib, zaručující integritu a bezpečnost československého území, vyžadující zároveň od československého národa neslýchané oběti v zájmu evropského míru.

Československý lid tyto oběti přinesl. Přesto jedna z velmocí, které podepsaly mnichovskou dohodu, rozděluje nyní naše území, obsazuje je svým vojskem a ustanovuje nad ním svůj ‚protektorát‘ pod hrozbami násilí a vojenské moci.

Před svědomím světa a tváří v tvář dějinám jsem nucen prohlásit, že Češi a Slováci nikdy nepřijmou toto nesnesitelné potlačení svých svatých práv a neustanou ve svém boji, dokud jejich milované vlasti nebudou všechna její práva vrácena. Prosím Vaši vládu, aby odmítla uznat tento zločin a aby vyvodila důsledky, jaké dnes naléhavě vyžaduje tragická situace Evropy a světa.

Zasílám současně tento telegram předsedovi Rady Společnosti národů a dovolávám se těch článků Paktu o Společnosti národů, jež přicházejí v úvahu, zejména čl. 10. Jsem přesvědčen, že žádný člen Společnosti národů neuzná tento zločin, a doufám, že všichni členové Společnosti učiní v dané chvíli to, co jim jejich závazky, z Paktu vyplývající, ukládají.“*

* Podepsal jsem tento telegram jako „bývalý“ prezident republiky, soudě, že před začátkem války není situace zralá, abychom položili *hned a veřejně* požadavek právní kontinuity předmnichovské republiky. Stalo se to pak brzo na to. Někteří moji spolupracovníci (vysl. Hurban) tvrdili, že jsem měl už tehdy podepsat: „*druhý*“ pre-

O tři dny později – 19. března 1939 – učinil jsem známý rozhlasový projev k americkému lidu z chicagské university, která mne vyzvala, abych tak učinil s její tribuny. V tomto projevu podal jsem krátký přehled zářijové krise a prohlásil jsem mezi jiným toto:

„Před pěti měsíci, v době t. zv. zářijové krise, bylo naléháno na Československo, aby přineslo v zájmu míru neslýchanou obět na svém území. Na náš lid byl učiněn neodolatelný nátlak, aby nebojoval za svou svobodu, neodvislost a územní nedotknutelnost a aby tím zachránil celý ostatní svět od války. Byl učiněn nápor na tento malý stát, aby se obětoval za mír celého světa. A tento lid se skutečně obětoval. Dostal za to ujištění a záruku, že integrita jeho zbylého národního státu bude zachována. Tento malý národ přinesl, jak známo, tuto obět pod nátlakem mnichovského rozhodnutí, jemuž se podřídil jen proto, že čtyři evropské velmoci podepsaly v Mnichově závazek, že se zaručují za bezpečnost nového státu.

A přece přes všechny tyto oběti, přes všechno to sebeovládání a přes všechny ty sliby a garancie mocností, které tak slavnostně podepsaly mnichovský pakt, a přes slib Německa, že nebude míti dalších územních požadavků v Evropě, přes fakt, že mnichovskou dohodou a jejími důsledky se dostalo přes 1 200 000 občanů národnosti československé do hranic cizích států, německá vláda brutálně porušila svoje sliby a závazky, vpadla na území československé, zřídila tam t. zv. protektorát a sident Československé republiky a nikoli „bývalý“. Lidé zlé vůle by toho prý mohli proti theorii kontinuity zneužívat. – A později toho opravdu zneužívali – stejně jako mého dopisu Háchovi.

svou vládu teroru, tajné police, politické a náboženské nenávisti a pronásledování a systému koncentračních táborů, a potlačivši všecku svobodu tisku, projevu a svědomí a ustavivši tam takto vládu násilí a nelidskosti, prohlásila cynicky, že všecko to učinila ve jménu míru v Evropě.

Nezapomeňte však, prosím, že to, co říkám, netýká se jenom Evropy, jen národů střední, jižní a východní Evropy. Jde také o Francii a Anglii, jde o skandinávské národy, jde i o Spojené státy. A nejen to: celý svět je nejen v nebezpečí války, nýbrž také v nebezpečí, že bude vymýceno veškeré pojetí skutečné lidské morálky, svobody, cti a slušnosti. O to jde! Společnost, která nadále bude trpět tento stav věcí, bude zničena a zmizí.“

A prohlásiv, že stát, republika Československá, žije právně dál, že ji německé násilnictví zničit nemůže, skončil jsem takto:

„Jsem přesvědčen, že můj národ, procházející tímto bojem odvážně a hrdě jako vždy v minulosti, vyjde z něho vítězně, máje na své straně sympatii, uznání a lásku všech slušných lidí světa. Bylo tomu tak už několikrát v jeho pohnuté historii a není vhodnějšího místa pro toto moje prohlášení než svobodná země Washingtona a Lincolnova.“* ...

17. března dopoledne – den poté, co jsem poslal svůj protestní telegram prezidentu Rooseveltovi z Chicaga – učinil Sumner Welles, státní podsekretář zahraničního úřadu Spojených států, úřední prohlášení, jež mi bylo týž den brzo ráno telefonicky z Washingtonu sdě-

* Úplný text tohoto projevu viz v knize „Šest let exilu a druhé světové války“, strana 39–46.

leno a v němž oznámil, že „americká vláda, založená na zásadách lidské svobody a demokracie a těmto zásadám oddaná, musí dát najevo, že tento stát odsuzuje činy, jež vedly k dočasnému vyhlazení výsad svobodného a neodvislého národa, se kterým ode dne, kdy Československá republika dosáhla své neodvislosti, lid Spojených států udržoval zvlášť úzké a přátelské vztahy... Jest zřejmé, že činy zpupného bezpráví a svévolného násilí ohrožují světový mír a samu strukturu moderní civilizace. Vývoj posledních tří dnů jasně ukázal naléhavou potřebu, aby byly zachovány zásady, hájené touto vládou.“

Vláda Spojených států pojala pak toto prohlášení do své úřední noty z 20. března, zaslané německému chargé d'affaires, v níž odmítala přijmouti německou notu ze dne 17. března 1939, oznamující vládě Spojených států vytvoření německého protektorátu v Čechách a na Moravě. –

27. března odpověděl pak prezident Roosevelt na můj telegram tímto dopisem:

„Milý dr. Beneši,

dostal jsem Váš telegram ze dne 16. března 1939, týkající se tragických událostí, k nimž došlo minulého týdne ve střední Evropě. Sledoval jsem tyto události s hlubokou účastí. Ač vládě Spojených států je známo, že země Česká a Moravská byly obsazeny německými vojenskými silami a jsou nyní pod faktickou správou německých úřadů, neuznala tuto situaci jako právní stav. Nemusím dodávat, že cítím hlubokou sympatii s československým národem v neblahých okolnostech, v nichž se dočasně octl.

Upřímně Vám oddaný

Franklin D. Roosevelt.“

Chamberlain odpověděl 20. března krátkým telegramem, v němž poukázal na to, že vyslovil názor vlády Jeho Veličenstva na německý vpád do Československa v své řeči, kterou pronesl 17. března 1939 v Birminghamu. 18. března zaslal Maxim Litvinov československému vyslanci v Moskvě opis sovětské noty, odevzdané téhož dne německému velvyslanci. V této notě odmítal rozhodným způsobem celou akci nacistického Německa proti Československu.* Od Daladiera – podle jeho, v československých věcech „osvědčené“ tradice – odpověď nedošla.

Vlády britská a francouzská odpověděly na německé noty, oznamující vytvoření německého protektorátu v zemích českých a na Slovensku, až když první krok byl učiněn Spojenými státy. Jejich oficiální noty, datované dnem 18. března, odmítly německou akci a postup, poněvadž byly v rozporu se zásadami mezinárodního práva a se smlouvami, jež byly podepsány.** Britská odpověď výslovně konstatovala, že vláda J. V. je nucena považovati události několika posledních dnů za naprosté porušení mnichovské dohody i ducha, v němž se podpisovatelé dohody zavázali spolupracovati k pokojnému řešení všech evropských otázek. Nota rovněž protestovala proti změnám, učiněným v Československu vojenským postupem Německa, a prohlásila, že podle názoru britské

* Plný text sovětské noty viz v „Dokumentech“. Nota objasňuje celé politické a právní stanovisko sovětské vlády. Byla tehdy jasnou diplomatickou, právní a politickou analysou skutečné povahy násilného německého činu z 15. března.

** Francouzská nota byla uveřejněna ve francouzských diplomatických dokumentech 1938-39 (Livre jaune) dok. č. 76 a 77.

vlády tyto změny postrádají jakéhokoliv právního podkladu.* ---

Hned po těchto událostech jsme se dohodli o dalším postupu s Janem Masarykem a s vysl. Vlad. Hurbanem. Masaryk brzy po Mnichově resignoval na svůj úřad československého vyslance v Londýně, byl právě v téže době na své přednáškové cestě ve Spojených státech a po březnových událostech se hned v dohodě se mnou vrátil k práci do Londýna, kde zatím v kritických dnech a v těžkých poměrech leg. rada K. Lisický, plukovník J. Kalla a tajemník vyslanectví dr. Jan Gerke ve shodě s Foreign Office zachránili naši legaci a hned nám to hlásili do Chicaga. Masaryk pak až do konce války v Anglii a v Americe, kde znal lépe než kdokoli jiný poměry i rozhodující lidi, bral v naší společné činnosti odbojové co největší a nejúspěšnější účast a vykonal tu naší národní věci služby veliké.

Vladimír Hurban, československý vyslanec ve Washingtonu, 16. března rozhodně a se správným politic-

* Sovětský svaz odpověděl, jak jsem se již zmínil, velmi pevnou notou a odmítl uznati zničení Československa; i nadále poskytoval veškeru pomoc československému vyslanectví v Moskvě a uznával jeho právní a diplomatické postavení až do 1. ledna 1940, kdy změnil svou politiku a sdělil 15. prosince 1939 československému vyslanci v Moskvě, že považuje jeho funkci v Sovětském svazu od 1. ledna 1940 za skončenu. Vyslanec Zdeněk Fierlinger odjel z Moskvy do Paříže a Londýna a přidal se k našemu hnutí v západní Evropě. Očekával jsem, že se tato změna sovětské politiky ukáže býti jen dočasná a prozatímní. Nepodali jsme proto protest. Čekali jsme trpělivě na den, kdy nám bude možno vrátiti se k naší společné politice a obnoviti naše přátelské diplomatické styky. Den ten přišel více než půl druhého roku na to, po napadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941.

kým rozpoznáním celé situace odmítl vydati washingtonskou legaci nacistickým úřadům, dojel hned za mnou do Chicaga a dal sebe i svůj úřad druhému presidentu republiky k dispozici v dalším boji; po celou dobu této krise i později po dobu války postupoval ve své práci ve Spojených státech velmi účinně a úspěšně, opravdu vlastenecky a k republice do všech důsledků věrně; s ním a pak se mnou hned oddaně pracoval dr. J. Papánek, druhý věrný a pevný Slovák v Americe, náš konsul v Pittsburgu, a mnozí jiní. Ustavili jsme hned v Chicagu první prozatímní politické centrum odboje, jemuž jsme zatím říkali „zahraniční akce“.

Vedoucí představitelé amerických Čechů a Slováků v New Yorku, Chicagu, Clevelandu, Pittsburgu a v Texasu – největší to část československé obce ve Spojených státech – počali brzy poté v dohodě s námi, zachovávající jako američtí občané zákony a povinnosti své země, soustřeďovati svými ústředními organisacemi veškeré své úsilí v Americe k práci na podporu nového hnutí pro osvobození Československa. Vyzvali mne pak, abych se ujal hned vedení druhého odboje.* V Londýně, v Paříži, v Polsku, v Moskvě a v řadě jiných míst začala se hned tvořit – ať spontánně, ať ve spojení s námi – hnutí obdobná.

Organisovaná práce druhého odboje se začala.

*
Od dubna 1939 podařilo se nám postupně sjednotit hlavní naše síly a organisace ve Spojených státech a v Kanadě. Navázali jsme také hned spojení s většinou

* Odpověděl jsem jim projevem, jehož text viz v „Dokumentech“.

diplomatických a konsulárních československých zástupců – pokud nepřestali existovat – a pokusili jsme se sjednotit ve všech ostatních státech vše, co zbylo z československého zahraničního státního aparátu pro blížící se evropskou válku.* Ze Spojených států zařídili jsme ihned – přes Londýn, Paříž a Bělehrad nová a užší spojení s domovem – spojení, která, mimochodem řečeno, nikdy nebyla přerušena – a žádali jsme, aby co možná největší počet vojáků a důstojníků neprodleně odešel do ciziny. Na dotaz z domova jsem souhlasil, aby přišli zejména také generál Sergěj Ingr a Rud. Viest. Naši političtí činitelé v Paříži, majíce tehdy své vlastní spojení s domovem, zaslali domů podobné vzkazy.

Bylo pro nás neobyčejně důležité, že celá skupina důstojníků československé vojenské zpravodajské služby v ministerstvu národní obrany unikla s hlavní částí svého pracovního materiálu v předvečer nacistické okupace z Prahy do Londýna. Všichni tito důstojníci, kteří pod vedením plk. Fr. Moravce zachovali pak nejčilejší a nikdy nepřerušovaný styk s vlastí, dali se mi dopisem, zaslaným do Chicaga, k dispozici pro společnou akci krátce po svém příjezdu (14. března 1939) do Londýna. Jejich práce pro společnou věc se začala ve shodě s britskou a později s francouzskou armádou bez prodlení. Nový stav věcí v Československu po 15. březnu jsme prostě považovali právně za válečný stav Československa s Německem

* V průběhu několika dalších neděl přihlásili se mi postupně naši četní diplomatictí a konsulární političtí a vojenští úředníci a úřední činitelé vůbec. Vcelku to byla dobrá a účinná pomoc. A ač situace tehdejší byla pro nás – zejména finančně – velmi zlá, zapojili se všichni postupně do celé práce odbojové.

a zahájili jsme podle toho ihned práci a boj proti vpadnuvším k nám lupičům. ---

23. května zasedala po prvé po německém vpádu do Československa Rada Společnosti národů v Ženevě. Použil jsem této příležitosti k druhému slavnostnímu protestu proti německému obsazení. 13. května odeslal jsem z Pittsburgu, kam jsem dojel na přednáškovém tourné, telegram generálnímu tajemníkovi Společnosti národů J. Avenolovi a třem ministrům zahraničních věcí evropských velmocí, kteří byli členy Rady Společnosti – lordu Halifaxovi, G. Bonnetovi a V. Molotovovi. Text protestu zněl:

„Pane generální tajemníku,

dne 16. března po vojenské invasi do Československa dnešním Německem zaslal jsem Vám protestní projev a žádal jsem Vás o předložení tohoto protestu předsedovi Rady za účelem zahájení příslušných kroků v této věci. Vzhledem ke skutečnosti, že Rada Společnosti národů právě zasedá, dovoluji si vznésti k Vám opět tento požadavek, připojuje k tomu současně tento další protest:

Jako důsledek vojenské invase do Československa a zřízení jednak tak zvaného německého protektorátu nad zemí Českou a Moravskou, jednak nad Slovenskem, maďarská vláda obsadila násilím a v rozporu s dřívějšími svými závazky území Slovenska a Podkarpatské Rusi a donutila zemské a místní úřady, které – následkem zmrzačení Československa – nebyly s to klásti úspěšný odpor, aby souhlasily s obsazením celého území Podkarpatské Rusi a části východního Slovenska.

Vzhledem ke skutečnosti, že hlavní články Paktu

Společnosti národů stejně jako všeobecně uznávané zásady mezinárodního práva byly takto nestoudně porušeny; vzhledem ke skutečnosti, že Rada Společnosti národů byla pověřena zvláštní smlouvou (zaručující místní autonomii Podkarpatské Rusi v rámci Československé republiky) dozorem nad uskutečňováním této záruky – právo a závazek, která Rada Společnosti národů vzala na sebe a prováděla úspěšně a svědomitě po dobu dvaceti let; vzhledem ke skutečnosti, že takto nejen práva Československé republiky a karpatoruského lidu, nýbrž i práva a povinnosti Rady Společnosti národů byly nezákonně zničeny a že toto násilí nesmí býti trpěno žádným členem Společnosti, nemá-li dojíti k novému jejímu ponížení, a vzhledem k tomu, že jde o novou ránu, namířenou proti její existenci, obracím se na předsedu Rady ve své funkci dřívějšího presidenta Československé republiky s uctivou žádostí, aby tento nový zločin proti mezinárodnímu právu nezůstal nepovšimnut a aby vzhledem k takto porušeným článkům Paktu otázka byla předložena Radě za účelem podniknutí příslušných kroků.

Chtěl bych dodat, že Československo, *ač právně dále existuje*, nemá okamžitě možnosti, vzhledem ke skutečnosti, že je podrobeno vládě útisku a násilí, aby uplatňovalo plně svoje práva v Ženevě. Proto doufám, že bude dovoleno dřívějšímu presidentu Československé republiky, který po dobu sedmnácti let spolupracoval jménem Československa se Společností národů, jsa oddán snahám o udržení a konsolidaci mezinárodního míru, a který byl zvolen presidentem Shromáždění a při častých příležitostech předsedou Rady Společnosti, aby se dnes

obrátil na Radu, žádaje nejen o ochranu práv Československa, nýbrž i o ochranu práv Společnosti národů.

Dr. Edvard Beneš,
profesor chicagské university.“

Na první důvěrné schůzi Rady Společnosti národů generální tajemník J. Avenol oznámil, že můj telegram došel do Ženevy. Odmítl však předložit jej k oficiální diskusi v Radě s odůvodněním, že protest nebyl předložen řádnou cestou, t. j. buď československou nebo jinou vládou, nýbrž „soukromou osobou“. Většina Rady přijala toto zdánlivě legální, ale hluboce nespravedlivé a ponižující stanovisko, které bylo v rozporu jak s duchem Paktu, tak zejména přímo s právem a povinnostmi Společnosti národů. Vždyť šlo o případ, kde Společnost národů sama byla dotčena ve svých základních právech, zejména v případě maďarského obsazení Podkarpatské Rusi, jejímž byla ženevská instituce spolugarantem. Sovětský velvyslanec v Londýně, Ivan Majskij, jednaje podle instrukcí z Moskvy, oznámil však hned během zasedání, že sovětská vláda bere za těchto okolností na sebe povinnost předložit protest Společnosti sama. Tím byl generální sekretář donucen předložit československý protest Radě Společnosti k řádnému projednání.

Vzhledem k tomuto rozhodnutí měl náš protest býti předložen Radě a Shromáždění Společnosti národů k případné diskusi znovu v září 1939. V září však byla situace evropská už zcela změněna. Došlo k německému vpádu do Polska, k vypovězení války Velkou Británií a Francií Německu a k důsledkům všech těchto událostí; byla konečně podepsána i smlouva sovětsko-německá. To vše způsobilo, že ani obsazení Československa, ani

žádná z těchto nových velikých událostí se nedostala již vůbec k projednávání v Ženevě. Společnost národů upadla pak už do bezmocnosti. —

Tisíce našich důstojníků a vojáků začalo hned utíkat z Československa, nejdříve do Polska, do Maďarska, do Jugoslaviie, Rumunska, Turecka a j. a odtud pak do Francie. Naše pařížské vyslanectví dosáhlo s francouzskou vládou dohody, která umožnila dočasný vstup našich vojáků do cizinecké legie, aby, v případě války, byli základem samostatné československé armády, která by byla legálním pokračováním čs. armády domácí. Tím se automaticky veškeré naše vojenské přípravy soustředily v Paříži.

Současně se konaly přípravy pro zvláštní československou vojenskou akci v Polsku pod vedením našeho vyslanectví ve Varšavě a našeho konsulátu v Krakově za spolupráce s generálem L. Prchalou a jinými československými důstojníky, kterým se podařilo překročití včas polsko-československou hranici. Podle našeho celkového plánu měly být součástí naší politické a vojenské organizace v Londýně a v Paříži. Když dosáhlo napětí mezi Polskem a Německem vrcholu, pokusil se jednak generál Sergěj Ingr z Londýna, jednak generál Prchala ve Varšavě dosáhnouti dohody s polskou vládou. Ta však, pokračujíc zjevně v politice pluk. Becka vůči Československu i v této chvíli, pro Polsko i nás tak osudné, zjevně náš odboj v západní Evropě a mne osobně bojkotovala a jednala jen s těmi z našich lidí, kteří se jí uváděli jako moji odpůrci a dávali jí naději, že budou vésti politiku, Polsku v budoucnosti takřka poplatnou. Tak je nutno rozuměti i tomu, že po zahájení německého vpádu do

Polska vydal 3. září 1939, po předběžných diskusích s některými našimi politickými a vojenskými pracovníky (hlavně s gen. Prchalou) ve Varšavě polský prezident dekret, kterým svolil k utvoření „českých“ a „slovenských“ (nikoli československých) legií na polské půdě jako součástí *polské* armády. Organizací legií byl pak bez našeho zásahu *polskými vojenskými úřady* pověřen generál L. Prchala.*

Mezitím počet našich politických pracovníků v Paříži, v Londýně a ve Spojených státech, kteří se začali sdružovati k boji o osvobození Československa, denně stoupal a byl dále posilován uprchlíky, kterým se podařilo uniknouti do Polska, Jugoslaviie nebo Rumunska. Byli mezi nimi bývalí ministři, poslanci, senátoři, profesoři a zejména důstojníci a vojáci, nehledíc k vyslancům a úředníkům zejména těch našich vyslanectví a konsulátů, které nebyly vydány a jejichž členové se přihlašovali postupně k boji proti Německu.

Pověděl jsem již dříve, že k první rozsáhlé a soustavné organizační akci pro boj proti Německu v přicházející válce rozhodli jsme se v Chicagu. K dalšímu

---

* S duchem a tendencemi činnosti gen. Prchaly jsme v Londýně tehdy nesouhlasili, i když jsme se tehdejšími politickým nezbytností a nutností – zabránit v naší odbojové organizaci rozporům – podrobili. Nesouhlasili jsme jednak proto, že vyhovuje polským přáním, připustil gen. Prchala tvoření „české“ a „slovenské“ legie, jednak proto, že on a jeho přátelé žádali a dostali od tehdejší polské Beckovy vlády peníze na *politickou* akci a na své vydržování osobní. Také proto, že po nějakou dobu se bránili podřídit se zásadě jednoty naší akce západní a východní – na škodu jednoty našeho celého hnutí – využití nepřátelství polské vlády vůči mé osobě.

důležitému usnesení našich amerických krajanů v tomto směru došlo mezi 18. a 20. dubnem 1939 na schůzi hlavních českých a slovenských organisací – Českého národního sdružení, Slovenského národního sdružení a Sdružení českých katolíků – které se sešly v Chicagu a dohodly se na sjednocení všech sil k novému boji v novém společném orgánu, *Československé národní radě v Americe*. Za předsednictví profesora J. Zmrhala nabídli hned poté oddanou a vlasteneckou podporu celému našemu osvobozovacímu hnutí, v souladu se zákony a povinnostmi občanů Spojených států. To byly první záčátky práce našich amerických krajanů, rychlé a úspěšné: v jediném měsíci po 15. březnu jsme dosáhli sjednocení našich hlavních sil v Americe. V první světové válce trvalo měsíce a roky, nežli se to podařilo. --

Bylo však především třeba dáti hned našim lidem pro jejich boj proti Německu několik základních myšlenek programových, které by byly ideovou základnou našeho celého zápasu. Stalo se tak na schůzi amerických občanů československého původu, která se konala na podnět našich amerických legionářů z první světové války 8. června 1939 v Chicagu. Válka se tehdy ještě nezačala a veřejné mínění americké, stejně jako oficiální stanovisko vládních kruhů Spojených států bylo velmi citlivé na jakoukoli akci, kterou by bylo lze vykládat tehdy jako agitaci buď pro válku, nebo jako vůbec nějaký konflikt s totalitními diktaturami. Byl jsem proto nucen zachovávat ve svých výrocích krajní zdrženlivost a opatrnost.

Přes to mohl jsem již tehdy říci na této manifestaci aspoň to nejnutnější. Zdůraznil jsem, že by bylo velikou

chybou nazírat na události v Československu, spojené s krisí mnichovskou a obsazením Československa, bez zřetele k tomu, co se dělo a děje všude jinde ve světě. Evropští politikové nedovedli odhadnouti, kam půjde vývoj, který se začal, když se v roce 1932 Německo, pak Itálie a Japonsko definitivně rozhodly zničit versailleský mír. Naše události z let 1938–39 byly jen začátkem a malým výsekem tohoto vývoje. Hrozný ten vývoj jde dál a půjde dál.

Nejsme však vázáni mnichovským diktátem a neuznali jsme a neuznáváme německou okupaci. Nepřijali jsme vídeňskou arbitráž, která nám vzala další území a která byla Maďarskem bezohledně porušena, jakmile se mu to hodilo. Neuznali jsme a neuznáme 14. a 15. března; ostatně obsazení republiky 15. března nebylo kromě nejužších spojenců Německa uznáno žádným státem. *Československá republika tudíž právně existuje dále* a naše mezinárodní práva i závazky mezi ostatními státy a námi zůstávají nadále v platnosti.

To vše je třeba považovati za *podstatnou právní základnu našeho boje*.* Zdůraznil jsem dále, že jednání, ke kterým došlo před nebo po 15. březnu mezi Berlínem a Prahou a která vedla k zřízení protektorátu nad českým a slovenským územím, postrádá jakékoliv právní základny, jelikož nám byla vnučena násilím a barbarskými hrozbami. Jde prostě o činy protiústavní, protizákonné

---

* Přes silnou tehdejší posici t. zv. „Mnichováků“ v Anglii a ve Francii, a to ve vládě, v parlamentě i ve veřejném mínění, *pokládal jsem už tehdy za možné podle vyvíjející se mezinárodní situace veřejně a jasně odmítnouti Mnichov i v tomto svém prvním projevu oficiálním a prohlásiti tak zásadu o „právní kontinuitě“ našeho státu.*

a právně neplatné, neboť žádný ze zástupců t. zv. druhé republiky nebyl k nim v žádné formě oprávněn.

Ke konci svého projevu obrátil jsem se s několika zvláštními slovy k Slovákům, jichž krajané doma byli machinacemi Hitlera a zrádné vlády Tisovy odloučení od Čechů; zdůraznil jsem, že i zde jde o zradu a činy protiústavní a nezákonné a *tudíž pro nás neplatné*.

Na této základně začneme tedy zápas o osvobození svého státu a národa. Vyvodíme z toho všechny právní a politické důsledky!

3. Rozmluva

s Franklinem D. Rooseveltem

Než jsem opustil Spojené státy, navštívil jsem Washington a 28. května 1939 měl jsem dlouhý rozhovor s prezidentem F. D. Rooseveltem.

K této schůzce došlo zvláštním způsobem. Ke konci dubna 1939 navštívil mne v Chicagu můj dávný přítel z první světové války, Hamilton Fish Armstrong, vydavatel revue „Foreign Affairs“ a tehdy pravidelný informátor presidenta Roosevelta o věcech zahraničních, autor dobře a kriticky napsané knihy o událostech, vedoucích k Mnichovu.* Probral se mnou situaci v Evropě a zvěděl, jak se dívám na další možný vývoj událostí, trval na tom,

* H. Fish Armstrong: „When there is no Peace“ – „Když není žádného míru...“ London, Macmillan 1941.

že musím vidět co nejdříve presidenta Roosevelta. Nabídl se, že schůzku zprostředkuje, a během několika dní mi oznámil do Chicaga, že budu v krátké době Rooseveltem přijat, že to však bude přijetí na letním soukromém sídle presidentově a že to má zatím zůstat zcela důvěrné.

Podřídil jsem se ochotně Armstrongovým určením. Roosevelt pak určil návštěvu na 28. května 1939 na oběd a na odpoledne v Hyde Parku (asi 70 km sev. od New Yorku.) Doprovázel mne můj americký sekretář Ed. B. Hitchcock, dřívější evropský dopisovatel bostonského „Christian Science Monitor“. Strávili jsme s Rooseveltem vcelku asi tři a půl hodiny; měl jsem s ním jeden z nejdůležitějších svých rozhovorů z doby po Mnichově. Roosevelt (kterého jsem znal už z první války světové, z doby, kdy jako s podsekretářem v ministerstvu námořnictví projednával jsem s ním v roce 1919 dodání amerických lodí k dopravě našich sibiřských vojáků do vlasti) se jevil jako velmi vzdělaný a prozíravý politik, mimořádně dobře informovaný o světových problémech, a vůbec o otázkách politiky evropské i o krisi kolem Mnichova. Znal také celkem velmi dobře otázky, týkající se Sovětského svazu, znal hlavní jeho problémy, měl pro ně obzvláštní porozumění a hlavně už dávno chápal, že je nutno otázku včlenění Sovětského svazu do světové politiky řešit a bezpodmínečně provést, má-li světový mír postoupit o krok dopředu a má-li se skončit s evropskými diktátorskými režimy. Měl s tohoto hlediska velmi kritické stanovisko k Francii Daladierově a Anglii Chamberlainově; viděl zcela přesně, proč obě tyto země se rozhodly pro politiku „appeasementu“ a

pak Mnichova, nekompromisně ji odmítal a *obzvláště* jejich nemožně oportunistický a nedemokratický postup vůči nám odsuzoval.

Přijal mne velmi srdečně, pozdravil mne jako presidenta republiky a dodal, že pro něho Mnichov neexistuje a že já jsem pro něho dále presidentem. Viděl jsem tudíž hned, že mohu mluvit naprosto otevřeně a s plnou důvěrou; a tak se rozpředla mezi námi rozmluva, která spoluurčovala moji celou další politiku během války. Mluvili jsme spolu především o Mnichově: kladl mi řadu otázek, chtěl vědět mnohé podrobnosti a některé osobní momenty. Zdůrazňoval zvláště, že jsme dobře učinili, že jsme se v roce 1938 nedali vyprovokovat za tehdejších okolností k válce s Hitlerem. Soudil, že bychom byli hrozně vytrpěli; západní Evropa nám nechtěla a Amerika by nám nebyla mohla pomoci a kdyby byl zakročil Sovětský svaz sám, nebyl si vůbec jist, jak by se byla v tehdejší politické konstelaci celá věc skončila. Ani západní Evropa, ani Amerika daleko nebyly v žádném směru na konflikt ani mravně, ani materiálně připraveny a Hitler by se byl snad tehdy ke svému konečnému cíli snaže a rychleji – a aspoň na jistý čas – dostal. –*

Poté došlo k nejdramatičtější části rozhovoru. Roosevelt mi položil přímo otázku:

* Naprosto stejné hledisko formulovali mi brzy na to, když jsem se vrátil do Anglie, vůdcové dělnické strany Arthur Greenwood a Arthur Henderson mladší, kteří si tehdy nebyli jisti, zdali v roce 1938 nebyla situace taková, že by z ní nakonec nebyla rozpoutána evropská válka, zaměřená pouze proti Sovětskému svazu. Ať tak či tak, v té době nebyla podle jejich mínění Anglie zralá a vnitřně jednotná podniknout válku proti Hitlerovu Německu.

„Řekněte mi upřímně, jak nyní vidíte možnosti vývoje politické situace v Evropě a jak se asi podle vás události postupně za sebou rozvinou?“

„Válku v Evropě dlužno čekat už letošního roku,“ odpověděl jsem. „Po mém soudu může vypuknouti každého dne po 15. červenci. Hitler se na válku připravuje velmi intensivně a chce ji. Rozhodně ji vyprovokuje.“

„Moji vojenští experti ji očekávají později – ne dříve nežli bude po žních. Ale jak si představujete, že Hitler válku začne?“

„V každém případě útokem na Polsko.“

„Jaký bude její průběh?“

„Válka s Polskem bude velmi rychlá, bude to v pravém slova smyslu ‚Blitzkrieg‘. Během dvou týdnů budou Němci ve Varšavě a celá polská kampaň nebude trvat déle než šest neděl.“

President vyslovil podiv nad tím, že se dívám tak pesimisticky na schopnost polského odporu. Vysvětlil jsem mu to tím, že znám důkladné přípravy diktatury německé a naprostou nepřipravenost, nesoriosnost a prázdné velikášství diktatury polské. I za krise mnichovské jsem to dobře viděl. A pak: proti Polsku půjdou všichni Němci s nadšením. Proti nám tomu tak ještě nebylo – tehdy někteří ještě váhali. A západní Evropa to mohla mít snazší také tím, že by byl hned zároveň zakročil Sovětský svaz.

„A jak vidíte další postup událostí?“

„Ve válce bude Anglie i Francie. To však pádu Polska nezabrání, poněvadž ani ony nejsou připraveny dostatečně. Do války bude však zatažena Belgie a Holand-

sko a, zdá se, i Švýcarsko. Takové jsou aspoň mé zprávy z Evropy a přímo z Německa.“

Soudil jsem tak jednak z dřívějších zpráv o plánech Hitlerových, o jeho koncepci „Blitzkriegu“ a o jeho koncepcích politické a vojenské morálky, jednak z přímých zpráv, které jsem v posledních nedělích z Evropy dostal.

„A dále?“ dotazoval se prezident.

„Je třeba počítat, že po Československu a Polsku padnou všechny malé státy střeoevropské až po Řecko. Hitler se tak octne přímo tváří v tvář Sovětskému svazu. Vlastním jeho cílem je Ukrajina a definitivní zatlačení Sovětského svazu co nejdále na východ. Mám pevnou důvěru, že se tomu Anglie postaví na odpor; co bude s Francií, nedovedu říci. Doufám, že se nakonec k opravdovému odporu také vzchopí.“

„Co bude dělat Sovětský svaz, po vašem mínění?“

„Půjde také nakonec do války.“

„Na které straně?“

„Rozumí se, že na *naši* straně. Mezi ním a Němcem je válka dříve nebo později naprosto nevyhnutelná. Vychází to nutně z obou ideologií, nacistické a komunistické, vychází to z Hitlerova pojetí německých národních zájmů, jeho konkrétních plánů a z charakteru lidí, kteří jsou v Německu u moci.“

Prezident mi přisvědčil, ale pak mi předložil řadu otázek, týkajících se Sovětského svazu: Zdali Sovětský svaz bude vůbec s to bojovat, zdali jeho vojsko a speciálně sovětský důstojnický sbor je na výši, neboť má prý o tom řadu odporujících si zpráv, zdali sovětský válečný průmysl a komunikace jsou v pořádku a jsou-li technicky dosti vybaveny atd., atd.

V dlouhé rozmluvě jsem vykládal Rooseveltovi své zkušenosti ze Sovětského svazu za své cesty v roce 1935, co jsem sám viděl a co mi sdělovali naši vojáci o pozdějších jeho přípravách, o nichž jsem věděl z doby předmnichovské, a skončil jsem vyjádřením názoru, že to bude válka *dlouhá*, válka *všemi možnými prostředky* a svou podstatou *hrozná*.

Roosevelt tyto mé vývody komentoval a doplňoval řadou svých poznámek a názorů jednak ze zpráv svých zpravodajů, jednak ze svých zkušeností, jež nabyl z rozmluv s Litvinovem, který ho jako lidový komisař pro věci zahraniční navštívil u příležitosti jednání o normalizaci styků sovětsko-amerických ve Washingtoně, a s jinými sovětskými činiteli.

Nakonec jsme došli k otázce nejdělitelnější: co budou dělat Spojené státy? Na dotaz prezidentův, co o tom soudím, jsem upřímně odpověděl:

„Myslím, že Spojené státy budou musit v každém případě do války také jít. Evropa nemůže válku proti Hitlerovi sama vyhrát. A nepůjdou-li včas proti nacismu ony, půjde nacismus proti nim. Nelze zapomenout, že v Hitlerovi a jeho společnících vystupují zde proti ostatnímu světu opravdoví šílenci, smyslů zbavení, kteří jsou schopni všeho. A rozklad západních demokracií je tak pokročilý, že bez pomoci Ameriky západní Evropu před dnešním Německem ochránit nelze.“

„Jak si představujete tuto pomoc Ameriky?“ tázal se ještě na konec Roosevelt.

„Evropa bude bezpodmínečně potřebovat vaší veliké pomoci finanční. Pak jí bude třeba vašeho průmyslu, dodávek zbraní a munice, potravin a ovšem vašeho loď-

stva. Bez toho se obejít nemůže. Nedovedu říci, zdali bude nutno poslat i vojsko; nevím, doufám, že snad nikoli.“

Pak jsme přešli konečně i na naše věci československé. Vyložil jsem presidentovi, že jakmile se válka začne, mám v úmyslu vytvořit z našich uprchlíků, emigrantů a z těch, kteří ještě odejdou z domova, organizační politickou a vojenskou, organizovat v daném okamžiku armádu a prozatímní vládu a opakovati v nové formě to, co jsme dělali pod vedením Masarykovým v první válce světové. Dodal jsem, že v první chvíli největší naší nesnází bude otázka, jak celé hnutí financovat.* A uzavřel jsem tento svůj delší výklad závěrem, že, až půjde o uznání této revoluční vlády, obrátím se o pomoc také k presidentovi samému. A že doufám, že nebudu oslyšen.

President mne požádal, abych mu hlavní věci z tohoto výkladu dal písemně, vyjádřil naději, že věci půjdou úspěšně a zakončil:

„Pomohli jsme vám už jednou, pomůžeme vám i po druhé. Zůstaňte se mnou ve spojení a dávejte mi zprávy o tom, jak vaše věc pokračuje.“

Pak si ještě vyžádal podrobné informace, za jakých okolností došlo v první světové válce k uznání vlády Masarykovy od Spojených států. – –

Odcházel jsem od Roosevelta s přesvědčením, že celé problematice nadcházející krise válečné v Evropě velmi správně rozumí, že si je vědom úkolu, který nutně připadne Spojeným státům, že dobře rozumí problému obou evropských diktatur a že stejně dobře chápe posta-

* Otázka tato byla pak v dohodě s Velkou Británií dobře a správně vyřešena. Viz o tom další kapitoly!

vení Sovětského svazu. Z různých narážek – zejména z toho, co mi dosti podrobně vykládal o svých rozmluvách s Litvinovem – jsem vyrozuměl, že je si vědom i toho, jaká všeobecná krise sociální z nové války fatálně vznikne a proč se tudíž západní demokracie evropské bály jít do války proti Hitlerovi společně se Sovětským svazem. Byl jsem konečně jist, že nám, kde bude možno, pomůže.

*

Jak jsem již pověděl, byla to pro mne rozmluva rozhodující – spolupůsobila při formulaci celé mé další koncepce, již jsem si o druhé válce světové hned na počátku a dalším postupem doby vytvářel. Odcházejce, poděkoval jsem presidentovi znovu za stanovisko americké vlády po nacistické invasi do Československa a požádal jsem ho o zachování téhož postoje i v budoucnosti, ať se stane cokoliv během budoucího vývoje v Evropě. Zakončil jsem pak celou tuto svou diskusi s presidentem Spojených států těmito třemi konkrétními otázkami:

a) Mohu předpokládat, že vláda Spojených států věří v možnost znovuzřízení nezávislého Československa a že má v úmyslu svou další politikou k tomu působit?

b) Vzhledem k tomu, že nová evropská válka může se státi skutečností v blízké budoucnosti, může a má v úmyslu vláda Spojených států trvat na svém nynějším stanovisku, odmítajícím uznání německého obsazení našeho státu a zachovávajícím i nadále svou dosavadní přátelskou politiku vůči Československu?

c) Dojde-li k válce, můžeme očekávati případné uznání československé vlády v exilu a podporu česko-

slovenského osvobozovacího hnutí, které by ovšem svědomitě respektovalo zákony Spojených států a neutrální základnu jejich politiky po dobu, během níž by Spojené státy v neutralitě setrvaly?

Pokud jde o první dvě otázky prezident zaujal ihned zcela kladné stanovisko k mým dotazům. Při třetí otázce projevil názor, že Spojené státy by zajisté mohly učiniti pro Československo totéž, co učinily ve válce z let 1914 až 1918, že však příznivé rozhodnutí v této zvláštní a konkrétní otázce by záviselo na okolnostech a událostech skutečné války. A dodal při tom: „Jistě neuděláme v této nové válce pro vás méně, nežli jsme udělali pro vaši věc ve válce minulé.“

K návštěvě u stát. sekretáře Cordella Hulla došlo 29. června 1939, bezprostředně před mým návratem do Evropy. Řekl jsem mu svůj názor na evropskou situaci a vznesl jsem stejné dotazy v naší věci. Nežádal jsem o okamžitou odpověď, jelikož jsem ji měl dostati – po dohodě s prezidentem Rooseveltem – příštího dne od státního podsekretáře Sumnera Wellese, který mi měl odevzdat definitivní vzkaz Rooseveltův. Příštího dne měl jsem dlouhý rozhovor se Sumner Wellesem, který se konal na našem vyslanectví ve Washingtoně v přítomnosti vyslance Vlad. Hurbana. Probrali jsme podrobně události v Evropě a zejména vývoj německé a sovětské politiky. Sumner Welles mi znova opakoval v podstatě ta ujištění, která mi dal prezident Roosevelt sám za mé návštěvy v Hyde Parku. –

12. července 1939 jsem opustil Spojené státy, pospíchaje do Evropy s obavami, zdali přijdu včas před Hitlerovým útokem na Polsko.

4. Velká Británie, Francie a my na začátku války

Přijžděje k břehům Anglie, uvažoval jsem, jak svou práci v Londýně budu začínat. Vzpomínal jsem, jak jsme tu byli přijati v říjnu 1938: s rozpaky od světa oficiálního a s rozhodným upozorněním se strany Foreign Office, abych se choval velmi zdržlivě; s lítostí, někde s rozhořčením proti britské politice od všech svých a našich československých přátel; s opravdovým pochopením všude od prostého lidu. Jeden z prvních, kdo mne přišel navštívit do Gwendolen Avenue v Putney a vyjádřil mi své opovržení k politice t. zv. demokratických velmocí, byl spisovatel H. G. Wells. Psal mi Lord Robert Cecil, přišli staří přátelé H. Wickham Steed a Mrs Steedová a R. W. Seton-Watson a paní Seton-Watsonová, Sir Walter Layton a Lady Laytonová, rodina R. F. Fitzgibbon Younga a paní Youngová a j., a j. Nyní po návratu ze Spojených států se návštěvy opakovaly ve větším počtu a s větším důrazem, se zvětšenou sympatií, s důležitějšími politickými rozhovory. Přišla i řada důležitých žurnalistů s žádostmi o interviewy, o články a přednášky. A přišli konečně i přátelé z university v Oxfordě a v Cambridgi.

Zůstal jsem v prvním týdnu svého nového pobytu v Anglii opět zdrženlivý, neboť z Foreign Office mne znovu varovali, že by nebylo dobře, abych veřejně s našimi otázkami vystupoval. Ale už po 20. červenci mi sdělil Jan Masaryk a H. W. Steed, že v parlamentě je

zvláštní skupina politiků, kteří mají úmysl mne pozvat na oběd a udělat malou, intimní, zatím neveřejnou politickou demonstraci, na níž by chtěli ukázat, že na Československo a na mne nezapomínají. Sdělil mi, že manifestaci budou patronovat Winston Churchill a Anthony Eden, ale účastní se jí svorně všechny politické strany. Cítí všichni, že se mraky nad Evropou stahují, že se politická atmosféra stává dusnější a všeobecně se očekává, že se brzy něco vážného stane. Nechtějí, aby se při tom zapomínalo na Mnichov.

Dal jsem souhlas, že já i moje žena (a vyslanec Jan Masaryk) na připravovaný oběd přijdeme. Byl určen na 27. července 1939, dostal ráz politické manifestace pro Československo a předsedal mu Winston Churchill, tento muž nezdolné energie a mladického, romantického ducha „k němuž se Velká Británie jako k svému válečnému koni utíká vždy, když jí hrozí válečné nebezpečí“ – jak se mi později o něm vyjádřil J. V. Stalin. Účastnilo se ho asi 40 osob, politiků a lidí veřejně činných a lze říci, že okolo stolu byla shromážděna velká část oněch činitelů, kteří tehdy spolutvořili anglické veřejné mínění. Z politiků byli přítomni vedle Winstona Churchilla a Anthony Edena Lord Robert Cecil, Sir Archibald Sinclair, Arthur Henderson, vůdce Labour party Arthur Greenwood, Miss Megan Lloyd George, Lord Lytton, Lord Davies, Lady Violet Bonham-Carter (pozdější předsedkyně liberální strany), starý labourista I. R. Clynes, generál E. L. Spears, posl. Harold Nicholson, Sir Walter Layton, prof. R. W. Seton-Watson, ze žurnalistů H. Wickham Steed, Gordon Lennox, Cpt. Liddell-Hart, a mnozí jiní. Projev učinili: předsedající Winston Chur-

chill, Anthony Eden, Lord Cecil, Sir Archibald Sinclair, A. Henderson, Harold Nicholson a H. W. Steed; na projevy jsem za nás odpovídal já.

V zahajovací řeči Churchill velmi vřele ocenil moji více než dvacetiletou politickou činnost a mou práci pro mír a slušnou politiku v Evropě vůbec, jakož i obzvláště moje sebezapíravé jednání za krise v roce 1938. Prohlásil, že pokud Československo bude ujařmeno nebude v Evropě míru a slíbil, že vždy bude pracovat k odčinění toho hrozného hříchu, který na nás byl spáchán, pokud nebude plně napraven. „Nevím,“ řekl nakonec, „jak se nyní věci vyvinou, a nemohu říci, že Velká Británie půjde nyní do války za Československo. *Vím jen zcela bezpečně, že mír, který teprve bude tvořen, nebude dělán bez Československa.*“ Při těchto slovech byl Churchill tak hluboce pohnut, že měl oči zality slzami.

Po Churchillovi odpovídal jsem v stručné řeči já: poděkoval jsem všem přítomným za přátelské přijetí po mém návratu ze Spojených států v Anglii; vykládal jsem, že v září roku 1938 jsem se nemohl sám postavit proti vůli západních evropských velmocí, neboť jsem byl přesvědčen, že by to byla naše rychlá zkáza a nadto přivoděná za okolností pro nás velmi nepříznivých. Připomenul jsem přítomnému A. Edenovi rozhovor, který jsme měli spolu v dubnu roku 1935 v Praze, stojíce před velkou mapou Evropy v mé ministerské pracovně, při čemž jsem mu vykládal plány Německa a přesně už tehdy jsem předvídal možnost událostí, které skutečně na Evropu přikvačily. Dodával jsem dále, že když jsem v říjnu 1938 přijel do Anglie, nehlásil jsem se u svých přátel a známých, nechtěje ztěžovati situaci jim, vládě britské a vládě

naší druhé republiky. Stejně v Americe jsem vystupoval s velkou rezervou a teprve, když byla dovršena míra německé hanebnosti obsazením Prahy a mé varování se vyplnilo, jsem z této rezervy vystoupil. Vstoupil jsem do styku s veřejnými činiteli americkými, jak s prezidentem Rooseveltem, tak s členy jeho vlády a s oběma politickými stranami. Konstatuji se zadostučiněním, že pro věc československou jsem našel v Americe bezvýjimečné pochopení a doufám, že nyní také v Anglii toto pochopení najdu. A žádal jsem všechny přítomné, aby nezapomněli těžce a nevinně trpícího lidu československého. – Řeč byla přijata všemi přítomnými s velmi vřelým souhlasem.

Pak mluvil Anthony Eden, který se ztotožňoval se vším, co oba předcházející řečníci prohlásili. Vzpomněl na svou dlouholetou spolupráci se mnou v Ženevě „a na dobré rady, které tak často ve věcech střeoevropských ode mne obdržel“, jakož i plně potvrdil, jak byl za návštěvy v Praze v roce 1935 varován před tím, co se v Německu chystá. Opakoval slavnostně, že bez osvobození Československa není a nebude míru. Za liberály promluvil Sir Archibald Sinclair (který krátce před tím na veřejné schůzi s odvahou vystoupil za obnovení Československa) a hluboce dojat sliboval spolupráci a věrnost všech liberálně cítících lidí v Anglii k ideálům demokracie proti nacistické diktatuře a velice chvalně se vyjádřil o činnosti londýnského vyslanectví za krise v roce 1938. Po něm povstal staříčkový Viscount Robert Cecil, který v řeči, klasické formou i obsahem, prohlásil, že to, co učinila v září 1938 Anglie, byla po jeho soudu zrada (base betrayal) na celé její veliké minulosti a na všech jejích nynějších závazcích k demokracii evropské. Do-

jatě vzpomínal při tom presidenta Masaryka a svých setkání s ním při různých příležitostech.

V témže smyslu mluvil i Lord Lytton.

Mladý A. Henderson připojuje se za Labour Party k řečníkům předešlým, prohlásil, že není rozdílu mezi politickými stranami, pokud se odčinění křivdy na Československu spáchané týče, a že britská politika v nastávajícím řešení evropských politických otázek bude musit konat svou povinnost. Na dotaz Steedův, zdali mohu říci, jakého se mi dostalo přijetí v oficielních kruzích amerických, jsem konstatoval, že se mi dostalo ujištění nejen od presidenta Roosevelta a zahraničního ministra Cordella Hulla, ale i od obou politických stran, že Amerika nikdy neuzná znásilnění Československa a slibuje v dalším politickém vývoji spolupráci evropským demokraciím. Všichni smysl těchto projevů chápali tak, že to, co by měl nyní dělat za Anglii N. Chamberlain, za Ameriku již Roosevelt a Hull vykonali.

Churchill zakončil pak celou manifestaci krátkým proslovem, kde znovu shrnul a zdůraznil – upozorniv na vážnost chvíle – vše, co všemi námi bylo právě řečeno.

Po dohodě s přítomnými nebyla manifestaci činěna žádná zvláštní publicita, neboť doba byla příliš napjatá a já sám soudil, že vzhledem k obtížné vnitřní situaci ve Velké Británii bylo třeba postupovat opatrně. Ale celá tato schůze byla velmi důležitým a charakteristickým znakem situace v Anglii vůbec. Jaký to byl rozdíl proti poměrům v Londýně před půl rokem, kdy jsem se odtud chystal na cestu do Spojených států! Jaké to bylo zcela jiné rozpoznávání, oč jde vlastně v Německu a na evropském kontinentě a jak jinak se projevovala nálada vůči

tomu, co se stalo za minulý rok v britské politice a zvláště jak se tehdy postupovalo vůči nám! Viděl jsem jasně hned, že se můžeme a musíme připravovat, abychom i v Anglii svůj boj o osvobození a práci k povalení německého nacismu s plnou rozhodností a neústupností v krátké době začali. Bylo to pro nás v těchto chvílích povzbuzení ohromné!

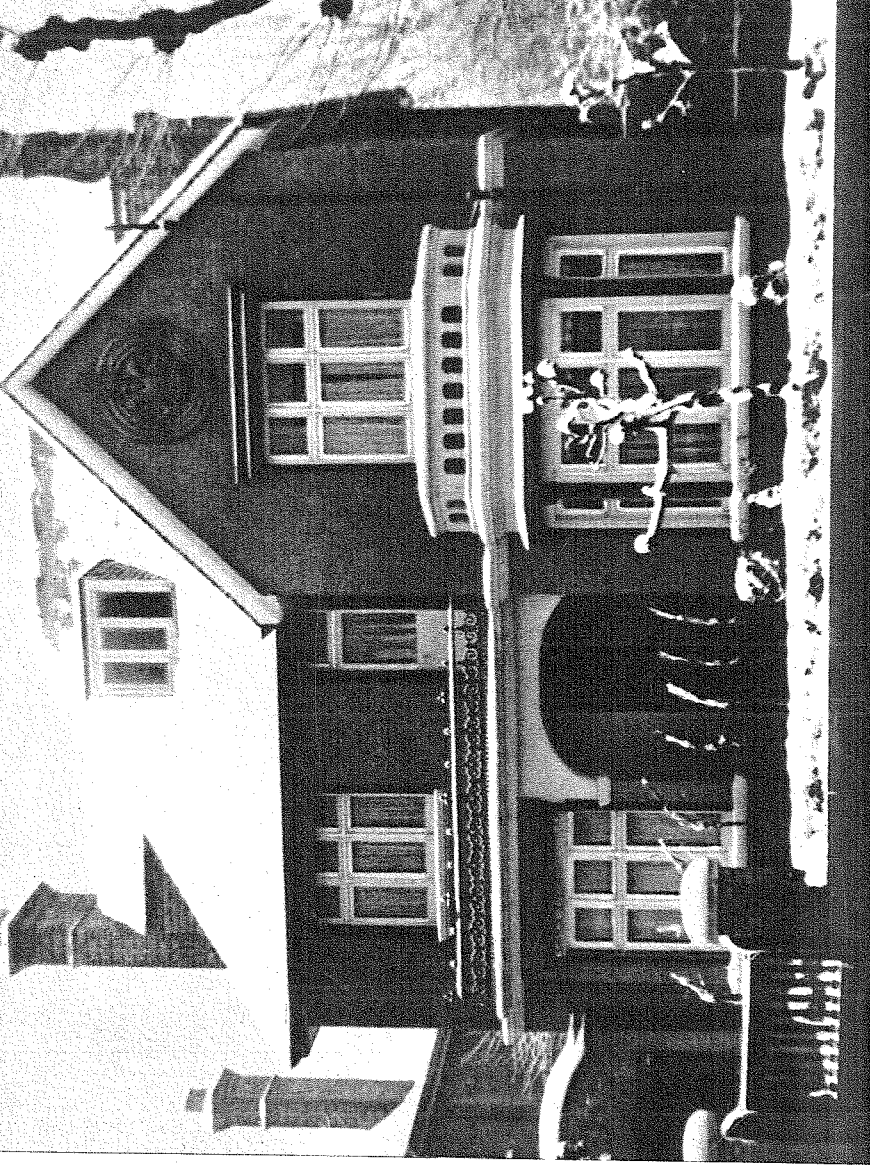
*

V Londýně, kam jsem dojel 18. července 1939, jsem zastihl již v práci Jana Masaryka, dr. H. Ripku, který z vlastní iniciativy odešel hned po Mnichově z vlasti, aby začal pracovat politicky v exilu, vysl. Smutného a pluk. Fr. Moravce. Krátce nato z Paříže došli gen. Ingr, gen. Viest a dr. Outrata. Spolehlivé informace, které naše londýnská zpravodajská služba tehdy dostala z Československa a z Berlína, mne přesvědčily, že Německo podnikne zcela určitě útok na Polsko koncem července nebo nejpozději v srpnu.

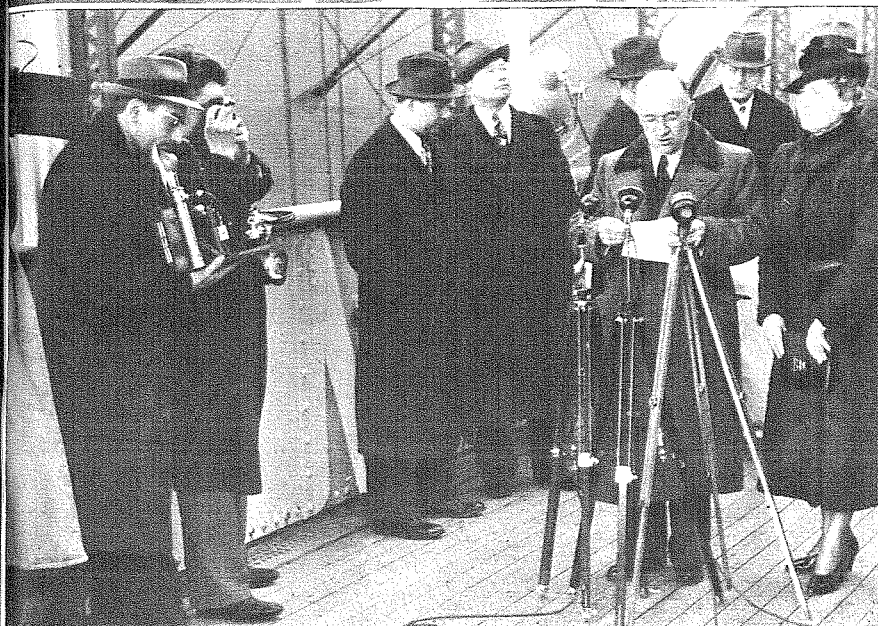
Snažil jsem se tudíž shromáždit hned kolem sebe co možno nejvíce spolupracovníků – máje zásadu, že ze spolupráce nemá být a priori žádný poctivý vlastenec vylučován – a sjednotit celé naše hnutí – pokud by to bylo tehdy vůbec možné – s myšlenkou ustavit *ústřední sídlo odboje tentokrát v Londýně*. Zjistil jsem si také, že důležité britské politické kruhy a britské veřejné mínění si byly plně vědomy vážnosti evropských událostí a skutečnosti, že politika „appeasementu“ se patrně blíží k svému vrcholnému kritickému bodu. Britští „mnichováci“ a hlavně ovšem „mnichováci“ pařížští stále však očekávali, že krize mezi Polskem a Německem k válce

President republiky dr. Edvard Beneš na letišti v Ruzyni před odletem z vlasti 22. 10. 1938.

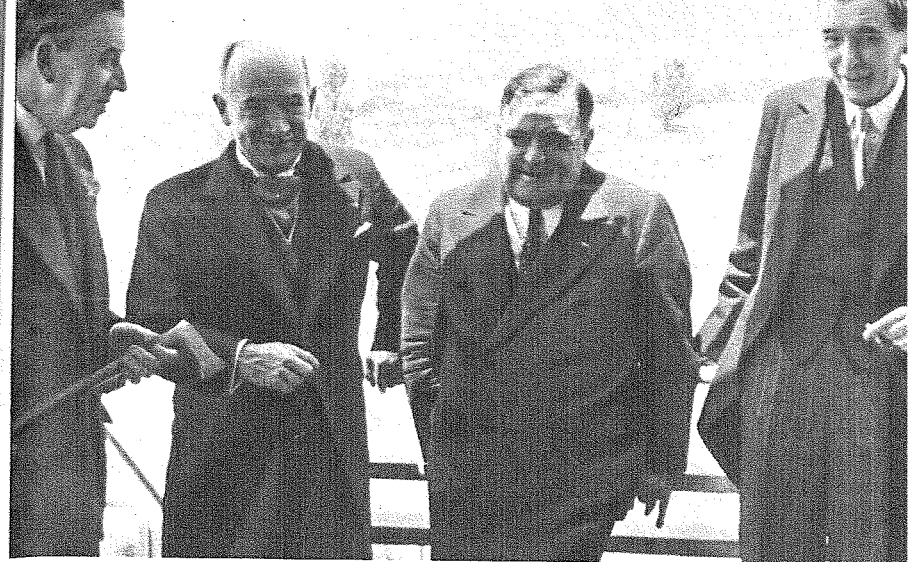

Dům č. 26 v ulici Gwendolen, v londýnském předměstí Putney, kde bydlel prezident republiky od svého příjezdu do Anglie až do podzimu roku 1940.

Nahoře: Cestou do Spojených států na palubě lodi „Washington“ 5. 2. 1939.
Dole: Příjezd do New Yorku 9. 2. 1939. Rozhlasový projev na lodi „Washington“.

Nahoře: President republiky a Jan Masaryk v hotelu Windermere v Chicagu v březnu 1939.
Dole: President republiky při vysílání rozhlasové rozpravy o problémech demokracie z Chicaga 5. 3. 1939, s profesorem chicagské university Quincy Wrightem.

Nahoře: Na newyorské výstavě 31. 5. 1939. Starosta New Yorku La Guardia a čs. vyslanec Vi. Hurban.

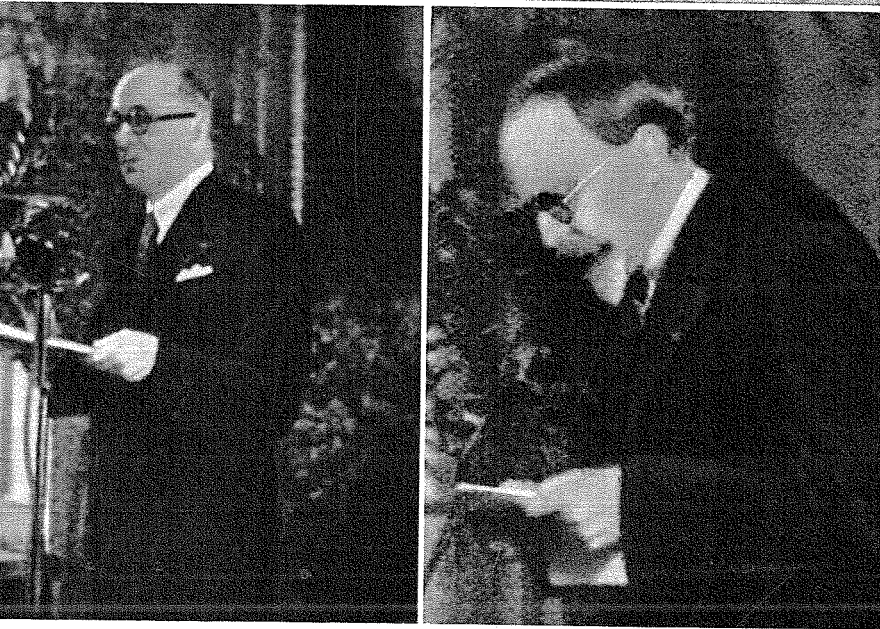
Dole: Při odjezdu ze Spojených států 12. 7. 1939. President republiky na loď uprostřed amerických novinářů s chotí, s dr. Alicí Masarykovou a poslancem Vojtou Benešem.

První československá vláda v emigraci jmenovaná 22. 7. 1940.
 Zleva doprava: stát. taj. v min. zahr. věcí dr. H. Ripka, ministr vnitra dr. J. Slávik,
 ministr sociální péče Fr. Němec, stát. tajemník J. Bečko, předseda vlády dr. J. Šrámek,
 ministr nár. obrany gen. S. Ingr, ministr financí dr. E. Outrata, státní tajemník v MNO
 gen. R. Viest, státní ministr dr. Š. Osuský, státní ministr dr. Lad. Feierabend.

Prezident republiky v rozhovoru s důstojníky a vojáky po příjezdu zachráněných oddílů
 čs. armády z Francie, v táboře Cholmondeley 26. 7. 1940.

President republiky obědvá s ministrem války Velké Británie Anthony Edenem 3. 9. 1940.
 Vlevo dole: President dr. Edvard Beneš zahajuje první zasedání státní rady 11. 12. 1940.
 Vpravo dole: Předseda státní rady R. Bechyně při zahájení 11. 12. 1940.
 (Reprodukce z časopisu Čechoslovák, ročník 11., číslo 51-52, Londýn, 20. 12. 1940.)

nepovede a že se skončí nanejvýš nějakým „druhým Mnichovem“. Vyvinuli v tom směru činnost přímo hořečnou.

Mezitím došli do Londýna další naši političtí spolupracovníci z vlasti. 20. července 1939 přijel ze Švýcar za mnou do Londýna dr. Milan Hodža. Dohodli jsme se v zásadních věcech – jak se mi tehdy zdálo: snadno – o politické spolupráci: Jsme zajedno v důsledném boji proti Hitlerovi a za obnovení republiky; k minulosti se zatím vracet nebudeme, o Mnichově, o našich budoucích vnitřních poměrech a o tom, jak se nově bude organizovat stát (Slovensko, Němci atd.), diskutovat nebo se hádat nebudeme. To se rozhodne až později, až se začne válka a během války, a pak hlavně až doma. Nechtěl jsem prostě začínat diskuse o věcech, kde jsem se obával, že by hned vznikly rozpory. Přes Polsko přišli dále Msgr. Jan Šrámek s konsistoriálním radou Františkem Hálou, posl. Rudolf Bechyně, dr. Jar. Stránský, sen. Vojta Beneš, slovenský posl. Ján Bečko, posl. Fr. Uhlíř a mnozí jiní, kteří se hned zařadili do našeho společného politického hnutí.

V Paříži se brzo po Mnichově tvořilo naše druhé důležité středisko jednak kolem vyslanectví (dr. Osuský), jednak kolem vojáků (gen. Ingr, gen. R. Viest, pluk. Španiel, pluk. dr. Langer a j.) a některých politiků a žurnalistů (dr. H. Ripka, vysl. J. Smutný, dr. G. Winter a j.). Bylo dosti čilé a připravovalo se obnoviti tradici osvobozenkou z první světové války. Vykonalo v těchto obtížných chvílích jistě mnoho dobré přípravné práce. Také pařížská kolonie pracovala dobře hned od počátku. Na moje vyzvání – vyvolané zákrokem našich vojáků

v Paříži – přijel dvakrát dr. Osuský do Londýna k diskusi o situaci a o přípravách ke společné další práci mezi Londýnem a Paříží. Za hlavní jsem však pokládal jednak přítomnost v Londýně naší vojenské informační služby s řadou důstojníků pod vedením pluk. Fr. Moravce, jednak dostatečný počet našich důstojníků a vojáků ve Francii v čele s gen. Ingrem a gen. Viestem, kteří mně byli zárukou, že ve chvíli vypuknutí války můžeme hned začít s organizací československé odbojové armády.

A tak když 3. září německý útok na Polsko přivodil vypovězení války Německu Velkou Británií a Francií, bylo mi jasno, že veliký světový okamžik, jenž bude mít v celém světě důsledky více než dalekosáhlé, nastal.

Byla to pro nás 3. září v 11 hod. dopoledne chvíle nejvyšší dojemná a pohnutá, když jsme stáli v našem malém domku v Putney při mikrofonu a naslouchali jsme krajně rozrušení zlomený hlas Nevilla Chamberlaina, oznamujícího, že právě v této chvíli odevzdává britský velvyslanec (byl to shodou okolností Neville Henderson – druhá oběť Hitlerovy politiky) prohlášení války Německu.

Hlas Chamberlainův zněl opravdu tragicky a zlomeně a dobře naznačoval celou tu tragiku těchto chvílí, která se tu odehrávala, a ten hrůzný omyl, kterého se tu dožívala britská diplomacie po tak dlouhé řadě obětí mravních a prestižních i materiálních, jež přinesla své politice s Hitlerem pro t. zv. svůj „peace of honour“. Je v historii diplomacie světové málo tak osudných omylů, které by byly měly tak dalekosáhlé důsledky pro celý svět jako byl omyl tento!

Poslouchali jsme u rozhlasu s mou ženou a s dr. Lob-

kowiczem a paní Lobkowiczovou, kteří byli tehdy u nás náhodou na návštěvě, bez hlesu a s hlubokým pohnutím celou Chamberlainovu řeč a britskou hymnu, ji zakončující; stojíce takřka uctivě a bez slova komentáře, cítili jsme celou tu úžasnou tragiku slov britského premiéra a byli jsme si vědomi, že je to začátek strašného utrpení britské říše, ale zároveň i další trvání neslýchaného utrpení lidu našeho. Ale také jsme si byli vědomi, že je to začátek boje o nové naše osvobození a po Mnichově první krok do naší nové samostatnosti!

Týž den odpoledne poslouchali jsme v rozhlase vypovězení války Francie Hitlerovi. Hlas Daladierův působil ještě zlomeněji, chmurněji a tragičtěji, nežli hlas britského ministerského předsedy. Takřka jsem z něho vycítoval, co znamená ta chvíle pro vedoucí muže Francie a skoro jsem očekával, jak na to vše bude nakonec tento muž reagovat: že to bude jeho smutný a konečný pád, bylo mi už tehdy zcela jasno!

Soudě, že máme své síly k odboji připraveny a že jsme i při svých různostech mínění dost jednotni, odeslal jsem ještě týž den – několik hodin po vypovězení války Velkou Británií a Francií – telegramy ministerským předsedům Velké Britannie a Britských dominií, Francie a Polska, ve kterých jsem prostě konstatoval, že Československo, které právně dále trvá, jest ve válečném stavu s Německem od 15. března 1939 a že se automaticky připojuje ke spojencům.

Text telegramu zněl takto:

„V tomto okamžiku, kdy britský národ musí vésti válku, nucenou nacistickým Německem Polsku, Velké Britanii a Francii, rád bych vyjádřil Vaší Excelenci,

s projevem hluboké a neměnné sympatie, přání a rozhodnutí Čechů a Slováků, připojiti se bez váhání k vašemu národu v tomto boji za svobodnou Evropu.

Naše vlast byla přepadena a obsazena brannými silami nacismu a celý náš národ trpí pod nelidským terorem a útliskem. Morální a fysické síly národa zůstaly však nedotčeny. My, českoslovenští občané, soudíme, že naše země je ve válečném stavu s německými vojenskými silami. Půjdem po boku vašeho národa až ke konečnému vítězství a až do osvobození své vlasti.“

9. září zaslal mi min. předseda Chamberlain tuto odpověď:

„Potvrzuji s díky šlechetný projev sympatie a podpory, zasláný mi Vaší Excelencí v této vážné chvíli. Útrpení českého národa nebylo zapomenuto a věříme, že zásady, pro které jsme se chopili zbraní, vymaní český národ z cizího jařma.“

Podobné odpovědi došly od vlády Britských dominií, Egypta a Iráku. *Nedošly odpovědi od francouzského a polského ministerského předsedy* – ti oba nás (nebo tehdy aspoň mne osobně), jdouce dále v duchu předválečné politiky svých zemí a politiky Mnichova, nebrali vůbec na vědomí.

O týden později, 19. září 1939, zahájil jsem – *když mně byl jako stálá a přímá spojka s Foreign Office přidělen náš starý přítel R. Bruce Lockhart*, jenž nám pak prokazoval po celou dobu války neocenitelné, přátelské a oddané služby – politická jednání s britským zahraničním ministrem Lordem Halifaxem.

Bylo to typicky britské přivítání, jehož se mi od Lorda Halifaxe ve Foreign Office dostalo. On sám hrál,

jak známo, značnou roli v událostech, které vedly k Mnichovu. Byl si jistě v této chvíli dobře vědom, stejně jako Neville Chamberlain sám, jakou strašlivou porážku utrpěla mnichovská a tudíž i jejich politika všemi posledními událostmi z roku 1939. Lord Halifax měl však dost statečnosti osobní, aby mi hned na uvítanou a před další politickou rozmluvou prohlásil: „My v Anglii jsme si dobře vědomi, jakou část spoluodpovědnosti máme na osudu vaší vlasti a na vašem osudu osobním.“ Odpověděl jsem: „Děkuji vám za tato slova, Lorde Halifaxi. K tomu se jistě vrátíme později. Nyní bych chtěl především mluvit o tom, jak se budeme s vámi moci *my* účastnit války.“

V další rozmluvě, jíž byl přítomen také Sir Orme Sargent, jsem se mnichovských událostí už nedotýkal; podrobně jsem jen vyložil naše politické a vojenské plány do budoucnosti. Nakonec jsem požádal Lorda Halifaxe o souhlas k pozdějšímu utvoření československého politického orgánu, který by představoval provisorní vládu nebo už vládou přímo byl. Tento sbor byl by vrcholným orgánem celé naší diplomatické, politické a vojenské akce. Především by stál v čele naší armády, která se tehdy začala ve Francii, částečně i v Anglii tvořiti.

Stanovisko Lorda Halifaxe bylo sice zásadně kladné ale vlastní rozhodnutí bylo zatím odkládající. Žádal mne, abych pokračoval v přípravách a v organizaci naší akce a informoval britské ministerstvo zahraničí postupně a soustavně o pokroku naší práce. Britská vláda měla nám dát definitivně odpověď později, podle vývoje událostí a pozdějšího stavu našeho hnutí. Rozmluva se končila podrobnou diskusí se Sirem Ormem Sargentem o pomě-

rech v protektorátě a o politickém a mravním stavu národa doma.

Chtěl bych tu zdůraznit zásadně, že při celé naší organizaci hnutí jsme hned od počátku dbali, abychom se nedotkli v ničem autority našich vyslanectví a konsulátů ve státech, kde jejich existence byla zachráněna. Šlo nám nejen o to, aby se nestalo nic, co by jejich existenci nebo jejich posici zeslabilo, nýbrž i o to, aby odbojové hnutí mohlo využít co nejvíce jejich služeb a jejich úředního postavení. Byla to otázka dost obtížná a docházelo často k těžkým rozporům.

Příčiny byly nasnadě. Nebylo jasno, zdali Francie, Anglie, Spojené státy, Sovětský svaz a jiní, uznávajíce i po 15. březnu 1939 naše vyslanectví, drží zároveň *kontinuitu státu*. Zjevně se v této věci nechtěly vázat, aby se podle dalších událostí během války mohly rozhodnout pro nebo proti ve shodě se svými zájmy. Věděl jsem na př. pozitivně, že v jedné chvíli na podzim roku 1938 a v létě roku 1939 Německo naléhalo v Londýně na zrušení naší legace. A v Londýně některé kruhy tomu byly nakloněny. A ještě v srpnu 1939 musil jsem – na žádost leg. rady Lisického – zvláštním osobním dopisem požádat Lorda Halifaxe, aby naše legace zůstala nedotčena.

Naše vyslanectva musila být proto krajně opatrná. Hnutí politické – a zejména naši vojáci – byli však vcelku velmi radikální v posuzování Mnichova a jeho důsledků a podle toho se snažili postupovat. Vyslanectva se tím často cítila ohrožena, neboť radikální projevy a manifestační politická a vojenská rozhodnutí (často namířená i proti vládám britské a francouzské) měla vzápětí výtky a výstrahy se strany dotčených vlád. Naproti tomu však

byly zase u legací tendence hnutí politické a vojenské úředně řídit a ovládat nebo aspoň hrát rozhodující nebo nejdůležitější roli. Dělat však odboj a revoluci „úředně“ z legací vyvolávalo řadu těžkostí. Z toho pak nové konflikty. Tyto spory ve svých ostřejších formách zmizely až tehdy, když byla uznána znovu legální vláda a republika byla mezinárodně plně obnovena.*

* Tu by bylo na místě zmínit se několika slovy o t. zv. „vyslanectvé theorii“.

Náš vyslanec, ev. vyslanec úředník, zůstává po 15. březnu 1939 ve svém úřadě uznáván i nadále od příslušné vlády, u níž byl akreditován, cítil se býti a skutečně také byl posledním zbytkem autority republiky, která byla doma de facto potlačena; měl tím automaticky proti všem československým občanům v cizině, jejichž právní situace byla mezinárodně velmi nejistá, výhodné postavení, politicky měl obzvláště v této mimořádné situaci důležitou posici a mohl pro republiku v těchto těžkých chvílích mnoho znamenat a mnoho udělat. Zejména mohl býti pro stát důležitým *východiskem* k novému boji a *základnou* k novým politickým úspěchům ve chvíli, kdy se začne zase plný politický boj o osvobození.

Tato situace našich vyslanectví musila být všemi námi ostatními respektována. Ale obtíž spočívala v tom, že někteří vyslanci – prakticky to byl vlastně jen dr. Osuský – z toho činili závěry a vvozovali důsledky nemožné. Pokládali všechny ostatní politické osobnosti za „soukromé“ osoby, sebe za jediné politické reprezentanty státu a národa, činili si z toho titulu právo na nějaké zvláštní vůdcovství v odboji, na samostatné rozhodování, co se má a nemá dělat, co kdo má nebo smí podnikat, nebo má-li být k té či oné práci a funkci připuštěn. Dr. Osuský se na př. na počátku – odvolává se na stanovisko vlády francouzské – stavěl proti tomu, aby se tvořil nějaký centrální orgán odboje, a zejména se bránil, uváděje pro to různé důvody – aby byl vytvořen nějaký politický kolektivní orgán celonárodní, jemuž by měli všichni být bezpodmínečně podřízeni. Dr. Osuský tuto theorii v její plnosti a s jejími důsledky *veřejně* neprohlásil, jen ji tu a tam naznačoval (na př. ve svém inter-

5. Mé pokusy o dohodu s Francií –

Jednání Msgr. J. Šrámka

6. října 1939 jsem odjel na zvlášť naléhavou výzvu gen. Ingra, dr. Ripky a dr. Outraty do Paříže. Naše pařížské vyslanectví a naši vojenští představitelé tam totiž právě skončili dost obtížná jednání, jichž výsledkem byl souhlas francouzské vlády k dohodě o vytvoření naší národní armády ve Francii, která by byla postavena pod vedení československé provisorní vlády. Tato provisorní vláda ovšem ještě neexistovala; zmínka o ní v uvedené smlouvě byla však příslibem, že by taková vláda mohla být později utvořena a vládou francouzskou uznána.

viewu v „Petit Parisien“ z října 1939), a vůči ostatním ji, kde mohl, důsledně praktikoval.

Nám to dlouho dělalo veliké těžkosti. Prakticky to znamenalo, že takový samostatný vyslanec, nemaje nad sebou své nadřízené vlády, byl vlastně suverénním pánem a mohl své výjimečné situace užívat podle svého vlastního zdání, nikým nejsa kontrolován a nikomu nepodléhaje. Měl při tom – v této těžké pro nás době – neocenitelné výhody: diplomatická privilegia, právo šifry, pasová visa pro cestování, přístup k úřadům, někde finanční prostředky nebo možnost příjmů za vyslanecké úkony atd. Nastal-li s ním nějaký politický spor, byli jsme my ostatní v nejnevýhodnější situaci.

Pokládal jsem to od počátku za nebezpečné pro celé naše hnutí. A tam, kde se tato snaha u vyslance projevila, považoval jsem ji nejen za nezdravou, nýbrž i za nevlasteneckou a především za projev velmi nepolitického myšlení. Takový vyslanec prostě se touto svou politikou vystavil eventualitě pro zájmy státu nejhorší: ztratil všechnu nezávislost na vládě, u níž byl akreditován, a která ho kdykoli pouhým škrtem pera mohla odstranit; musil se tudíž

Dohoda byla podepsána – po jistém vnitřním boji mezi námi – ministerským předsedou Daladierem a vyslancem Osuským 2. října 1939. Ingr, Ripka a Outrata očekávali, že se asi bude jednat hned po podepsání dohody o armádě o vytvoření a uznání vlády a žádali tudíž, abych v každém případě v Paříži byl přítomen. Na jejich velmi důrazné výzvy jsem se do Paříže – ač velmi nerad – vypravil. Nečekal jsem ani přijetí, ani jednání nějak příznivé. Můj zájezd však nebyl vůbec úspěšný.

V plné dohodě se mnou v Londýně odebral se už dříve do Paříže Msgr. J. Šrámek. Věděli jsme, že se Daladierova vláda dívá na mne velmi nepříznivě. Ministr Šrámek měl naproti tomu některé své známé v Paříži v řadách katolíků a gen. Ingr, Ripka a j. byli toho mínění, že by mohl míti dobrý vliv zejména u katolíků (u Cham-

státí loutkou jejich rukou a v její politické hře. Ale on – kdyby byl správně politicky myslil – měl právě naopak míti zájem o co nejrychlejší vybudování politického národního centra a nějaké všennárodní autority nad sebou, s níž by spolupracoval, již by ve své zvláštní pozici pomáhal a tak nová diplomatická uznání státu připravoval. V tom smyslu postupoval bezvadně na př. Vl. Hurban hned po 15. březnu 1939, když přijel 19. března do Chicaga, aby se se mnou o celém našem dalším postupu dohodl; a tak postupovala také řada jiných našich úředníků, kteří se postupně k práci v odboji hlásili.

Vycházej ze těchto obav hned po 15. březnu 1939, měl jsem nejprve v úmyslu vytvořit – jako první stupeň k pozdějšímu ustavení uznané vlády – t. zv. *politické direktorium*, složené z našich vyslanců v Londýně, v Paříži, ve Washingtoně, v Moskvě a ve Varšavě. Také proto, že v té době nebylo v cizině ještě jiných politických osobností; chtěl jsem tak „vyslanecké obtíže“ a spory o to obejít. Z Paříže, t. j. od našeho vyslanectví, se mi však okamžitě dostalo odpovědi negativní s odůvodněním, že vláda francouzská si zřízení

petiera de Ribes, jenž byl tehdy státním tajemníkem v zahraničním ministerstvu). Očekávání ta se ukázala správná. Šrámek se tudíž stal hlavním vyjednavatelem za nás s Daladierovou vládou v těchto chvílích, kdy se jednalo o obnovu našich styků s Francií. Ale ani Šrámkovi se nepodařilo více nežli získat zatím souhlas s vytvořením Národního výboru československého ve Francii. Daladier podle referátu Šrámkova odmítl – ústy Champetiera des Ribes – vytvoření vlády, postaviv se proti mé účasti v našem hnutí vůbec, projevil důvěru především v Osuského, pokoušel se prosadit účast dr. Hodži a naznačoval, že by eventuelně místo mne přijal za vůdce naší odbojové akce někoho jiného. Šrámek postupoval pevně: neustoupil od naší zásadní linie, vyjádřil se velmi zdrženlivě o Hodžovi, neustoupil od účasti mé; a nemoha prosadit vytvoření vlády, dal po společné poradě jen prozatímní souhlas s vytvořením Výboru, jenž měl býti postaven v čelo při organisování naší národní armády. Celé to jednání bylo krajně obtížné a trapné a v jistém smyslu

---

takového centra nepřeje a že to ohrožuje existenci našeho vyslanectví v Paříži. – Nepochybují, že tehdejší pařížská vláda pomnichovská proti tomu byla. Ta byla tehdy, jak se nám zdálo, proti všemu, co jsem za hranicemi podnikal.

V Paříži hrála tato „vyslanecká theorie“ roli i později, když se tam jednalo o vytvoření první vlády a hlavně o vyloučení mé osoby z vedení druhého odboje; hrála stejně velkou roli, když byl vytvořen Národní výbor a vznikl těžký osobní spor mezi ním a vysl. Osuským. A hrála dále svou roli až do chvíle, kdy byla v Londýně vytvořena a uznána československá vláda v červenci roku 1940. Způsobila nám tehdy mnoho starostí a vyvolala nejvíce sporů. Ale kromě Osuského žádný z vyslanců se jí ani nedovolával, ani ji nepraktikoval.

pro všechny naše lidi vzrušující a ovšem i deprimující.

Přesto dal mi tento zájezd aspoň příležitost prodiskutovati všechny běžné otázky našeho hnutí s našimi vojenskými představiteli a politickými spolupracovníky ve Francii a vstoupit do styku s politickým prostředím francouzským. Z francouzských ministrů a politiků, s nimiž jsem se tehdy sešel, uvádím E. Herriota, G. Mandela, Y. Delbose, Reynauda, Queuille, Bluma, Paul-Boncoura, velvyslance L. Noëla, Pierre Comerta, generála Fauchera, nehledě k mnoha jiným politikům, žurnalistům, profesorům a řadě starších našich přátel.

Daladier – když jsem ho požádal o rozmluvu – mne odmítl přijmouti a vůbec se mnou diskutovati o jakýchkoli politických otázkách a ve vládě to pak přednesl a uvedl pro to své důvody. Daladier a Bonnet a většina členů jejich vlády přes to, co učinili proti životním zájmům československého národa v roce 1938 a přes základní změny, které nastaly od Mnichova a po vypuknutí války v obecné evropské situaci, prováděli dále zcela zdrženlivou a de facto *negativní* politiku k Československu.

Ve skutečnosti, jak jsem si zjistil s naprostou určitostí jak v Paříži, tak později v Londýně, oba setrvali dále na své dosavadní linii a sledovali stále mnichovskou politiku: byvše donuceni jíti na pomoc Polsku *proti své vůli* – v září roku 1939 chtěli zjevně opakovati vůči Polsku totéž, co učinili nám rok před tím a provésti „druhý Mnichov“ – chtěli se vyhnouti všemu, co by podle jejich názoru pro budoucnost zhoršilo poměr Francie k Německu a zejména k Itálii a k Maďarsku. Plánem jejich, už od září 1939, t. j. hned od zahájení válečných akcí, bylo

zabrániti svým postupem Itálii a Maďarsku vstoupit do války na straně Německa, lokalisovati tak celý konflikt, pokusiti se pak o brzké jednání o předčasný mír s Německem a orientovati Německo na konflikt se Sovětským svazem. Pro dosažení tohoto cíle *byli ochotni obětovati Československo po druhé, a nově v nějaké formě i Polsko.* Podávám tu objektivně, co jsem viděl a jak jsem jejich politiku tehdy chápal.

Kromě toho jsem já byl pro ně osobně symbolem předválečného Československa (které oni pokládali definitivně za mrtvé) a celé jeho dřívější politiky, symbolem nepřátelství k Mussolinimu a ovšem k Hitlerovi. Opustili Československo a mne *osobně* – a tudíž mne *osobně* neměli rádi. Nebylo proto možno, po jejich soudu, Daladierovu a Bonnetovu Francii mou osobou kompromitovat. Až do pádu Francie v červnu 1940 nezměnili nikdy své stanovisko ani k Československu, ani k mé osobě. Naši přátelé tehdejší – Mandel na př. a i jiní – mi osobně tvrdili, že Daladier odmítl se mnou mluvit také proto, že po tom, co proti Československu učinil, neměl odvahu podívat se mi do očí. – Nijak jsem se tomu nedivil...

To, co jsem tehdy viděl a slyšel o průběhu událostí ve Francii, mne přesvědčilo, že pokud zůstane Francie pod vedením Daladiera, Bonneta, de Monzieho a celé řady jim podobných politiků a politikářů, nemůže ani vyhrát válku, ani se *nemůže ze své těžké nemoci uzdravit.*

Měl jsem už tehdy za svého pařížského pobytu – měsíc po zahájení války – opravdu velmi zlý dojem ze stavu Francie. Svým přátelům jsem se tím netajil a po čtrnáctidenním pobytu v Paříži jsem náhle a bez roz-

loučení odjel zpět do Londýna. Byl jsem rozhodnut, že do Paříže se za války už vrátit nebudu moci a že pro válku budu především počítat s Britskou říší a se Spojenými státy, při čemž budu stále věřit, že později bude bojovat na naší straně i Sovětský svaz. Podle toho jsem pak přizpůsoboval postoj i politiku celé naší akce smutné a bolestné i kruté francouzské skutečnosti... Další události ukázaly, že jsem už hned tehdy rozpoznal situaci Francie – a celou situaci válečnou – správně.*

Vláda Daladierova ve shodě se svými dalšími plány postupovala tudíž tak, *aby nemohlo dojít k ustavení československé vlády* a odůvodňovala to rozpory v našich řadách a politicky odmítavým postojem k mé osobě.** Po velmi obtížných jednáních povolila jen utvoření Československého národního výboru s velice omezenou pravomocí. Chovala se k nám přitom hůře nežli carské Rusko v první válce světové. Jednání to za nás vedl, jak jsem se již zmínil, Msgr. J. Šrámek se Champetier de Ribesem.

Dohodli jsme tudíž ještě za mého pobytu v Paříži ustavení Československého národního výboru, který měl vykonávat ony politické a vojenské funkce, které

---

* Dost otevřeně napsal jsem svůj úsudek o situaci ve Francii ještě z Paříže velvysl. Fr. Charles-Rouxovi do Říma a senátoru Barbierovi z Darney, jenž se mnou v Paříži ještě tehdy projednával dokončení památníku našim vojákům v Alsasku.

** Dr. Osuský chtěl zdůraznit, že jsem já ve Francii nemožný, mi napsal, jak odsuzujícím způsobem se Daladier k němu důvěrně vyslovil o celé mé politické činnosti a speciálně o mém postupu za krise mnichovské. Dopis měl tendenci urážlivou. Měl to být argument proti mé účasti v našem odbojovém hnutí vůbec. Dopis jsem dal tehdy na vědomí Msgr. Šrámkovi a pozdější naší vládě londýnské.

nám vláda francouzská přízná (Šrámkovi bylo zdůrazněno, že já nesmím býtí předsedou Výboru).

Ostatně i britská vláda, která sledovala s jistou zdrženlivostí tato jednání v Paříži, měla v těchto věcech své stanovisko zvláštní: soudila také, že by bylo *zatím* předčasně utvořiti hned řádnou československou vládu; ale výslovně projevila Paříži své mínění v tom smyslu, že usilovat o vytvoření československé vlády bez mé účasti, jak to chtěla Paříž, nebude prostě možné. Sdělila tehdy tento svůj názor francouzskému zahraničnímu ministerstvu ještě za mého pobytu v Paříži. Osobně mi to bylo sděleno se strany Foreign Office až později (10. února 1940).

Smířili jsme se tudíž dočasně a volky nevolky jen s ustavením Národního výboru. Podle rozhodnutí výboru v Paříži jednal jsem po svém návratu do Londýna s britským ministerstvem zahraničí o jeho diplomatické uznání. Francouzského uznání se Národnímu výboru dostalo 17. listopadu, britského 20. prosince 1939.

6. Pařížský Národní výbor a naše emigrace

Ačkoliv jsme měli zatím jen Národní výbor, nastala nám hned velmi intenzivní a energická práce.* Národní výbor zřídil své sídlo v Paříži, kde bylo tou dobou jedině možno organisovati naši armádu s vyhlídkou na nějaký

* Členy Výboru byli: Beneš, Ingr, Osuský, E. Outrata, Rípka, Slávik, Šrámek a Viest. Při ustavení Výboru jsem žádal, aby bylo

úspěch. Já sám zůstávaje v úzkém spojení a ve stálé spolupráci s pařížským výborem, organisoval jsem za spolupráce Jana Masaryka a vysl. Smutného naše úřady a naši propagandu na britské půdě v Londýně.

Výbor, za pevného a rozvážného vedení svého pařížského místopředsedy Msgr. Šrámka, dosáhl ve Francii bezesporně v době celé své činnosti, t. j. od listopadu 1939 do pádu Francie v červnu 1940, důležitých výsledků. Podařilo se mu rozřešiti řadu těžkostí v nepříznivém ovzduší nervosity, defaitismu a politické nepřízně v Paříži. Generál Ingr a gen. Viest byli pověřeni správou věcí vojenských a po řadě obtíží měli úspěch s organisací první československé divise ve Francii. Dr. Eduard Outrata byl pověřen vedením věcí finančních a hospodářských, dr. Osuský měl na starosti věci zahraniční, dr. Rípka činnost informační a dr. Slávik byl odpovědným za sociální péči mezi emigranty. Byla to doba, v níž se nám pracovalo nejobtížněji a bylo mezi námi nejvíce sporů. Ostatně jistě bude celá tato doba a činnost Výboru, jenž byl mnohdy také silně kritisován, ještě podrobně probrána a spravedlivě ohodnocena.

Od konce roku 1939 a začátku roku 1940 přicházeli z Prahy socialističtí poslanci František Němec a Boh. Laušman, pak dr. Prokop Drtina, jeden z nejbližších mých osobních spolupracovníků v presidentské kanceláři v Praze, poslanec Joža David, profesor Vladimír Klecanda, plk. Hutník (Kudláček), plk. Chodský (Boček)

stanoveno, že bude doplněn po příchodu dalších politických činitelů z vlasti, zejména z tábora socialistického, a pak J. Masarykem za naši emigraci v Anglii. Při jednání o uznání Výboru Anglii jsem to vládě britské písemně sdělil.

a řada jiných. Účastnili se většinou konspirativně politického boje doma. Několik generálů a sta nových důstojníků uprchlo v téže době různými cestami z Československa, takže mohli býti nápomocni při organizaci armády ve Francii. Byli mezi nimi také generálové Znamenáček (Čihák), Miroslav (Neumann), Nižborský (Hasal), Slezák (Vicherek), Ghak (Mézl) a Janoušek. Konečně uprchli s úmyslem spolupracovat s námi ministři dr. L. Feierabend a inž. Jar. Nečas, kteří po vypuknutí války a dříve než odešli z vlasti, udržovali se mnou konspirativně styk. V květnu 1940 opustil pak Slovensko Ján Lichner, slovenský poslanec a ministr v pomnichovské vládě. Hlásil se mi už ze své cesty do Bělehradu a byl hned zapjat do společné práce.

Skupina československých komunistů, mezi nimi řada poslanců a senátorů (Nosek, Hodinová, Valo, Beuer, Kreibich), kteří odešli po Mnichově z vlasti a kterým se dostalo azylu v Anglii, nabídla mi svou spolupráci ve společném boji ihned po mém příjezdu ze Spojených států do Anglie. Měl jsem s nimi řadu porad, jež probíhaly dobře. Když však došlo k německo-sovětskému paktu (23. srpna 1939), zaujali k celé naší vojensko-politické akci rezervované stanovisko; v té době s námi nespolupracovali, i když náš styk nebyl ani pak zcela přerušen. Po vpádu Německa do Sovětského svazu vrátili se ke své dřívější politice a spolupracovali s námi v boji proti Hitlerovi bez výhrad.* –

*Naše komunistická emigrace v Sovětském svazu tvoří samostatnou kapitolu. Bude o ní mluveno při událostech, týkajících se Sovětského svazu. Očekávám, že postupem budou podrobně o činnosti této emigrace mluvit komunisté sami.

Byl jsem rovněž do roku 1943 ve stálém a dobrém styku s W. Jakschem, poslancem německé sociální demokracie, a jeho politickými přáteli, jakož i s jinými německými skupinami (Zinner, Lenk, Kirpalová, Kögler, Peres), které po mnichovské konferenci opustily vlast.

Takové bylo složení naší západní politické emigrace z jara 1940. Opírali jsme se všude o ony diplomatické a konsulární úřady, které stále dosud byly uznávány a zachráněny, o naši organizaci a práci vojenskou, která v té době měla už pevnou základnu a byla přijímána jako vážný doklad našich snah, cílů a citů celého národa; a opírali jsme se především ovšem o *naš denní a stálý styk s domovem a o odpor celého národa doma proti Německu*. Neslýchaný teror, který Němci proti nám doma prováděli hned po zahájení války a zejména od 28. října a od 17. listopadu 1939 a vědomí celého světa, že jsme my za hranicemi jen výrazem toho, co cítí a dělá doma národ – to vše nás opravňovalo, abychom začali hned jasně vystupovat v duchu právní kontinuity státu *jako representanti a symbol boje celého národa*.

Soudil jsem tudíž z jara roku 1940 – věda, že se Němci připravují k útoku na Belgii a Holandsko – že je čas položit v Londýně otázku utvoření a uznání československé vlády na půdě Velké Britannie, čímž by se dostalo československému hnutí za osvobození správné mezinárodní právní a politické formy. Tento den přišel po pádu Francie, když naše armáda byla odtud evakuována a přepravena do Anglie a když Čechoslováci – stejně jako Poláci, Holanďané, Belgičané, Norové a bojující Francouzi – učinili Londýn svým oficiálním sídlem a tehdy hlavním střediskem své západní politické emigrace.

III. PRVNÍ VELIKÁ KRISE VÁLKY: KAPITULACE FRANCIE

1. Záchrana československého vojska z Francie

Od začátku dubna 1940 dostávali jsme denně zprávy z naprosto spolehlivých pramenů v Praze a v Berlíně, že Německo připravuje útok na Francii a Velkou Británii přes Belgii a Holandsko. Již při vypuknutí války jsem nepochyboval, že Německo připravuje tento plán a že jej provede. Viděl jsem v tomto útoku nezadržitelný vývoj válečných událostí. Německý „Drang nach Osten“ musí vždy býti současně i „Drang nach Westen“. Tento základní prvek německé politiky nebyl opět – bohužel – pochopen vedoucími lidmi Francie a Velké Británie i ostatních evropských států v roce 1938. Musily to drazdě odpykat. A neskrývám své obavy, že to v budoucnosti budou ochotny udělat zase, neboť v politice bývají lidská omezenost a lidský egoismus nevyčerpatelné.

Po útoku na Norsko v dubnu roku 1940 jsem vpád do Belgie a do Holandska pokládal za vhodnou příležitost, abychom s pomocí britské vlády dosáhli mezinárodního uznání naší vlády, vybudovali si v zahraničí celé právní a politické zřízení Československé republiky v exilu a připravovali si tak postupně odčिňování toho, co se stalo v Mnichově. Připomínalo by to současně proces, který se odehrál za Masarykova vedení na sklonku minulé války v roce 1918.

Zahájil jsem tato jednání 26. dubna 1940 rozmluvou se Sirem Alexandrem Cadoganem, státním podtajemníkem britského ministerstva zahraničí. Žádal jsem ho o souhlas britské vlády s vytvořením československé vlády na britském území, která by byla složena z členů dosavadního, již uznaného Československého národního výboru a doplněna tak, aby podle možnosti odpovídala svým složením politickému rozvrstvení československého lidu. Britská vláda měla na počátku některé pochyby. Kromě toho se cítila vázána Francií, kde – i když se nepříznivý postoj Daladierovy vlády vůči Československu až do jejího pádu nezměnil – Daladierova demise z 20. března 1940 a ustavení vlády Reynaudovy vytvořily stav, který bylo lze považovati za jisté zlepšení naší situace.

V květnu, červnu a červenci pokračovaly v Londýně tyto ústní a písemné diskuse mezi britským ministerstvem zahraničí a mnou. Došlo k dosti obsáhlé korespondenci ve formě not a memorand – s naší strany je vládě britské zprostředkoval Bruce Lockhart – která vyjasnila a konečně rozřešila všechny obtíže. Koncem června bylo uznání vlády rozhodnuto a zajištěno.

Zatím 10. května 1940 Němci provedli útok na Holandsko a Belgii. Následoval německý postup do Francie, prolomení fronty, oddělení armády francouzské od armády britské a soustředění britských vojenských sil v Dunkirku. Na začátku června bylo nám v Londýně celkem zřejmé, že události vedou nezadržitelně k osudnému vojenskému zhroucení Francie.

Naší první myšlenkou bylo zachránění československé armády ve Francii pro další boj. Bylo mi jasno, že Velká Britannie nemůže jíti a nepůjde za příkladem Fran-

cie a že nevstoupí do žádného jednání s Německem o příměří. Rozhodli jsme se tudíž učiniti vše, abychom zachránili naše vojáky z Francie pro další boj a aby tím všichni Čechoslováci, doma i v cizině, zůstali i nadále spojenci Britské říše bez kompromisu, bez váhání a až do konce, ať se stane cokoli. Náš boj nebyl veden jen myšlenkou na to, kdo vyhraje. Náš boj byl nesmiřitelným bojem mravním, bojem se zlem, s nímž pro nás nebylo a nemohlo býti kompromisu.

Když bylo zcela jasno, že Francie začíná připravovat kapitulaci, a když jsem zjistil, že také Poláci chtějí učinit pokus o přepravu svého vojska z Francie do Anglie, rozhodl jsem se zaslati 18. června 1940 ministru války A. Edenovi dopis, v němž jsem zdůraznil toto:

„Jak víte, máme ve Francii svou národní armádu. Sestává nyní z jedné divise a zvláštního československého leteckého oddílu. Ať se stane ve Francii cokoliv, Československý národní výbor bude pokračovati ve své nynější politice a bok po boku s Vaší zemí ve společném boji proti Německu a Itálii. Jest proto pro nás životně důležité, abychom tuto armádu zachránili při konečné evakuaci Vaší armády z francouzského území. Jsem jist, že by to mělo velký politický význam se všeobecného evropského politického hlediska.

Provedli jsme v tomto směru v dohodě s mými politickými kolegy a s velitelem naší armády ve Francii všechna nutná opatření, abychom zachránili armádu pro další boj. Dovoluji si Vás a britskou vládu požádati o pomoc v tomto našem úsilí. Vzhledem k nynějším okolnostem jest mé přímé spojení s našimi vojáky ve Francii velmi obtížné. Kdyby však Vaši vojenští činitelé

ve Francii mohli navázatí spojení s naší armádou (jest nyní v táboře v Agde u Montpellier v jižní Francii) a s jejím hlavním velitelem gen. Ingrem (ten jest v Beziers, poblíž Agde), bylo by lze učiniti ve vzájemné dohodě veškerá nutná opatření, která by ji zachránila.“

Téhož dne zaslal jsem obdobný dopis Siru Archibaldu Sinclairovi, ministru letectví, a osobně jsem intervenoval u některých politiků a úředníků v ministerstvu zahraničí, války a námořnictví.

Oficiální odpovědi obou ministrů na můj dopis došly okamžitě. Oba tito přátelé Československa plně v této kritické době pochopili politický význam záchrany našich vojáků a upřímně nám pomáhali.*

Byli jsme současně z Londýna ve stálém styku s naším vojenským velitelstvím ve Francii a koordinovali jsme akci svou s jednáním gen. Ingra ve Francii. Pro

---

* Text odpovědi Edenovy zněl:

Londýn, 19. června 1940.

Drahý příteli,

jsem Vám skutečně povděčen za Váš dopis z 18. června, neboť si uvědomuji dobře důležitost zachování Vaší národní armády zejména v této tak kritické době. Nynější situace ve Francii dává otázce evakuace krajní naléhavost.

Podnikl jsem včera a dnes vše možné k provedení této evakuace. Ministerstvo zahraničí dalo našemu velvyslanci instrukce, aby se spojil s gen. Ingrem za účelem organisace maximálně možné evakuace a admirálita provedla veškerá potřebná opatření. Velvyslanec dostal rovněž instrukci, aby se snažil dohodnout se s Francouzi o evakuaci české divise z jednoho ze středozemních přístavů.

Pokud situace ve Francii zůstane tak nejistou, nelze, bohužel, předvídati, do jaké míry zmíněná opatření budou úspěšná. Buďte však ujištěn, že učiníme vše, co je v naší moci, abychom přivezli vaši národní armádu do Anglie.

britskou vládu, která byla zaměstnána záchranou svého velkého expedičního sboru, bylo to období ohromného napětí. Ale i my jsme v těchto dnech prožívali chvíle skoro zoufalé: šlo nám tu vojensky o všechno.

Československá armáda ve Francii sestávala tehdy z poměrně dosti početného letectva a z jedné armádní pěší divise vojska. Letci byli posláni na frontu pod velením gen. Slezáka (Vicherka) ihned po vypuknutí války a bojovali pod francouzskými prapory ve francouzských jednotkách. 17. června, v den kapitulace, bylo jich několik set na frontě, jiní byli ve výcvikovém táboře v Merignac u Bordeaux, další se soustředili v Port Vendre. Britská rozhlasová společnost umožnila nám v českém a francouzském vysílání učinit výzvy našim letcům, aby se soustředili a odletěli do Velké Británie. V krátkosti více než 500 mužů leteckého personálu se dostalo bezpečně do Anglie. Ostatní dostihli Anglie po odvážných a dobrodružných letech a cestách, překonavše všechny překážky a nástrahy jak Němců, tak i lokální obtíže se strany Francouzů. Když se o šest týdnů poté začala historická letecká bitva o Británii, byli už naši letci s to přispěti svým důležitým přínosem k boji proti společnému nepříteli.

Československé pěší divisi ve Francii, jejíž dva pluky byly ve chvíli kapitulace rovněž na frontě, se podařilo po nadmíru svízelných jednáních a sporech skoro násilím si vymoci cestu ke Středozemnímu moři. Generál Ingr zůstal na pobřeží se skupinou asi 60 důstojníků a oddané zajišťoval odjezd jednotlivých částí divise. Francouzský generální štáb mu nečinil obtíží, ale místní úřady nevyčázely našim vojákům nikterak vstříc; dopravní spojení a administrativní mašinerie francouzská byly již v chaotic-

kém stavu. Bylo také třeba čekat na příchod pluků přímo z fronty, což působilo veliké nesnáze. A tak nebylo lze zachránit téměř celou polovinu našich vojáků z Francie. Zachráněná část divise po překonání všech možných obtíží dosáhla konečně severoanglického přístavu v polovici července roku 1940.

V malém měřítku nám celé toto dobrodružství připomínalo náš sibiřský pochod z první světové války. Některé naše pozemní jednotky byly přinuceny se zachránit přes severní Afriku, některé přes Gibraltar, jiné došly až do Casablancy. Někteří naši letci a vojáci unikli z Francie do Egypta nebo do Palestiny a po mimořádně složitém cestování byli dopraveni o mnoho týdnů později do Velké Britannie. Boj o záchranu této malé naší armády a letectva zůstane jednou z nejdramatičtějších příhod našich západních vojenských jednotek v druhé válce světové. A pomoc, které se dostalo československým vojákům a letcům se strany britského námořnictva a britských úřadů v jejich svízelné situaci, která se často zdála už zcela beznadějná, bude trvalým důkazem obnoveného přátelství a solidarity obou těchto národů ve společném zápase proti nacismu.

14. července po příjezdu našich jednotek na britskou půdu zaslal Anthony Eden vojákům československé armády toto poselství:

„Ve své funkci ministra války a jménem Vašich kamarádů všech hodností v britské armádě vítám Vás srdečně u příležitosti Vašeho příjezdu na naše břehy. S těchto břehů, ze širokého moře a ze vzduchu, z každé operační base britské říše jsme rozhodnutí – s Vaší cenou pomoci – přejíti v útok a zničití válečné síly našeho

společného nepřítel. Stejně jsme odhodláni neustati ve svatém našem boji, dokud Vaše milovaná otčina, pro kterou jste tak dlouho krváceli a trpěli, nebude navrácena znovu a provždy synům a dcerám Vašeho národa...“

Naše politika v těchto tragických čtyřech týdnech – od pádu Francie a podepsání příměří až k záchraně naší armády a její dopravy na britskou půdu – byla určena prohlášením, jež jsem pronesl rozhlasem k československému lidu v českých zemích a na Slovensku 19. června, dva dny po francouzské kapitulaci: Ujišťoval jsem v něm, že to není ani konec války, ani definitivní vítězství Německa. Britská říše vytrvá v boji až do konce. My půjdeme s ní, ať se děje, co děje. Ale ani Francie není zdolána a její odpor půjde dále. A do války zasáhne ještě Amerika, a Sovětský svaz je si vědom, že nyní jsou jak střední, tak i východní Evropa – a s nimi i on – ohroženy více nežli dříve. I na ně na všechny dojde. Tož žádné obavy a žádné úzkosti: válka jde dál a půjde dál až ke konečnému pádu Německa a Italie!*

2. Britské uznání prozatímní vlády československé

Zatím co jsme jednali o záchranu československé armády a letectva, pokračoval jsem v rozpravách s britským ministerstvem zahraničí o uznání naší vlády. Příchod československých branných sil do Velké Britannie dodal

* Text projevu viz v knize „Šest let exilu a druhé světové války“. Strana 84-87.

ovšem těmto jednáním nové, pevnější, právní i mocenské základny. Utvoření a uznání vlády stalo se takřka nutností.

Už po 15. březnu 1939 jsem si vypracoval právní koncepci pro válečnou a politickou obnovu Československa na francouzské a britské půdě. V letech 1915–18 jsme pracovali obdobně; ale v druhé světové válce, i když naše vojenské síly byly tehdy daleko menší nežli v roce 1918, jsme měli mnohem větší nárok a nesrovnatelně silnější důvody, abychom byli uznáni, stali se válečnými spojenci a znovu poživali všech práv neodvislého státu, válčícího s Německem. Dvacet let naší svobody a vše, co se stalo od 19. září 1938, nám k tomu dávalo právo; a ukládalo to britské říši a všem ostatním nezanikající, vážné, mravní i právní povinnosti – až do plného našeho osvobození.

Koncepce ta spočívala na těchto hlavních zásadách:

1. Náš stát právně nikdy nepřestal existovat. Žádný Čechoslovák se ani vnitřně, ani mezinárodně nesmí vzdát tohoto principu kontinuity. Vše, co se stalo od 19. září 1938, stalo se nelegálně, nekonstitučně a bylo nám nad to hrozbami, terorem a násilím vnuceno. Nikdy to neuznáme.

2. Jako v minulé válce, i nyní si vytvoříme svou národní armádu – i kdyby byla sebemenší – a včleníme ji do celé vojenské akce spojenecké. Armáda bude samostatná, československá a bude jen pokračováním naší armády domácí z doby republiky.

3. Vytvoříme a zasadíme se o uznání československé vlády a včleníme se také politicky a diplomaticky do řady spojeneckých národů vedoucích válku. Vytvoříme

si také celý svůj vládní a státní stroj na spojenecké půdě k řešení všech právních, administrativních a hospodářsko-finančních otázek mezi spojenci a námi; obnovíme tak *plně* existenci republiky zatím na cizí půdě nejen právně, nýbrž i ve skutečnosti, mezinárodně politicky, se všemi toho důsledky pro národ doma.

4. Zorganizujeme celou naši politickou emigraci v oficiálním, konsultativním, poloparlamentním orgánu, který by působil jako kontrolní orgán vlády, organizoval a disciplinoval by naše politické pracovníky i vojáky a dal celému našemu hnutí pořádek, vážnost, soudržnost a především *demokratický ráz a ducha*. Zařadili bychom tím zároveň všechny naše vážné lidi do akce buď v činnosti vojenské nebo politické a úřednické a ukázali bychom především naši zralost a vyspělost politickou. –

Tento nástin další naší práce a vývoje našeho hnutí dal jsem britskému zahraničnímu ministerstvu při jednání o uznání vlády. Přítomnost naší brigády a našich letců na britské půdě byla mým posledním argumentem, který zvláště působil. Na počátku měsíce července jsme došli téměř ve všech bodech k základní dohodě. A tak 9. července 1940 jsem zaslal Lordu Halifaxovi tento dopis:

„Ve svém dopise z 20. prosince 1939 měl jsem čest oznámiti Vaší Excelenci ustavení Československého národního výboru, oprávněného, aby zastupoval československý lid, zvláště pak aby v dohodě s vládou Jeho Veličenstva ve Spojeném království konal vše potřebné pro obnovení československé armády pod pravomocí vlády Jeho Veličenstva ve Spojeném království.

Vaším dopisem, odeslaným mně téhož dne, britská

vláda uznala Československý národní výbor ve smyslu svrchu vyznačeném.

Po několik měsíců Československý národní výbor působil v rámci své kompetence i odpovědnosti a organizoval armádu, která nyní byla evakuována z Francie a přišla do Anglie. Plnil svou povinnost i k Čechům a Slovákům, strádajícím ve vlasti, organizuje jejich odboj proti společnému nepříteli jak doma, tak i za hranicemi. Připravoval vše nezbytné k dalšímu období našeho boje za osvobození vlasti z německé okupace.

Toto nové období nyní nastává. V nové situaci, vyplývající z nedávných událostí v naší zemi a v Evropě vůbec, Národní výbor – ve shodě s armádou, se všemi československými činiteli politickými za hranicemi, zvláště však ve shodě se zcela zřejmým a nezlomným duchem odboje ohromné většiny všeho obyvatelstva v obsazené vlasti – rozhodl se nyní ustaviti prozatímní československou vládu s celým státním zřízením, pokud je ovšem možno zřídit je na britské půdě. Byl jsem pověřen, abych oznámil Vaší Excelenci tento důležitý a rozhodný krok našeho boje za osvobození vlasti.

Majíce na zřeteli, že svobodný československý národ sám v plné volnosti stanoví vše, čeho je třeba k obnovení konečné státní organizace po skončení války, rozhodli jsme se ustaviti tento prozatímní systém státního zřízení:

1. President republiky:

Dr. Edvard Beneš, druhý president Československé republiky.

2. Předseda vlády:

Dr. Jan Šrámek, bývalý zástupce předsedy československé vlády.

Členové vlády:

Ján Bečko,

L. Feierabend,

Generál S. Ingr,

Jan Masaryk,

Jaromír Nečas,

František Němec,

Štefan Osuský,

Eduard Outrata,

Pauliny-Toth nebo J. Lichner,

Hubert Ripka,

Juraj Slávik,

Generál Rudolf Viest.

3. Státní rada československá: bude utvořena jako jistý druh prozatímního parlamentu a bude složena z představitelů nejdůležitějších politických a sociálních směrů v naší vlasti. Bude působiti jako poradní a kontrolní orgán, jehož činnost a kompetence bude vymezena zvláštním dekretem presidenta republiky v dohodě s vládou.

Oznamuje Vaší Excelenci tato fakta, chci nejprve britské vládě srdečně poděkovati za veškeru pomoc, kterou poskytla Československému národnímu výboru v jeho politické a vojenské činnosti od začátku války. Zvláštní dík náleží však vládě Jeho Veličenstva za její postup po událostech 15. března 1939, kdy kategoricky odmítla uznati obsazení naší země a nadále uznávala jak československé vyslanectví v jeho politických a právních výsadách, tak i ostatní legální československé úřady v územích, podřízených pravomoci vlády Jeho Veličenstva ve Spojeném království. Tímto jednáním slavnostně zdůraznila politické a právní trvání Československé republiky.

Ustavujeme prozatímní československou vládu, pokračujeme tudíž a budujeme svoje státní ústrojí na základně, která byla zachráněna prozíravou politikou a velkodušným postojem vlády Jeho Veličenstva, prodchnutým vznešeným smyslem pro spravedlnost a úctou k mezinárodnímu právu i k posvátným právům národů na svobodu a nezávislost.

V tomto duchu obracím se k Vaší Excelenci se žádostí o uznání prozatímní československé vlády a ujišťuji Vás, že náš stát bude vždycky hluboce vděčen za pomoc, kterou veliký národ britský poskytl lidu československému v jeho dočasném ujařmení a v jeho nynějších útrapách a strádání.“

Na to odpověděl Lord Halifax tímto dopisem z 18. července 1940:

„Ve svém dopise z 9. července jste mi laskavě sdělil, že Československý národní výbor zamýšlí ustaviti prozatímní československou vládu v této zemi a že jste byl pověřen úkolem oznámiti mi to a požádati vládu Jeho Veličenstva ve Spojeném království, aby uznala tuto prozatímní československou vládu, složenou z osobností, jichž jména v svém dopise uvádíte.

Mohu Vám s potěšením odpověděti, že vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království je v zásadě ochotna uznati prozatímní československou vládu takto ustavenou a usnadniti její činnost na území, které je pod pravomocí vlády Jeho Veličenstva ve Spojeném království. Vláda Jeho Veličenstva vzala na vědomí, že tato prozatímní vláda má býti reprezentativní vládou českého a slovenského lidu a že se zamýšlí, aby též Státní rada československá, o níž se zmiňujete v svém dopise, byla

rázu plně reprezentativního a zahrnovala uznané české a slovenské vůdce za hranicemi, pokud již nebyli pojeti do prozatímní vlády.

Oznamuje Vám to, přeji si, aby bylo jasno, že vláda Jeho Veličenstva, přikročujíc k tomuto uznávacímu aktu, nemá v úmyslu se tím předem zavázati, že uznává nebo že bude podporovati stanovení kterýchkoli budoucích hranic ve střední Evropě. Rád bych také uvedl, že nelze předpokládati, že vláda Jeho Veličenstva nezbytně sdílí Váš závěr, který jste v dopisu učinil: že totiž svým postupem po událostech 15. března 1939 zaujala vláda Jeho Veličenstva jakékoli definitivní stanovisko, pokud jde o právní kontinuitu Československé republiky. Jednání vlády Jeho Veličenstva mělo ten smysl, že protestovala proti změnám, způsobeným v Československu německou vojenskou akcí a zdůraznila tak, že tyto změny, po jejím názoru, neměly zákonitého podkladu. Uznání československého vyslanectví v Londýně mělo vyznačovati tuto skutečnost.

Uznáním prozatímní československé vlády by se ovšem položily některé správní, finanční a jiné otázky, jež by bylo třeba vyřídit, jako na příklad otázka pravomoci nad československými brannými silami a nad československými nevojenskými osobami v této zemi a otázka zlata Československé Národní banky. Příslušné úřady londýnské rády projednají tyto otázky s Vámi nebo s Vašimi zástupci, kdykoli bude vhodné. Byl bych povděčen za sdělení, zda podle Vašeho názoru jednání o těchto otázkách má býti zahájeno ještě před zamýšleným aktem uznání nebo teprve po něm.“

Současně jsme se dohodli s britským zahraničním

úřadem, že ve zvláštním dopise vezmu na vědomí tuto první odpověď Lorda Halifaxe a že se vydá veřejné prohlášení o britském uznání československé vlády.

Toto prohlášení učinil sám Winston Churchill v poslancecké sněmovně 23. července.* Dva dny před tím jsem obdržel od Lorda Halifaxe druhý dopis jako odpověď na svůj dopis z 9. července. Dopis zněl:

Vaše Excellence, „Londýn, 21. července 1940.

vzhledem k výměně názorů, která byla mezi námi provedena, mám čest sdělit Vám, že v odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království s radostí uznává prozatímní československou vládu, utvořenou Československým národním výborem v této zemi, a navazuje s ní styky. Vláda Jeho Veličenstva ráda projedná se zástupci prozatímní vlády ony otázky, které vyplývají z tohoto uznání a které bude třeba vyřídit.

Upřímně Váš

Halifax v. r.“

3. Budování zahraničního československého státního zřízení

To byl první velký a významný krok na poli mezinárodního práva k odčinění Mnichova a z něho vplynuvší německé okupace. Provedli jsme ihned všechny nutné závěry v rámci naší politické emigrace a naší armády.

* Viz toto prohlášení v knize dokumentů.

Pokud to omezení exilu dovolovalo, veškeré zákony, nařízení, dřívější zvyklosti a administrativní a jiné tradice první republiky nabyly ihned platnosti. Zejména ústavní zákony byly hned plně respektovány, stejně jako zákony jiné, pokud se daly v cizině uplatnit. Práva parlamentu byla rozdělena mezi presidenta, vládu a Státní radu podle poměrů v cizině a podle zásady, že každá změna ústavy či kteréhokoliv zákona jiného musí býti dočasná po dobu války a provedena tak, aby se to co nejvíce blížilo duchu i literě ústavy a domácího zákonodárství. Kde pak ryzí kontinuita mohla být hned uplatněna, musila býti provedena bezpodmínečně.

Předpokládali jsme přirozeně, že veškerá naše odbojová činnost bude po válce předložena doma ke schválení a že se jí má – po jisté event. revisi a pokud odpovídá poměrům doma – dostati politické platnosti také v poválečném Československu. Proto jsme se rozhodli uplatňovati systematicky zásadu politické a právní kontinuity republiky, počínajíc celou státní strukturou až k životu naší emigrace, našich občanů v exilu a zejména naší armády.

Mezinárodním aktem byl jsem uznán opět mezinárodněprávně presidentem republiky. Byl jsem jím uznán tímtež aktem jako vláda sama. *Byl to veliký úspěch diplomatický a mezinárodně politický*, že spojenci stejně jako ve válce minulé uznali nám nejen vládu, ale hned také hlavu státu; byl to veliký úspěch *vnitropolitický*, poněvadž to znamenalo rozhodnou konsolidaci emigrace a armády a až do konce války *stabilisaci poměrů*. A po našem soudu to odpovídalo naší zásadě *o právní kontinuitě státu*, neplatnosti Mnichova a jeho důsledků, neplatnosti mé resig-

nace presidentské a odchodu z vlasti, neplatnosti všeho toho, co se nám po 19. září 1938 stalo. Porušením Mnichova Německem a Háčovým podpisem protektorátu v Berlíně 15. března 1939 byly pro nás automaticky a všestranně obnoveny poměry předmnichovské, i když to neznamenal, že si své vnitřní věci doma po válce proti roku 1938 nezměníme. Hájit stanovisko jiné *by s hlediska československého bylo bývalo prostě jistého druhu politickou zradou.**

Když jsem se znovu ujal této funkce, které jsem se – také na nátlak Berlína – musil vzdát hned po Mnichově, považoval jsem za svou povinnost přistoupit jako prezident republiky opět k formálnímu jmenování nové vlády. Při tom jsem použil stejného postupu, jakého jsme se přidržovali na historickém pražském hradě po celých dvacet let před Mnichovem, za Masarykova i mého prezidentství.

Téhož večera jsem tudíž vydal ve formě dopisu tento dekret:

„Pane doktore Šrámku,
jmenuji Vás předsedou vlády. Současně jmenuji členy vlády tyto ministry a státní tajemníky:

---

* Proto jsem pokládal a pokládám ony pokusy některých našich emigrantů, kteří z důvodů ryze osobních šířili později v naší politické emigraci a ve vojsku – a dokonce i mezi Angličany a Američany – „teorii“, že nejsem „legálním“ prezidentem, aby tím zabránili v očích našich lidí i spojenců normalisaci a konsolidaci našich poměrů za hranicemi, za prostou vlastizradu. A to tím spíše, že pokud měli, v souladu se svými kalkulacemi, naději na vývoj poměrů podle svých přání a názorů, naši novou právní a politickou situaci svým postupem a jednáním uznávali a byli dokonce ochotni přijímat z *mých rukou jako prezidenta republiky různé funkce a úřady.*

poslance Jána Bečko státním tajemníkem v min. soc. péče,
ministra dr. Ladislava Feierabenda státním ministrem,
div. gen. Sergěje Ingra ministrem národní obrany,
vyslance Jana Masaryka ministrem zahraničních věcí,
ministra inž. Jaromíra Nečase státním ministrem,
poslance Františka Němce ministrem sociální péče,
vyslance dr. Štefana Osuského státním ministrem,
ředitele dr. Edvarda Outratu ministrem financí,
dr. Paulini-Totha státním tajemníkem v min. financí,
dr. Huberta Ripku státním tajemníkem v ministerstvu
zahraničních věcí,
vyslance dr. Juraje Slávika ministrem vnitra,
div. gen. Rudolfa Viesta státním tajemníkem v ministerstvu národní obrany.

Pokračujeme v tradicích prvé republiky, republiky Masarykovy, a připravujeme republiku novou, přizpůsobující se nyní událostem válečným a *novým poměrům, jež vzniknou po válce.* Věřím, že všichni svorně, důstojně a statečně vykonáme své povinnosti. Náš hlavní úkol nyní bude organisovati armádu a vést válku a pak dát do pořádku všechny své věci zahraniční: zastupitelské úřady, věci uprchlické a vystěhovalcké, úřednické atd. Půjde zejména také všude o to, upevnit a udržet v našem středu jednotu, svornost a klid.

Všechna naše starost bude upjata především k válce. Válku proti svým utlačovatelům a nepřítelům povedeme společně se všemi svými spojenci – ať se průběhem událostí válečných k nim připojí kdokoliv – do všech důsledků, bez kompromisů a až do konečného vítězství.
Dr. Šrámek v. r. Dr. Edvard Beneš v. r.“

Čtyři členové kabinetu byli zřejmě levého směru,

čtyři lze označiti za příslušníky tehdejší pravice, zbytek patřil politicky ke středu. Pět ministrů bývalo členy československé vlády již před válkou. Tři byli československými vyslanci – v Londýně, Paříži a Varšavě. Dva byli generály československé armády před Mnichovem. Předseda vlády Msgr. Šrámek byl v republice vůdcem lidové strany, mnohokrát ministrem a jednou náměstkem předsedy vlády. Vláda se skládala z osmi Čechů a pěti Slováků.*

Týž den jsem vydal jako prezident republiky další důležitý dekret; a to o zřízení Státní rady, poradního sboru vlády a presidenta republiky, a 15. října 1940 dekret o prozatímním výkonu moci zákonodárné.

Byla jimi určena kontrolní a poradní funkce Státní rady a stanoveno, jak bude do konce války v našem státním zřízení prováděna činnost zákonodárná. Jak výše bylo už pověděno, bylo zřízení Státní rady přímým důsledkem uznání prozatímní československé vlády Velkou Británií, jelikož v průběhu těchto jednání bylo z mého podnětu dohodnuto, že v duchu demokratických tradicí první republiky se vytvoří politické těleso, které by bylo sjednocujícím orgánem veškeré politické emigrace a které by mohlo vykonávat určité funkce, příslušející volenému shromáždění. Ježto však z důvodů samozřejmých nebylo možno zřídit na britské půdě parlament v pravém slova smyslu, byl utvořen jako náhrada orgán s omezenou kompetencí, při tom však dost reprezentativní a aspoň jako činitel, vzhledem k vládě a státním úřadům, *kontrolní a poradní*. Po celou dobu války vykonávala pak

* Později byl totiž jmenován dalším státním ministrem ještě Ján Lichner; dr. Paulini-Toth své místo nenastoupil.

Státní rada své povinnosti dobře a prokázala našemu hnutí služby nesporně veliké.*

24. července 1940, tři dni po britském uznání, jsem proslovil z Londýna své první politické poselství do vlasti ve své nově uznané funkci. Zhodnotiv politický a mezinárodně právní dosah opětného uznání vlády a republiky Československé, zdůraznil jsem zejména:

Je znovu mezinárodně uznána naše nová vláda, je znovu uznán mezinárodní status Československé republiky, znovu vlaje pravoplatně naše státní vlajka v celém světě.

Neuznavše Mnichov a nic z toho, co přivodil, hájili

* a) Text dekretu presidenta republiky z 21. července 1940 o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení ČSR zněl:

Par. 1.

Zřizuje se Státní rada jako poradní sbor presidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního státního zřízení Československé republiky.

Par. 2.

Státní rada má nejvýše 40 členů, jež jmenuje prezident republiky vždy na dobu jednoho roku. Mandát člena Státní rady po tuto dobu trvá, pokud jej prezident republiky nebo Státní rada sama na návrh kárného výboru (par. 8) nezruší, nebo pokud se ho člen sám nevzdá.

Par. 3.

Úředníku zahraniční akce nebo příslušníku branné moci, jmenovanému členem Státní rady, dostane se, jestliže mandát přijme, od nadřízeného úřadu trvalé dovolené k jeho výkonu.

Par. 4.

Předsedu a tři místopředsedy Státní rady ustanovuje prezident republiky. President svolává a uzavírá zasedání Státní rady. K účasti na jednání Státní rady jest její člen oprávněn, teprve když

jsme a hájíme zásadu, že Československá republika, republika Masarykova, žila a existovala i po Mnichově dále. Celá naše právní soustava mezinárodněprávně a politicky tudíž pokračuje: *pro nás právně není mého odchodu z úřadu a vlasti, pro nás právně není rozbití republiky, právně a politicky neexistuje pro nás nic, co provedl násilnický nacismus u nás po 15. březnu 1939.*

Prohlašuji slavnostně tyto naše politické a právní zásady a zdůrazňuji, že platí pro nás všechny zde a platí pro všechny příslušníky našeho státu a našeho národa, pro Čechy, Slováky, Němce i Karpatorusy, i ostatní u nás doma. Prohlašuji

presidentu republiky potvrdil přijetí mandátu spolu s písemným slibem tohoto znění:

„Slibuji na svou čest a svědomí věrnost republice Československé a jejímu prozatímnímu státnímu zřízení, uznanému na půdě spojenecké Anglie, a slibuji, že budu svědomitě a nestranně vykonávat své povinnosti a plnit úkoly, které členu Státní rady ukládá společný boj za plné osvobození vlasti a že ve válce proti nacismu a jeho spojencům vytrvám až do konečného vítězství.“

Par. 5.

Presidentu republiky náleží konečné schválení jednacího řádu, na němž se Státní rada usnese, i schválení pozdějších změn nebo dodatků.

Par. 6.

Člen Státní rady, je-li také členem vlády, vykonává práva, jež jsou s členstvím Státní rady spojena, zdržuje se však hlasování. Předseda Státní rady má právo pozvat členy vlády k účasti na schůzích, aby mohli poskytnouti členům Státní rady žádaná vysvětlení.

Par. 7.

Státní rada jest povinna podati v ustanovené lhůtě presidentovi republiky nebo vládě poradní zprávu o otázce nebo věci, která jí byla presidentem republiky nebo vládou předložena, může však

dále za *neexistující a bezprávně všechno to, k čemu jsme byli od září 1938 nezákonně a neústavně přinuceni...*

Nejste vázáni žádnými sliby, závazky a přísahami, jež na vás byly vynuceny. Každý z vás, každý úředník, funkcionář státní, samosprávný i jiný, každý voják, četník, policista, státní i soukromý zaměstnanec, každý občan republiky vůbec, který v kterémkoli úřadě a v kterékoli funkci k čemukoli byl nacistickým režimem přímo nebo nepřímo zavázán, je dnes od závazků těch, pokud vůbec je snad cítil v duši své a ve svědomí svém, volný, a ve chvíli, ve které bude moci volně jednat nebo kdy ho

také z vlastního podnětu podávati presidentovi republiky nebo vládě memoranda ze všech oborů státního života.

Par. 8.

Na návrh kárného výboru může Státní rada zrušiti mandát svého členu, zjistí-li se, že ho není hoden; jest povinna podati o tom neprodleně zprávu presidentu republiky.

Par. 9.

Členům Státní rady dostane se za výkon jejich mandátu příslušné náhrady.

Dr. Šrámek v. r.

Dr. Edvard Beneš v. r.

b) Text dekretu presidenta republiky z 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné zněl:

K návrhu vlády ustanovuji:

Par. 1.

Dokud nebude možno prováděti ustanovení hlavy druhé ústavní listiny z 29. února 1920 o moci zákonodárné, bude president republiky úkony, které mu ukládá par. 64 č. 1 a č. 3 úst. listiny, pokud k nim je zapotřebí souhlasu Národního shromáždění, vykonávati se souhlasem vlády.

Par. 2.

Předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v ne-

jeho svobodná vláda zavolá, učiní tak jako člověk svobodný, jako řádný, sebevědomý, čestný a věrný občan Československé republiky...

Když jsme se po Mnichově v cizině začali seskupovat k odboji a když se začali hromadit naši vojáci v západní Evropě, byl to výkřik našeho týraného lidství a naší národní víry, byl to tento svatý hlas našich dějin, který nás volal. *Proto, drazí přátelé, jsme v boji a zůstaneme v tomto boji až do konce.* Naše minulost a naše nová budoucnost, Evropa a celý svět a celé dějiny lidstva musí vidět, že v této osudné chvíli existovali Češi a Slováci, kteří se nepoddali a kteří se nepoddají, děj se co děj. Jde o národ, jenž je věčný, jde o jeho čest, o jeho důstojnost, jeho dobré jméno, o věrnost jeho vlastním dějinám...

Prožili jsme dvě těžká, hrozná léta. Sestupovali jsme dlouho dolů a den ze dne dopadaly na nás těžké rány. *Sestup je dnes zastaven – nastupujeme cestu vzhůru, cestu k vítězství...**

Hned po uznání prozatímní československé vlády zahájili dr. Ripka a gen. Ingr v britském ministerstvu války a letectví jednání o smlouvách, které by určily

zbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, respektive členové vlády pověření jejich výkony.

Par. 3.

Výkonem tohoto dekretu, který nabude účinnosti dnem jeho podepsání prezidentem republiky, se pověřuje celá vláda. Podepsáno v Londýně dne 15. října 1940.

Dr. Šrámek v. r.

Dr. Edvard Beneš v. r.

* Celý text projevu viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 88–92.

směrnice spolupráce naší armády a letectva s britskými brannými silami. Bylo dosaženo dohody ve věci právního postavení naší armády, její technické organizace, jejího vztahu k britským jednotkám a o celkové otázce jejího financování. Smlouva byla podepsána v britském ministerstvu zahraničí 25. října 1940 lordem Halifaxem a Janem Masarykem.

Současně bylo podepsáno jménem britské a československé vlády Sirem Kingsley Woodem, britským ministrem financí, a československým ministrem financí dr. E. Outratou zvláštní finanční ujednání, kterým se upravovalo jednak financování našich branných sil během války, jednak právo disponovat československým zlatem, uloženým před Mnichovem u Bank of England v Londýně. Celá československá politická a vojenská činnost v druhé světové válce byla totiž financována z našich vlastních prostředků, které nám zůstaly k dispozici buď z doby republiky, nebo které jsme během války opatřili pomocí půjčky. Dohoda upravovala rovněž spolupráci na přípravách Velké Britannie a Československa pro obnovu hospodářského života republiky, jakmile se skončí válka.

Tyto dvě dohody s britskou vládou normalisovaly pak celý život naší politické a vojenské činnosti ve Velké Britanii a daly do pořádku právně politicky a finančně všecko, co k naší spořádané spolupráci jako skutečného a pravoplatného spojence bylo nadále potřebí.

Pro den 30. září 1940, den druhého výročí Mnichova, smluvil jsem s britským zahraničním ministerstvem projev k našemu lidu doma o Mnichovu. Žádal jsem o první jasné britské prohlášení, které by zname-

nalo, že mnichovský diktát neexistuje a že další britská politika bude postupovat tak, aby byl plně odčiněn. Smluvil jsem celou věc s Bruce Lockhartem, který od našeho uznání byl oficiálním zástupcem britské vlády u vlády naší. I když nebyl přijat britskou vládou můj návrh projevu doslovně, byl to přece jen podstatný politický krok k uskutečnění našich národních cílů. Projev učinil v den druhého výročí Mnichova sám Winston Churchill, který pravil:

„Dnes je druhé výročí mnichovské dohody, na niž svět bude vždy vzpomínat pro onu tragickou oběť, kterou přinesl československý lid v zájmu evropského míru. Naděje, jež vzbudila tato dohoda v srdcích civilisovaného lidstva, byly zničeny. V šesti měsících zrušili oni nesvědomití muži, kteří dnes řídí osudy Německa, všechny slavnostní sliby a zničili dohodu s bezohledností, která odkryla před celým světem pravou podstatu jejich bezuzdné ctižádosti. Ochrana, kterou vám Hitler vnutil, byla jen falší, mající zastříti vtělení vaši kdysi tak kvetoucí země, do tak zvané velkoněmecké říše. Místo ochrany přinesl vám Hitler pouze morální a hmotné zpuštění. Stoupenci velkého a snášenlivého humanisty presidenta Masaryka jsou dnes pronásledováni se zámeřnou surovostí, která nemá příkladu v moderních dějinách.

V této hodině vašeho mučednictví zasílám vám toto poselství:

Bitva, kterou my dnes ve Velké Británii bojujeme, není pouze bitvou naší. Je to také vaše bitva. Ve skutečnosti je to boj všech národů, které dávají přednost svobodě před bezduchým otroctvím. Je to boj civilisova-

ných národů za právo žít vlastním životem a způsobem, jaký si samy zvolily. Představuje instinktivní odpor, který lidstvo klade tyranii a neosobnímu universalismu. V celých dějinách Evropy neukázal žádný národ větší životnosti než národ váš, a nyní opět váš lid podává nespočetné důkazy své odvahy v dobách protivenství. My ve Velké Británii jsme přivítali s hrdostí a vděčností vaše vojáky a letce, kteří k nám přišli tak nebezpečnými cestami, aby se zúčastnili s úspěchem stále větším bitvy o Velkou Británii, která je také bojem o Československo. O nic menší není náš obdiv k těm Čechům a Slovákům, kteří dávají v sázku svůj život – a více než jen svůj život – na domácí frontě, vzněcující odpor proti utlačitelům tak krutému a bezcitnému.

Protože oba bojujeme o základní podmínky slušného lidského života, jsme rozhodnutí, že ani náš, ani váš boj nesmí zůstat marný. Proto také jsme odmítli uznati jakékoli brutální výboje Německa ve střední Evropě a kdekoliv jinde. Proto jsme uvítali prozatímní československou vládu v této zemi a proto jsme učinili obnovu československé svobody jedním ze svých hlavních válečných cílů. Pevností a rozhodností, dvěma vlastnostmi, jimiž naše národy společně stejně vynikají, dosáhneme těchto cílů. Buďte dobré mysli, hodina vašeho osvobození přijde. Duch svobody je nesmrtelný. Nemůže býti a nebude zničen.“

4. Záchvaty krise v našem vojsku a v naší emigraci

Měsíce červen a červenec roku 1940 patří k nejdramatičtějším naší zahraniční akce. Byl to pád Francie, byl to boj o záchránění naší armády ve Francii a bylo to rozhodující jednání o opětné uznání republiky a vlády. Od Mnichova jsem nezažil tak napjaté dny a týdny. Byly to veliké kritické okamžiky druhého odboje.

Pád Francie velikou část naší politické emigrace a část naší armády značně demoralisoval. Spory v naší politické zahraniční akci – se strany dr. Osuského téměř výlučně osobní – kryté všelijakými malichernými politickými záminkami, dostoupily v té době ve Francii vrcholu. Někteří francouzští činitelé vidouce, kam věci vojensky a politicky ve Francii spějí, ve skutečnosti podporovali a rozdmychávali naše obtíže a užívali některých našich lidí k donášení i k rozvracení našich řad. Utvoření dissidentních organizací pod firmou „České“ a „Slovenské“ národní rady proti oficiálnímu Československému národnímu výboru, o níz se pracovalo od počátku roku 1940, sloužilo jen k živení a k rozšiřování těchto sporů.*

* Celou akci inspiroval a vedl dr. Milan Hodža, chtěje si tím vynutit členství v Národním výboru a v připravované vládě londýnské, jak mi to sám osobně doznal. V řadách českých k tomu užíval inž. Schwarze, gen. Prchalu, Borina Ležáka, dr. Lochera a j.; mezi Slováky užíval Priedavka a j. Členové vlády londýnské, členové Státní rady a naše tehdejší emigrace se ovšem ve zdrcující většině postavila proti tomu. Jen s největší námahou se mi podařilo docílití nakonec jejich souhlasu, aby dr. M. Hodža byl mnou jme-

nován členem Státní rady a jejím místopředsedou. Měl tím býti oficiálně začleněn do odboje. Jmenování přijal, ale mandátu nikdy nevykonával.

Pozdější obdobné organisace, Prchalova a Priedavkova, staly se jen jejími nástupkyněmi. Když pád Francie přišel a její kapitulace se stala skutečností, nastal mezi našimi lidmi ve Francii politický a vojenský chaos, z něhož bylo jediné východisko: zachrániti se odchodem do Anglie. To však bylo zároveň východisko jedno z nejtěžších a nejnesnadnějších. Členové Národního výboru pařížského, naši ostatní činitelé a naše úřady z Francie došli v druhé polovici června do Londýna, duševně velmi postiženi všemi těmi událostmi vojenskými i politickými; většina z nich byla silně deprimována a někteří dokonce soudili, že válka je už prohrána a že je to náš definitivní konec. V mnohém mně tyto události připomínaly to, co se stalo za první války světové v Rusku v letech 1917–18.

S naší armádou bylo to v prvních chvílích po pádu Francie dosti zlé. Složení našeho vojska ve Francii bylo velmi nejednotné. Veliká část byli Slováci, kteří už dlouhá léta byli usazeni ve Francii; událostmi na Slovensku byli mnozí z nich tak zmateni, že k armádě a k svým vojenským povinnostem nepřilnuli, i když byl dán vojenskými úřady francouzskými souhlas, aby byli vzati do našeho vojska jako českoslovenští občané. Celých 48% naší armády, dostavši se do Anglie, byla inteligence, značné procento bylo židů a na počátku také nepatrná část byli naši Němci. Naši důstojníci ve velikém procentu byli důstojníci mladí, sotva vojenskou akademii opustivší, ještě nezkušení a na tak abnormální poměry,

nován členem Státní rady a jejím místopředsedou. Měl tím býti oficiálně začleněn do odboje. Jmenování přijal, ale mandátu nikdy nevykonával.

v jakých žila a konala svou službu tato napolovic dobrovolnická, napolovic povinně sloužící armáda, psychologicky naprosto nepřipravení. Nedovedli vždycky plně a správně ovládat tuto různorodou a ideově velmi rozrůzněnou vojenskou jednotku.

Mimo to byly u nás mezi některými důstojníky tendence také nedemokratické, byly tu i tam záchvěvy antisemitismu; a zprávy o německém teroru u nás doma vyvolávaly přirozeně v armádě zuřivý odpor ke všemu, co bylo německé. Soužití s Němci v armádě to přirozeně neusnadňovalo. Ve vojsku samém pak byly ve značné části převládající tendence socialistické, vedle silně nacionalistických; později se hlásily také tendence komunistické. K tomu reminiscence na Mnichov, na domácí boje politické a boje proti politickým stranám a jednotlivým politikům – to vše vytvářelo v prvních dobách po příjezdu do Anglie chaotické poměry v armádě, nejjasnost, nejednotnost a někdy až rozvrácenost myšlenkou. A nejhorší bylo, že armáda, která prošla francouzskou frontou, prodělala těžkou evakuaci a viděla hrůzný pád mocné armády francouzské, se na počátku *cítla býti součástí této poražené armády*. To vše umožňovalo vytvářet mezi vojáky náladu pro všemožnou propagandu (na př. německou, maďarskou, defetistickou, špionážskou atd.). Pokusů o to bylo učiněno několik, vždy s politickými tendencemi. Také se strany některých činitelů politických – po uzavření smlouvy sovětsko-německé – byla tato akce velmi pronikavá. Nepřišel – myslím – ještě čas všemi těmi případy, jinak počtem řídkými, podrobně se zabývat a politicky je analyzovat.

To působilo na morálku našich vojáků, příšedších

do Anglie, mocně. Jedním slovem: *naše vojsko, dostavši se do Velké Britannie, prožívalo hlubokou myšlenkovou a mravní krizi*. Že jsme dostali do Velké Britannie jen polovici své divise z Francie, bylo také proto, že jistá část našich vojáků pokládala boj buď za prohraný nebo skončený, neviděla důvodů; proč by dále sloužila, a řada z nich – ke své vlastní škodě – prostě odmítla opustit Francii.

Nejvážnější bylo to, že takto v prvních chvílích smýšlela i jedna menší část vojska, v Anglii se zachránivší; vyvolávala krise a spory, byla nedisciplinovaná, vymlouvala se často, právem – neprávem, také na fašismus a antisemitismus v armádě a nakonec odmítla konat dále službu, žádajíc propuštění ze svazku československého vojska. Ostatně podobné anebo totožné zjevy se v Anglii objevily ve stejné, ba daleko větší míře ve vojsku francouzském, belgickém a hlavně polském; pro nás to byla tehdy krise vážná, nejtěžší, jakou jsme ve svém vojsku v druhé světové válce zažili.

Navštívil jsem naše vojáky hned po jejich příjezdu do Anglie, zjistil jsem si situaci, vyslechl jsem stížnosti a pokusil se vyrovnat všechny těžkosti po dobrém a domluvou. Nakonec jsem byl nucen postupovat poněkud rozhodněji: dal jsem gen. Ingrovi souhlas, aby byli z našeho tábora, z prostředí i nadále sloužících našich vojáků, odstraněni všichni ti, kteří odmítli dále sloužit a uposlechnout mé výzvy k plnění svých vlasteneckých povinností. Dali jsme zároveň souhlas s návrhem anglických úřadů, aby byli na jistou dobu soustředěni ve zvláštním táboře. Část těchto vojáků byla brzo poté přijata do anglických vojenských pracovních táborů (Pioneers Corps), největší část se jich však v následujících dvou

letech po plném vystřízlivění z tohoto poblouznění nebo také nedorozumění přihlásila zpět do armády a konala pak svou vojenskou službu výborně.

Dlouho nás trápila t. zv. „krise důstojnická“. Krise důstojnická byla v naší armádě ve Velké Británii akutní od příchodu našeho vojska z Francie až skoro do polovice roku 1943. Spočívala prostě v tom, že jsme měli na malý počet mužstva, které do Anglie přešlo, příliš mnoho důstojníků. Ti – bylo jich více nežli 400 – nemohli dostat svá důstojnická místa a funkce v méně početné vojenské jednotce, musili sloužit jako prostí vojáci, podle toho se s nimi jednalo, podle toho byli placeni atd. Stejnou krizi měli ve své armádě Poláci, Francouzi, Belgičané a j. Každý chápe, že lidsky to znamenalo pro tyto důstojníky veliké a stále sebezapírání a oběti; a hned to ovšem také znamenalo spory (zejména o to, kdo má býti jako důstojník umístěn a kdo nikoli), stížnosti, nespokojenost, odpor k vedení a později k vládě a k ministerstvu národní obrany.

Hledaly se všemožné cesty k řešení krise, žádná však nemohla uspokojit, poněvadž každá vždycky znamenala nové finanční náklady a k těm vláda britská nechtěla přivolit. Docházelo proto mezi důstojnictvem k projevům nespokojenosti, které někdy hraničily na těžká porušování vojenské disciplíny; došlo i k takovým kolektivním projevům, jež se mohly jeviti jako „komploty“ a „vzpoury“ proti ministerstvu nebo vládě. Bylo tudíž třeba zakročovat někdy důrazně a – při všem pochopení, které jsem pro takové projevy mravního nebo materiálního neuspokojení měl – dost přísně.

Pravidelně se totiž všem takovým zjevům dával ná-

těr politický ať ve vojsku samém, ať v politické emigraci. „Oposice“ a nespokojenci v politické emigraci užívali pak všech těchto zjevů za zbraň proti vládě nebo proti ministroví národní obrany. Skuteční rozvratníci, ať politického či jiného charakteru, v našem hnutí se pokoušeli zejména také na tomto poli získávat půdu pro své cíle. Největší nebezpečí spočívalo ovšem v tom, že věci takové před Angličany a ostatními spojenci vrhaly zlé světlo na celou naši armádu a na naše hnutí.

Bylo s tím vším proto mnoho starostí, mnoho nesází a bolestí. Ale i to bylo nakonec v letech 1942 a 1943 překonáno jednak příchodem nových vojáků, jednak přeorganizováním a novým zaměstnáním celé jednotky, také změnou stanoviska britských úřadů k některým našim požadavkům a pod.

Byly to pro mne v červnu a v červenci roku 1940 chvíle dosti kritické a bolestné. Jednal jsem právě o uznání vlády a naši někteří vojáci, kteří nedávno do Anglie přišli, se ukazovali v takovém morálním a duševním stavu! Na štěstí ohromná většina druhých brzo ukázala své dobré kvality, a letci, všichni téměř bez rozdílu, postupovali dobře, účastnivše se hned po svém příchodu příprav na bitvu o Anglii. A pak: podobné zjevy se projevovaly v jiných exilovaných armádách v daleko horší míře. Tak věci *politicky* neměly pro nás nakonec větší následky. Ale dlužno doznat, že tato krise tehdy *na chvíli* dost otrásla celým naším hnutím.

Konečně tu byly zvláště veliké obtíže s tvořením vlády. Vzal jsem si za úkol – jednak ve shodě s přáním britské vlády, jednak, pokud to bylo možné, v souladu s poměry doma – vytvořit vládu celonárodní, která by

byla všemi přijata a uznána. Nechtěl jsem však uznávat starý stranický systém a klíč a vše, co s tím souviselo. Jednak proto, že ve vojsku byl k tomu veliký odpor, jednak proto, že bych byl později ze sporů o to nikdy nevyšel a některé nedobré zjevy stranické z domova bych tak byl zanesl hned na počátku naší zahraniční akce do celého politického systému, budovaného za hranicemi. Tím se však stalo, že pro řadu věcí, funkcí, úřadů jsem neměl ani kriteria, ani ukazatele a byl jsem nucen rozhodovat často sám, skoro autoritativně, jen podle svého mínění a úsudku. Byl jsem proto činěn – v duchu nechvalně známé praxe z první republiky – za všechno osobně odpovědným; a tak se soustavně opakovaly některé naše rozvratné a nevlastenecké manýry z domova: když někdo osobně s něčím nebyl spokojen, nebo když si chtěl něco osobně vynutit, začal hrozit nebo útočit na mne (někdy krajně neslušně nebo i politicky nepřístojně) a rozvracel tak hnutí shora. To byla *na počátku* dost běžná praxe se strany nespokojenců v naší politické emigraci; později vše to téměř všude zmizelo.

Ještě důležitější bylo, že jsem měl v této otázce také značné obtíže s britskou vládou. Nedbajíc příliš, jaké byly skutečné poměry v emigraci a u nás doma, uložila mi za podmínku, že dá uznání prozatímní vládě jen tehdy, *docílím-li plné jednoty všech našich politických směrů, a zejména ovšem i Slováků.* Nestranně a neosobně jsem se o to ze všech sil pokusil. Byl to úkol tehdy nadlidsky těžký. Některé věci jsem přesto odmítl udělat. Teprve když se britské kruhy samy přesvědčily, jak někteří naši lidé v emigraci byli rozvratní, osobní, nenávislní a politicky přitom neschopní nebo pomýlení, či pro spolupráci

vůbec nemožní – já sám v několika případech jsem to, co dělali tehdy v exilu, pokládal přímo za zločin a zradu – věnovaly nám plnou důvěru. Tak na př. v červenci roku 1940, několik dní před uznáním, podávali někteří naši lidé, právě přišlí z Francie a rozvratně tam až dosud působivší, proti mně memoranda na Foreign Office, že takřka nic a nikoho nezastupuji a že já a naše vláda nemáme býti uznáváni. Později někteří naši lidé podobné intriky opakovali a prováděli je tak, abychom nedosáhli uznání plného a definitivního, zejména se strany vlády Spojených států.

Ať tak či tak v červenci roku 1940 nastala chvíle, kdy měl být učiněn krok pro celou naši zahraniční práci rozhodný. A *v této chvíli* byla mezi námi jistá část lidí, kteří rozvraceli, hádali se, šli za svými osobními zájmy, intrikovali – ve chvílích tak tragických a přitom tak rozhodných, jako byl pád Francie a příchod našeho vojska a emigrace z Francie do Londýna! Každá sebe-menší nervosnost, intrika a nevlasteneckost mohla nám všechno v těchto nejistých chvílích zvrátit, nebo aspoň oddálit. Celé jednání o složení kabinetu a o celý další konsolidační postup našeho hnutí bylo tudíž krajně napjaté, v jistém smyslu nervosní a nejisté. Zmohli jsme všechno nakonec jen za krajního nervového vypětí a po největším úsilí.

Když konečně bylo 21. července ustavení a uznání vlády prohlášeno, oddychl jsem si: největší dosavadní obtíže byly překonány, cesta ke konsolidaci vojska, emigrace a celého hnutí otevřena. Nebyl konec obtížím, sporům i politickým intrikám. Ty pokračovaly – opíraje se tehdy už o podporu – i finanční – oficiálních i ne-

oficiálních kruhů *polských* – ve formě t. zv. československé „oposice“ ještě celá další dvě léta, pokud naše uznání všemi spojenci a zejména Spojenými státy nebylo plně provedeno; a vlastně to tak šlo dál skoro až do konce války, kdy byl mezi námi a londýnskými Poláky zase nesouhlas ohledně politiky vůči Sovětskému svazu. Usi-lovalo se tím o to, aby se posice naší vlády a celého na-šeho systému nemohla vůbec konsolidovat. Ale uznání vlády v červenci 1940 bylo koncem nejobtížnějšímu a nejnejistějšímu období naší zahraniční práce.

5. Definitivní uznání Československa

Velkou Británií

Po uznání prozatímní československé vlády 21. července 1940 probíhala naše politická a vojenská činnost na brit-ské půdě rychle a celkem úspěšně. Zorganisovali jsme si brzy civilní a vojenskou administrativu v Londýně a celou diplomatickou službu v ostatním světě. Jako důležité kon-kretní úkoly jsme si pak hned položili: docílení změny „prozatímního“ uznání v *definitivní*, čímž bychom byli získali svůj dřívější mezinárodní předmnichovský status a byli tak postaveni mezinárodně právně plně na roveň všem ostatním neodvislým státům spojeneckým. A pak zejména druhý cíl: *odvolání Mnichova*.

Od 28. října 1940, kdy po dvouletém německém útisku jsme opět slavili svůj národní svátek a den nezá-

vislosti svobodně na britské půdě s novými nadějemi do budoucnosti a stejným způsobem, jako jsme jej slavili během minulých dvaceti let v republice a na pražském hradě, náš státní a národní organismus fungoval, tak říkájíc, normálně. Přes to však, i po uznání vlády – pro-tože to bylo uznání vlády „prozatímní“ – zůstalo mezi-národně právní a diplomatické postavení Československé republiky v některých bodech nejasné. Denně jsme na to naráželi. Tu a tam byly činěny rozdíly mezi postavením Československa a jiných spojeneckých států.

Proto od počátku roku 1941 jali jsme se projed-návat tyto otázky s britským ministerstvem zahraničí, které brzo s námi bylo zajedno, že je zapotřebí skončiti tyto nejasnosti a diskriminace a zavést definitivní právní řád do celého našeho postavení. V podstatě to zname-nalo *právní* odstranění důsledků mnichovské dohody a německé okupace.

K uskutečnění toho bylo zapotřebí dosáhnouti uznání těchto faktů:

a) Vláda Československé republiky se má postavit na stejnou právní základnu jako jiné spojenecké vlády v exilu a republice se má dáti totéž mezinárodně právní postavení, které zaujímala před krizí v roce 1938.

b) Vzhledem k dalšímu vývoji politických a vojen-ských událostí ve světě a vzhledem k vývoji situace doma v Československu období „prozatímnosti“ českosloven-ské vlády se končí, neboť všechen lid v českých zemích a snad nějakých 80 % lidu slovenského se ztotožňovalo bez jakýchkoli výhrad se spojenci proti Německu a s československou vládou v Londýně.

c) Přijímá se právně a politicky logický důsledek,

vyplývající z těchto dvou faktů: t. zv. neuznaná vláda presidenta Háchy v Praze podle mezinárodního práva neexistuje. V Praze vládne fakticky Hitler a jeho správa a ne nějaká česká vláda v zajetí. Mimo to ani protektorát, ani česká protektorátní vláda nebyla nikdy právně uznána britskou říší a jinými spojeneckými a neutrálními státy.

d) Stejně mezinárodně právně neexistuje samostatné Slovensko, neboť t. zv. slovenská vláda není nikým od spojenců uznána, jsouc v podstatě v rukou Německa; podle mezinárodního práva pro spojence a pro nás tudíž neexistuje ani oddělení slovenské země a Podkarpatské Rusi od zemí českých.

V tomto duchu nesl se rozhovor můj i československého ministra zahraničních věcí Jana Masaryka s min. A. Edenem 10. dubna 1941. Projednali jsme tehdy všeobecné, mezinárodní a vojenské otázky a shodli jsme se, že německé tažení na Balkáně, v Středozeří a nastávající na Blízkém Východě, zejména pokud bylo namířeno ve svých dalších fázích přímo nebo nepřímo proti Sovětskému svazu, bude mítí bezesporně hluboký účinek na mezinárodní situaci. Zdůraznili jsme Edenovi, že kdyby právě v této souvislosti bylo možno rozvinouti dále československou otázku, mohlo by to mítí velký význam pro ostatní země: napadené menší národy by právě v tom viděly skutečnou linii britské politiky v nynější válce a pro budoucnost a konečným britským cílům v boji za osvobození Evropy z nacistického násilí by se dostalo nového potvrzení a zdůraznění.

V tom smyslu jsem odevzdal Edenovi 18. dubna 1941 memorandum, ve kterém – mimo jiné – byly zdůrazněny tyto body:

a) Československé vládě bude dáno plné diplomatické uznání *de jure* a vyřeší se otázka právní kontinuity Československé republiky.

b) Na základě tohoto uznání bude jmenován britský zplnomocněný vyslanec u československého presidenta a vlády a československý vyslanec u krále a vlády britské (až dosud byl pověřen u nás jen britský „delegát“ Bruce Lockhart).

c) S mezinárodního hlediska Československá republika, její president a vláda, bude mítí totéž právní a politické postavení jako ostatní plně uznané spojenecké vlády v Londýně.

d) Oficiální tituly, uznané a užívané, budou nadále tyto:

Československá republika, president Československé republiky, vláda Československé republiky, vyslanectví Československé republiky. Všecky budoucí dohody podepsané s Československou republikou budou uzavírány stejně jako před zářím 1938 jménem Československé republiky.

e) Prozatímní ráz československé vlády bude v budoucnu chápán jen jako *vnitřní* věc československé demokracie, což znamená, že nynější československá vláda se podřídí hned po válce pravidlům demokratické československé ústavy. S mezinárodního hlediska prozatímní charakter československé vlády přestává existovati.

V květnu a červnu roku 1941 byly tyto otázky mezi námi opět a opět probírány. Vyskytovaly se obtíže politického a právního rázu. V některých britských kruzích se projevovalo váhání vzhledem k postupujícím vítězstvím Německa a k nejistotě mezinárodní situace, jakož

i k rychlým změnám událostí ve střední Evropě, v Německu samém a zejména v Sovětském svazu, jehož vstup do války jsme my od ledna-února 1941 očekávali s naprostou jistotou – (měl jsem totiž o všech německých přípravách k útoku na Rusko asi od ledna roku 1941 bezpečné zprávy) – přes všechn skepticismus v této věci mezi Angličany a všude kolem nás. Nakonec po opět-
ných intervencích a diskusích s britským ministerstvem zahraničí *byla všechna naše jednání o definitivní uznání na sklonku měsíce června úspěšně skončena.* Když pak po vstupu Sovětského svazu do války začali jsme na začátku července své věci s Ruskem úspěšně a rychle projednávat, rozhodl v první polovině července britský válečný kabinet, že celou naši otázku právně upraví. 18. července 1941 si ministr A. Eden zavolal Jana Masaryka a odevzdal mu notu,* ve které bylo řečeno:

Foreign Office, S. W. 1.
18. července 1941

„Drahý pane ministře,

v memorandu, odevzdaném 18. dubna panu Lockhartovi pro vládu Jeho Veličenstva ve Spojeném království, dr. Beneš formuloval jisté požadavky ve věci anglo-československých vztahů.

O těchto požadavcích bylo uvažováno také na základě dalšího dopisu dr. Beneše z 28. května a pozděj-

---

* Některé další podrobnosti o všech těchto jednáních jsou obsaženy v knize „E. Beneš. Úvahy a rozpravy k šedesátým narozeninám“ (Praha 1947, J. R. Vilímek) v článku R. H. Bruce Lockharta: „Několik soukromých vzpomínek“. Lockhart se jednání těch velmi aktivně účastnil.

ších výměn názorů, týkajících se zejména nynější situace v Československu. Jsem upřímně rád, že na základě toho Vám mohu nyní oznámiti, že Jeho Veličenstvo král rozhodl pověřiti mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra u dr. Beneše jako presidenta Československé republiky. A vláda Jeho Veličenstva uvítá podobné jmenování, kdyby si československá vláda přála provésti je se své strany.*

Toto rozhodnutí zároveň znamená, že vláda Jeho Veličenstva považuje nyní právní postavení presidenta a vlády Československé republiky za totožné s postavením ostatních spojeneckých hlav států a vlád, nyní sídlících v této zemi, a že napříště při úředním označování československého státního zřízení bude užíváno výrazů Československá republika, president Československé republiky, vláda Československé republiky, vyslanectví Československé republiky atd. Stejně vláda Jeho Veličenstva souhlasí, aby dohody, které by napříště sjednala s Vaší vládou, byly sjednávány jménem Československé republiky.

Vláda Jeho Veličenstva vzala na vědomí sdělení, obsažené v bodě II, 6, memoranda dr. Beneše z 18. dubna, že ‚prozatímnost‘ československé vlády bude napříště pojímána jen jako vnitřní věc československé demokracie, a že to znamená, že se dnešní československá vláda hned po válce podrobí ustanovením demokratické československé ústavy.

Memorandum dr. Beneše z 18. dubna položilo také otázku právní kontinuity Československé republiky.

---

* Se strany britské byl u nás jmenován vyslancem Mr. Philip B. B. Nichols, se strany naší jmenován dr. Max Lobkowicz.

Argumenty uvedené v memorandu ukazují, že je to otázka poněkud složitá. Stanovisko vlády Jeho Veličenstva bylo vytčeno v dopise mého předchůdce dr. Benešovi z 18. července 1940 a vláda Jeho Veličenstva si přeje ponechat tuto otázku pro pozdější úvahu ve vhodné chvíli.

Aby se zamezilo možnému nedorozumění, přeji si Vám oznámiti, že vláda Jeho Veličenstva trvá na svém stanovisku, vytčeném v dopise mého předchůdce ve věci územních otázek, t. j. dnešní notou se nezavazuje, že uznává nebo bude podporovati stanovení kterýchkoli budoucích hranic ve střední Evropě.

Vám velmi upřímně oddaný

Anthony Eden v. r.

Jeho Excelence
pan Jan Masaryk, C. B. E.“

S hlediska mezinárodního práva a mezinárodní politiky měla tato britská nota pro Československo velikou důležitost. I když *výslovně* nepřijala naše stanovisko právní kontinuity a předmnichovských našich hranic, otevřela naplno cestu, aby při dalším vývoji obě tyto otázky řešeny byly, a definitivně vracela republice její celý dřívější mezinárodní status. To pro okamžik bylo nejdůležitější. I ve věci hranic nás ovšem kladla na totéž místo jako všechny ostatní středoevropské státy – i spojenecké, jako na př. Polsko nebo Jugoslavii – vzhledem k tomu, že v této době vláda britská – zavázavši se k tomu později i vládě Spojených států – hájila stanovisko, že otázky hraniční mají býti rozhodnuty *definitivně a společně* až na konferenci mírové.

IV. VELIKÁ PROMĚNA VE VÁLCE SVĚTOVÉ: SOVĚTSKÝ SVAZ NAPADEN NĚMECKEM, ÚČASTNÍ SE SVĚTOVÉHO ZÁPOLENÍ

1. Dvojí přelom v sovětské politice

Útok nacistického Německa na Sovětský svaz, zahájený Hitlerem v neděli 22. června 1941, změnil v základě celou mezinárodní a vojenskou situaci v Evropě a ve světě.

Není mým úmyslem zkoumat zde *podrobně* politiku Sovětského svazu od Mnichova až do počátku německo-sovětské války. Uvedu jen to nejnnutnější. Je to otázka i dnes ještě delikátní; událostí před Mnichovem a mezi Mnichovem a vstupem Sovětského svazu do druhé světové války bývalo využíváno a v jistém smyslu i zneužíváno proti sovětské politice jak před Mnichovem, tak i po Mnichovu. Opakuji jen, že před Mnichovem Sovětský svaz byl připraven dostat své smlouvě s Francií a s Československem v případě německého útoku.

Dohoda, sjednaná 29. září 1938 v Mnichově čtyřmi západními a středoevropskými velmocemi, byla však považována plným právem sovětskou vládou nejen za opuštění Československa, nýbrž i za opuštění celé evropské politiky kolektivní bezpečnosti, která byla založena na ženevských závazcích Francie a Velké Británie. Vyloučení Sovětského svazu ze všech jednání, předmnichovských i pomnichovských, znamenalo mimo to – podle názoru sovětského – útok na Sovětský svaz a pokus o jeho úplnou izolaci. Moskva se *právem* obávala,

že by tento osudný krok mohl brzo vést k válečnému útoku Německa na Sovětský svaz.

Sovětský svaz chápal dále mnichovskou politiku Francie a Anglie jako dobrovolné vzdání se tradičního vlivu těchto států ve střední Evropě, přenechání středoevropské sféry výlučnému vlivu nacistického Německa a fašistické Itálie a z toho logické postavení Hitlerova Německa tváří v tvář Sovětskému svazu. Při ideologii nacistické Třetí říše se zdálo, že nezbytný konflikt s komunistickým Sovětským svazem nemůže dát na sebe dlouho čekat. Společnost národů už v době jednání o Mnichov zjevně ukázala, že jako politická moc vůbec neexistuje, a západní velmoci zřejmě s ní už nepočítaly. Ostatně Chamberlain to přímo a jasně už 8. března 1938 v dolní sněmovně prohlásil.

Proto jsem se před Mnichovem na Společnost národů neobrátil – k jistému údivu některých tehdejších našich přátel jak ve Francii, tak i v Anglii – obávaje se, abych tím věci československé více neuškodil nežli prospěl. Nevěřil jsem prostě, že by se Francie a Anglie ve stavu, v jakém tehdy byly, v Ženevě za naši protinacistickou politiku postavily, a obával jsem se naopak, že by připustily řešení, *legálně a mezinárodní institucí nadto potvrzené*, které by se pak mohlo pro nás státi pro budoucnost, až by ho Německo proti nám plně využilo, *těžkým a osudným prejudicem*. Rozhodl jsem se proto neriskovat tehdy tento krok, který by byl mohl zvrátit celý průběh dalších událostí v naprostý náš neprospěch.

Nemohl tudíž, po mém soudu, ani Sovětský svaz od Ženevy nic očekávat ve smyslu nějaké kolektivní bezpečnosti. Vývoj událostí předmnichovských a po-

mnichovských, uznání italského imperia afrického Velkou Británií a Francií, jen s platonickými protesty přijaté obsazení Rakouska, Československa a Albánie – to všecko bylo zjevným dokladem, že Francie a Anglie před Německem a Itálií úplně kapitulovaly a německo-italské středoevropské a jihovýchodněevropské nároky prostě – i když ne formálně – přijaly a fakticky uznaly.

Bezprostřední otázkou pro celou Evropu, a především pro Sovětský svaz tudíž bylo, jaký bude po Mnichově další krok Německa. Logicky se kladl nejdříve jeho spor s Polskem o t. zv. Gdanský koridor a tím pak se znovu položila souvislost těchto otázek s politikou Francie a Velké Británie. Pro Sovětský svaz to znamenalo nově rozhodnouti směr jeho další politiky a definitivně určit konečnou reakci na celou tuto evropskou krizi.

Diplomatické archivy o této osudově rozhodující chvíli evropské a světové politiky nejsou dosud *plně* přístupny a nelze tudíž na příslušné otázky dát historicky *přesnou a dokumenty doloženou* odpověď. Lze zatím na ně odpovědět jen s předpoklady více méně nejasnými nebo neurčitými. Sám řeknu zde jen to, co jsem buď přímo prožil, a tudíž to určitě znám nebo se aspoň domnívám, že to určitě znám, a to, čeho se logicky z faktů, dnes již známých, dohaduji. Netvrdím, že to jsou fakta úplná nebo zcela rozhodující. Není to tudíž historie celá, *je to jen příspěvek k ní*.

Francie i po obsazení Československa byla – jak já jsem tehdy poměry posuzoval – rozhodnuta na odpor se Německu nepostavit a přenechat i Polsko jeho osudu.

Plyne to ze zásadního obratu její politiky, jak jej provedl po 10. dubnu 1938 předseda vlády E. Daladier, když odmítl po podrobné úvaze a diskusi o francouzské zahraniční politice s J. Paul-Boncourem přijmout ho do svého kabinetu a jmenoval zahraničním ministrem Georges Bonneta.* Velká Británie se začala brzo po Mnichově dost intenzivně připravovat na odpor a později, krátce po obsazení Československa, uzavřela s Polskem, Rumunskem a Řeckem garanční obranné smlouvy.

Sovětský svaz, nejsa si jist ani definitivní linií Francie, ani naprosto určitou a konečnou politickou směrnicí britskou, zaměřenou – zdálo se – proti expansi hitlerismu, rozhodl se v této chvíli pro politiku, která by mohla jemu poskytnouti co největší okamžitou bezpečnost a která by mu dávala pokud možno značnou volnost rozhodnouti další postup podle vlastního zájmu a podle nově se tvořících okolností. Znamenalo to proň v této nejistotě ono odvážné jednání na dvě strany – jak se západními mocnostmi, tak i s Německem, anebo napřed s jedním a pak s druhým – k němuž došlo na začátku léta 1939.

Úvodem k tomu byla změna v sovětském zahraničním ministerstvu: „Tass“ oznámil 4. května 1939, že Litvinov na vlastní žádost odstoupil jako komisař pro zahraniční věci a že byl vystřídán předsedou rady lidových komisařů Vjačeslavem Molotovem. Francii a Velké Británii byla pak nabídnuta dohoda k jasné a rozhodné politice na zastavení německé expance s tou podmínkou, že v případě konfliktu s Německem bude Sovětskému

* Viz, co je o tom řečeno na str. 60–61.

svazu smluvně zajištěno obsazení baltských států a průchod vojska územím polským. V tom případě se chtěl Sovětský svaz účastnit eventuelního konfliktu s Německem všemi svými silami.

Nechci zde přihlížeti k otázce, zdali v celém tomto jednání ten či onen partner postupoval s nějakými speciálními myšlenkami a plány a zdali jednal jen na oko či opravdu upřímně; je známo, že Moskva vytýkala, že se jednání za západní mocnosti účastnili činitelé ne dosti vážní nebo významní, vyvolávající tak dojem nebo přesvědčení, že tyto mocnosti jednání o smlouvu se Sovětským svazem proti hitlerovské útočnosti neberou vážně. Mám i v tom na zřeteli jen suchá fakta a výsledky jednání.

Polsko, které bylo jedním, byť i nepřímým partnerem jednání, kategoricky odmítlo dát souhlas k požadavkům Sovětského svazu, Polska se týkající, a dohodu mezi západními mocnostmi a Sovětským svazem na těchto základech tím znemožnilo. Znaje plukovníka Becka a celý polský režim, počítal jsem zcela určitě s takovým postojem. Sovětský svaz se zřetelem na polské stanovisko odmítl za takové situace vzít na sebe protiněmecký závazek, jenž by mu v případě konfliktu nedal možnost rozvinout všechny své síly na svou plnou obranu. Trval tudíž na své podmínce. Tak padla v létě roku 1939 definitivně možnost pevné dohody mezi západními mocnostmi, Polskem a Sovětským svazem, která měla mít za úkol rozhodné zastavení Hitlerova Německa v jeho další evropské expansi.

Sledoval jsem tato jednání – byl jsem v této době v Chicagu – s krajním napětím. Bylo mi jasno, že na nich

závisí brzké vypuknutí evropské války a tím i náš osud. S našeho hlediska bylo záhodno, aby válka – měla-li už vzniknout – vypukla brzo a aby se evropský marasmus, v němž by německá okupace u nás natropila hrozné mravní a materiální zkázy, co nejrychleji skončil. Vstoupil jsem v dubnu roku 1939 do styku se sovětským velvyslancem ve Washingtoně Umanským, dával jsem mu v příštích měsících podrobné informace o svých zprávách z Evropy, a zejména z Německa a od nás, a byl jsem vcelku dobře informován jím o další politice Sovětského svazu za všech oněch jednání. Umanskij byl jediný z velvyslanců velmocenských, který i po Mnichově a po 15. březnu 1939 dosti okázale zůstával ve Spojených státech se mnou ve styku a, kde bylo možno, mne podporoval.

Tehdy se právě vyjednávalo, aby na newyorské světové výstavě bylo připuštěno otevření československého pavilonu. Byla o to svedena malá diplomatická bitva. Náš pavilon byl ohlášen a připraven ještě před obsazením Československa. Spojené státy právně naše obsazení neuznaly; daly tudíž souhlas, aby náš pavilon byl oficiálně a slavnostně otevřen. Newyorský starosta Fiorello La Guardia se za věc postavil, vyslanci Hurbanovi i mně všemožně pomáhal a tak 31. května 1939 k otevření pavilonu došlo. Vystupoval jsem při té příležitosti se souhlasem Washingtonu společně s vyslancem Hurbanem stále jako úřední osoba československá a způsoboval jsem tím značné rozpaky evropským velmocenským diplomatům. State Department byl při slavnosti úředně zastoupen, ale z diplomatického sboru jediný Umanskij se otevření našeho pavilonu úředně

účastnil a mne ještě týž den sám slavnostně na návštěvu v sovětském pavilonu pozval a přijal. Byla z toho značná sensace. A vykonalo to ovšem pro nás své poslání.

Krátce poté dostupovalo moskevské jednání o protiněmeckou smlouvu svého dramatického vrcholu. Jak jsem již pověděl, očekával jsem, že ministr Beck požadavkům sovětským v žádné formě a za nic na světě nepovolí, mezi jiným také proto, že britskou garanční smlouvu pro Polsko měl tehdy už v kapse. Podle britského názoru by protiněmecká smlouva měla vlastně znamenat, aby Sovětský svaz prostě přistoupil ke garanční smlouvě britsko-polské bez jakéhokoli významnějšího vyjednávání o požadavcích nebo podmínkách sovětských.

V nové rozmluvě s Umanským jsem otázky ty znovu podrobně probíral. Na jeho žádost jsem mu dal pro Moskvu podrobný písemný rozklad o poměrech evropských ve vztahu k Německu i k jednání Sovětského svazu se západními mocnostmi. Netrvalo dlouho a Umanskij mi oznámil, že dostal od Molotova telegram, že jednání mezi západními mocnostmi a Sovětským svazem definitivně ztroskotala.

*

Nedovedu říci podle své osobní zkušenosti, jakým postupem, z jaké iniciativy a prostřednictvím koho došlo později k navázání jednání o dohodu německo-sovětskou ze srpna 1939. Podle Stalinova prohlášení iniciativa k jednání a návrh na smlouvu vycházely od Němců. Sám jsem byl tehdy na *hospodářská* jednání mezi Německem a Sovětským svazem upozorněn zároveň z Prahy a

z Moskvy, a to už v květnu 1939. Z Prahy mi bylo do Chicaga sděleno, že brzo po obsazení Československa zmocnili se Němci plzeňské Škodovky a našli tam všechny písemnosti, svědčící o dohodě našeho průmyslu o dodávce zbrojního materiálu Sovětskému svazu – o dohodě, ke které jsem ještě jako prezident státu nepřímou dával souhlas – a hned se rozhodli styky ty nepřerušovat a v dodávkách pokračovat. Brzy poté jsem dostal zprávy z Moskvy, že inž. Hromádka ze Škodovky byl za tím účelem do Moskvy poslán, a hned poté mi přišly zprávy, pocházející od Hromádka samého, jednak o poměrech u nás doma, jednak o hospodářských jednáních sovětsko-německých.

Právně – neprávem, dělal jsem tehdy z těchto náznaků závěry velmi dalekosáhlé. Viděl jsem jednání sovětsko-francouzsko-anglická jako definitivně zakončená či ztroskotaná a soudil jsem tudíž, že Sovětský svaz se bude nyní s politického hlediska orientovat naprosto nezávisle jen podle toho, co bude považovat způsobem naprosto nejrealističtějším jen za *svůj* přímý prospěch ve smyslu bezpečnosti *svého* státu. Nepokládá se za dostatečně k válce připravena, bude dělat to, co od něho válku co nejvíce oddálí, a bude se zároveň k válce nejhorečněji připravovat – to byl můj úsudek o situaci.

Přítom – znaje dost dobře sovětskou doktrínu a ideologii i praxi – jsem si byl jist, že *svůj* konečný revoluční cíl a *konečnou* komunistickou zásadovou směrnicí s očí nespustí, i když ho to bude nutit ať k zdánlivé či skutečné nelogičnosti v jeho postupu a i když jeho politika bude na západě vzbuzovat dojem buď nějakého

stále se opakujícího „salta mortale“, t. j. nějakých neočekávaných, náhlých a sensačních změn jeho dosavadní politiky a taktiky, nebo nějakého amorálního macchiavellismu.

Krátce: počítal jsem, že Sovětský svaz po své jasné nabídce, že je ochoten udělat protiněmeckou dohodu k zachování světového míru – a kterou by byl ochoten důsledně plnit – obrátí se – když dohoda ta se nezdaří – nejdříve k politice jasně odklonu od západních spojenců a aspoň k dočasnému balancování mezi západními mocnostmi a Hitlerovým Německem. S hlediska světového bude to odůvodňováno prostě zájmem sovětského státu; ideologicky a vzhledem k mezinárodnímu komunismu to bude obhajováno stanoviskem, že je třeba si pro případ války zachovat všechny možnosti k pozdější světové sociální revoluci, k níž se pak připojí – jak komunisté s jistotou očekávali – i proletariát německý. To byly tehdy mé závěry.

V tom smyslu jsem takřka skly mikroskopickými sledoval krok za krokem každý další čin a sebemenší pohyb sovětské politiky. Když jsem se 19. července 1939 časně ráno vrátil z Ameriky do Londýna, hlásili mi generál Ingr a plukovník František Moravec, že mají z Německa zprávy o velmi aktivním jednání mezi Německem a Sovětským svazem. Uložil jsem plukovníkovi Moravcovi, aby se snažil všemožně svými prostředky dostat z Německa podrobnější zprávy o těchto jednáních.*

---

* Podotýkám již při této příležitosti, že naše zpravodajská služba, vedená tehdy pod odpovědností generála S. Ingra plukovníkem Frant. Moravcem, byla v prvním období válečném přímo prvořadá. Měla v republice a v Německu ještě z doby první re-

Na počátku srpna 1939 (mezi 10. a 12. srpnem) dostali jsme pak touže cestou důležité zprávy další: rozhodujícím okamžikem *pro Německo* v jednání sovětsko-německém byla noc ze 3. na 4. srpna. Za této noci konala se v Berlíně v zahraničním úřadě schůze, jíž se účastnil Ribbentrop, Göring, Goebbels, Keitel, Jodl a někteří jiní činitelé, a rozhodovalo se, má-li Německo přijmouti a podepsati dohodu se Sovětským svazem či ne. Hitler byl v Berchtesgadenu a účastnil se schůze telefonem, maje po drátě trvalé spojení s místností, v níž se schůze konala, a přímo s účastníky schůze v Berlíně, a dostáváje současně výklad o průběhu diskuse ve schůzi od Ribbentropa.

Z diskuse vycházelo najevo, že Berlín nejednal prostřednictvím svého velvyslance hr. Schulenburga, nýbrž poslal už dříve do Moskvy zvláštního vyjednavče inž. Hilgera (byl to obchodní attaché německého velvysla-

publiky skvělou sít zpravodajských agentů, měla je přímo v řadách německých vojáků, a zejména mezi protinacistickými Němci. Tím způsobem jsme dostávali až do roku 1942 (až do čistky po zastřelení R. Heydricha) z Německa - a přímo z kruhů německého generálního štábu - zprávy, jimiž jsme Angličany přímo udivovali a které měly pro naše vedení odbojové v zahraničí cenu nesmírnou. Zdůrazňuji to podle skutečné pravdy a podle své povinnosti. A přál bych si, aby tato fakta byla i u nás hodnocena tak, jak zasluhují. - Získané zprávy vojenské - ale i vlastní politického významu - byly tehdy z republiky do Londýna dopravovány radiotelegraficky vysílačkami Úvodu, později vysílačkami, které obsluhovali parašutisté z Anglie. Pojednám o této veliké zásluze našeho domácího odbojového hnutí ještě podrobněji v dalším svazku „Paměti“. Bez stálého styku s domovem, nepřerušeno ani v době největšího německého teroru a udržovaného za cenu nejvyšších obětí, nebyla by zahraniční akce docílila mnohých úspěchů, jež jí byly dopřány.

nectví v Moskvě ve funkci legačního rady), který se právě vrátil z Moskvy a dával přítomným na oné schůzce v zahraničním úřadě definitivní zprávy o stavu jednání Sovětského svazu o tuto smlouvu. Rozprava mezi účastníky schůze trvala do ranních hodin 4. srpna za stále telefonické účasti Hitlerovy. Nakonec dal Hitler z Berchtesgadenu k podpisu smlouvy souhlas a německý vyjednavč mohl se s touto odpovědí vrátit týž den ráno (4. srpna) letadlem do Moskvy.

Byl jsem tedy od 12. srpna 1939, kdy jsme tuto zprávu z Berlína v Londýně dostali, jist, že v krátké době bude oznámena veřejnosti sensační zvěst, že došlo k dohodě německo-sovětské. Zároveň naše zpravodajská služba dostávala - také z týchž německých pramenů - podrobné zprávy o vývoji konfliktu mezi Německem a Polskem pro Gdansk. Přicházela nám oznámení o koncentraci vojsk, o diplomatických manévrech a propagačních tricích atd. Závěr všech těch zpráv zněl, *abychom byli připraveni, že kritickým dnem bude 26.-27. srpen, kdy asi konflikt německo-polský vypukne.*

Za těchto okolností jsem se rozhodl vyhledat co nejdříve sovětského velvyslance v Londýně Ivana Majského a o všech těchto otázkách s ním pohovořit. Mělo to býti prvé moje setkání s mužem nesporně vysokých kvalit politických, s nímž jsem pak udržoval dobré politické styky soustavně po celou dobu války, a s nímž jsem čas od času - vždy v rozhodujících okamžicích válečných - vyměňoval upřímně své názory o vývoji celkové situace. Vzájemně jsme si vždy přátelsky pomáhali. Dopsal jsem Majskému a žádal jsem ho, aby mě přijal. Pozval mě na oběd a na delší rozhovor na sovětském

velvyslanectví. Shodou okolností pozvání znělo na den 23. srpna 1939, na týž den, kdy ráno londýnské noviny sensačně ohlašovaly příjezd Ribbentropův do Moskvy a přinášely zároveň obsah smlouvy německo-sovětské, která prý bude v Moskvě Ribbentropem podepsána.

Je známo, že zpráva ta působila v celém světě jako puma. Jsou také známy vášnivé polemiky, diskuse, spory, výklady a vzájemná obviňování s různých stran, jež hned poté v celém světě následovaly. Byly to polemiky nekončné, týkající se událostí, pro mnohé i dnes ještě ne zcela jasných, a pro celý svět západoevropský a americký krajně překvapujících a opravdu sensačních.

2. Dohoda německo-sovětská a její důsledky pro naše hnutí

Já sám jsem události ty – v celém svém rozhovoru s Majským – bral především jako *daná fakta*. Byv o nich už dříve zpravodajsky informován a maje už od dřívějších zprávy z Německa, že se musí počítat ve velmi krátké době s konfliktem německo-polským, uspořádal jsem si všechny události posledních týdnů podle logické souvislosti a soustředil jsem se v rozhovoru s Majským na vývoj do budoucna. Výklad, smysl, motivy, správnost nebo oprávněnost smlouvy – to vše mne už méně v této chvíli zajímalo a nepronášel jsem o tom své úsudky a názory.

Pro mne bylo zatím rozhodující, že to znamenalo válku Polska – a tím Anglie a Francie – s Hitlerovým Němcem a rozpoutávání všeho toho, co jsem hlásil před třemi měsíci Rooseveltovi ve Washingtoně. A hlavně to pro mne znamenalo: *veliký obrat v celé světové politice, začátek pádu celé politiky mnichovské a Německa vůbec a opravdový a osudový boj o naši novou svobodu a existenci!*

Rozhovor s Majským dotýkal se všech těchto událostí. Probírali jsme je dlouze a s různých stránek. Odcházel jsem pak od Majského s několika dosti jasnými závěry a dojmy:

a) Majskij nesouhlasil s mým názorem, že smlouva sovětsko-německá znamená, že Němci chtějí hned začít válku proti Polsku a že prakticky ji už mají naplno připravenou. Mé určité zprávy z Německa o blížícím vypuknutí války přijímal s pochybnostmi a soudil, že hned válka patrně nezačne. Nešly by totiž do ní ani Francie, ani Anglie, a Polsko by se jí samo nemohlo odvážit. „*Bude to patrně druhý Mnichov*; Francie a Anglie vnutily Evropě Mnichov na váš vrub, vnutí jej asi Evropě i na vrub Polska!“ – tak soudil – jak se mi zdálo z jeho náznaků – v této chvíli Ivan Majskij. O mém názoru, že Anglie druhého Mnichova už nesnese, tehdy značně pochyboval.

b) O příští politice Sovětského svazu byl velmi zdrženlivý. Neřekl nic určitého, co Sovětský svaz bude dělat, až válka mezi velmocemi propukne; jak jsem z jeho slov vyvozoval, domníval se, že události *postupem času* přinutí i jeho zemi k účasti v takové válce. Kdy a jak – odmítal se vyslovit. Odcházel jsem s dojmem, že Sovětský svaz se bude snažit zůstat co nejdéle neutrální,

aby ve chvíli, kdy se válka – po vyčerpání obou stran – bude chýlit ke konci, mohl do ní zasáhnout, rozhodnout ji a vyvolat automaticky řešení evropských problémů ve smyslu sociálně revolučním.*

Rozmluva s Majským byla pro mne druhou rozhodující rozmluvou – po první rozmluvě s Rooseveltem – která mi pomohla usměrnit celý můj postup v této válce. Považoval jsem za dané, že se pro jistou dobu musíme zařadit na neutralitu Sovětského svazu, bedlivě události

* Ještě před návštěvou u Majského napsal jsem pro své přátele v Československu a poslal 21. srpna našemu podzemnímu hnutí do Prahy (viz mou knihu „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 61) tuto zprávu:

Londýn, 21. srpna 1939.

1. Podle našich zpráv je třeba očekávat válečné události v týdnu mezi 20. a 30. srpnem, při čemž dny 26.–27. srpen mají být dny kritickými. Ovšem, vzhledem ke snahám v Londýně a v Paříži vyhnout se všeobecné válce téměř stůj co stůj, je třeba být připraveni na zoufalé pokusy o zachránění míru až do poslední chvíle. Věci jsou však už tak daleko, že vyhnout se válce *byl by dnes téměř jen zázrak*. Budte tudíž připraveni na všechno.

2. Máme zprávy, že bude zrušen protektorát. V tom případě bylo by zbytečné vyvolávat nyní pro to revolty nebo manifestace, které by způsobily masakry nebo předčasný terorismus. Politický fakt, že ve chvíli, kdy vypukne válka, my nebudeme za nic spoluodpovědní, co se v českých zemích a na Slovensku děje, je pro nás lepší.

3. Pro první dobu války *očekáváme značné úspěchy německé*. Polské území bude asi ze značné části obsazeno a Poláci zatlačeni do svízelné defensivy. Operace na západní frontě nebudou asi příliš rychlé, a nedá se tudíž čekat rychlá a účinná protiofensiva. S tím ostatně Hitler počítá.

4. Těmito událostmi nesmíte se dát zastrašit, ani tím ztrácet odvahu a kuráž. Západní mocnosti nebudou nyní už moci ustoupit a smířovat se s Německem po několika týdnech války a spokojit se

sledovat, ničím si vůči němu nežadávat a připravovat se na pozdější možnou změnu jeho postupu. V tom smyslu jsem znovu potvrdil své instrukce, dané už v Americe dopisem z 26. června 1939 vyslanci Slávikovi, že naši vojáci v Polsku musí být připraveni pro případ polské porážky na ústup do Sovětského svazu a pokusit se tam zůstat až do chvíle, kdy budou opět moci do události zasáhnout.

V tomtéž smyslu jsem s hlediska sovětského chápal

s nějakým nemožným kompromisem. V této věci bude nyní i anglická i francouzská veřejnost neústupná. Ohledně Sovětského svazu nemůžeme sice dnes říci jeho definitivní stanovisko a postup, *jistě však půjde nakonec proti Německu a nás politicky bude v každém případě držet a podporovat*.

5. Proto musí být váš celkový postup, dokud vám nebudeme moci říci další, v prvních chvílích zdrženlivý a vyčkávací... Pokračujte ve všech přípravách pro pasivní resistenci... a vše ostatní dále, aby včas věci byly hotovy, kdyby se stalo cokoli nepředvídaného.

6. My zde začneme hned naplno svou politickou, diplomatickou a vojenskou činnost. Půjdeme do všech důsledků s frontou protiněmeckou a s frontou proti diktaturám. Až dosud, kdy si pořád Londýn a Paříž zachovávaly možnost jednání s Berlínem a Římem, jsme byli vázáni a musili jsme si ukládat rezervu. Nyní bude vše snazší. Ale ani nyní *nečekejte zázraků a zejména ne okamžitých. Také nečekejte nějakých našich velkých úspěchů nebo dalekosáhlých slibů*. Možná, že události přinutí Francii a Anglii k vyslovení se pro nás rychle, možná však, že i nyní – zejména dokud vinníci za Mnichov budou u vlády – budou se nějakou dobu vyhýbat otevřeným a dalekosáhlým závazkům.

7. Vojenská naše akce půjde asi dosti rychle. Ve Francii je jednání dosti daleko, v Polsku se nám věci komplikují... Jde nám o pořádek, jednotu a chceme i s Polskem, jsouce s ním v jedné válečné frontě, loyálně se dohodnout a spolupracovat.

jako logický krok, když krátce po vypuknutí polské války a po rozdrčení Polska „Blitzkriegem“ Sovětský svaz se rozhodl obsadit východní část tehdejšího Polska a vytvořit postupně své vojenské a strategické základny v baltských státech. Nebyla to pro mne jen otázka nějakého obsazení území, na něž si činil Sovětský svaz nárok; šlo především o zaujetí výhodných posic, jež by Sovětský svaz co nejvíce zabezpečily pro případ jeho pozdější účasti ve světovém zápolení.

19. září 1939 oplatil mi Majskij návštěvu v mém domě v Putney a znovu jsme probírali události čtyř posledních dramatických týdnů. Sovětská vojska byla již na pochodu do Litvy a do východní Haliče a Majskij chtěl znát mé dojmy z anglického prostředí o situaci. Ptal se mne zejména také, jak se budou dívat u nás doma na sovětský postup. Nezakrýval jsem skutečnost, že i když já se snažím postup sovětský plně pochopit, u nás doma bude to vše – zvláště dohoda s Německem – jistě

8. At válkou, at dohodováním pro případ rozvratu v Německu *restaurace Československa je dnes už věcí jistou*. Ovšem ani my zatím nemůžeme říci, za jakých podrobných podmínek a v jakých hranicích. O to se začne nyní bojovat a bude to záležet výlučně na vývoji událostí válečných, na situaci, za jaké dojde k míru, co se stane také na našem území, kdo všechno bude ve válce a kdo se jí vyhne atd. Samo sebou se rozumí, že nyní začneme postupovat opatrně; při svých požadavcích budeme se zatím vyjadřovat zdrženlivě a postupem doby se zasadíme co nejrozhodněji o *dosažitelné maximum*.

9. Nedejte se tudíž zmást čímkoli, také ne některými našimi taktickými obraty, deklaracemi nebo eventuelně i propagandou našich odpůrců. Také se nedejte mýlit ničím, co by mohly ty nebo ony mocnosti říkat ve svých deklaracích při zahájení války. Věci jim nejsou jasné, my jsme s nimi nic konkrétního dosud projednat ne-

působit velmi depresivně. Ale hned jsem mu zdůraznil nutnost, aby sovětská vojska došla až na naše hranice. „Nevím sice“ – dodával jsem – „jak se poměry u nás v podrobnostech vyvinou, ale pro budoucnost je nutno, aby toto sousedství s námi a Maďarskem bylo již zachováno. My po této nové válce musíme už se Sovětským svazem přímo a trvale sousedit. *I to je pro nás naučení z Mnichova!* Otázku Podkarpatské Rusi budeme mezi sebou řešit později a jistě se dohodneme!“

Zkoumali jsme pak společně mapu a Majskij mne ujistil, že cílem Sovětského svazu jistě bude, aby se někde na linii našich slovenských hranic udržel už v zájmu toho, co bude dále podnikat Německo, Maďarsko a Polsko. „At se věci skončí tak či onak, jistě se my oba o svých společných hranicích na konci války bez nějakých hlučnějších sporů a bez krisí domluvíme“ – končil jsem tento druhý rozhovor, který mne v mých závěrech z prvního rozhovoru s Majským jen utvrdil.

Celá tato dramatická fáze sovětské politiky nechávala mne, jak patrně, vcelku v klidném, byť i velmi

mohli, poněvadž na nás se dívali všichni dosud jako na ty, kdož chtějí válku, kdežto někteří dnešní odpovědní činitelé hledali s Německem dohodu i za cenu obětování nás, Polska a jiných. Nyní věci budou jiné. A tudíž: nedat se ničím zastrašit, nevěřit, že by cokoli bylo definitivní, nesoudit, že by taková či onaká prohlášení nebo nějaký začáteční neúspěch, nedobý postup jejich proti nám a podobné věci mohly být rozhodující pro náš konečný osud a proti dalšímu pro nás příznivému vývoji událostí. Jsme přesvědčeni, že *události válečné přivedou věci daleko, velmi daleko* a že celá Evropa z nich vyjde velmi změněna. Pro nás to může znamenat *jen změnu k lepšímu a konečné vítězství naší národní věci*.

Váš

Dr. E. B.

napjatém vyčkávání, a přes prudké a stále polemiky ve veřejnosti o jejím smyslu a její podstatě mne nepohnula, abych na své všeobecné linii cokoli změnil – – –

*

Snad bude na místě připomenouti zde jeden důležitý okamžik z jednání s našimi komunisty v této době. Když jsem na začátku října roku 1939 odjel do Paříže k jednání o eventuelním vytvoření československé vlády a o organizaci našeho vojska na půdě Francie – k jednání, jež, jak jsem už dříve pověděl, se skončilo téměř úplným nezdarem – vyhledal mne v Paříži 10. října 1939 poslanec J. Šverma. Měl současně s ním přijít také dr. V. Clementis; ale ten – jak mi bylo tehdy řečeno – byl právě francouzskou policií zatčen a Šverma přišel sám, tajně, zadním vchodem hotelovým, neboť jak on, tak já jsme byli policií bedlivě střeženi. Znal jsem se s ním dobře. Byl to muž statečný a rozhodný a celým svým postupem za války to dokázal. Roku 1935 vedl se mnou – společně s posl. J. Slánským – za stranu komunistickou jednání o mé první volbě presidentské.

Byl informován dosti dobře o poměrech ve Francii z roku 1938 a v roce 1939 před válkou a také o poměrech v naší tamější kolonii. Viděl mé těžkosti s daladierovským prostředím, lámal nad tím vším hůl a pokusil se mne přemluvit, abych Západ opustil a odebral se do Ruska. Naše osvobození spojoval výlučně jen s velikým *revolučním* vítězstvím Sovětského svazu a soudil, že bych i já měl tuto orientaci přijmout; domníval se, že v tomto duchu bude pak nutno celou naši osvobozovací akci

řídít. Brzy po tomto rozhovoru vypravil se na zpáteční cestu domů a pak dále do Sovětského svazu.

Vykládal jsem mu svůj názor na situaci. Pokládal jsem za nutné Západ neopouštět a po dobu, dokud se Sovětský svaz aktivně neúčastní vývoje válečných událostí, dbát toho, aby se celá naše akce na západě přizpůsobovala situaci a pokud možno nerozštěpovala. *Šlo mi o to, stůj co stůj připravit a zajistit jednotu celého našeho osvobozovacího hnutí.* Namítal mi, že mne poměry na západě v dalším postupu zatlačí napravo, odcizí Sovětskému svazu a strhnou do vod reakce. Zdůrazňoval jsem proti jeho mínění, že by bylo chyba přenechat věci na západě našim emigrantům, orientovaným jen podle Osuského, Hodži a řady jiných, že je třeba hned v základě dát celé naší akci osvobozovací správnou linii pokrokovou, celonárodní a sjednocovací, a také ovšem světovou, t. j. západní a východní současně, neboť tato druhá světová válka, světová a revoluční už je a světovou a revoluční zůstane a Sovětský svaz do ní bude nucen později zcela určitě vstoupit. A mimo to: nesmíme zapomínat, že my, možná, budeme mít zájem udržovat v konečných fázích boje proti Hitlerovi spolupráci mezi Západem a Východem.

Ostatně – argumentoval jsem dále – nejde mi o situaci osobní; vyvinou-li se poměry tak, že bych musil na počátku dělat zde ve Francii a v Anglii lidem a událostem takové ústupky, které by se nedaly později, až Sovětský svaz v té či oné formě do války zasáhne, smířit s vývojem v Sovětském svazu a u nás doma a hrozily by rozpoltit celou naši národní osvobozenskou akci, ochotně bych ustoupil a přenechal vedení jiným. Nejde mi

v žádném směru o zajištění nějakého osobního postavení v hnutí nebo po válce v nové republice. Jde mi o věc státu a národa. Zatím pokládám především za nutné pokusit se řídit naše věci tak, *aby jednota celého osvobozenkého hnutí nejen v Anglii a Francii, nýbrž i v Americe a v Sovětském svazu byla nadále umožňována a stůj co stůj zachráněna.*

Rozhovor s poslancem Švermou mne především nutil, abych si plně uvědomil rozdíly, jak vidí další válečný vývoj komunisté *naši* pod vlivem komunistů *ruských* a jak jej vidím já. Oba věříme, že Sovětský svaz, přestože podepsal dohodu s Německem, do války vstoupí. Komunisté však, zdá se, soudí, že to bude možná až na samém konci války – a patrně právě proto, aby mohl zakročit až na konci války, podepsal Sovětský svaz dohodu s Německem, aby získal čas pro sebe – a že zakročí ve smyslu především anebo výlučně revolučním ve chvíli, kdy oba válečné tábory budou tak vyčerpány, že nebudou mít síly sociální revoluci se bránit a ubránit. *Ostatně se domnívají, že v této chvíli se jim v každém případě podaří zrevolucionovat vnitřně i Německo.*

Já jsem naproti tomu tuto eventualitu sice zcela nevyklučoval, soudě, že takový politický cíl u komunistické strany Sovětského svazu na základě celé její doktriny a ideologie skutečně je, *spíše jsem však věřil, že Sovětský svaz může být jednou nebo druhou válčící stranou do války i proti své vůli zatažen dříve, a nepokládal jsem tudíž jeho účast ve válce za tak odlehlou.* Očekával jsem tedy i eventuality jiné a uvažoval jsem, co se stane, když se celá doktrina komunistická plně neuplatní; *zejména jsem téměř naprosto vylučoval, že se podaří strhnout německé dělnictvo do revoluce, a zvláště po boku dělnictva národů ostatních.* A nemyslí jsem

tudíž, že účastenství Sovětského svazu bude *jen revoluční*, nýbrž že bude, ať chce nebo nechce, opravdu bojové, t. j. účastní se nakonec války se svými mocenskými cíli jako každý jiný stát. Očekával jsem proto také, že *sovětská snaha udržet se v neutralitě co nejdéle* bude velmi intenzivní – a přitom krajně obtížná – a že Sovětský svaz bude musít za to Německu přinášet značné oběti.

Kromě toho se mi nechtělo věřit, že by jak západní velmoci, tak Německo tyto sovětské výpočty neprohlédly a podle toho nepostupovaly. Vždyť jedni i druzí znali tehdy už dostatečně teorii komunistickou, a speciálně i názory leninsko-stalinské o imperialistické válce a proletářské revoluci; *a budou tudíž dělat také samy své výpočty, jak uskutečnění těchto komunistických plánů zabránit.*

Znamenalo to pro mne, že buď jedni či druzí udělají vše, *aby Sovětský svaz do války pokud možno brzy vehnali a vyzískali z toho pro sebe co největší válečné výhody.* Že by prostě nečinně přihlíželi k vojenským přípravám Sovětského svazu na světovou sociální revoluci, zdálo se mi vůbec nepodobné *pravdě.* Zdálo se mi také z pozorování tehdejších událostí, že hitlerovský režim podle toho svou politiku vnitřně už zařizuje, a zejména učiní vše, aby zabránil účasti německého dělnictva na nějaké revoluci. Kdyby se v Moskvě dali touto nadějí ukolébat, byli by možná později *zle překvapeni.*

Nezaváděl jsem tehdy diskusi s poslancem Švermou na všechny tyto své otázky v podrobnostech, ale rozmluva moje s ním mně tuto problematiku a tyto eventuality zcela jasně přiváděla na mysl; a když jsem se vrátil z Paříže do Londýna, stále a stále jsem se v rozmluvách

s komunisty nebo sovětskými diplomaty k těmto otázkám vracel a revidoval si správnost svých názorů. Bylo mi také jasno, že tyto úvahy Sovětského svazu o dalším vývoji válečných událostí budou mítí rozhodující vliv na postup komunistických stran v jednotlivých státech (na př. ve Francii) *a také na postup a ideologii celé války u komunistů našich, doma i za hranicemi*. Nepřekvapovalo mne tudíž, když mi v prvních letech války z domova a odjinud docházely zprávy o zdrženlivém, ne-li negativním chování komunistů k našemu tehdejšímu národnímu osvobozenskému hnutí.

Těmto vlivům, názorům a výpočtům, eventuelně i instrukcím, jsem přičítal hned od počátku rozhodnutí našich londýnských komunistů ze srpna a září 1939, stáhnout se zpět do pozadí – po počátečním značném jejich elánu v účastenství na osvobozenském boji – a zdržovat se přímé účasti na našem hnutí po uzavření smlouvy německo-sovětské. Tak jsem si také vykládal stále vzrůstající nevráživou akci jedné části našich londýnských a amerických komunistů přímo proti nám. Tito brzo poté začali zdůrazňovat theorii o imperialistické válce a stavět na roveň oba válčící tábory, západoevropský a německý, theorii o přisluhování naší zahraniční akce britskému imperialismu a britskému kapitalistickému válečnému úsilí, o „naší společné vině“ na mnichovské kapitulaci atd. atd. V té době začala tato část komunistů vydávat v Londýně i letáky proti nám; tak na př. po vzoru britských pamfletů proti britským mnichovákům vydali tehdy brožurku „Guilty Men of Czechoslovakia“ (Zločinci českoslovenští), v níž pranýřovali t. zv. naši „spolupráci s Hitlerem“, a to nejen

dr. Háchy, nýbrž celé naší zahraniční akce, a dokonce i mou.

Brzo jsem dostával z Prahy od svých přátel* podobné zprávy o komunistické domácí propagandě v tomtéž smyslu. Byla mi zejména zaslána podzemní cestou některá usnesení ústředního vedení strany, publikovaná v ilegálním listě strany a v Praze tajně v podzemí rozšiřovaná. Přesvědčil jsem se pak z těchto usnesení podzemního vedení strany, že toto zaměření komunistické strany dosáhlo svého vrcholu ke konci roku 1940 a na začátku roku 1941; bylo to šest měsíců před zatažením Sovětského svazu do války. Zjevně se v řadách komunistických útok Německa proti Sovětskému svazu tehdy *ještě neočekával*. Ústřední výbor československé strany komunistické v prvních měsících a letech války patrně také přijal mylná očekávání ruských komunistů v otázce udržení neutrality Sovětského svazu co možno nejdéle – snad až do konce války – a především ovšem byl veden a usměrňován i předpoklady o rozpoutání světové revoluce na samém konci tohoto „imperialistického konfliktu“.

Podle toho pak zařizoval ve shodě se sovětskými směrnicemi svůj postup i v naší vnitřní politice a ve vztahu k celé naší odbojové akci domácí i zahraniční.**

---

* Byl to především doc. dr. Vladimír Krajina, který se vyznamenal zvláštní houževnatostí a odvahou, a který nám podával nejlepší zprávy o poměrech v t. zv. protektorátě vůbec a o protektorátní vládě.

** Viz usnesení ústředního vedení komunistické strany Československa z 15. prosince 1940 a zasláné mi do Londýna mými přáteli-konspirátory (dodal doc. dr. Vl. Krajina se svými spolupracovníky) z Prahy. Uvádím z něho aspoň tyto citáty:

„Druhá imperialistická válka trvá již čtrnáct měsíců a dosud není vidět jejího konce. Přes to, že v průběhu války vzala za své samostatnost celé řady států, mezi nimi i velká Francie, zůstává výsledkem války nadále nerozhodnut. Pokoušeli se Německo s Itálií státi se vládci nad evropskými národy, které dříve byly pod vlivem anglo-francouzského imperialismu, zůstává Velká Britannie, podporovaná Spojenými státy americkými, dosud vládkyní mořských cest a obrovských kolonií. *Spojené státy americké*, které představují nejmocnější imperialistický kolos s největšími hospodářskými a finančními zdroji a nejdokonalejší průmyslovou technikou, jsou dnes nejnebezpečnějším činitelem ve vývoji války. Spekuluje na to, že se stanou dědici rozpadem ohroženého britského imperia a obávají se vzrůstu německé imperialistické moci, pohánějí Anglii na poli vedení války, využívají války k tomu, aby se zmocnily nadvlády nad Jižní Amerikou, podněcují do války další národy evropské spolu s Japonskem, jako svým konkurentem, vyvolávají v Tichém oceáně atmosféru neodvratné války. Snaží se zneužití spravedlivé národně osvobozovací války čínského národa a učiniti si z ní nástroj své imperialistické expanse na Dalekém Východě. Spojené státy severoamerické usilují o znepřátelení *Německa a Sovětského svazu*, aby tímto způsobem – samy zatím zůstávají mimo válku – obrátily expansi německého imperialismu směrem na východ, nabyly vrchu nad svými konkurenty, Anglií, Německem a Japonskem, rozhodly válku pro sebe a zachránily světový kapitalistický řád...“

„*Sovětský svaz*, který v době imperialistické války značně politicky, vojensky i teritoriálně zmohutněl, představuje dnes sílu, která ve spojení s revolučním hnutím mezinárodní dělnické třídy a porobených národů rozhodne o výsledku války. Sovětský svaz, jenž zachovává neutralitu a provádí aktivní politiku míru, sleduje pozorně síly obou imperialistických táborů a jejich válečné plány ve všech částech světa, působí na národy, aby netahaly kaštany z ohně za ten či onen imperialistický blok, znemožňuje převahu jednoho bloku nad druhým a čelí tak nebezpečí imperialistického vítězství té neb oné válčící strany. *Sovětsko-německé přátelské vztahy* představují úhelný kámen mezinárodní situace, o němž se již roztržily imperialistické a protisovětské plány anglo-francouzského bloku a o němž

se nyní rozbíjejí zločinné záměry Spojených států amerických. *Dějinný význam cesty soudruha Molotova do Berlína tkví v tom, že se jí na podkladě pokračování přátelských vztahů mezi Německem a Sovětským svazem maří plány Spojených států na rozšíření války a její obrácení směrem na východ. SSSR bude nadále využívat rozporů mezi imperialisty pro zesílení svého vlastního postavení a bude střežit příchod chvíle, vhodné pro definitivní rozrazení kapitalistického obklíčení. SSSR na podkladě své mírové politiky získává stále větší sympatie u všech národů, zejména též u pracujícího lidu velkého národa německého.“*

„Celý kapitalistický svět se rozpadá ve dva ohromné válečné bloky, jejichž vzájemný boj hrozí všemu lidstvu katastrofou obrovských rozměrů. Oba bloky do sebe zakousnuté v ukrutném zápolení o nové rozdělení světa, se dosud stále zdržovaly rozhodných úderů ze strachu před proletářskou revolucí, z obavy o osud celého kapitalistického systému a v naději, že se ještě najde řešení na účet SSSR. Tato naděje však stále více mizí v důsledku hloubky meziimperialistických rozporů a v důsledku stále rostoucí, dnes již drtivé síly SSSR a jeho moudré politiky neutrality. *Imperialistický řetěz se čím dál víc napíná* a blízká budoucnost ukáže, který jeho článek jako nejslabší se první přetrhne. *Revoluce dělnické třídy a porobených národů podle příkladu velké socialistické Říjnové revoluce představuje jediné skutečné východisko z propasti současné války ...“*

„Všechny pokusy okupantů zlomit odpor českého národa zběsilým terorem, demagogií a pomocí hrstky zrádců, selhaly. Situace v zemi je stále ve znamení napětí mezi panujícím režimem a lidem. Goebbelsovy projevy, adresované českému národu, jsou jednak doznáním tohoto nezdaru německého okupačního režimu, jednak pokusem získati český národ k poslušnosti novými prostředky. Tyto nové prostředky tkví v tom, že se českému národu slibují v budoucnosti úlevy, když se vzdá boje za svou svobodu, když se smíří se svým osudem a zúčastní se po boku Německa budování vlastního žaláře v Hitlerově ‚Nové Evropě‘. Německý režim počítá přitom s pomocí té části domácí buržoasie, která po pádu Francie z třídních protilidových zájmů vidí v německém imperialismu záchrance kapitalistického systému. Česká buržoasie přesně v duchu

svého dějinného vývoje dospěla až k úloze *hrobaře* svého vlastního národa...“

„Změny v mezinárodní situaci, které nastaly po rozpadnutí anglo-francouzského bloku, způsobily řadu změn i v českém politickém táboře. Beneš společně s českou měšťácko-socialistickou emigrací postavil se po porážce Francie ještě více do služeb anglického imperialismu a zklamané řady svých stoupenců posiluje vírou ve Spojené státy americké. Vzkříšení staré koalice v podobě české emigrantské ‚vlády‘ je naprostým odhalením jeho plánů na obnovu kapitalistického panství české buržoasie a současně novým projevem úplné politické sešlosti politických představitelů z českého měšťáctva. Spolupráce Benešova se zbankrotělými polskými šlechtici na vytvoření československo-polského, Anglii poplatného protiněmeckého a protisovětského státu, nahánění českých lidí do anglické imperialistické armády, líčení první imperialistické války jako osvobozovací války národů a dnešní války jako její ideové pokračování a vyvrcholení, účast na anglo-amerických intrikách proti SSSR — to vše činí z Beneše a jím vedené emigrace zájmem českého národně osvobozovacího boje svrchované nepřátelskou a krajně nebezpečnou agenturu anglo-amerického kapitálu v českých řadách. S této strany stále hrozí českému národu osudné zneužití, jež by český národ zavedlo do tragické srážky s německým revolučním dělnictvem a hlavní naší nadějí a oporou, se socialistickou vlastní všech pracujících, se Sovětským svazem. Ilusí širokých vrstev ve Spojené státy a nepochopení imperialistické podstaty politiky Anglie a Ameriky využívají Benešovi přívrženci k nové aktivitě: ve smyslu zahraničních pokynů agituji pro vítězství anglo-amerického bloku jako domnělého předpokladu našeho osvobození, pokračují v nesmyslných šovinistických štvanicích, zasévají nenávisť českého obyvatelstva k německým dělníkům, oblečeným ve vojenské uniformy, budí nedůvěru k politice SSSR. Jejich činnost je naprosto neslučitelná se zájmy českého národně osvobozovacího boje a jejich služba proti národnímu kapitálu ve lživé masce národních hrdinů musí být nemilosrdně odhalena...“

„KSC, která překonala počáteční kolísání v ocenění politiky anglo-francouzského bloku a politiky Benešovy, plní čestně a úspěšně za nejtěžších podmínek persekuce svoje poslání vůdce české dělnické třídy a českého národa. Jedině KSC ukazuje pracu-

Trval sice důsledně na svém odporu k Hitlerovu Německu a nekompromisně prováděl, pokud mohl, revoluční odboj také proti Němcům doma, ale zachovával svou plnou samostatnost, nespojoval se s jinými odbojovými skupinami doma a za hranicemi stál stranou naší osvobozenské akce.

Ve svých tehdejších i pozdějších zprávách domů jsem varoval naše odbojové skupiny, aby se nikde tím vším nedaly mýlit, aby bez zřetele na tento postup, kde bude spolupráce s komunisty možná, ji nepřerušovaly, znovu ji navazovaly a stůj co stůj se snažily udržet celonárodní jednotu. Stále jsem nevyklučoval, že Sovětský svaz bude patrně do války stržen dříve a že pak on — a s ním i naše komunistická strana — budou přinuceny změnití svůj postup. Když pak k tomu v červnu roku 1941 skutečně došlo, změnila se politika komunistické strany* jak ve spolupráci s Anglií a se Spojenými státy,

jícimu lidu správně podstatu současné války a východisko z ní. Záslouhou KSC vyzněly všechny pokusy českých agentů Berlína bez odezvy a vliv Benešův značně poklesl. Záslouhou KSC stojí většina českého pracujícího lidu věrně po boku Sovětského svazu a odmítá pomluvy šířené o něm benešovci a soc. demokraty. Záslouhou KSC roste odolnost českého pracujícího lidu vůči protiněmecké šovinistické agitaci benešovských stoupenců a pracující lid rozhodně čelí antisemitským štvanicím háchovců. Pod vedením KSC pracující lid činí první kroky k rozvíjení boje za svoje díleč požadavky. Strana vede s úspěchem řadu kampaní, zejména protiválečnou kampaň u příležitosti prvního výročí vypuknutí války a kampaň k 28. říjnu a 7. listopadu. Strana získala do svých řad mnoho příslušníků stran socialistických. *Jedině KSC přes zbledlý teror a velikou persekuci udržela v podzemí svoje organizace a svoje vedení a aktivně pracuje...“*

* Bude třeba později, až budou doby klidnější a ustálenější, všechna usnesení strany a jednotlivé publikace, jak sovětské strany

tak i s pokrokovými a demokratickými činiteli v rámci jednotlivých národů, a tudíž i u nás.**

A tak i tento rozhovor s J. Švermou mi potvrzoval správnost mých výpočtů o dalším vývoji událostí na východě. A nutil mě plně dodržovat jak svou dosavadní opatrnost v postupu, a nejen svou syntetickou a jednotící koncepci o světové válce a zni plynoucí pravděpodobnou budoucí sociální revoluci ve formě, v jaké já ji očekával, tak i názor o *brzkém* nevyhnutelném vstupu Sovětského svazu do války, eventuelně zatím i proti jeho vlastní vůli.

---

komunistické, tak komunistických stran ostatních národů podrobně probrat, vědecky a objektivně je analyzovat, srovnat je velmi pečlivě s průběhem válečných událostí a ukázat, v čem se jejich doktrína za války osvědčila a v čem se staly zásadní chyby politické nebo doktrinární.

** Dokladem této změny je svolání Ústředního výboru komunistické strany Československa z 23. června 1941 (vyšlo tehdy v ilegálním vydání ‚Rudého práva‘), jehož text mi byl také zaslán do Londýna naším domácím podzemím (dodal opět doc. dr. Vl. Krajina). Bylo totálním obratem její politiky a znělo takto:

„*Provolání Ústředního výboru komunistické strany Československa.*

Dne 22. června rozšířila se jako požár po celém světě zpráva, že barbarský, krvavý německý fašismus dopustil se nového, neslýchaného zločinu – přepadl zákeřně Svaz sovětských socialistických republik. Byla přepadena země vítězného socialismu, země svobody, pokroku a kultury, země, ke které jsou obráceny naděje všech utlačovaných a porobených.

Byla přepadena proto, že otrokářský, nejbarbarštější režim dějin, hitlerismus, přišel k zoufalému přesvědčení, že udržet nadále svoje panství vražd, násilí a poroby nad německým národem, nad všemi národy utlačené Evropy, rozšířit je na celý svět a zvítězit nad lidstvem nemůže, dokud zde

3. Vývoj Sovětského svazu k účasti na válce

Soustředil jsem se od doby, kdy Sovětský svaz začal zdůrazňovat svou neutralitu ve válce, téměř výlučně na Francii, Anglii a Ameriku, věda, že neutralitní politika sovětská nedovolí zatím jakékoli rozvinutí naší práce ve sféře Sovětského svazu. Rozvíjení nové propagandy sovětské o „imperialistické“ válce kapitalistických velmocí mě v těchto úvahách také utvrzovalo. Rozvoj válečných událostí začátkem roku 1940, německá invase do Norska, Belgie a Holandska, a hlavně pád Francie, jehož náhlost a rychlost, jak se mi zdálo, i Sovětský svaz velmi překvapily, tuto mou argumentaci jen značně zesílil.

---

bude státi pevná bašta, opora a naděje všech utlačovaných, symbol lidstva, SSSR.

Zločineckým útokem obrovských, všemi moderními válečnými prostředky vyzbrojených fašistických loupežných hord proti SSSR byl zahájen poslední zběsilý a zoufalý útok na celé lidstvo.

Srdce milionů na celém světě zabušila prudčeji, jediné přání, jediné a neochvějné přesvědčení, jediná myšlenka prolétla mozky, sjednotila mysl všech – tento poslední strašlivý zločinecký pokus musí být a bude zlomen, tento zločin musí být poslední.

Český lid nikdy nepocítil jednotněji, hloub a silněji ten nerozlučný a hluboký vztah, tu osudovou spojitost našeho národa s národy SSSR jako právě nyní. Každému čestnému českému člověku je jasno, že veliká, nejúžasnější osudová bitva všech dějin, sváděná Rudou armádou s hordami fašistických bestí na východě, je také bitvou za naši budoucnost, za náš osud, za naši svobodu. Náš národ nikdy nezapomene, že v mnichovském období, když jsme byli všemi zrazeni a opuštěni, byl to jediný SSSR, který burcoval

S tím souviselo zdůrazňování další orientace Sovětského svazu ve smyslu *neutrality*: v druhé polovině prosince roku 1939 sovětská vláda oznámila našemu vyslanci Zd. Fierlingrovi, že jeho posláni v Moskvě se končí. Vyslanec pak odešel do Paříže a později do Londýna. Očekávali jsme to, neboť už před tím, 16. září 1939, byla uznána *de facto* i *de jure* Sovětským svazem *Tisova vláda* na Slovensku a navázány s ní diplomatické styky. Tuka poslal do Moskvy své zástupce a čas od času tam adresoval své poklony. Sovětská vláda, chtějíc být informována, co se děje na Slovensku a v jeho okolí, poslala do Bratislavy zástupce své. Vyžádal jsem si od vyslance Fierlingra po jeho návratu do Paříže podrobný referát o všech událostech, souvisejících s našim postavením v Sovětském svazu a s vývojem a se situací pomnichovskou až do doby přítomné. Zpráva mi byla

celý svět na naši záchranu. Dnes za naši svobodu umírají slavní synové mírumilovných bratrských národů SSSR. Jim, našim drahým bratrům, našim čestným přátelům a druhům platí naše úcta, náš obdiv, naše láska, s nimi bije srdce celého našeho národa. Na ně upřeny jsou zraky a naděje všech porobených národů Evropy, oni, *hrdinný předvoj lidstva, také zvítězí*. Oni zvítězí proto, že jsou vyzbrojeni nejen nejmodernějšími zbraněmi, ale také velikou a nejmocnější zbraní, kterou je vědomí, že bojují za právo, za pravdu, za svobodu a bratrství mezi lidmi a národy, za lepší budoucnost člověčenstva. Zvítězí proto, že za nimi stojí i dnes, spoutaný a zotročený německý pracující lid, zvítězí proto, že po jejich boku řadí se do boje celý pokrokový svět. Všechny národy světa a dnes již i velmi mnohé vlády těchto národů a zejména nejvyspělejších států, zejména Amerika a Anglie, přišly k poznání, že nejnebezpečnější nepřítel všech národů a ras ve svém celku, nepřítel, proti němuž musí býti sjednoceny všechny síly celého světa, je hitlerovský fašismus.

zaslána a její kopie byla Fierlingrem odevzdána 20. dubna 1940 také pařížskému Národnímu výboru. Ze zprávy Fierlingrovy jsem ostatně vyvozoval přesně stejné závěry, jaké jsem čerpal ze svých zpráv ostatních a ze svých všeobecných názorů o tehdejší sovětské politice. Nemýlil jsem se.

Dával jsem při tom dobře pozor na důraz, s jakým vláda sovětská podškrtařovala tehdy „*bezvýznamnost těch různých formalit*“, jak to všecko vyslanci Fierlingrovi – podle jeho tehdejšího referátu mně – bylo při jeho odjezdu z Moskvy charakterisováno; uznáním Slovenska, zrušením našeho vyslanectví atd. platil totiž Sovětský svaz tehdy Německu za trvání své neutrality. Proto přes všechny tyto, pro naše lidi tehdy velmi deprimující události, jsem při pádu Francie ve své rozhlasové řeči k nám domů znovu vyjadřoval přesvědčení, že pád Francie ne-

Žádný počáteční úspěch hitlerovských hord, umožněný právě zákeřností útoku, nezmění nic na brzkém a konečném rozhodnutí, fašismus bude poražen a vymýcen i s kořeny, bude jednou provždy smeten s tváře země! Český národ musí být připraven na poslední rozhodující boj za naše bytí, za svobodu a budoucnost. *Hodina našeho vysvobození se blíží. Hlavním příkazem dne je železná jednota celého českého národa, všech jeho vrstev bez rozdílů! Vytvořme mohutný žulový blok, do něhož neproniknou zrádovské stváry nepřitele lidstva, Hitlera, blok, o němž se rozbijí všechny a jakékoliv útoky at morální, nebo fyzické hitlerovských barbarů a jejich pomocníků, vyvrhelů českého národa.*

Semkněte se všichni nerozborně a pevně okolo páteře našeho národa, okolo dělnické třídy, která drží v závodech a na železnicích dnes pro nás nejdůležitější zbraň generální stávkový, která v okamžiku, až jí bude dán příkaz, zasadí krvavému režimu naši první mohutnou ránu!

Dnes zachovávejme klid a maximální ostražitost, dnes kujme naši ocelovou jednotu proti fašismu! Ať žije ocelová jednota celého

znamená konec války a že stále ještě počítám ze zasáhnutí do války „velikého faktoru východního“ – Sovětského svazu.* A zůstával jsem vůči všem těm událostem stále pevný.

Vyvolání války sovětsko-finské 30. listopadu 1939 bylo pro mne událostí velmi hodnou pozornosti – právě ve smyslu mého výkladu všech dalších světových událostí. Znamenalo to pro mne, že Sovětský svaz jde bez zřetele na spojení německo-finské a snahy německé vůbec důsledně a přímočaře za svým cílem a chce se ve všech směrech proti Německu teritoriálně a mocensky zajistit, jsa při tom rozhodnut nést všechny důsledky svého postupu: vyloučení ze Společnosti národů a pokusy Daladierovy strhnout Francii a Anglii v té či oné formě do akce proti Sovětskému svazu. Tím se měla podle dříve už vytouženého plánu Daladierova Francie osvobodit z války proti Německu, jež by samo pak bylo převedeno jen na útok proti Sovětskému svazu, dohodnuvši se o mír se západními mocnostmi.

To všechno mne utvrzovalo v přesvědčení, že se Sovětský svaz na válku a všechny možné eventuality z ní

českého národa proti fašismu! Ať žije Sovětský svaz, jeho slavná Rudá armáda, náš spojenec!

Ústřední výbor komunistické strany Československa.“

* Má slova, tehdy pronesená, zněla doslovně: Vždyť právě také ve střední a východní Evropě – po nynějším zlomení odporu armády francouzské – nezůstane vše tak, jak tomu bylo dosud. I tam se v další etapě války válečné události znovu přenesou a také Sovětský svaz je si vědom toho, že i nacistické Německo i fašistická Itálie mají své zabíjäcké plány proti němu a proti všemu, co leží na východ a jiho-východ od německých hranic.“ – Viz mou knihu „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 86.

plynoucí stále připravuje. Byla to ovšem po mém soudu i pro Sovětský svaz politika velmi riskantní. A zdůrazňoval jsem dále všem svým spolupracovníkům, aby zůstali v svém politickém zaměření k Sovětskému svazu trvale velmi zdrženliví, aby bez kompromisu na jednu či druhou stranu trpělivě vyčkávali, a zejména také v ničem nepodléhali velmi aktivní protisovětské propagandě, pěstované tehdy na západě a v Americe se zřetelem k sovětské válce s Finskem.

Nakonec jsem se na sklonku roku 1940 rozhodl přezkoušet si přímo u Sovětského svazu své dohady o příštím vývoji jeho politiky. Chtěl jsem se pokusit poslat – po odchodu našeho vyslance z Moskvy – do Sovětského svazu našeho zvláštního neoficiálního zástupce, který by tam udržoval za nás stálé styky a informoval nás o vývoji situace se zřetelem k válečným událostem, jsa zároveň informátorem činitelů Sovětského svazu o situaci v prostředí našem. Poslal jsem tam plukovníka generálního štábu H. Piku a inž. Klučku, kteří pracovali tehdy pro nás v Rumunsku. Plukovník Pika odešel v říjnu roku 1940 nejdříve do Cařihradu, kde byl ve stálém styku s vojenskou zpravodajskou službou sovětskou; tam naše delegáty několikrát navštívil vyšší důstojník z Moskvy a nakonec byla naše delegace bez obtíží připuštěna do Sovětského svazu, stavši se po přerušení našich styků opět první naší spojkou mezi Londýnem a Moskvou.*

---

* Počátkem měsíce října 1940 poslal jsem do Bukurešti plk. Pikovi nové instrukce pro případ, kdyby byl nucen náhle odjet z Rumunska, a zejména se týkaly další naší spolupráce s SSSR. Bylo to v době, kdy v Rumunsku přišla k moci „Železná

Chtěje si pak zjistit, jak se sovětská vláda dívá na naši tehdejší akci vojenskou, informoval jsem se, jak postupuje vůči našim vojákům z oddílu podplukovníka L. Svobody, kteří po pádu Polska přešli do Sovětského svazu. Zjistil jsem, že tito vojáci jsou umístěni v prozatímním táboře na Ukrajině, že je s nimi nakládáno slušně, že do jejich vnitřních věcí není zasahováno, a že zejména není mezi nimi prováděna žádná propaganda, sebemenší nepříznivá naší činnosti na západě a vůbec našim cílům národním. Pokusil jsem se požádat sovětské úřady prostřednictvím velvyslance Majského a plukovníka Piky, zdali by nám část těchto vojáků nedopřavili na západ (do naší armády ve Velké Británii). I v tom smyslu přišla odpověď kladná a skutečně pak nám během dalších několika neděl Sovětský svaz pomohl dopravit dva oddíly našich vojáků z Ruska na Blízký Východ, kde je převzali Angličané a poslali je pak do Anglie k našim vojenským jednotkám.

Byly to pro mne dva doklady přesvědčující. Bylo však nutno provádět s naší strany všechno to s naprostou diskretností a neuvádět tak Sovětský svaz naší neopatrností do nesnází vzhledem k jeho neutrální politice vůči Německu. Dařilo se nám to. *A tak od začátku roku 1941*

garda“ a kdy Němci byli již v zemi, aby na pozvání Antonescovy vlády vycvičili a připravili rumunskou armádu proti Sovětskému svazu.

Tehdy se za dramatických okolností podařilo plk. H. Pikovi i jeho skupině uniknout z rukou gestapa a za pomoci rumunských úředních míst se dostat do Cařihradu (16. října 1941). V Turecku byl plk. Pika ve stálém spojení se sovětskými zástupci a nakonec na sklonku dubna 1941 odejel s inž. Klučkou přes Oděsu do Moskvy.

staly se mé politické výpočty – po ověření pravděpodobných plánů sovětských – naprostou jistotou. Účast Sovětského svazu ve válce proti Německu byla pak pro mne skutečně jen otázkou času. Šlo jen o to, zdali se to stane podle komunistických předpokladů až zcela na konci války a ve formě revoluce, t. j. také s pomocí komunistů německých (o čemž jsem důsledně pochyboval), nebo podle názorů a očekávání mých, t. j. v nedaleké budoucnosti a nikoli jen revolučně. Došel jsem brzo k závěru – podle zpráv, které jsem dostával z Německa – to že bude nakonec rozhodnuto Němci samotnými, t. j. Hitlerem a ne Stalinem.

*

V další své činnosti jsme podle toho důsledně postupovali. Především v naší politice vůči Polsku. Koncem ledna roku 1941 pozval jsem předsedu polské vlády v emigraci gen. Władysława Sikorského k návštěvě naší vojenské jednotky v Anglii. Přijel ke mně v předvečer vojenské slavnosti u naší armády 26. ledna a zůstal u nás v Aston Abbots na noc.

Byli jsme tehdy už uprostřed jednání o československo-polskou dohodu a o nové definitivní úpravě našich vzájemných vztahů v budoucnosti. Byla to velmi vhodná příležitost probrat důkladně celou problematiku války; stalo se to v rozhovoru, trvajícím dlouho do ranních hodin. První otázkou pro mne bylo shodnouti se o naší jednotné politice vůči Sovětskému svazu. Řekl jsem gen. Sikorskému přímo a jasně, jak chápu události: musíme počítat s brzkou účastí Sovětského svazu ve válce proti Německu, podle toho se zařídít, se Sovětským svazem o vojenském vedení války se dohodnout

a svou koncepci celé druhé světové války ve vzájemné shodě mezi sebou upravit.

Reakce Sikorského na tento můj výklad mne však značně překvapila a znovu mi ukázala, jak dohoda mezi námi a Poláky – i v případě gen. Sikorského – bude těžká. Povstal, začal nervosně přecházet po pokoji, pak se postavil přede mne skoro jako do vojenského postoje a s krajní vážností prohlásil: „*To, co říkáte, by byla pro nás všechny katastrofa.*“

Rozhovořili jsme se přesto podrobně o jednotlivých eventualitách vstupu Sovětského svazu do války. Rozdíl obou koncepcí jasně vynikl. Sikorski počítal s jakýmsi opakováním první války světové: Anglie v boji proti Německu vydrží, dostane pomoc od Spojených států, které pak samy do války vstoupí a pomohou znovu na nohy Francii. V podstatě pak o válce a vítězství vůbec rozhodnou i v druhé světové válce Spojené státy, a Velká Británie a Polsko se musí jen na ně orientovat.

Později, když byl Sovětský svaz Německem napaden a octl se plně ve válce, dodával Sikorski (a s ním všichni Poláci) k této teorii názor, že Německo svým vítězným pochodem zdrtí nejdříve Sovětský svaz a poté Spojené státy a Anglie zdrtí Německo a pak společně s Polskem vytvoří vítězný mír. V době tohoto rozhovoru (t. j. 26. ledna 1941) pokládal se Sikorski býti ve stavu válečném nejen s Německem, nýbrž i se Sovětským svazem; a o nějaké přípravě na včasnou dohodu s ním nechtěl tehdy ani slyšet.

Dokazoval jsem mu, že Anglie sama – vzhledem k tomu, že dosud Spojené státy přímo ve válce s Německem nebyly – a možná, že ani později se Spojenými

státy, nebude s to zmocí všechny světové válečné události bez Sovětského svazu. Zdůrazňoval jsem geografickou situaci obou našich zemí a své přesvědčení, že bez Sovětského svazu evropskou válku zvláště my, Poláci a Českoslováci, jsouce na druhé straně Evropy, vyhrát nemůžeme. Nepřesvědčil jsem ho.

K této diskusi jsme se pak později opětovně v osobních rozmluvách vraceli (účastnil se jich někdy i Jan Masaryk, dr. H. Ripka a polský zahr. ministr Ed. Raczynski) a mívali jsme o to dosti silné spory; Sikorski své stanovisko v podstatě ani později nezměnil, ani když se vypravil rok poté po napadení Sovětského svazu Německem do Moskvy a se Stalinem se pustil do vážného jednání o dohodu sovětsko-polskou. Tehdy hlavním jeho cílem bylo dostat ze Sovětského svazu celé desetitisíce Poláků a zařadit je do své armády na západě. Ostatní „londýnští“ Poláci zůstali ve svých názorech ještě daleko neústupnější a svou koncepci druhé světové války nezměnili. Skončilo se to, jak známo, zhroucením tehdejší polské londýnské fronty během roku 1943 a 1944.

Tato rozmluva se Sikorským – a pak řada rozmluv jiných za jednání polsko-československého* – mne však vedla k tomu, abych si uvědomil zásadní rozpor mezi námi; byl jsem proto v celém jednání s londýnskými Poláky i nadále velmi opatrný a nešel jsem s cesty, o níž jsem byl přesvědčen, že je pro nás jediné správná a že se osvědčí. Nezměnil jsem svůj názor a s krajní upřímností jsem se pokusil v dalším jednání s Poláky, nejdříve se Sikorským a pak s Mikołajczykem, působiti

* Tímto jednáním se budu podrobně zabývat v následujícím svazku „Paměti“.

na ně, aby se stejně jako my ve vlastním zájmu o skutečnou dohodu se Sovětským svazem *včas* pokusili. — — —

Netrvalo dlouho a zprávy, které jsme dostali z Prahy, plně potvrdily mé očekávání. Snahou Sovětského svazu zůstávalo oddálit co nejvíce svou účast ve válce. Když však se Hitlerovi nepodařilo v bitvě o Anglii na podzim roku 1940 zdrtit její odpor a přinutit ji k míru, byl, chtíc nechtíc, nucen uvažovat o dilemmatu pro Německo vlastně zoufalém: co se stane, bude-li odpor Anglie stále prodlužovat, pomoc Spojených států Anglii stále zesilovat a příprava Sovětského svazu buď ke vstupu do války nebo k vyvolání veliké sociální revoluce dosáhne maxima intensity?

Byly to pro Německo vyhlídky katastrofální a Hitler, jako vždy, učinil hned osudné a, ve shodě se svým charakterem a nevzdělaností, diletantské rozhodnutí, očekávaje ve své politické omezenosti, že se nějak ze situace tím vytvořené nakonec přece jen dostane. Vzhledem k tomu, že Spojené státy dosud ve válce nebyly, rozhodl, že musí včasným útokem na Sovětský svaz jeho válečné přípravy i jeho eventuelní pozdější vstup do války a revoluce předejít a jeho sílu zlomit dříve, nežli se tato bude moci v dostatečné míře projevit. Dávalo mu to zároveň naději, že bude možno včas přesvědčit západní velmoci o evropských a světových revolučních plánech sovětských a pohnouti je k tomu, aby s Německem uzavřely mír a daly mu volnou ruku na východě. Pétainova Francie byla beze sporu k tomu ochotna.

Na počátku března roku 1941 přinesl mi plukovník Fr. Moravec zprávy, že Německo se vážně chystá k útoku

na Sovětský svaz. Současně jsme dostali zcela podrobné informace o německých přípravách na vyřízení věcí jihoslovanských a o dohodě Mussoliniho s Hitlerem o rozdělení Jugoslavie mezi Německo a Itálii. Dal jsem tehdy hned všechny tyto zprávy jugoslávskému vyslanci v Londýně Subotičovi a varoval jsem Bělehrad, co Řím a Berlín chystají. Na politiku prince Pavla nemělo to ovšem — a tehdy to už ani nemohlo mít — vlivu. Byl už dávno před Mnichovem na druhé straně barikády, a tím i proti nám. Ostatně Cvetkovičova vláda už dlouho jednala s Hitlerem o přistoupení Jugoslavie k paktu Osy a 25. března 1941 oznámila svůj podpis na něm veřejně. Byla tehdy už plně ve spárech Hitlerových a z těch se dostat — přes pozdější pokusy revoluční Jugoslavie dohodnout se o pomoci sovětské — nemohla vůbec. Hned potom, 27. března 1941, vypukla revoluce proti princovi Pavlovi a Petar II. byl prohlášen králem. Výprava Německa proti Jugoslavii se pak začala brzo poté 6. dubna 1941. Krátce nato přibyl Petar II. s celým svým okolím a vládou do Londýna.

Ale naše zprávy o přípravách Německa proti Sovětskému svazu byly stále častější,* až konečně na počátku března dostali jsme do Londýna zcela přesné údaje: „*O výpravě proti Sovětskému svazu bylo prý už definitivně rozhodnuto.* Jakmile skončí Německo kampaň jugoslávskou,

* O pohotovosti Německa k válce s Ruskem přicházely nám zprávy nepřetržitě, především z Prahy od našich lidí v podzemí, od civilistů, od zpravodajů Ingrových, jimž dodávali zprávy také Němci. V tomto zpravodajství se zvláště vyznamenali min. rada dr. J. Papoušek, plukovník J. Balabán a Zdeněk Bořek Dohalský. Také ukrajinští emigranti, kteří mívali zprávy až fantastické, mnoho vyrazili. Někdy došli informace také od našich komunistů z Prahy.

t. j. nejpozději v první polovici května, dojde k německému vojenskému nástupu proti Sovětskému svazu. V Berlíně byly prý rozděleny už všechny vojenské úlohy a konána již porada všech vyšších velitelů z východní německé fronty s přesným určením a výkladem o plánu nastávající kampaně. Datum ‚Kriegsbereitschaftu‘ na celé východní frontě udává se prý na den 15. května.“ K této zprávě byly připojeny ještě některé další technické podrobnosti o vojenském plánu celé kampaně na východní frontě.

Byla to jedna z těch vážných zpráv z doby války, která mě nejvíce vzrušila. Byla tak vážná, že jsem se ani neodvážil hned ji tehdy ve *všech* podrobnostech spojencům odevzdat, i když podstatu věci jsem sdělil včas všem, Angličanům, Američanům i Sovětskému svazu. Winstonu Churchillovi jsem ji oznámil za okolností poněkud dramatických.

Na den 19. dubna jsem totiž pozval Churchilla k návštěvě naší brigády v Leamingtonu. V poledne téhož dne před přehlídkou našeho vojska jsme byli na obědě u britského poslance Treena; oběda se kromě Churchilla a několika britských a našich vojáků účastnil také americký velvyslanec Harriman a velitel amerického letectva generál Arnold. Po obědě jsme zapředli rozhovor o dalších válečných událostech, při čemž jsem měl možnost celou otázku německého útoku proti Sovětskému svazu před uvedenými politiky a vojáky podrobně rozvinout a projevit své pevné přesvědčení, že o účasti Sovětského svazu ve válce je už zásadně rozhodnuto. „*Kdy a jak se to přesně stane, nerozhodne Stalin, nýbrž Hitler*“ – tak zněla tehdy má formule.

Winston Churchill, jak mi později sdělil, měl v té chvíli podobné zprávy ze Spojených států o Hitlerových přípravách k napadení Sovětského svazu, a mé zprávy dosavadní jeho informace precisovaly, potvrzovaly a doplňovaly. Anglie byla v té chvíli *sama* ve válce s Německem, trpěla velice a vynakládala největší úsilí, aby německý nápor vydržela. Bylo možno si představit, jak asi Churchill mé zprávy a názory přijímal! Za rozmluvy třikrát se vrátil k otázce: „A vy se domníváte, že Sovětský svaz bude skutečně bojovat, že vydrží, že jeho důstojnický sbor bude na dostatečné výši?“ – opakoval mi opětovně. Ujišťoval jsem Churchilla, že mám důvěru v Sovětský svaz i v jeho sílu vydržet německý nápor.

Odjížděli jsme pak od oběda k naší armádě v Churchillově voze a prodiskutovali jsme podrobně stav Rudé armády: její připravenost, její morální stav, stav důstojnického sboru; zvláště tato poslední otázka – neboť vzpomínky na Tuchačevského a důstojnickou čistku z let 1936–37 byly dosud živé – Churchilla stále zaměstnávala. A k tomu se připojovaly jeho dotazy o morálním a politickém stavu sovětského obyvatelstva, hospodářské připravenosti, komunikacích atd. Já jsem se upřímně a pravdivě snažil jeho pochybnosti rozptýlit, a naděje jeho posílit a zpevnit.

Pochopil jsem všechny jeho otázky, když jsem se brzo potom dověděl, jaké zprávy tehdy dostával Churchill o Sovětském svazu jednak od britské zpravodajské služby, jednak – a to zejména – z pramenů *polských* v Londýně. Vcelku možno říci, že byly vesměs jednomyslné: „Dojde-li k válce německo-sovětské, bude Sovětský svaz v osmi až deseti týdnech likvidován.“ Tak formulovala

své hledisko i vzhledem ke mně tehdejší zpravodajská služba britská. Stejně tak mluvila zpravodajská služba polská. Bylo to též, co říkala tehdy – přímo nebo nepřímo, otevřeně nebo skrytě – po zahájení útoku na Sovětský svaz sama propagační služba Goebbelsova.

O všech našich zprávách, a i o své koncepci nutné pozdější spolupráce Západu se Sovětským svazem ve válce, jsem soustavně informoval R. Bruce Lockharta. Lockhart pracoval s námi a pomáhal nám v první světové válce za našeho pobytu v Rusku, souhlasil s Masarykovou neintervenci koncepcí tehdejší politiky vůči Sovětskému svazu a byl jejím zastáncem mezi Angličany. Po válce – než se vrátil k žurnalismu – byl několik let přidělen k britskému vyslanectví v Praze; byl zde naším oddaným přítelem, a v druhé světové válce, když byl opět zapjat do činnosti na Foreign Office, vrátil se nejprve opět k našim věcem, a máje o nich dobré znalosti i další stále podrobné zprávy (jakož vůbec byl dobře zpraven o věcech téměř všech slovanských národů), prokazoval nám velmi cenné služby; zasloužil se v tom směru podstatně o věci britské i československé. Býval jsem s ním ve styku i několikrát v týdnu; a zvláště v těchto pohnutých chvílích útoku Hitlerova Německa proti Sovětskému svazu správně hodnotil události a snažil se v tom smyslu působit na britskou politiku.

Sděloval jsem jeho prostřednictvím Foreign Office své názory a časté zprávy o věcech německých, středoevropských a o možném vývoji sovětské politiky. Když se blížil útok Německa na Sovětský svaz, šlo mi především o to, aby britská reakce na tuto velikou událost byla správná, odpovídala poměrům na kontinentě a od-

povídala zejména také spojeneckým a našim cílům a zájmům, i zájmům sovětským samým. Nedovedu říci, do jak veliké míry se tyto názory v daném okamžiku v britském prostředí opravdu uplatnily. V každém případě dosti značný vliv měly.

Je skutečností, že v osudných dnech (21. a 22. června 1941) jsme byli ze sídla naší vlády v Londýně s Bruce Lockhartem – a jeho prostřednictvím s Foreign Office – a s předsedou vlády W. Churchillem v nepřetržitém spojení až do chvíle, kdy Churchill pronesl týž den večer v britském rozhlasu svou velikou řeč z 22. června 1941 a oznámil světu, že od této chvíle Velká Británie a Sovětský svaz se stávají spojenci pro zdoání Německa, Hitlera a nacismu a všeho, co s tím souvisí.

4. Útok Německa na Sovětský svaz a obnovení spojení sovětsko- československého

Nedal jsem se, jak patrně, zmásti po Mnichově *zdánlivým* sblížením Německa se Sovětským svazem. Znal jsem dosti dobře oba tyto státy a jejich politické a ideologické orientace. Vylučoval jsem od počátku možnost, že jakkoli ujednání mezi nimi by mohlo být opravdové nebo jakkoli trvalé. Mohlo býti pouze opatřením přechodné doby a potřeby, diktované oportunistickými a taktickými úvahami obou účastných stran. Bylo mi naopak

zřejmo, že v podstatě jde a půjde o nepřeklenutelnou ideovou propast mezi dvěma nesmiřitelnými doktrinami, které se nakonec srazit musí, se všemi důsledky rázu revolučního, jež z toho nezadržitelně vyplynou. *Pokud šlo o politiku Německa, byl jsem si tím zvlášť jist.*

Nezměnil jsem proto svůj názor na tento vývoj, *ani když se zdálo* – a v tom smyslu se o tom všeobecně mluvilo – že bylo mezi Německem a Sovětským svazem dosaženo před zahájením války Německem v roce 1939 ať mlčenlivé či výslovné dohody o Polsku, baltských státech, Bessarabii a konečně i o Finsku ve prospěch Sovětského svazu. Očekával jsem tudíž zcela jistě v boji těchto dvou ideologií německo-sovětský konflikt, jak jsem důvody toho již dříve vylíčil, s naprostou jistotou a neskrýval jsem nikdy tuto skutečnost ani před svými britskými přáteli, ani před britskými, americkými, sovětskými nebo jinými úředními osobnostmi.*

---

* Ve své řeči, proslovené 11. prosince 1940 v československé Státní radě, zdůraznil jsem – mluvě o smyslu druhé světové války – toto hledisko a prohlásil jsem, že se musíme podle toho zařadit. Formuloval jsem tehdy svůj názor zdrženlivě, ale pro znalce poměru a obou tehdejších ideologií dosti jasně:

„Je tudíž dnešní válka ve všech svých hlavních problémech doslovně pokračováním války z roku 1914–18 a je zcela vedlejší, zdali záminkou k ní byla německá minorita v Československu nebo otázka Gdanska anebo cokoli jiného. Jde v ní o tytéž otázky, tytéž zájmy, tytéž boje v celé jejich grandiosní šíři. Jen vývoj jejich pokročil: historický boj o ně dospěl do dalšího pokročilého stadia, jsou výrazněji a radikálněji položeny a jejich konečné radikální řešení se stalo nevyhnutelným. Půjde opravdu o to, zdali politicky vyhraje demokracie či diktatura, nacistický totalismus a státní absolutismus; vněpoliticky půjde o to, zdali dojde k vyrovnání a trvalejší rovnováze mezi velmocemi se zajištěním existence malých států a

Toto hledisko určovalo mé stanovisko k Sovětskému svazu především hned po Mnichově. Skutečná politika Sovětského svazu vůči Československu před Mnichovem a hned po něm byla vyjádřena jednak jeho postupem v době zářijové krise roku 1938, jednak notou komisaře pro věci zahraniční M. Litvinova, doručenou Německu 18. března 1939 po obsazení Prahy; a konečně zákrokem, provedeným v zájmu Československa sovětským velvyslancem I. Majským v Ženevě ještě 23. května 1939. A i když sovětská vláda po podepsání německo-sovětského paktu v srpnu 1939 zaujala k nám nejprve *poněkud pasivní stanovisko* a konečně od 1. ledna 1940 přímo přestala uznávat československé vyslanectví v Moskvě, dodržujíc vůči nám svůj postoj přísně neutrální, zachovával jsem k této nové sovětské politice, co se nás týče, trpělivé a vyčkávací stanovisko. Neznamenalo to ani zdaleka, že jsem pokládal sovětský

---

národů, zdali opravdu bude barbarský, nelidský a zločinný nacionalismus fašistický a pangermánský definitivně i pro budoucnost likvidován a zdali opravdu politicky, sociálně a hospodářsky vyhraje nakonec fašismus, komunismus či demokracie politická tím, že bude mít odvahu provést dvě podstatné věci:

1. pokusí se o rozhodnější vyřešení svých vnitřních problémů sociálních a hospodářských a odvážně se bude vyvíjet v demokracii sociální a hospodářskou;

2. bude revidovat všechno, co se v jejím vlastním systému politicky neosvědčilo anebo přímo selhalo, změní to, co v parlamentarismu a stranickém systému potřebuje nápravy, a provede to, co jí učiní ve státní administrativě výkonnější a úspěšnější.

Ať výsledek boje toho je jakýkoliv, znamená to, že jsme dnes ve válce, která jsouc pokračováním války minulé, bude ještě hlubší a dalekosáhlejší všestrannou přeměnou nežli byla válka poslední. Politicky i sociálně a hospodářsky doby, jež prožijeme, jsou budou

postup za veskrze správný, nebo že jsem s ním zcela souhlasil; ale jako vždycky i tentokrát jsem plně respektoval postup samostatného státu, který je a vždycky musí zůstat suverénním soudcem svého taktického postupu v zahraniční politice a zvláště ve věci války. Čekal jsem tudíž, až události uzrají a přivedou sovětskou politiku ke změně.

Od března do dubna 1941 jsme dostávali – jak jsem uvedl – z Berlína a z Prahy soustavně nejen zprávy o německých přípravách na válku proti Sovětskému svazu, nýbrž i informace, jak německý generální štáb sám neprozřetelně a přímo neuvěřitelně podceňoval hodnotu sovětské armády: počítal s tím, že celá „blitzkampaň“ proti Sovětskému svazu potrvá nanejvýš asi šedesát dní, připravoval si své quislingy pro Kyjev, Minsk i pro Moskvu a očekával, že někdy v září – po likvidaci Sovětského svazu – bude s to obrátit svou pozornost opět

velmi převratně. Na konci dnešní války a let, jež jí budou bezprostředně následovat, budeme stát před poměry, jež budou znamenat změny politických, sociálních a hospodářských režimů snad v téže míře, jak tomu bylo s Evropou po francouzské revoluci. Že to nepůjde snadno, že dojde k těžkým bojům a obtížným situacím, že budeme mít všude ve střední Evropě v každém směru obtížnější poměry po této válce, nežli jsme měli po válce minulé, a že půjde o to, abychom po této válce i politicky a sociálně i hospodářsky a mravně ještě bedlivěji zachovali v našem státě rozum, rozvahu a rovnováhu, rozumí se samo sebou.

Válka z roku 1939 není tudíž, po mém soudu, žádný zvláštní přelom: od let 1914–18 přes dvacetiletý boj o demokracii a diktaturu v Evropě, přes fašismus a hitlerismus až k útoku na Československo, přes Mnichov k válce s Polskem, s Francií a Velkou Británií, až konečně k pádu Francie a k dnešnímu gigantickému boji britské demokracie, která sice zvítězí a své imperium zachrání, bude

k západní Evropě buď mírovou nabídkou nebo hrozbou vpádu do Velké Britannie.

Naše vlastní zprávy o sovětské armádě byly však naprosto jiné. Již v roce 1938 – zvláště však od pádu Francie – jsem se dovídal, že stav sovětského letectva a vojenského průmyslu jest uspokojivý, i když ještě ne zcela dotvořený, že výzbroj je řádná a příprava pro obranu solidní a že morálka prostého sovětského vojáka zůstala výborná. Očekával jsem ovšem určitě, že po zahájení nepřátelství dojde k význačným německým úspěchům, také však, že se po nich válka podstatně prodlouží a přijdou veliká německá zklamání. Všeobecně jsem považoval – za takovýchto podmínek – válku Německa proti Sovětskému svazu prostě za německou sebevraždu. Ve své rozhlasové řeči z 24. června 1941 jsem v tom smyslu domů do Prahy své stanovisko a své názory jasně prohlásil.

Když pak v neděli 22. června bylo oznámeno převážně postavena před veliké, všestranné změny revolučního charakteru na evropském kontinentě, je jedna veliká, přímá a nepřetržitá linie, v níž jsem po celou tu dobu – bez ohledu na nějaké stranické konstelace a veden jen zájmy státními – stál vždy na místě, které jsem nikdy nezměnil a které v ničem nemusím měnit ani dnes. Je to vývojová linie, vyjadřující ideály demokracie politické a mravní, sociální a hospodářské, která i v tomto obnoveném grandiosním boji o novou Evropu a nový svět nutně musí zvítězit.

Když jsem před schůzí Státní rady text této řeči předložil kol. Šrámkovi jako předsedovi vlády, a Rud. Bechyňovi, jako předsedovi Státní rady, varoval mne jeden i druhý, abych znění toto změnil, neboť soudili, že tehdejší Anglie (z podzimu r. 1940!) řeč tak revoluční nesnese a že to našemu hnutí bude jistě škodit. Některé ještě radikálnější formulace, týkající se zvláště Anglie, jsem pak zmírnil. –

kročení sovětských hranic německým vojskem, byli jsme všichni v Londýně až do večera v krajním napětí a očekávání, jak budou reagovat Velká Británie a Spojené státy. Projev Churchillův, proslovený do rozhlasu večer téhož dne, zaplašil všechnu naši obavu a nejistotu, i když jsem i potom musil přesvědčovat jiné politické a vojenské britské kruhy čas od času o nutnosti jít v zájmu nás všech se Sovětským svazem bezpodmínečně až do konce. Projev ten přesto zůstane jedním z nejdůležitějších dokumentů druhé světové války.

Churchill tehdy řekl mezi jiným toto:

„Dnes o čtvrté hodině ranní napadl Hitler Sovětský svaz a vtrhl na jeho území. Všechny jeho obvyklé formalnosti a perfidie byly zachovány se skrupulosní technikou: nejprve slavnostně podepsal smlouvu o neútočení, která byla až dodnes v platnosti mezi oběma státy. Pak náhle, bez vyhlášení války, a dokonce i bez ultimata, začaly pršet německé bomby na sovětská města, německá vojska porušila sovětské hranice a o hodinu později německý velvyslanec – který večer před tím zahrnoval Rusy ujištěním o přátelství a téměř spojenectví – navštívil sovětského ministra zahraničí, aby mu oznámil, že Německo je ve válce se Sovětským svazem.

Tak se znovu opakovalo v daleko větším měřítku stejné porušení psané smlouvy a mezinárodní důvěry, jak jsme je zažili již v Norsku, v Dánsku, v Holandsku a v Belgii... a jak je Hitlerův spoluvinník a šakal Mussolini věrně napodobil v případě řeckém.

Hitler je obluda špatnosti, neukojená ve svém chtíčí krve a lupu. Nespokojen tím, že má už skoro celou Evropu pod svou botou nebo že ji terorem donutil

k takové či onaké formě odporného poddanství, přistupuje nyní se svou řezničinou k širokým masám Sovětského svazu a Asie.

Mám vám nyní učinit prohlášení o našem postupu; lze však vůbec pochybovat, jaká bude naše politika? Známe jediný cíl a ten je neochvějný: jsme rozhodnuti zničit Hitlera a každou stopu po nacistickém režimu. Od toho se nedáme ničím – pravím, ničím – odvrátit. *Nebudeme nikdy vyjednávat ani se dohovořovat s Hitlerem nebo s kterýmkoli z jeho pochopů.*

Každému muži nebo státu, který bojuje proti nacismu, dostane se naší pomoci. Každý muž nebo stát, který jde s Hitlerem, je naším nepřítelem. To je naše politika a takové je naše prohlášení. Z toho vyplývá, že pomůžeme Sovětskému svazu a jeho lidu do krajnosti. Vyzveme všechny své přátele a spojence ve všech dílech světa, aby šli touže cestou a vytrvali na ní tak jako my, věrně a neochvějně až do konce.

Nabídli jsme vládě Sovětského svazu veškerou technickou i hospodářskou pomoc, kterou vládneme a která by jim mohla být užitečná. Hitler chce zničit sovětskou moc, protože doufá, že podaří-li se mu to, bude moci převést hlavní sílu své armády a letectva z východu na západ a vrhnout ji proti tomuto ostrovu; neboť ví, že buď si podmaní tento ostrov, nebo ho postihne těžký trest za jeho zločiny.

Hitlerův vpád do Sovětského svazu je pouhou předehrou zamýšleného vpádu na britské ostrovy. Hitler nepochybně doufá, že toho může dosáhnout před zimou a že pak bude moci podmanit si Velkou Británii ještě dříve, než loďstvo a letectvo Spojených států bude moci

zakročit. Nebezpečí, v němž se octl Sovětský svaz, hrozí tudíž stejně nám a Spojeným státům, právě tak jako sovětský boj na obranu svého domova jest bojem všech svobodných mužů a svobodných národů v každém koutě zeměkoule.

Vezměme si k srdci poučení, které nám dává už tolik zkušeností! Zdvojme své úsilí a udržme se spojenými silami, pokud v nás zbývá jediná jiskra života!“

Připojili jsme se hned za Československo k Churchillovu projevu.* Nazítří vyjádřili za Spojené státy president Roosevelt, Cordell Hull a Sumner Welles svůj souhlas s Churchillovou politikou plné pomoci Sovětskému svazu v odporu proti nacistickému Ně-

* 23. června 1941 poslal jsem Churchillovi telegram tohoto znění:

Winston Churchill,

10, Downing Street.

Váš věrejší projev bude vždy připomínán jako čin velikého státnictví. Československá vláda v Londýně a československý lid doma ve vlasti bude následovati Vaše vedení a Vaši výzvu s plnou loyaltitou a pevností až do dosažení konečného vítězství.

Váš oddaný

Edvard Beneš.

Churchillova odpověď došla hned v následujících dnech a zněla:

Děkuji Vám za Váš telegram o mé rozhlasové řeči. Vím dobře, že můžeme počítati s československou vládou a československým národem, který je rozhodnut nám pomáhat k uskutečnění našeho společného cíle všemi prostředky, které má k dispozici.

Upřímně Váš

Winston Churchill.

mecku. 13. července 1941 došlo k podpisu britsko-sovětské smlouvy, kterou se oba státy zavázaly k všeobecné a vzájemné pomoci proti Hitlerovu Německu a k neuzavření ani separátního příměří, ani separátního míru s Německem. Brzo poté učinili postupně svá obdobná prohlášení ostatní spojenci, Polsko, Holandsko, Jugoslavie a Řecko, kteří plně přijali základní linii britsko-sovětské politiky a vojenské spolupráce proti mocnostem Osy.

Hned 24. června obrátil jsem se – jak jsem už dříve uvedl – rozhlasovým projevem z Londýna k národu doma. Pověděl jsem v něm, jak a proč k útoku Německa na Sovětský svaz došlo, jaký je to sebevražedný čin od Německa, jak přes počáteční úspěchy dožije se Hitler v Sovětském svazu hrozných katastrof, jak jsme tento vývoj očekávali, a že tudíž naše politika za Mnichova a po něm byla správná. Náš dřívější vztah k Sovětskému svazu z r. 1938 se těmito událostmi plně obnovuje. Naše vítězství a odčinění Mnichova je nyní nutno pokládat za zajištěné a celý národ musí se zdvojenými silami v svém boji proti Německu vytrvat.*—

Vstoupil jsem hned znovu do styku se sovětským velvyslancem I. Majským, který mne 5. července 1941 vyrozuměl, že má pro mne oficiální sdělení z Moskvy. Téhož dne byla zaslána Majským stejná sdělení vládě polské a jugoslávské. Navštívil jsem ho 8. července. Majskij v rozmluvě o našich vzájemných vztazích mi vyjádřil mezi jiným stanovisko sovětské vlády takto: Sovětský svaz je pro nezávislost Československa a nemá

* Text tohoto projevu viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“ (str. 120-126).

v úmyslu zasahovati jakkoli do vnitřních věcí Československé republiky, o kterých náleží rozhodovati jediné československému lidu. Vláda sovětská je ochotna obnoviti okamžitě diplomatické styky s československou vládou v Londýně; na můj dotaz, zdali by vláda sovětská přijala našeho dřívějšího vyslance, odpověděl, že, přeje-li si vláda československá, souhlasí Sovětský svaz s návratem vyslance Fierlingra do Moskvy. Zároveň mi sovětský velvyslanec sdělil, že jeho vláda by souhlasila s vytvořením československých vojenských jednotek na sovětské frontě, bylo-li by to přáním československé vlády.

Požádal jsem velvyslance, aby dohoda, ke které jsme v tomto svém rozhovoru dospěli, byla mi dána v písemném dokumentu. Odpověděl, že se musí nejdříve dotázati Moskvy. Na základě instrukcí z Moskvy zaslal mi pak 16. července 1941 dopis,* ke kterému připojil návrh sovětsko-československé dohody tohoto znění:

„Vláda Svazu sovětských socialistických republik a

* Text dopisu velvyslance Majského zněl:

Milý pane presidente, Londýn, 16. července 1941.

na příkaz své vlády předkládám Vám připojený návrh dohody, která má upravit styky mezi oběma našimi zeměmi až do konce války. Návrh smlouvy je v ruštině. Nemyslím, že je nutno jej překládat do angličtiny, když rozumíte rusky a protože autentické znění smlouvy je zamýšleno v ruském a československém jazyku.

Nemáte-li proti návrhu žádných námitek, jsem zmocněn svou vládou okamžitě jej podepsat; a můžeme bez prodlení zařadit, aby se přistoupilo k podpisu. Jestliže byste si však přál navrhnout nějaké změny, budu musit o nich dát napřed zprávu do Moskvy.

Byl bych Vám velmi zavázán, jestliže byste mi mohl dát svou odpověď co nejdříve.

Upřímně Vám oddaný I. Majskij v. r.

vláda Československé republiky se dohodly, že podepíše tuto úmluvu:

1. Obě vlády souhlasí, že si hned vzájemně vymění vyslance.

2. Obě vlády se zavazují, že si vzájemně budou poskytovat pomoc a jakoukoliv podporu v dnešní válce proti hitlerovskému Německu.

3. Vláda Svazu socialistických sovětských republik projevuje svůj souhlas s tím, aby byly vytvořeny na území Svazu sovětských socialistických republik z československých státních občanů vojenské jednotky pod velením, které jmenuje československá vláda v souhlase s vládou sovětskou. Pokud běží o vojenské použití, podléhají československé vojenské jednotky na území Svazu sovětských socialistických republik vrchnímu velení Svazu sovětských socialistických republik.

4. Tato úmluva vstoupí v platnost ihned po podepsání a nepodléhá ratifikaci.

Téhož dne po dohodě s min. Janem Masarykem poslal jsem Majskému tuto odpověď:

16. července 1941.

Milý pane velvyslanče,

mé vřelé díky za Váš dopis z 16. července 1941 a za návrh smlouvy mezi Sovětským svazem a Československou republikou. Návrh smlouvy obsahuje v zásadě vše, o čem jsme hovořili před týdnem.

Zítرا dohodnu vše, čeho třeba, s ministrem zahraničních věcí J. Masarykem a myslím, že nebude námitek proti zařazení věci tak, aby se bez prodlení přistoupilo k podpisu smlouvy. Pan J. Masaryk podepíše smlouvu jménem československé vlády.

Jsem, pane velvyslanče,

Váš upřímně oddaný Dr. E. Beneš v. r.

5. Tato úmluva je vyhotovena ve dvou exemplářích, oba v jazyku ruském a československém. Obě znění mají stejnou platnost.“

Příštího dne československý ministr zahraničí informoval britskou, jakož i polskou a jugoslávskou vládu, s nimiž velvyslanec Majskij již také projednával obdobné návrhy své vlády, co se stalo. Přistoupili jsme okamžitě ke konkrétnímu jednání a 18. července 1941 – téhož dne, kdy došlo ke *konečné* úpravě našich vztahů i k britské vládě – jsme svou novou spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem podepsali. Byla podepsána na sovětském velvyslanectví v Londýně Ivanem Majským jménem Sovětského svazu a Janem Masarykem jménem Československé republiky.

Jak jsem oznámil domů ve své řeči v londýnském rozhlase 24. června, vrátili jsme se ve vztazích mezi oběma našimi státy k předmnichovské situaci a k starému přátelství. Sovětský svaz, který se stavěl tak rozhodně od počátku proti Mnichovu a který se stejnou rozhodností byl proti 15. březnu 1939, *zasadil v tomto rozhodném okamžiku smrtící ránu Mnichovu a všem jeho důsledkům*, neboť hned plně a rozhodně bez jakýchkoli omezení a podmínek *uznal opět republiku v jejím předmnichovském statutu*.

V. VÁLKA A SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

1. Spojené státy v druhé válce světové

Právě v době, kdy v Německu se dostal k moci Hitler, stal se presidentem Spojených států Franklin Delano Roosevelt (úřadu se ujal 4. března 1933); skoro by se mohlo říci, že to byla událost z vůle Prozřetelnosti.

President Roosevelt byl upřímný demokrat a prozíravý praktický politik. Znal jsem ho dost dobře už z dob Wilsonových, z první války světové. Dovedl se obklopit spolupracovníky, kteří shodně s ním rozpoznali nebezpečí, hrozící celému civilisovanému světu z německé chtivosti po nadvládě a nových územích; nacistické učení o nadřazenosti německé rasy a brutální rozpínavosti japonského imperialismu byly mu přímo fyzicky odporné a živelně se přičily celé jeho bytosti. Proto se stal důsledným odpůrcem všeho fašismu a nacismu již v době, kdy západní demokracie z vnitřní rozvrácenosti nebo nepochopení ustupovaly násilí, provádějící t. zv. „appeasement“. Dobře také chápal hloubku duševního úpadku, který se jevil v posledních letech v evropské předválečné politice.

Jeho stanovisko charakterisovala řeč, kterou proslovil 5. října 1937 v Chicagu, a v níž pravil: „Dnešní vláda teroru a mezinárodní nezákonnosti se začala před několika lety, začala se neoprávněným vměšováním některých států do vnitřních věcí národů jiných, vpádem na cizí území a porušováním smluv. Tato situace se dnes zhoršila tou měrou, že vážně ohrožuje samy základy civilisace. Bez vyhlášení války a bez jakéhokoliv ospravedlnění jsou civilní osoby, ba i ženy a děti, dnes vražděny pumami.

Jsou národy, které požadují pro sebe svobodu, svobodu však odpírají národům jiným. Jsou národy nevinné a tyto národy jsou ukrutně obětovány lakotné touze národů jiných po moci a po nadvládě, která odporuje spravedlnosti a duchu laskavosti. Chceme mít svět, v němž bude možno volně dýchat a žít beze strachu a obav. Národy, které milují mír, musí soustředit své úsilí k posílení zájmů a zásad, které jedinečně tvoří podklad, na němž může být zaručen mír. Ti, kdož nedbají zájmů lidskosti, vyvolávají dnes mezinárodní anarchii a nejistotu, kterým nikdo nemůže uniknout pouhou izolací nebo neutralitou. Je naprosto nutná dohoda mírumilovných národů, aby byla obnovena důvěra v pravém slova smyslu, aby byla obnovena závazná cena podpisu a smluv. Je třeba, aby bylo uznáno, že mravnost státu má význam právě tak veliký jako mravnost jednotlivců. Pro americký národ je otázkou životního významu a důležitosti, aby posvátnost smluv byla obnovena a s ní i mezinárodní mravnost. Dnes nejde již pouze o porušování některých předpisů některých smluv, *dnes jde o válku a mír*, o mezinárodní zákony, a zvláště o zásady lidskosti...

„Mravní svědomí světa musí uznat, jak veliká důležitost a význam spočívají v potlačení všech nespravedlivostí. Musí především vysoko vytyčit jednu kardinální nezbytnost: úctu k posvátnosti smluv, úctu k svobodě a právům jiných. Také musí učinit konec každému mezinárodnímu útoku. Musí být obnoveny zásady míru, aby mohla žít civilisace a důvěra mezi národy. Touha národů po míru musí být vyjadřována takovým způsobem, že národy, které by byly v pokušení znásilňovat úmluvy a sáhnout na práva jiných, budou od toho odvráceny.“

Není divu, že Hitler, vypovídaje v prosinci 1941 Spojeným státům válku, vzpomněl této řeči způsobem jemu vlastním – hrubým a nekulturním.

Vycházejí z těchto mravních zásad a názorů na mravnost politickou, snažil se Roosevelt prostředkovat v československé záříjové krizi 1938, i když to tehdy nemělo výsledků, a ze stejných důvodů vycházelo též jeho stanovisko k znásilnění zbytku Československa v březnu 1939.

Zde chci jen krátce připomenout, jak se snažil v době, kdy vypukla válka v Evropě, pomáhati spojencům až do okamžiku, kdy Japonsko přepadlo Spojené státy a Amerika pak vstoupila do druhého světového konfliktu. V důsledku toho pak také Německo a Itálie vypověděly Spojeným státům válku.

Neutralitní zákonodárství Spojených států zakazovalo poskytovat válčícím stranám válečný materiál. V dubnu 1937 došlo ke změně, podle níž měl prezident Spojených států právo povolit vývoz válečného materiálu, jestliže kupující tento materiál napřed zaplatí a odveze si jej vlastními loďmi. Toto ustanovení, známé pod názvem „cash and carry“, platilo pouze 2 roky a jeho platnost se skončila těsně před válkou 1. května 1939. Proto také, když 5. září 1939 vláda Spojených států proklamovala neutralitu v nastalé evropské válce, podepsal Roosevelt neutralitní zákon bez doložky „cash and carry“. Presidentu Rooseveltovi bylo však jasno, že nepřipravené demokracie budou proti dokonale vyzbrojenému útočníkovi naléhavě potřebovat pomoci. Již v poselství ke kongresu 4. ledna 1939 vyslovil obavu, že neutralitní zákonodárství Spojených států v té formě,

v níž existuje, může útočnickovi přinést pomoc a přitom ji odeprít jeho oběti. Odvolává se na tuto svou řeč, požádal 21. září 1939 kongres, aby byl změněn neutralitní zákon, a zvláště aby byl zrušen obecný zákaz vývozu zbraní a aby bylo opět uvedeno v život ustanovení „cash and carry“. Tyto změny byly po delším jednání přijaty a od 4. listopadu 1939, kdy president Roosevelt nově upravený zákon podepsal, dostávaly podle svých finančních možností Velká Británie a Francie ze Spojených států válečný materiál pro své potřeby. Jakkoliv tato pomoc byla značná, zvláště když Spojené státy po jistém váhání dovolily, aby i nejnovější modely zbraní bylo dovoleno prodávat, byla přece jen omezena, a to kupní silou a devisovými zásobami kupujících, po pádu Francie prakticky pouze Velké Británie.

Když Lord Lothian, britský velvyslanec ve Washingtonu, 28. listopadu 1940 oznámil zástupcům tisku, že britské zásoby devis k nákupu válečného materiálu ve Spojených státech jsou téměř vyčerpány, a vznesl prosbu o další pomoc, rozvinul president Roosevelt nedlouho poté (18. prosince 1940) svůj plán na „půjčku a pronájem“ válečného materiálu (lend and lease). Odůvodňoval to větší pomocí, které se tím dostane Velké Británii bez okamžitého finančního zatížení a zároveň se vyzbrojí Spojené státy samy.

Podle tohoto plánu, jehož zákonnou normu předložil zároveň v senátě a v domě representantů 11. ledna 1941 po svém třetím nástupu v úřadě presidentském, měl být president Spojených států zmocněn dát připravovat válečný materiál a prodávat jej vládám, jež označí, nebo jim jej půjčit nebo vyměnit nebo jiným způsobem

dát k použití. Mimo to měl mít president pravomoc sdělovat zahraničním vládám jisté vojenské informace a dát svolení, aby cizí válečný materiál byl ve Spojených státech opravován. Prakticky šlo o opravu britských poškozených lodí v přístavech a docích Spojených států. Právem byl tento zákon, přijatý po malých úpravách 11. března 1941, označován jako zákon o pomoci Velké Británii a právem mohl president Roosevelt po jeho přijetí prohlásit, že „největší průmyslový národ světa se stal arsenálem demokracií“.

Působnost zákona, který původně měl platit pouze do 30. června 1943, trvala až do ukončení války a byla postupně rozšířena na všechny státy, bránící se útoku. Vztahovala se tudíž na všechny spojence a také Sovětský svaz vděčí tomuto zákonu za velkou pomoc.

Spojené státy pomáhaly spojencům ještě v jiném směru. Nešlo jen o dodávky, šlo také o to, aby tyto dodávky došly bezpečně na místo svého určení. Německo tomu bránilo ponorkovou válkou, již Velká Británie čelila konvojováním lodí a ostrahou konvojů válečnými loďmi. Britské loďstvo bylo od doby zhroucení Francie přetíženo a mělo nedostatek doprovodných válečných lodí. Proto Roosevelt postoupil 50 torpedoborců Velké Británii (3. září 1940) za pronájem některých britských ostrovů Spojeným státům na dobu 99 let k zřízení námořních a leteckých opěrných bodů. Forma pronájmu a zřízení opěrných bodů, jež se ukázala v době, kdy Spojené státy vstoupily do války, velmi vhodná, byla za daných zákonitých možností jediná, již bylo lze použít k rychlé a účinné pomoci.

Ani to však nestačilo. 8. července 1941 oznámil

Roosevelt, že americké námořní svazy se vylodily na ostrově Islandu a převzaly jeho ochranu. 20. července 1941 prohlásil, že je nutno zajistit zásobování amerických sil v Gronsku a na Islandě, a proto nařídil, aby lodi Spojených států, zajišťující přísun na tyto ostrovy, byly chráněny na cestě válečnými lodmi, a to nejen proti nastalému útoku, nýbrž i proti útoku pouze hrozícímu.

To znamenalo prakticky, že Spojené státy převzaly ochranu konvojů téměř až k břehům Anglie a zabezpečily tak důležitou část britských dopravních cest. Konečný krok, znamenající tehdy největší možné ulehčení pro Velkou Británii, učinily Spojené státy 14. listopadu 1941. Tehdy dům representantů přijal opětou změnu neutralitního zákona, podle níž bylo dovoleno, aby obchodní lodi Spojených států směly dopravovat válečný materiál do anglických přístavů. Spojené státy dodávaly Velké Británii tou dobou 50 % vyrobeného válečného materiálu a dopravovaly jej až do Anglie.

Po přepadení Sovětského svazu je nejzávažnějším činem Rooseveltovým jeho společné prohlášení s Churchilllem, t. zv. Atlantické charty 14. srpna 1941, jejíž jednotlivá ustanovení byla v diametrálním rozporu se zásadami politiky, pěstované mocnostmi Osy.

O všechny zákony, které se týkaly pomoci Velké Británii a později spojenců, musel Roosevelt a jeho spolupracovníci usilovat někdy za obtížných podmínek. Rok 1940 byl rokem neúspěchů spojenců a Velká Británie stála od jeho druhé polovice úplně osamocena v boji proti Německu a Itálii. Ve Spojených státech konaly se též rok presidentské volby, za jejichž přípravy musel prezident Roosevelt dbáti speciálně amerických

poměrů a otázek a musel brát zřetel na veřejnost, na kterou měli vliv izolacionisté a propaganda, nalézající živnou půdu u některých částí amerického veřejného mínění, s nímž Německo počítalo. Boj proti propagandě izolacionistů, boj proti setrvání v neplodné absolutní neutralitě, na níž měl Hitler zájem, musel Roosevelt vést stejně vytrvale jako boj pro vyzbrojení Spojených států. Věděl, že musí Spojené státy připravit na okamžik, kdy budou donuceny účastnit se aktivně války. Toto nebezpečí nastalo ihned po sjednání Paktu tří 27. září 1940 v Berlíně, v němž Německo, Itálie a Japonsko se sjednotily v hrozbě, že, vmísí-li se Spojené státy do expansivního programu těchto tří mocností, půjdou společně proti Spojeným státům. Jeho předvídaté úsilí mělo i na tomto poli výsledky. 16. září 1941 mohl podepsat zákon o všeobecné branné povinnosti, podle nějž téměř 17 milionů mužů ve věku od 21 do 35 let bylo možno povolát k obraně Spojených států.

Neúnavnému úsilí Rooseveltovu a jeho praktické politice děkují Spojené státy a s nimi celý civilisovaný svět, že přes odpor izolacionistů a zastánců absolutní neutrality v době, kdy Japonsko po způsobu fašistických států přepadlo Spojené státy (7. prosince 1941 útokem na Pearl Harbour) a když v důsledku toho také Německo a Itálie jim přímo vypověděly válku (11. prosince 1941), byly Spojené státy morálně i materiálně připraveny tuto válku přijmout a dovést ji spolu se spojenci k vítěznému konci.

2. Vztah Spojených států amerických k Mnichovu

Stanovisko Spojených států amerických k Československu bylo za druhé války světové charakterisováno politikou, vedenou názorem o právní kontinuitě jistého druhu. Během krise a po krizi v září 1938 americká veřejnost byla neobyčejně rozrušena vším tím, co se stalo, postupem evropských velmocí k Československu, a zejména způsobem, jakým celá tato evropská krise byla rozřešena mnichovskou dohodou. Americký tisk uveřejňoval velmi podrobné zprávy o tehdejších událostech, rozhlas jim věnoval zcela výjimečnou pozornost a opravdové sympatie veřejného mínění Ameriky byly bezesporu *vždy* na naší straně.

Když jsem v únoru 1939 přijel do Spojených států, shledal jsem, že americká veřejnost byla informována v řadě důležitých věcí o událostech, týkajících se mnichovské dohody, důkladněji a věcněji nežli samo veřejné mínění Francie nebo Velké Britannie, kde informace, podávané veřejnosti, byly velmi záměrné a tendenčně zabarveny politikou „appeasementu“.*

Zdá se však – a z oficiálních dokumentů to jasně

---

* Americký rozhlas věnoval mi za svého pobytu ve Spojených státech v roce 1939 všechny řeči, projevy, zprávy a komentáře, které byly během mnichovské krise v americkém rozhlase proneseny. Byla to řada velikých a důkladných svazků, které samy byly svědkem, jak politicky vážně se Spojené státy na mnichovskou krizi dívaly.

nyní vyplývá – že úřední kruhy washingtonské byly ve svých názorech na zářijovou krizi velmi vážně rozděleny, a tudíž do jisté míry nejisty. Nemůže být pochyby, že *některé* tyto kruhy washingtonské byly rozhodně *proti* politice „appeasementu“, sledované většinou Evropy vůči německému a italskému diktátorovi, a zejména *proti způsobu, jak byla prováděna*, a pak ovšem *proti* jejím výsledkům a důsledkům. Byl to především president F. D. Roosevelt sám.

Jest však rovněž pravda, že jiné, a to i oficiální kruhy, *byly podstatně ve vleku mnichovské politiky a měly jistý podíl na odpovědnosti za ni*. Londýnský velvyslanec Spojených států *Joseph Kennedy* výslovně a důsledně stál za Chamberlainovou politikou „appeasementu“. Podporoval ji všude a ztotožňoval se s ní bez výhrad jednak za svého pobytu v Anglii v letech 1938 a 1939, jednak po svém návratu do USA a za presidentské volební kampaně pro třetí volbu Rooseveltovu. Chamberlain se ve svém postupu o jeho stanovisko nejednou opíral.

Americký velvyslanec v Berlíně *Hugh Wilson* pevně věřil ještě v srpnu 1938, že mírumilovná orientace německé politiky není nemožná. Když se v Praze vyvíjely události takřka k vyvrcholení krise, přijel v srpnu 1938 z Berlína do Prahy, aby se na místě také u nás o situaci informoval. Mluvil s americkým a britským vyslancem v Praze, měl v Praze dlouhý rozhovor s Lordem Runcimanem a nakonec 6. srpna 1938 navštívil i mne. Překvapil mne tehdy svou naivní vírou v mírové úmysly berlínské vlády. Výslovně mi říkal, že Göring nechce válku a pracuje jistotně pro mír a pro dohodu s námi a s ostatními.

Hugh Wilson byl v tom upřímný; měl k nám sympatie ještě z první války světové a nechtěl nám ublížit, ale o Německu a jeho úmyslech, plánech a intencích byl informován zcela nesprávně. V tomto smyslu informoval patrně také Washington. A jak on sám v roce 1939, když byl z Berlína odvolán, v Chicagu na schůzi bankéřů a národohospodářů zdůrazňoval, prvním a hlavním zájmem Spojených států tehdy bylo, aby nedošlo v Evropě k nové válce, v níž by znovu Amerika musila zakročit. Podle toho se díval na politiku „appeasementu“.

Vyslanec Spojených států v Paříži *William Bullitt* se sice na počátku tak veřejně jako J. Kennedy pro „appeasement“ nevyslovoval, ale pracoval proň usilovně. Jeho stanovisko za krise v září 1938 bylo k nám celkem negativní. Neskryval to. Rozhodně Daladier za mnoha příležitostí naznačoval, že ve své politice „appeasementu“ je kryt stanoviskem amerického velvyslance a tím i Spojených států. Bullitt sám usiloval ve všech směrech o zabránění nové veliké válce; přitom dával mírně najevo – omlouvaje tím svůj postup – že Praha nepostupuje k německé minoritě dost blahovlně, že prezident Beneš je neústupný protiněmecký šovinista a že uvádí svou politikou evropský mír do nebezpečí.

Jeho politika v této době i později byla diktována hlavně jeho odporem – osobním odporem – k Sovětskému svazu, který si přinesl ze svého vyslancování v Moskvě. Jeho postup byl zásadně protisovětský a projevil se znovu a rozhodným způsobem později, když společně s Daladierem a Bonnetem plánovali a dosáhli vyloučení Sovětského svazu ze Společnosti národů pro jeho válku proti Finsku. Tehdy prý poslal svůj známý

telegram do Washingtonu, že se mu dostalo konečně plného zadostučinění (rozuměj: za to, co zažil v Moskvě jako velvyslanec). Až do pádu Francie prováděl v tomto smyslu svou politiku v Paříži, a později – zdá se – i v Americe; také proti De Gaullovi podporoval do jisté míry podle všeho i režim Pétainův ve Vichy.

Vcelku bylo přirozené, že Spojené státy nazíraly na možnost evropského vojenského konfliktu s pochopitelnou úzkostí a pracovaly záměrně a soustavně, aby k němu v září 1938 a ani později nedošlo. Více než jasným dokladem toho je oficiální publikace State Departmentu „Peace and War“,* uveřejněná v lednu 1943 a obsahující úřední výklad o zahraniční politice Spojených států v letech 1931–41.

Dokazuje se tu, jak Spojené státy usilovaly po celou tuto dobu o zachování míru, jak 26. září 1938 prezident Roosevelt se obrátil se svým poselstvím na Německo, Československo, Francii a Anglii, žádaje, aby nepřestalo jednat o dohodu mezi Berlínem a Prahou; dále že 27. září 1938 poslal Cordell Hull diplomatickým zástupcům Spojených států v cizině instrukce, aby působili na vlády, u nichž byli akreditováni, aby se na Berlín a Prahu obrátily s podobnými výzvami.** A dodává se, že

* Peace and War, United States Foreign Policy 1931–41 (Mír a válka, zahraniční politika Spojených států 1931–41). Vydáno americkým State Departmentem v lednu 1943.

** Už tehdy, v září 1938, jsem pochopil, že telegramy všech ostatních států jihoamerických, vyzývajících mne rozhodně, abychom nešli v září 1938 za nic na světě do války s Německem a zachránili tak mír, vycházely z iniciativy Spojených států amerických. V září 1938 tato výzva – proti úmyslům Spojených států i prezidenta Roosevelta – posloužila Hitlerovi a jeho plánům.

v týž den, 27. září 1938, se Roosevelt obrátil přímo na Mussoliniho se žádostí, aby pomohl působit na Berlín tak, aby spor mezi Prahou a Berlínem se vyřešil smírným jednáním a ne válkou. Ale v tomtéž dokumentu se hned dodává – a to velmi zdůrazňuji – že po podepsání rozhodnutí mnichovského státní sekretář Cordell Hull učinil veřejný projev, v němž zcela jasně vyznačil, že *dohoda mnichovská ani nezajišťuje mír, ani nespočívá na zdravých principech politických a mravních.*

Všecka tato fakta nejlépe naznačují, jaké byly všeobecné směrnice zahraniční politiky Spojených států v době krise, která vedla k Mnichovu.

Když jsem v únoru 1939 přijel do Spojených států, hned jsem viděl, že izolacionisté a „appeaseři“ jsou i v Severní Americe dosti mocní. Ale celá americká veřejnost stejně jako oficiální kruhy ve Washingtonu si byly vědomy, že se stala Československu velká křivda; říkaly to otevřeně. Ve všech částech Spojených států, které jsme navštívili Jan Masaryk nebo já za své přednáškové cesty v roce 1939, jsme zjistili, že veřejné mínění, tisk, většina vědeckého světa, důležití političtí činitelé a odpovědné kruhy vůbec jsou v té věci zajedno. Dodalo nám to tehdy velkou morální podporu, udržovalo to v nás naději a povzbuzení pro naši budoucí činnost.

Zmínil jsem se již dříve o způsobu, kterým prezident Roosevelt a washingtonská vláda reagovali na okupaci Prahy 15. března 1939 a na pokusy o rozbití Českoslo-

Tehdy německá propaganda použila telegramu Rooseveltova a výzev jihoamerických států proti nám a líčila jejich smysl jako by byly namířeny proti naší politice a pro Mnichov. Byla nám tím zasazena – proti vůli jejich autorů – poslední rána před Mnichovem.

venska, a o tom, jak bylo zachráněno vyslancem Hurbanem naše vyslanectví, které pak vláda americká i nadále uznávala; dávala tím jasně najevo, že kapitulu o Československu s hlediska mezinárodního práva a politicky nepokládá za uzavřenu. Zmínil jsem se též o své návštěvě u presidenta Roosevelta v Hyde Parku 28. května 1939 a o svém rozhovoru se státním tajemníkem Cordellem Hullem a Sumner Wellesem 29. a 30. června 1939. To vše pro nás znamenalo, že v daném okamžiku budeme moci zahájit svou akci ve Spojených státech – respektující stávající zákony a tehdejší neutrální politiku Spojených států – a zapnout ji do naší osvobozovací kampaně, jakmile válka v Evropě vypukne.

Podstatné důležitosti pro budoucnost byla tu pro nás tři fakta:

a) Spojené státy neuznávaly – na základě principů své politiky, už za presidenta Coolidge veřejně prohlášených – násilné obsazení žádného státu.

b) Nebyly a necítily se vázány jednostranným rozhodnutím čtyř evropských velmocí v Mnichově, jehož se samy oficiálně neúčastnily.

c) Neměly v úmyslu změnit své stanovisko vůči Československu, jehož vyslanectví a konsuláty nepřestávaly fungovat a kterým se dostávalo i nadále oficiálního uznání od vlády Spojených států.

Vláda Spojených států, zaujavši toto prozíravé právní, mravně jediné správné, a politické stanovisko vůči Československu, *setrvala na něm důsledně až do konečného příznivého právního vyřešení celé naší situace ve Spojených státech v roce 1943.*

3. Spojené státy americké a uznání naší londýnské vlády

Když jsme po vypuknutí války v září 1939 utvořili ve Francii a Velké Británii Československý národní výbor, upustili jsme – na radu vyslance Hurbana – od usilování o jeho uznání Spojenými státy. Jednak postavení našeho vyslanectví bylo tam velmi dobré a vláda Spojených států měla v naší věci své právní hledisko pevné, jednak Spojené státy byly neutrální, a bylo tudíž výhodnější vyčkat dalšího vývoje. Když však 21. července 1940 byla prozatímní československá vláda v Londýně uznána britskou vládou a pak řadou jiných spojeneckých vlád, dotázali jsme se ve Washingtonu důvěrně, je-li americká vláda ochotna přenést právní stanovisko, které do té doby zaujímala vůči československým diplomatickým a konsulárním úřadům, i na znovu utvořenou československou vládu.

Vláda Spojených států nečinila především námitek, aby naše americké úřady okamžitě prohlásily, že se podvolují autoritě naší nové vlády, a aby přijímaly její vedení a pokyny, včlenivše se úplně do rámce naší státní organisace. Naznačila nám dále, že vývoj událostí může vésti k uznání vlády, vzhledem k tomu, že její politika vůči Československu, *jehož právní kontinuita jako státu nepřestala nikdy pro ni existovati*, zůstává nezměněna a že otázka uznání československé vlády ve Washingtoně jest pečlivě zkoumána.* V tom duchu postupoval ve svých

* Státní tajemník Cordell Hull odpověděl v tomto smyslu 14. května 1941 členu kongresu J. Sabathovi a 12. června 1941

opatrných a taktických zákrocích vyslanec Hurban; v tom smyslu pomáhali nám ve Washingtonu od počátku roku 1941 někteří jiní činitelé, na př. naši američtí přátelé z politických a universitních kruhů, naše Národní rada v Chicagu atd.

Po příjezdu amerického velvyslance J. G. Winanta z jara roku 1941 do Anglie, navázal jsem s ním 28. března 1941 styky a pak pravidelnou politickou spoluprací; soustavně jsem ho informoval o našem postupu, o vývoji našich věcí a našeho mezinárodního postavení, jakož i o jednání o našem uznání Velkou Británií. Od prvního počátku zaujal k nám velmi kladné stanovisko a pomáhal pak Československu velmi účinně ve Washingtonu.

senátorovi J. Leeovi na jejich dotazy, týkající se stanoviska Spojených států k československé vládě v Londýně. Jeho dopis senátoru Leeovi zní:

„Drahý senátore Lee,

potvrzuji příjem Vašeho dopisu ze dne 29. května 1941, kterým posíláte sdělení pana Petra Rabštejka o vztahu Spojených států k Československu. Vláda Spojených států *nikdy neodvolala uznání československého státu a bude pokračovati v uznávání národní integrity a mezinárodního statutu Československa*. Pokračuje v uznávání Vladimíra Hurbana jako československého vyslance ve Spojených státech a rovněž konsulárních úředníků pod jeho pravomocí. V této spojitosti chci podotknout, že pan Hurban byl jmenován vyslancem ve Spojených státech v roce 1936 dr. Benešem před jeho vzdáním se presidentství Československa v říjnu 1938.

Jak bezpochyby víte, byl v Paříži ustaven Československý výbor a později přesídlil do Londýna. Jest známo, že tento výbor byl uznán britskou vládou v průběhu války jako prozatímní vláda Československa za presidentství dr. Beneše. Naše vláda věnovala pozornost takto vytvořené situaci a příslušným úvahám v uvedeném smyslu dostává se trvalé pozornosti.

Váš oddaný

Cordell Hull.“

Od června 1941 pak vyslanec Hurban sám už pokládal situaci pro uznání naší vlády ve Washingtonu za zralou. 24. července 1941 byl přijat v té věci v osobní audienci přímo prezidentem Rooseveltem. Vysvětlil prezidentovi znovu celou situaci národa doma, jakož i politické a právní postavení naší londýnské vlády. Zároveň mu odevzdal můj osobní dopis ze 4. června 1941, kterým jsem se obracel na presidenta Spojených států a kde jsem formuloval naši žádost o uznání vlády. Připomněl jsem tu Rooseveltovi svou rozmluvu s ním z května v roce 1939 v Hyde Parku, vyložil jsem stav odboje doma a za hranicemi a stav našich dosavadních uznání jinými státy, zdůraznil jsem, co dosud pro nás v této válce Spojené státy učinily a jaký by to mělo pro náš lid doma význam, kdyby nyní Spojené státy uznáním naší londýnské vlády ukázaly, jaká je definitivní jejich politika vůči naší zemi.*

* Text tohoto dopisu zněl:

„Pane presidente,

Londýn, 4. června 1941.

váhal jsem poněkud, nežli jsem se rozhodl psátí Vám* tento osobní dopis. Od poslední rozmluvy, kterou jsem měl čest s Vámi mít právě přede dvěma lety (28. května 1939) a v níž, probíraje s Vámi eventuelní válečné události, jež mezičím přišly, jsem Vám vyložil, co zamýšlíme učinit pro obnovení Československa, stalo se mnoho věcí.

Tehdejší mé plány jsou nyní realizovány. V dohodě s vlastní vytvořili jsme nové československé vojsko na britské půdě a zorganizovali jsme své letectvo, které už plný rok společně s britskými letci bojuje proti německým útokům na Anglii. Sjednotili jsme svou politickou emigraci a jsme v úzké spolupráci s vlastní, s politickým vedením národa doma, s inteligencí i se všemi vrstvami lidu. Jdeme s nimi jednotně a máme nesporně náš národ za sebou. Utvořili sme vládu a celou svou vládní strukturu na britské půdě.

29. července informoval pak State Department vyslanec Hurbana, že uznání československé vlády v Londýně bylo rozhodnuto, že mi bude v tom smyslu zaslána přímo odpověď presidenta Roosevelta na můj dopis a že americký velvyslanec v Londýně J. G. Winant, bude zároveň pověřen odevzdáním úřední noty ministru Masarykovi.

O několik dní později odevzdal mi velvyslanec Winant tento osobní dopis presidenta Roosevelta:

Bílý dům,
Washington.

30. července 1941.

Milý dr. Beneši,

četl jsem s bedlivou pozorností Váš dopis ze dne 4. června a s potěšením vzpomínám na rozmluvu, kterou jsme měli v Hyde Parku před dvěma lety. Mluvili jsme tehdy, jak si vzpomínáte, o neblahých událostech, které

Vláda britská a všechna britská dominia, zjistiťve si všechny tyto skutečnosti, nás uznaly. Právě nyní bylo s Velkou Británií dojednáno doplnění našeho mezinárodního statutu na plné uznání *de jure*. Stejně jsme uznání velikou řadou států ostatních.

Měl jsem 28. května 1939 čest s Vámi mluvit o veliké pomoci, již během minulé války poskytla vláda Spojených států prezidentu T. G. Masarykovi v jeho tehdejší boj o osvobození našeho národa. Taková pomoc Spojených států mé vlasti v těžké době dnešní, po tom všem, co se od Mnichova národu našemu stalo a po veškerém jeho dnešním utrpení a opravdu heroické resistenci proti německé invasi, by znamenala službu pro nás neocenitelnou a povzbuzenou, které by národu doma dalo morální a politickou sílu nepřekonatelnou.

Poskytl jste mé vlasti, pane presidente, neuznáním okupace a zničení Československa v březnu 1939 pomoc, již národ náš nikdy nebude moci zapomenout a která mu je posilou velikou. Ale

postihly Československo, a o Vašich plánech k dalšímu boji za svobodu Vaší země.

Věc československého národa byla vždy blízká srdci amerického lidu. Nezapomínáme na jeho zápas o nezávislost a vzpomínáme s hrdostí, jak se vláda a lid Spojených států v předešlé generaci z plna srdce zúčastnili úsilí onoho velikého státníka Tomáše Masaryka a jeho spolupracovníků, mezi nimi Vás, na založení demokratické republiky ve střední Evropě, aby byly zajištěny svobody a dána možnost svobodného politického uplatnění československému lidu.

Od toho dne byl zvláště blízký vztah mezi našimi oběma demokraciemi. Máme neomezenou důvěru v životnost Vašeho lidu jako národa a dychtivě hledíme vstříc dni, kdy demokratické instituce znovu pokvetou ve Vaší krásné zemi.

Aby pouto, vízící naše oba národy, nebylo zlo-

fakt, že vláda Spojených států dosud nepokládala za možné uznání naší vlády se sídlem v Londýně, zneužívá se se strany nacistů k ubíjení odporu a boje našeho lidu pro obnovení svobody a demokracie v naší zemi, k jeho zeslabení morálnímu a k zničení veškeré jeho naděje v lepší budoucnost. Kdyby naproti tomu uznání Spojených států se nám dostalo, byl by to pro boj nejen Československa, nýbrž i celé střední Evropy proti nacistické diktatuře čin opravdu dalekosáhlý. Náš stát a národ byl opravdu státem demokratickým; byl jedinou demokracií, která dovedla po celých dvacet let svou šťastnou a úspěšnou demokratickou svobodu obhájit, a bez události mnichovských by byla i dnes naše země jednou z nejlepších demokracií evropských. V dnešní válce je v tomtéž vojenském a politickém boji a postavení jako dnešní Polsko, Norsko nebo Holandsko. Myslím, že pro tyto skutečnosti zasluhuje důvěry Vaší a důvěry Vaší vlády.

Rozhodnou-li se Spojené státy učinit v naší věci totéž, co

meno, nepřestali jsme uznávat diplomatické a konsulární zástupce Československa ve Spojených státech v plném výkonu jejich funkcí. Měli jsme rovněž na paměti odvalu a schopnost ozbrojené moci a politických vůdců Československa, kteří se organisovali v cizině, aby pokračovali v boji za obnovu svobody své země. Proto se zcela opravdovým potěšením, které, jak jsem již, se mnou sdílí všechen americký lid, Vám mohu oznámiti, že americká vláda se rozhodla pověřit mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra u prozatímní československé vlády v Londýně pro těsnější vedení styků v společném zájmu obou zemí, pokud nebudou v Československu obnoveny instituce svobodné vlády. Dáváme současně příkazy americkému velvyslanci v Londýně, aby o tom zpravil prozatímní vládu československou.

Používám této příležitosti, abych Vás ujistil o pevně

učinila Velká Británie, věřím, že by to byl čin, který by jen odpovídal duchu Vaší politiky na podporu a záchranu svobody a důstojnosti moderního člověka, na záchranu demokratických institucí v Evropě a k odstranění z politického světa onoho barbarského režimu, jenž je dnes zosobněn v nacistické diktatuře, ničící malé evropské národy.

Československý ministr ve Washingtoně, p. Vlad. Hurban, obrátil se již na State Department s touto naší žádostí a v jednání svém pokračuje. Já sám jsem měl čest obrátit se ve věci té na Vašeho velvyslance v Londýně p. J. G. Winanta a poskytl mu všechny nutné informace, otázky té se týkající. Zdá se však, že existují ve věci uznání naší vlády Spojenými státy ještě některé obtíže. Odpusťte mi tudíž, prosím, pane presidente, když vzpomínáje znovu na svou návštěvu u Vás v Hyde Parku a na milé Vaše přijetí a sympatii, kterou jste ve věci Československa a jeho lidu tehdy projevil, obracím se na Vás nyní po dvou letech – ježto naše věc udělala tak

naději lidu Spojených států, že věc československé svobody bude úspěšná.

Vám velmi upřímně oddaný

Franklin D. Roosevelt v. r.

A 1. srpna dostal Jan Masaryk od velvyslance Winanta notu, která definovala stanovisko vlády Spojených států takto:

Londýn, 31. července 1941.

Excelence,

státní tajemník mi uložil, abych oznámil Vaši Excelenci, že vláda Spojených států, majíc na paměti tradiční přátelství a obzvláštní zájem, který trvá mezi lidem Spojených států a lidem Československa od založení Československé republiky, sledovala v obdivu úsilí československého lidu, aby zachoval své národní bytí přes to, že byly potlačeny instituce svobodné vlády v jeho zemi.

Americká vláda neuznala, že práva a výsady československého lidu ve věcech mezinárodních byly mu odňaty tím, že byly dočasně udušeny jeho svobody, a nepřestala uznávat diplomatické a konsulární zástupce Čes-

značný pokrok a náš národ doma nesporně ukázal, v kterém táboře nekompromisně stojí – s prosbou o Vaši novou pomoc v této věci.

Budete-li moci jí poskytnout, historie ukáže, že nebyla poskytnuta někomu, kdo by jí nezasloužil. A především: byla by poskytnuta národu, na němž byla spáchána veliká křivda a jehož věc je spravedlivá.

Přeji všemu Vašemu počínání opravdového úspěchu, děkuji Vám za všechnu dosavadní sympatii a přátelství k mé zemi, jakož i za vše, co i nadále Vaše veliká a mocná země pro svobodu porobených národů evropských a pro demokracii a svobodu světa podniká.

Vám upřímně oddaný

dr. Edvard Beneš v. r.“

koslovenska ve Spojených státech v plném výkonu jejich funkcí.

Aby ještě více podepřela národní aspirace československého lidu, vláda Spojených států je nyní hotova vejít ve formální styky s prozatímní* vládou, která se ustavila v Londýně v čele s presidentem dr. Benešem s cílem vést válku a obnovit svobodu československého lidu. Pokračujíc ve svých stycích s československým vyslanectvím ve Washingtonu, americká vláda s radostí pověří u Vaší prozatímní vlády mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra se sídlem v Londýně, aby vedl náš vzájemný styk, dokud vláda československá nebude znovu ustavena v Československu.

Později se obrátím na Vaši Excelenci ve věci diplomatického zástupce, kterého by si má vláda přála Vám poslati.

Přijměte, Excelence, ujištění o mé hluboké úctě.

John G. Winant.

Zároveň nám bylo sděleno, že, pokud jde o otázku definitivních hranic, vláda Spojených států nemá v té věci žádných závazků.

Tyto události přivedly náš boj o navrácení naší vlasti a národu jejich dřívější mezinárodní politické, diplomatické a právní postavení téměř k úspěšnému závěru. Rozhodnutí presidenta Roosevelta bylo konečnou a rozhodnou ranou celé tehdejší německé akci proti znovubudování Československa a proti svobodě jeho lidu.

* Jednání o uznání československé vlády vládou Spojených států byla zahájena před plným a definitivním britským a sovětským uznáním de jure. Americká odpověď byla proto adresována na „prozatímní“ československou vládu.

Bylo také *posledním* krokem, který potřebovala tehdy naše akce pro znovuzřízení mezinárodního právního, politického a diplomatického předmnichovského postavení Československa v celém světě. Dlužno zvláště zdůraznit, že toto uznání bylo uskutečněno *ještě v době, kdy Spojené státy byly státem neutrálním*, a že naše akce pro uznání Spojenými státy byla zahájena ještě před plným a definitivním uznáním Velkou Británií a Sovětským svazem.

O *definitivní* a plné uznání Spojenými státy nebylo vlastně pak již třeba zvláště jednat. To vyřídily události samy. Po uznání britským a sovětským z 18. července 1941 se totiž naše mezinárodně právní a politická situace rychle zlepšovala a doplňovala postupnými uznáními všech svobodných států světa, takže od té doby diplomaticky a mezinárodně právně nebylo možno míti žádných pochybností o politickém výsledku války a spojecké válečné politiky pro nás.

Vláda československá v čele s druhým prezidentem republiky byla tu znovu uznána jako plnoprávná vláda dřívějšího státu postupně těmito státy: Čínou jako čtvrtou hlavní válčící velmocí se státy Osy 27. srpna 1941, Norskem 12. října 1940, Polskem 27. listopadu 1940, Belgií 13. prosince 1940, Egyptem 13. března 1941, Holandskem 15. března 1941, Jugoslavií 19. května 1941, s Irskem navázány styky 28. července 1941, s Lucemburskem 27. února 1942, s Mexikem 26. března 1942, s Iránem 27. května 1942, s Bolivií 5. června 1942, s Uruguayí 29. června 1942, s Kubou 4. července 1942, s Peru 6. července 1942, s Rep. dominikánskou 10. července 1942, s Řeckem 19. srpna 1942, Brazilií 16. září 1942, Equadorem 13. ledna 1943, s Columbií

a Venezuelou 9. ledna 1943, s republikou Chile 31. března 1943.

Jak známo, vstoupily Spojené státy do války až po útoku Japonska na Pearl Harbour 7. prosince 1941, jímž se Japonsko velmi manifestačně připojilo k imperialistické válce Německa a Itálie. Od té chvíle přešel pak Washington od své poloválečné účasti, v níž na válečných operacích proti Německu se neúčastnil a zůstával i při své vydatné pomoci demokratickým mocnostem právně neutrálním, k své plné a všestranné účasti na politické, diplomatické a vojenské akci demokratických mocností proti německému, italskému a japonskému nacismu a fašismu.

S výborem Bojující Francie, vedeným gen. De Gaullem, navázala československá vláda oficiální styky hned po svém prvním britském uznání, pokládajíc od počátku Bojující Francii za opravdového zástupce lidu francouzského, a přenesla pak také na podzim roku 1943 automaticky toto uznání na Výbor pro mezinárodní osvobození v Alžíru. U Společnosti národů a u Mezinárodního úřadu práce zastoupení Československé republiky nepřestalo nikdy existovat. U několika neutrálních států zůstaly naše úřady buď ve stavu uznání „de facto“, anebo aspoň jako tolerované přes nátlak a obtíže, které s tím příslušné státy měly s Němci.

Spojené státy americké za těch okolností bez nových formálních jednání a procedur dávaly nám mezinárodně právně totéž diplomatické postavení jako ostatním vládnám v exilu, jmenovaly u nás stejně svého vyslance a nakonec 26. října 1942 oficiálně sdělily ministru Masarykovi, že *uznání Spojených států dlužno pokládat mezinárodně právně*

za plné a definitivní. Totéž sdělení učinil mi pak dva dni poté, v den našeho národního svátku, vyslanec Biddle, dodávaje současně, že Spojené státy očekávají, že v daném okamžiku učiním ve Washingtonu jako hlava státu tutéž oficiální návštěvu, jakou učinily již hlavy států ostatních exilovaných vlád v Londýně. To se pak stalo v květnu roku 1943.

4. Spojené státy ve válce – Moje oficiální politická cesta do Washingtonu

O vánocích roku 1942 přijel do Londýna náš washingtonský vyslanec Vladimír Hurban, aby se seznámil s našimi poměry v Anglii. Přinesl mi zároveň vzkaz od presidenta Roosevelta, v němž mne tento přední a vynikající spojenecký státník zval k oficiální návštěvě Spojených států a k rozhovorům o našich i spojeneckých válečných problémech. Naše londýnská vláda se ihned usnesla, abych tuto cestu vykonal.

Dal jsem tudíž hned odpověď v tomto smyslu, rozhodnuv, že ji budu politicky vázat na dříve už plánovanou cestu do Sovětského svazu. Celá spojenecká válečná politika byla mi totiž jedním jediným celkem, neboť v této druhé světové válce byly všechny světové problémy více nežli kdy jindy vázány k sobě navzájem, a nebylo vůbec možno řešit jeden jediný nezávisle na druhém. Udělal jsem si tedy hned celkový plán: pojedu z jara

nejdříve do Washingtonu a pak brzo po návratu se vypravím z Londýna do Moskvy.

Bylo ovšem třeba na cestu se politicky připravit, jak rozhovory s Angličany, tak zejména dohovorem s Moskvou. Během měsíce března a dubna 1943 předložil jsem řadu otázek vyslanci Bogomolovovi, v nichž jsem chtěl precisovat přesně náš vztah k Sovětskému svazu, zjistit si stanovisko Moskvy k řadě evropských otázek (zejména pokud se týče Německa) a zjistit si celkové hledisko Sovětského svazu k jednotlivým podstatným otázkám všeobecné spojenecké politiky válečné. V rozhovorech těch byly také už v zásadě dohovoreny všechny body naší budoucí spojenecké smlouvy se Sovětským svazem, již jsme chtěli při své cestě do Moskvy uzavřít.

Skončiv během dubna všechny tyto přípravy a rozhovory, vydal jsem se 6. května na cestu do Spojených států. Za nádherného květnového dne odletěli jsme z Londýna nejprve do skotského leteckého přístavu, odkud se pravidelně konaly lety přes Atlantik. Týž večer jsme odletěli na Island. Byla to naše první zastávka. Tam nás převzali Američané, kteří si zde zařídili asi 10 km jižně od Rejkjavíku s opravdovou americkou velkorysostí velkou leteckou a válečnou základnu pro americkou armádu. Když se setmělo, vzletli jsme znovu a druhého dne brzo ráno přistali jsme po absolvování druhé letecké etapy na jihozápadním pobřeží Gronska. Odtud pak jsme nastoupili k třetí letecké etapě z Gronska přes Kanadu, kde jsme se znovu nakrátko zastavili. Téhož dne odpoledne jsme dorazili na známé letiště Laguardiovo v New Yorku.

Přelet můj a mých průvodců (mezi nimi byl i vyslanec Smutný, můj lékař dr. Klinger a tajemník dr. Tá-

borský) byl chován v tajnosti, neboť jsme měli dojetí do New Yorku oficiálně o několik dní později. V této době, kdy přelet oceánu nebyl ještě ani cestou zcela obvyklou, ani všeobecně užívanou, byla to zkušenost i politicky – vzhledem k pozorováním, která se nám tu naskytovala – velmi zajímavá.

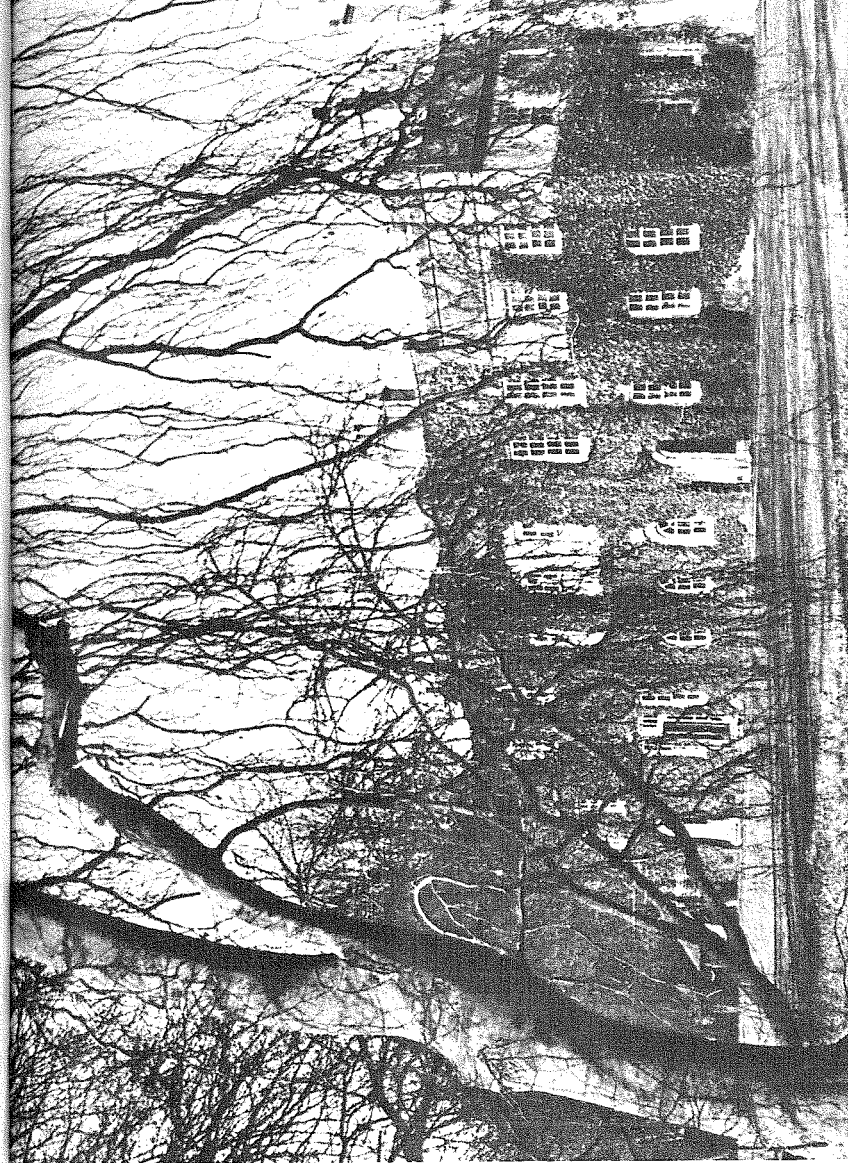
Sešel jsem se hned druhého dne s vyslancem Hurbanem a dr. Papánkem. Probral jsem s nimi situaci ve Spojených státech a všechny otázky, kterých se bude třeba dotknout v rozhovorech s prezidentem Rooseveltem a jeho spolupracovníky. Teprve pak jsme oznámili svůj oficiální příjezd do Washingtonu.

Za svého pobytu ve Washingtonu v květnu a v červnu 1943 jsem měl především řadu osobních politických rozhovorů s prezidentem Rooseveltem, státním sekretářem Cordellem Hullem, vysokými činiteli ministerstva věcí zahraničních Sumner Wellesem a Berlem, viceprezidentem H. Wallacem, ministrem financí Morgenthauem, ministry Stimsonem a Knoxem, s řadou členů senátu a sněmovny reprezentantů a činitelů politických, vojenských, hospodářských a finančních. Měl jsem oficiální projev o Československu, jeho poslání, jeho politice a jeho postavení v Evropě v obou amerických sněmovnách a jménem národa jsem zde učinil nové vyznání víry v sílu a životnost naší příští demokracie.* Mohl jsem vidět

* Text jeho zněl:

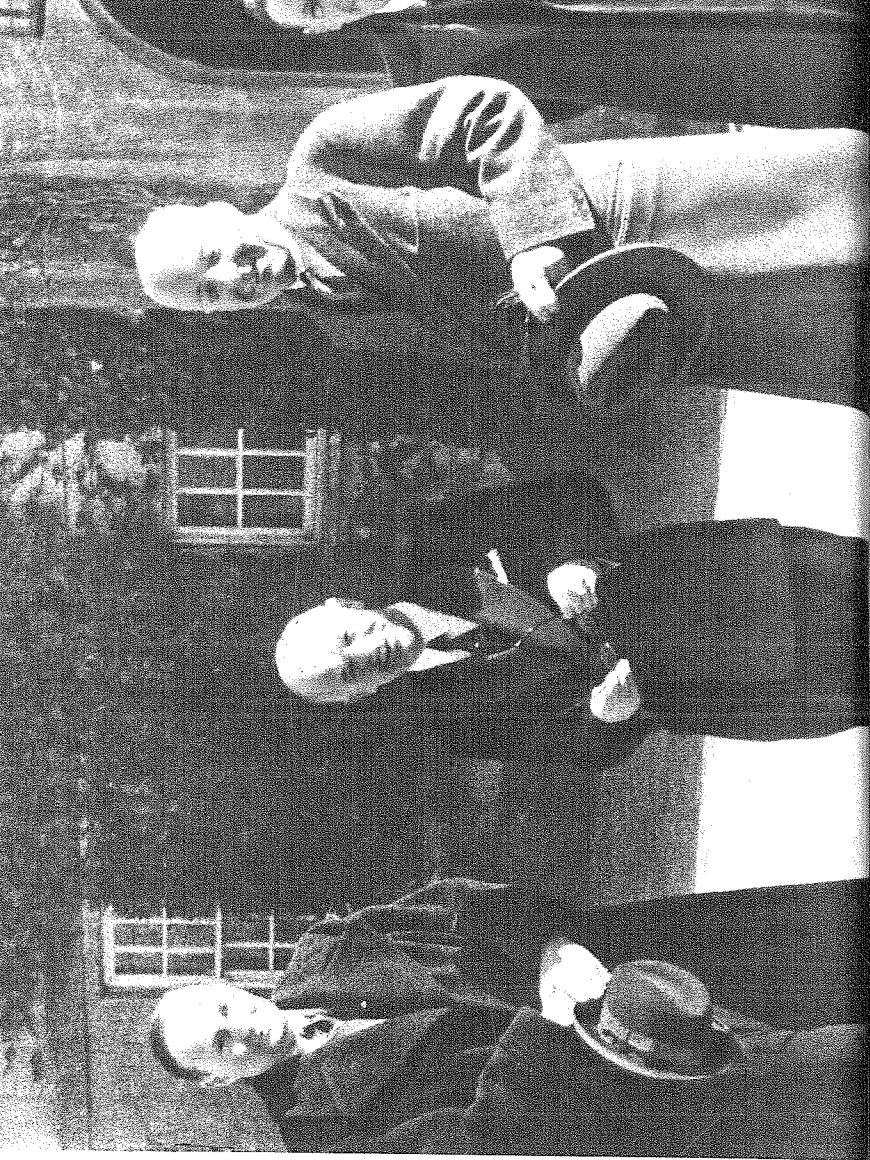
„Pane presidente, páni senátoři. Pane předsedo, páni poslanci.

Před čtvrtstoletím Tomáš G. Masaryk, první prezident Československé republiky a můj velký předchůdce, přišel v posledním roce první světové války do Washingtonu, aby informoval americké vůdce o boji svých československých spoluobčanů za svobodu a sa-

Aston Abbots, venkovský dům (přestavěné staré opatištví), kam se odsířoval prezident republiky po náletech na Londýn na podzim roku 1940.

Ministr Hugh Dalton a britský zástupce u čs. vlády Bruce Lockhart návštěvou u prezidenta republiky v Aston Abbotts 13. 11. 1940.

Prezident republiky a předseda polské vlády generál W. Sikorski u příležitosti návštěvy čs. jednotek ve Velké Británii 26. 1. 1941.

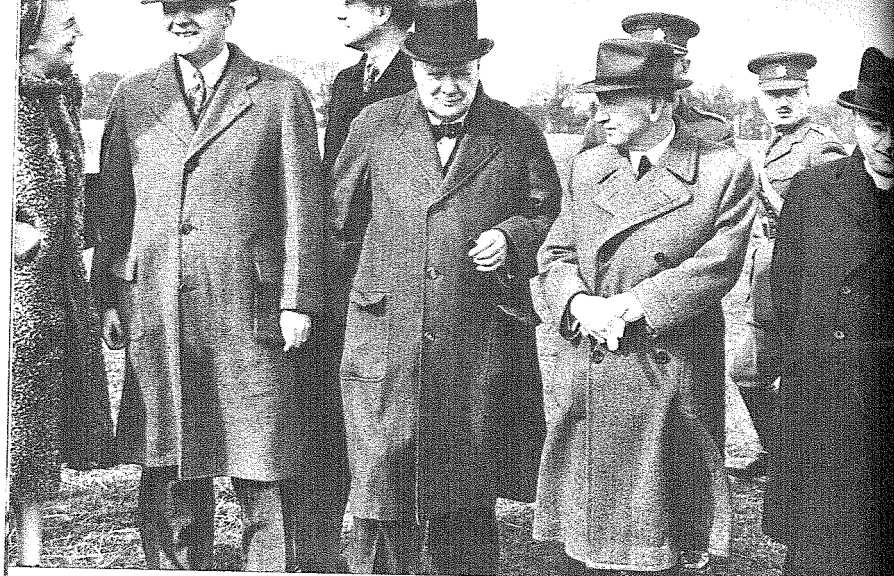

Sídlo čs. Národního výboru v Londýně v č. 114—116 Park Street.

Sídlo čs. Národního výboru v Londýně v č. 114—116 Park Street zničené německou bombou.

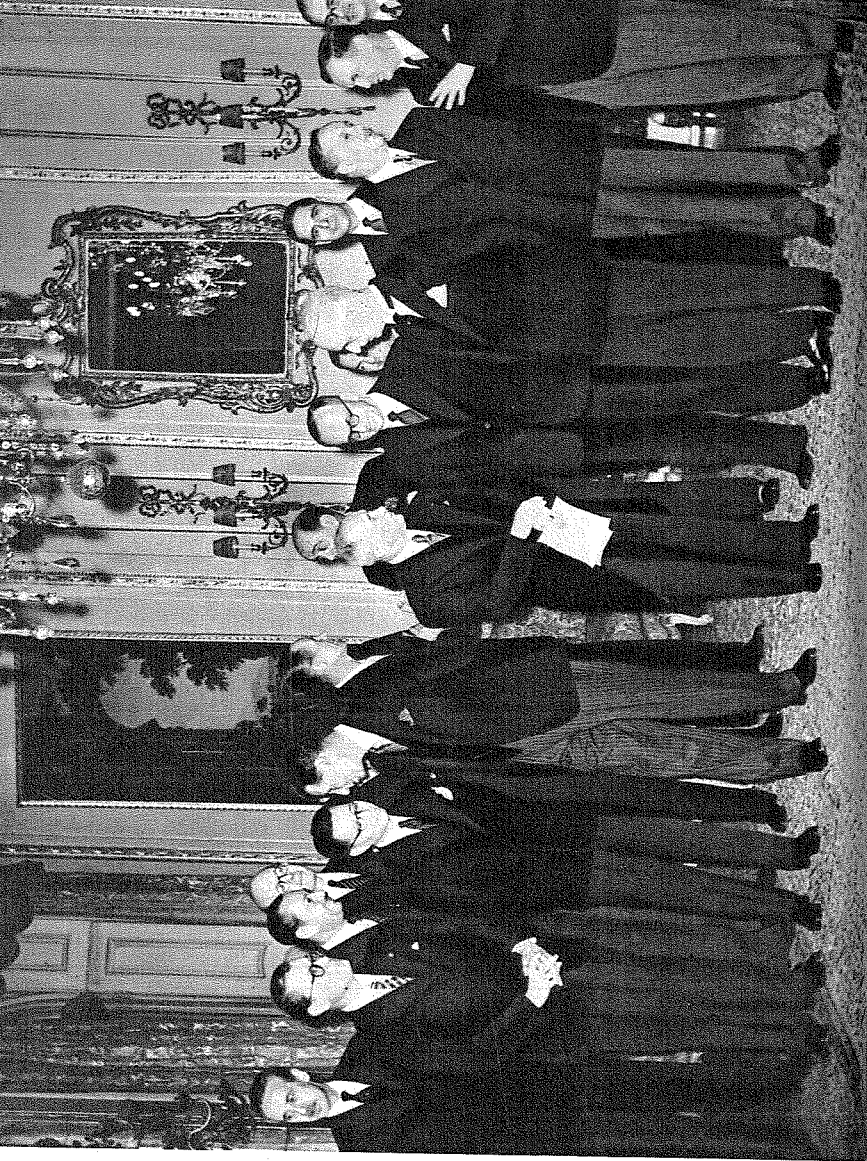

Návštěva ministerského předsedy W. Churchilla u čs. armády v Leamingtonu dne 19. 4. 1941 v přítomnosti amerického gen. Arnolda a amerického vysl. Mr. Harrimana.

Prezident republiky s gen. Rud. Viestem mezi důstojníky a vojáky čs. brigády 2. 7. 1941.

President republiky přijímá v den národního svátku 28. 10. 1942 diplomatický sbor pověřený u čs. vlády.

mostatnost a aby získal pro tento zápas podporu Ameriky. Jeho poslání do Spojených států bylo všude příznivě přijato. Nalezl velké pochopení a sympatie s národním snažením československého lidu u presidenta Spojených států, Woodrow Wilsona, u jeho vlády a všeho amerického lidu.

Bylo jim známo, že od staletí – počínajíc středověkem – tento malý národ v srdci Evropy byl slavným a samostatným královstvím a kvetoucím státem – státem, který první počal boj za náboženskou svobodu v Evropě. Jeho hlavní město Praha bylo v 15. a 16. století velkým vědeckým střediskem, ve velké míře přispívalo k evropskému kulturnímu, duchovnímu a hmotnému vývoji a hrálo význačnou úlohu v evropských dějinách, obzvláště v dějinách svatě Římské říše a Rakousko-Uherské monarchie.

Vaše vláda snad také měla na mysli proslulé prohlášení německého kancléře Bismarcka po jeho vítězství nad Rakouskem v roce 1866:

»Kdokoliv je pánem Čech, je pánem Evropy. Evropa tudíž nesmí připustit, aby tam vládl jiný národ než český, poněvadž tento národ se nesnaží o nadvládu nad jinými. Hranice Čech jsou zárukou evropské bezpečnosti a ten, kdo jimi pohne, uvede Evropu do neštěstí.«

Podle mého názoru ani dnes nelze lépe posouditi postavení mé země.

Uznání našeho boje v této zemi v roce 1918 bylo nepochybně podmíněno také nezlomným odhodláním našeho lidu žít jako svobodný a samostatný národ. V první světové válce přes 150 000 československých vojáků bojovalo za osvobození své země v Rusku, Francii a Itálii. Když se válka chýlila ke konci, epický pochod československých legionářů přes sibiřské pláně do Vladivostoku podnítil představitost amerického lidu.

Těsně před zhroucením ústředních mocností Masaryk učinil prohlášení československé samostatnosti ve Washingtoně dne 18. října 1918. Bylo okamžitě přijato a uznáno americkým lidem a jeho vládou. Proto Československo bylo často pokládáno a nazýváno sestrou Spojených států severoamerických.

Jsme hrdí – a to po zásluze – na dvacet let Československa

jako svobodného a samostatného demokratického státu. Obklopeno na všech stranách autoritativními státy a vládami, Československo zůstalo věrno demokratickým tradicím, které převzalo ve velké míře od Spojených států. Mělo pokrokové a vyvinuté sociální zákonodárství a výchovný systém; jeho finanční hospodářství bylo v rovnováze, jeho měna jednou z nejpevnějších v Evropě; jeho všeobecná hospodářská úroveň byla velmi vysoká a jeho vývoz a dovoz byly větší než vývoz a dovoz Itálie. Až do roku 1938 tato republika byla jednou z nejvíce kvetoucích a nejšťastnějších zemí v Evropě. Ani soustředěný nápor nacistického Německa, který počal v roce 1936 s pomocí korupce, lživé propagandy a hrozeb válkou a násilím, nebyl s to otřásti vnitřní rovnováhou Československé republiky.

Ve své zahraniční politice Československo rozhodně a důsledně sledovalo politiku míru, mezinárodních dohod a kolektivní bezpečnosti. Snažilo se o vybudování přátelství se svými sousedy – Rakouskem, Jugoslavií, Polskem a Rumunskem. Bylo oddaným členem Společnosti národů. Podporovalo politiku Locarna, bylo původním signatářem Briand-Kelloggova paktu a bylo vždy připraveno splnit úkol, který by byl od něho požadován v jakémkoliv všeobecně přijatém systému kolektivní bezpečnosti. V Ženevě Československo se velmi rozhodně postavilo proti japonské invazi do Mandžurie a Číny. Byl jsem presidentem shromáždění Společnosti národů, když byly odhlasovány sankce proti Itálii, která přešla Habeš. Československo bylo připraveno vojensky odporovat obsazení Porýní a Rakouska. Naše armáda a letectvo byly připraveny a na vysoké úrovni. Až do roku 1939 vykonávali jsme svoji povinnost v plné míře nejen k vlastnímu národu, nýbrž i k Evropě a demokracii.

Československo bylo ve smrtelném nebezpečí od toho okamžiku, kdy Hitler a nacističtí vůdci přišli k moci.

Když Hitler viděl, že nebyly provedeny proti Itálii účinné sankce a že nebylo bráněno vojenskou mocí německému obsazení Porýní, domníval se, že zatrplost a vzájemná nedůvěra, způsobené diktátory, mu umožní, aby dosáhl zničení demokracie v Evropě, a že povedou k uskutečnění jeho pangermánských plánů. Úspěch

znovu zblízka lid Spojených států, jeho náladu, jeho názory a snahy, jeho morálku, jeho válečné úsilí – které bylo tehdy už tak ohromné, že se slovy sotva dá vylíčit – a jeho plány pro budoucí vítězství a pro budoucí mír.

Na pozvání předsedy vlády kanadské, Mackenzie Kinga, zajel jsem 2. června na oficiální návštěvu i do Kanady, prožil jsem tam 2. až 5. června dny obdobné a mohl jsem učiniti úplně stejná zjištění o názorech a válečném úsilí Kanady. V rozmluvách, které jsem tehdy

---

obsazení Rakouska v březnu vedl k zářijové krizi roku 1938.

Podle mého tehdejšího názoru Hitlerovy požadavky a útoky proti Československu měly býti odmítnuty i za cenu války. My jsme byli připraveni, nikoliv však západní mocnosti. Obětováním Československa Evropa a svět získaly jeden rok k přípravě obrany proti nadcházejícímu útoku. Podle mého názoru druhá světová válka počala zločinným obsazením Prahy. A právě ode dne okupace, 15. března 1939, všichni českoslovenští občané jsou ve válce s Německem.

Od roku 1938 Čechoslováci ve své vlasti procházejí těžkým pronásledováním a utrpením. Vědí, že mnoho jejich vojáků a letců, kteří uprchli ze své zotročené vlasti, obětovalo životy, bojující za její osvobození v Polsku a ve Francii. Vědí, že po francouzsko-německém příměří českoslovenští vojáci a letci se znovu shromáždili ve Velké Británii, a že v rozhodné »bitvě o Británii« (Battle of Britain) českoslovenští letci hráli čestnou úlohu. Vědí také, že českoslovenští vojáci bojují nyní v Rusku, v Africe, a tvoří obrannou posádku Velké Britannie. Současně vidí, že jejich země se stává arsenálem války proti Spojeným národům. Mnoho Čechoslováků nyní koná nucenou práci v Německu a i jinde. Ti, kteří odporují svým utlačovatelům, jsou buď hromadně popravováni nebo mučeni ve vězeních a koncentračních táborech. Jejich země jest rabována a germanisována, jejich národní školství zcela zničeno. Nehynoucí paměť mučednické vesnice Lidic nás zavazuje, abychom nikdy neustali ve světovém boji, vedeném proti silám zla a temna. Plná účast

měl s předsedou vlády Mackenzie Kingem a s řadou jiných členů vlády kanadské, mohl jsem konstatovat, jak Kanada silně pocítovala nespravedlnost Mnichova a jak sympatie jejího lidu k Československu zůstaly nám v plné síle zachovány. Jinak se politické rozhovory v Kanadě týkaly týchž problémů jako ve Spojených státech, především Sovětského svazu.

Moje politická cesta a všechny mé rozhovory ve Washingtonu byly především veřejným, a řekl bych, skoro demonstrativním potvrzením a zpečetěním naší oficiální mezinárodněprávní pozice ve Spojených stá-

Spojených států - po Pearl Harbour - v tomto boji za svobodu světa učinila jistotou to, co až dosud bylo nadějí na úplné osvobození československého lidu a jiných obsazených národů.

Pane předsedo a pane vicepresidento, dovolte mi, abych v závěru a pln vděčnosti a uznání v tomto slavném shromáždění prohlásil: Bylo to zde v této velké demokratické zemi, kde v říjnu 1918 byla slavnostně prohlášena svoboda a samostatnost mého národa a uznána jeho první svobodná vláda. Když dne 15. března 1939 nacistické Německo zničilo znovuzrozenou československou svobodu a já jako člen fakulty chicagské university jsem osobně požádal presidenta Roosevelta, aby odepřel uznati tento urážlivý a nezákonný násilný čin, byla to vláda Spojených států, která první mezi všemi velmocemi zcela jednoznačně odmítla tento hanebný útok. Projevila plný souhlas s rozhodnutím československého vyslance ve Washingtonu nevydati vyslanectví nacistickým orgánům. Ani vláda, ani senát Spojených států nikdy nepřijaly mnichovskou dohodu a neuznaly německé obsazení Československé republiky. Tímto rozhodným činem tato velká tradiční země svobody hájila národní samostatnost mé země v nejtragičtějším okamžiku našich moderních dějin. Později vaše vláda uznala naši znovuoútočenou vládu a samostatnost naší země a přijala naši republiku za svobodného a rovnoprávného člena Spojených národů. Ve všech těchto činech nesmrtelný duch velké americké tradice Washingtona, Jef-

tech a v ostatním světě. Znovu se tím zdůrazňovalo, že Spojené státy z toho, co se nám stalo v letech 1938 a 1939, nic neuznávaly, že republika pro ně mezinárodně plně existuje, mnichovská hranice a vše, co s ní bylo spojeno, ať ve věci Slovenska, Maďarska, našich Němců, či kohokoli jiného, nemá vůbec mezinárodní platnosti a že otázka slovenská, otázka našich Němců, otázka karpato-ruská jsou naše otázky vnitřní.

V tomto duchu se nesly také všechny naše oficiální rozhovory. Mezi námi a vládou Spojených států bylo vše naprosto jasné: nebylo žádných nedorozumění nebo práv-

ferona a Lincolna povstal k obraně nejvyšších a nehynoucích zásad lidské a národní svobody v době, kdy malý, demokratický, míru a svobody milovný národ byl zavražděn hanebným autoritativním útočníkem.

Celý československý národ vyjadřuje své nejvroucnější díky a vděčnost velkému americkému lidu nejen pro vše, co učinil pro Československo, ale také pro obrovskou a vynikající účast vaší velké země na válečném úsilí všech Spojených národů.

Čechoslováci nepochybuji, že tento velký zápas, ve kterém Spojené státy hrají tak rozhodnou úlohu, skončí jedním z největších vítězství ve vašich i našich národních dějinách. Jest pro ně velkým povzbuzením a jsou na to hrdí, že mi byla dopřána čest promluvit k členům kongresu Spojených států. Víím, že slib, který jsem vám dnes učinil, přijmou za svůj.

Jako president Masaryk v roce 1918, také i já se dnes cítím oprávněn prohlásiti jménem svého národa zde ve washingtonském Kapitolu, že jakmile bude v této velké válce dosaženo konečného vítězství, československý národ znovu vybuduje svým neúnavným úsilím svůj odvěký domov rychle a úspěšně a že zůstane věren - tak jako vždy v průběhu svých dlouhých, pohnutých, avšak slavných dějin - demokratickému způsobu života, zásadám duchovní a náboženské svobody, ideálům míru a mírové mezinárodní spolupráce, pokládaje se opět za sestru velké a slavné americké republiky.“

ních nejasností, nebylo tehdy také žádných rozporů v názorech, pokud šlo o naše podstatné otázky. Bylo ovšem samozřejmé, že řada důležitých otázek bude mezi námi diskutována s konečnou platností až ve chvíli příměří a míru – zejména *podrobnosti ve věcech hraničních* – ale tak tomu bylo také se všemi státy ostatními.

Celá válka proti Německu, Itálii a Japonsku se všemi jejich satelity byla pokládána za válku společnou a jedinou. I zde jsem se přesvědčil, do jak strašného nebezpečí vedla Slovensko zrada Tisova, Tukova, Sidorova, Machova, Čatlošova a všech těch zrádců ostatních. A zvláště, že vedli válku nejen proti Sovětskému svazu, nýbrž i proti Velké Británii, a hlavně proti Spojeným státům, v očích mnoha Američanů nám velmi škodilo a zájmy slovenského lidu co nejvážněji ohrožovalo.

Byl jsem v Americe ve chvíli nejtěžších vojenských neúspěchů německých na východní frontě, kdy se německá propaganda rozšířela štváním proti Sovětskému svazu, aby vyvolala rozpor především mezi ním a Spojenými státy. Byl to jeden z posledních pokusů o záchranu Německa. Za svého pobytu ve Spojených státech mohl jsem však na vlastní oči vidět výsledky této kampaně. Vyvolala jak oficiální rozhovory mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, tak také veliké veřejné diskuse. Sám jsem se rozhovorů a diskusí těch účastnil, a to jak v osobním styku s Rooseveltem, Cordellem Hullem, Sumner Wellesem, Berlem, Hopkinsem a j., tak i na veřejných schůzích a v různých projevech.

Vysloužil jsem si, jak je známo, za to v propagandě německé a maďarské titul bolševického agenta a agenta Stalinova. S výsledky této veliké mezinárodní diskuse

jsem byl však tehdy velmi spokojen: více než kdy jindy bylo v Americe každému jasno, že válku je možno vyhrát jen v intimní a loyální spolupráci Spojených států, Velké Britannie, Sovětského svazu – a ovšem i všech ostatních spojených národů. Už tehdy se tím vlastně připravovala známá moskevská konference tří zahraničních ministrů (Molotova, Hulla a Edena), k níž pak došlo v měsíci říjnu 1943 a která měla svými rozhodnutími tak veliký význam pro konečné vítězství spojenců.

Přijel jsem do Washingtonu za okolností dosti zvláštních. Spojené státy vstupovaly tehdy do období války, jež pro ně znamenalo docela jisté vítězství – toto vědomí jistého konečného vítězství bylo tu pro cizince přímo strhující. Vojenské důsledky obsazení severní Afriky společně s Brity, provedené odvážně a úspěšně na konci předcházejícího roku, se začínaly projevovat; vzhledem k tomu, že Sovětský svaz se italské kampaně neúčastnil, začala se jevit nutnost dosáhnout větší harmonie v politickém a diplomatickém, a ovšem i ve vojenském vedení války. Mezi Rooseveltem a Churchillem byl stálý kontakt a právě den před mým příjezdem do Washingtonu přijel do hlavního města Spojených států k novým poradám i Winston Churchill.

Nejvážnějším předmětem mého jednání této chvíle – vedle našich vztahů se Spojenými státy a všech československých otázek politicko-diplomatických – byla otázka Francie, režim Pétainův, uznání De Gaulla, další postup proti Itálii, další jednání o Polsko v jeho vztahu k Sovětskému svazu – jakož vůbec definitivní vyjasnění police Velké Britannie a Spojených států vůči Sovětskému svazu – to vše zůstávalo stále na denním pořádku. Ko-

nečně se velmi naléhavě začala už klást otázka, co mají jednotliví spojenci v úmyslu učiniti na konci války s Německem.

Po slavnostní večeři v Bílém domě 12. května 1943, již se účastnila většina členů vlády, řada poslanců a senátorů a někteří vojenští poradci Rooseveltovi, odešli jsme s prezidentem do jeho pracovny a setrvali tam až do dvou hodin ráno v živé a otevřené diskusi o všech uvedených otázkách diplomatických a vojenských. Rozhovor byli přítomni vyslanec Vl. Hurban a vyslanec J. Smutný.

Rozhovor začal otázkou Francie. Roosevelt mi vykládal důvody své zdrženlivosti k De Gaullovi, analysoval poměry ve Francii, v Alžíru a v Maroku, jak je viděl za konference v Casablance s Winstonem Churchillem, a projevil o dalším vývoji celé země a imperia francouzského názory spíše pesimistické. Počítal vcelku s velmi dlouho trvající rekonvalescencí Francie i v případě plného vítězství nad Německem. Jasně jsem z jeho pozorování věcí vycítil jistý druh osobního zklamání nad Francií vůbec – a bylo to vidět i z jeho postupu jak vůči režimu Pétainovu, tak i vůči hnutí De Gaullovu.

Pokusil jsem se hájit Francii a dokazovat nutnost pro nás všechny, bez zřetele na jeho a Churchillovy rozpory s De Gaullem, přispět Francii, rychle jí pomoci na nohy a postavit ji do řady bojujících velmocí evropských. „Na evropském kontinentě“ – dovozoval jsem – „je v zájmu Evropy i ostatního světa a vzhledem k budoucí situaci Německa třeba, aby tu byla zase vedle Sovětského svazu ještě jedna silná demokratická velmoc – Francie.“ President kritisoval však její režim v koloniích, jak jej

viděl za svého nedávného pobytu v severní Africe, a pochyboval, že poválečná Francie bude moci všechny své kolonie udržet. Myslím, že vcelku mé argumenty uznával, ale ve své zdrženlivosti zatím setrval.

Pak jsme přešli na Polsko a Sovětský svaz. Bylo to v době, kdy spor mezi oběma dosahoval svého vrcholu a kdy spojenci – hlavně Velká Británie a Spojené státy – se musily v této otázce definitivně rozhodnout. Miliony amerických Poláků do sporu silně zasahovaly a jejich vliv na eventuelní presidentské volby severoamerické hrál tu velikou roli. Se stanoviska Rooseveltova, projeveného za diskuse – a ještě více z názorů Harryho Hopkinse, osobního poradce Rooseveltova, které mi sdělil on sám na druhý den při dalším rozhovoru – viděl jsem, že Spojené státy už zaujaly definitivní stanovisko, že v podstatě přijaly názor Sovětského svazu o změně dřívější východní polské hranice a že zásadně souhlasí s tím, že musí dojít k dohodě Polska se Sovětským svazem a k nějaké jejich spolupráci. Jinak Spojené státy za tehdejší postup Polska neměly chuť se postavit. Přesvědčil jsem se zejména (byl to závěr *můj* z washingtonských rozhovorů), že názory londýnských Poláků – a ovšem i jejich vlády – o tehdejší podpoře polských požadavků Spojenými státy proti Sovětskému svazu spočívají na ilusích či zbožných jejich přáních a že je úplný omyl počítat s tím, že by vliv Poláků amerických mohl tu způsobit jakoukoli zásadní změnu. Stejně rozhodně formuloval mi příštího dne toto stanovisko státní sekretář Sumner Welles.

Navázal jsem na tuto diskusi otázku našeho vztahu k Sovětskému svazu. Povím ještě dále podrobněji, jak se vztah ten vyvíjel. Zatím jen zdůrazňuji, že připravuje se

v Londýně na cestu do Washingtonu, vzkázal jsem po velvyslanci Bogomolovovi do Moskvy, že by bylo dobře, kdybych znal před návštěvou v Americe některá zásadní hlediska Sovětského svazu stran Německa, Francie, Polska a i nás, abych mohl správně ve Washingtonu na příslušné dotazy odpovědět. Jak uvádím na jiném místě, položil jsem Bogomolovovi v tom směru zcela přesné otázky a dostal jsem také přesné odpovědi. Mimo jiné byla tu položena a zodpověděna otázka naší definitivní smlouvy se Sovětským svazem, otázka sovětské politiky k osudu Německa, stanovisko sovětské k celé otázce polské atd. Zejména jsem s Bogomolovem – a jeho prostřednictvím s Moskvou – v podstatě už dojednal znění naší spojenecké smlouvy a podporu Sovětského svazu v našem konečném vztahu k našim Němcům. Přijel jsem tudíž do Washingtonu celkem s jasnými představami, jak se asi vbrzku náš vztah k Sovětskému svazu vyvine.

V tom smyslu se rozvíjel náš rozhovor o všech těchto otázkách s Rooseveltem. Sdělil jsem mu, že jsem si vědom dalšího vývoje Sovětského svazu a pro nás z toho vyplývající nutnosti vývoji tomu se přizpůsobit. Otevřeně jsem Rooseveltovi vyložil, že nemůžeme připustit v budoucnosti nový Mnichov, což nás nutí už nyní počítat s dohodou se Sovětským svazem. Stejně jsem mu vyložil, že je mi jasno, že budeme se Sovětským svazem sousedit, a to že bude mít jistý vliv také na naši vnitřní politiku i ve smyslu budoucího našeho vývoje sociálního a hospodářského. Řekl jsem konečně, že po návratu z Ameriky mám v úmyslu se hned odebrat do Moskvy a se Sovětským svazem se definitivně dohodnout. A že věřím, že by i Polsko mělo dělat podobnou

politiku a tím konečnou dohodu o polské otázce mezi třemi hlavními velmocemi umožnit.

Po delší diskusi o těchto věcech vyslovil Roosevelt pro tuto politiku plné své pochopení. Pověděl jsem již, že stejně se vyslovil Harry Hopkins, intimní politický spolupracovník Rooseveltův, a v témže smyslu projevil své názory Sumner Welles. Ještě za mého pobytu ve Washingtoně došla mi z Londýna zpráva od Bogomolova o kladném stanovisku Sovětského svazu k transferu našich Němců po skončení války. Naznačil jsem Rooseveltovi, jak se na transfer Němců díváme my i Sovětský svaz. Roosevelt jasně zdůraznil, že Mnichov byl pro celý svět taková lekce, že otázka našich Němců musí být podrobně zkoumána *a podle mnou uvedených výsledků našeho podrobného studia s odvahou řešena a rozřešena*. Očekával jsem tudíž s určitostí a právem, že ve chvíli, kdy otázka transferu Němců bude konkrétně položena, Spojené státy nás budou podporovat. Stalo se tak opravdu.

Mluvil jsem pak ve stejném smyslu s Rooseveltem o všech těchto otázkách – a o jiných – ještě při dalších dvou návštěvách. Z Washingtonu jsem odjel na delší cesty po Spojených státech, shlédl řadu průmyslových, vojenských a jiných středisek, viděl ohromné válečné úsilí Spojených států, a znovu jsem činil závěr, že vítězství, plného a rozhodného, bude spojenci dosaženo. Navštívil jsem zejména New York, Chicago, Detroit a jiná místa. Všude jsem měl veřejné přednášky, v nichž jsem zaujímal otevřeně stanovisko k běžným otázkám politickým a diplomatickým. V Chicagu jsem byl přijat slavnostně na universitě, jejímž jsem byl stále ještě profesorem. Všude – a při každé příležitosti – byla mi kladena

otázka o budoucím vývoji Sovětského svazu, o možné jeho spolupráci se západními velmocemi, o jeho vztazích k budoucím jeho sousedům a k malým státům vůbec, o jeho úmyslech zrevolucionovat a zkomunizovat svět atd., atd. Vcelku všechny mé odpovědi v různých formách vyjadřovaly asi to, co jsem vyložil později v poslední kapitole své knihy „Demokracie dnes a zítra“, a to, co jsem řekl o slovanské politice v pozdější své knize „Úvahy o slovanství“.

Ještě bych se chtěl zmínit několika slovy o naší společné schůzce u Roosevelta s Winstonem Churchillem, která se konala 13. května, den po mém příjezdu do Washingtonu. Roosevelt mne na této schůzce mezi jiným vyzval, abych jim oběma řekl svůj názor na otázku rozdělení Německa. Byl jsem zdrženlivý, nepokládaje věc tehdy ještě za zralou a neznaje přesného stanoviska ostatních – zejména Sovětského svazu. Vyslovil jsem však své pevné přesvědčení, že bude naprosto nutné soudit válečné zločince německé, že bude třeba organisovat důkladnou a trvalou převýchovu německého lidu a že bez značné decentralisace a podstatné změny sociální struktury německé se poválečné Německo v Německo opravdu mírové a demokratické nepřetvoří.

*

Pokládal jsem tuto návštěvu a své rozmluvy s Rooseveltem – jejichž obsah tu ovšem podávám v rozsahu velmi stručném – za další veliký mezník v naší válečné politice. Byla veskrze úspěšná a výsledky tehdejších politických rozmluv pro nás zcela rozhodující. Zdůrazňuji zejména, že v rozmluvě o našich otázkách probíral jsem s Roose-

veltem dvakrát podrobně všechny důvody a postup při odsunu našich Němců z Československa do Německa. Našel jsem u presidenta plně pochopení, které projevoval ve všech otázkách, týkajících se Mnichova, a dal mi už tehdy plný souhlas s provedením transferu největšího možného počtu našich Němců.*

* Posílal jsem z Washingtonu do Londýna československé vládě pravidelné zprávy o výsledcích své cesty. Uvádím zde některé z depeší, které naznačují, jak jsem tehdy věci posuzoval. 13., 19. a 30. května a 7. června 1943 jsem telegrafoval do Londýna vládě některé podrobnosti ze svých washingtonských jednání. Zněly takto:

Pro pana ministra Masaryka a vládu. – Důvěrné.

I. Dne 13. května 1943.

Děkuji srdečně vládě za pozdrav. Měl jsem prvý den celkem pět hodin možnost probírat s Rooseveltem většinu politických otázek. Rozhovory byly vedeny v duchu velmi srdečném, přátelském a otevřeném, za přítomnosti Hurbana a Smutného. Resumuji stručně:

1. V poměru k Rusku stojí president na stanovisku, že Rusku je třeba důvěřovat a pokračovat v loyální spolupráci plně i po válce. Chce dáti tomu i praktický výraz tím, že se chce brzo sejít se Stalinem a zcela otevřeně a realisticky s ním prodiskutovat všechny otázky. O této eventualitě prosím zatím nemluvejte.

2. Roosevelt se dívá realisticky i na poměr polsko-sovětský. Dosáhl aspoň zastavení dalších polemik; nazírá však velmi správně na obtíže na polské straně i na formu řešení polsko-sovětského hraničního sporu.

3. Na Československo hledí upřímně a přátelsky jako na stát, jehož plné osvobození a restaurování je mu samozřejmé.

4. Souhlasí s koncepcí, že počet Němců v Československu je třeba po této válce co nejvíce redukovat transferem. O Slovensku žádné otázky nekladl.

5. Informoval jsem presidenta o svém jednání se Sověty a o jejich a našem stanovisku upravit poměr s námi smluvní formou;

stejně o jejich ujištění, že nemají v úmyslu zasahovat do našich vnitřních věcí, jakož i o jejich zásadní ochotě stejně se dohodnout s demokratickým Polskem. President vzal to na vědomí se zjevným uspokojením a uznával, že k Rusku postupujeme správně.

6. Mé memorandum (viz text tohoto memoranda v „Dokumentech“) určené pro Vatikán Roosevelt rád přijal a odevzdá je Vatikánu i se svým doporučením.

7. V dalším rozhovoru jsme probrali otázku poválečného Německa, úpravy mezinárodní všeobecné kontroly nepřátelských států i nového mezinárodního organismu bezpečnostního. Presidentovy názory o všech těchto věcech jsou velmi konkrétní; snaží se najít řešení, která by byla co nejméně komplikovaná a přitom co nejúčinnější, zachováající plnou svobodu a nezávislost státních celků. Ale tak daleko, jako šla ve svých koncepcích Společnost národů, nemá v úmyslu jít.

8. Celý rozhovor o organizaci bezpečnosti se pohyboval úplně v rámci toho, jak jsme o věci té hovořili v Londýně s Edenem. Rozhovory byly sice všeobecné, ale dost konkrétní, aby celá jeho koncepce mi byla jasná. Byla to s Rooseveltem první rozmluva, vesměs zdařilá a pro naše věci příznivá. Přijetí i všechen postup vůči nám byl takový, že můžeme být zatím plně spokojeni. Beneš.

II. Dne 19. května 1943.

a) Zakončil jsem prozatím rozhovory ve Washingtonu. Harry Hopkins přišel mi potvrdit všechny závěry mých hovorů s Rooseveltem a projednali jsme, jak v budoucnu zůstanu v politickém kontaktu s prezidentem, který se zajímá zvláště o to, jak uspořádat politicky a hospodářsky věci v Evropě ve chvíli pádu Německa, a o všechny problémy, které přímo a nepřímo se z toho mohou vyvinout.

b) Návštěva u Cordell Hulla, které se účastnil Hurban, byla sice v prvé řadě formální (poděkoval jsem mu za přijetí ve Washingtonu), ale i s ním jsme znovu probrali naše otázky, a hlavně jsme se vrátili k Rusku. Hulla právě tak jako ostatní zajímá především, aby měli záruky, že se Rusko nebude vměšovat do jejich vnitřních věcí a fedrovat záměrně a programově komunismus.

Hull, jak bylo patrné, úmyslně mi přednesl jeden konkrétní případ ze svého úřadu: zadržel po událostech mnichovských všechna rozhodnutí, vztahující se k poměrům vzniklým z Mnichova, a to, jak řekl, proto, že mnichovská dohoda byla vedena v duchu nespravedlnosti, nečestnosti a nepoctivosti; proto pro Spojené státy, pokud se týče Československa, je to všechno „nil and void“ (neexistující a nezvaté na vědomí).

Poděkoval jsem mu za to i za jejich dosavadní postup a prohlásil jsem, že pro nás Mnichov vůbec neexistuje a právně hájíme a budeme hájit jen republiku předmnichovskou, což máme v ujednání s Ruskem též výslovně potvrzeno.

Rozhovory ve Washingtonu překonaly všechna naše očekávání a jsme spokojeni s porozuměním a opravdu srdečným přijetím, jehož ve všech kruzích, kam jsem přišel, se naší věci dostalo.

Beneš.

III. Dne 30. května 1943.

a) Vrátil jsem se dnes podle dřívější dohody do Washingtonu a měl jsem za přítomnosti Hurbana nový dlouhý rozhovor se Sumner Wellesem. Welles sdělil, že president žádá v každém případě novou rozmluvu, zejména o věcech ruských před mou cestou do Moskvy. Odjíždím tudíž v pondělí na přehlídku věcí vojenských a některých továren a pak přímo do Kanady; na žádost Wellesovu se musím pak znovu vrátit do Washingtonu k poslednímu rozhovoru s prezidentem.

b) Rozmluva s Wellesem byla velmi důležitá. Projednali jsme znovu otázku všeobecné bezpečnosti a zjistil jsem si, jak po diskusi s Churchillem se zde bude krystalizovat organizace světového councilu (Rady) a dále v jaké formě se pomýšlí na councily (Rady) regionální a další účast menších národů v organizaci bezpečnosti. Zdá se, že to je na cestě správného vývoje.

c) Welles mi potvrdil, jak dobře zde působilo rozpuštění internacionály, které přišlo prý v pravý čas a že zprávy Daviesovy z Moskvy jsou zcela příznivé. Možno říci, že vývoj k dohodě s Ruskem je jistě na dobré cestě.

d) Probrali jsme znovu otázku Německa a názory pro a proti

rozdělení. Velmi jsem zdůraznil, že rozhodnou-li se pro rozdělení, musí pak systém bezpečnosti opravdu fungovat, neboť ČSR je první v nebezpečí jako byla v roce 1938 po anexi Rakouska. Jsou si toho vědomí. Tvrdil, že Anglie, a zdá se i Sovětské Rusko, se zatím orientují pro rozdělení a že zvláště problém Pruska musí být definitivně řešen.

e) Potvrdil znovu stanovisko ohledně Polska a Ruska. Upozornil jsem na nutnost připravit řešení včas, aby to nakonec nebylo *válečné* řešení mezi Polskem a Ruskem. Zdůraznil také, že smlouvu, kterou s Ruskem uděláme, bude možno prohlásit za doklad, že i Polsko, Rumunsko a jiní sousedé mají být ve své samostatnosti respektováni a že tím zdůrazníme svou politiku evropskou, nikoli nějaké přijetí jen výlučně východní nebo jen výlučně západní politiky. Chápe však, že nechceme už žádný Mnichov. Potvrdil, že plně rozumějí naší linii a nemají námitek. Zdůraznil jsem, že my chceme jak jejich plnou jednotu navzájem mezi velmocemi, tak i *svou jednotnou linii k Rusku, k Anglii i k Spojeným státům!* Soudím, že celá naše linie je nyní zde do podrobností precizována a chápána a že zde nebude nesnáží. Chápe naopak, že takovýmito precizováním naší politiky i vůči Rusku pomáháme všem ostatním. O tom, co by ještě bylo třeba o zdejší situaci v Rusku zdůraznit, bude mluveno v poslední rozmluvě s prezidentem.

Beneš.

IV.

Dne 7. června 1943.

Měl jsem dnes s Rooseveltem za přítomnosti Hurbanovy poslední rozhovor na rozhodnou. Celý rozhovor se pohyboval úplně v linii rozhovorů předchozích a potvrdil znovu všechny diskuse a názory, dříve vyměněné.

V jednotlivostech se projednaly tyto body:

a) Roosevelt žádá, abych při rozhovoru v Moskvě se Stalinem tlumočil mu jeho názory ve věci baltských států. Spojené státy nejsou s to a nemají v úmyslu zabraňovat jejich konečnému připojení k SSSR, ale musí brát ohled na veřejné mínění světa, a půjde tudíž o formu a postup, aby veřejné mínění bylo uklidněno. Ve věci polské pokládá Sikorského za nejlepšího předsedu vlády, neví však,

co se stane s Poláky uvnitř. Ví, že i Stalin osobně by Sikorského neodmítal. Očekává, že konečné řešení bude pro Poláky trochu zlepšená Curzonova linie a připojení východního Pruska k Polsku. Pokládá to za spravedlivou a správnou kompensaci, kterou Poláci mohou a mají přijmout.

b) Souhlasí s transferem menšinového obyvatelstva z východního Pruska, ze Sedmihradska a od nás. *Výslovně jsem žádal znovu, budou-li Spojené státy souhlasit s transferem našich Němců. Prohlásil jasně, že ano.* Sdílel jsem mu opět, že Anglie a Sověty nám stejně *svá hlediška v témže smyslu už oznámily.*

c) O Německu se klonil spíše k rozdělení na 5–6 států. S cestou Daviese do Sovětského svazu byl spokojen a konstatoval, že došlo k dalšímu sblížení a že se věci vyvíjejí v dobrém směru. O zrušení kominterny se vyslovil, že to přijímá „in good faith“ („s důvěrou“). Další záležití prý od Sovětů.

d) Je pro vytvoření svobodných přístavů v severním Adriaticu. Imenoval Terst, Rijeku a Polu.

e) Mluvil velmi rozhodně pro systém co nejsvobodnějšího mezinárodního obchodu podle plánu Cordella Hulla o obchodních smlouvách recipročních.

f) Při hovoru o Rusku jsem mu opět zdůraznil, že s Ruskem jsme se o budoucím poměru dohodli, a zopakoval mu podstatu dohody. Potvrdil mi dřívější rozhovor a se souhlasem bral i nyní na vědomí, že mám v úmyslu při příští cestě v Rusku všechna ujednání skončit. Slíbil jsem mu, že ho budu o výsledku informovat. Žádal mě též o zprávy o Polsku.

g) Roosevelt mi při rozhovoru o organizaci bezpečnosti řekl, že je realista na rozdíl od Wilsona. Chce zajistit mír aspoň na 50 let, a pak ať se starají potomci. Na rozdíl od Churchilla nechce *evropský council* (Radu), ale jedinou centrální světovou Radu s efektivní mocí.

h) Poděkoval jsem znovu Rooseveltovi vřele za přijetí ve Washingtonu, za rozhovory, za všestranně příznivé stanovisko k Československu a za pomoc, kterou nám Spojené státy poskytly v minulosti i za nynější mé cesty.

Beneš.

Odcházel jsem z Washingtonu znovu s přesvědčením, že je nutno, abych návštěvou Moskvy dovršil své dosavadní jednání v Londýně a Washingtoně a abych tuto návštěvu vykonal ihned po svém návratu ze Spojených států.

Je v historii málo příkladů, aby se dostalo politice malého státu v dobách tak bouřlivých a převratných tak velikého zadostučinění a uznání správnosti jeho postupu jako tomu bylo za této mé cesty. *V přijetí, které mi ve Spojených státech a v Kanadě u příležitosti této cesty připravili, pocítoval jsem už v létě roku 1943 tento politický fakt, pro náš stát a národ tak významný, nejsilnější.*

VI. ZÁPADNÍ VELMOCI ODČIŇUJÍ M N I C H O V

1. Jednání s Velkou Británií o odvolání Mnichova

Nikdy – ani v nejhroší situaci pro nás – jsem nevěřil, že mnichovský diktát bude základem trvalého míru nebo trvalého právního stavu střeoevropského. Mé pochyby se týkaly vždy jen doby trvání této hrůzné a nemorální politické nespravedlnosti; hrozil jsem se, co všecko by mohlo stihnouti náš národ, kdyby diktát měl trvat – v jakéms takéms míru – třeba jen několik let.

Bál jsem se v tom případě o morálku národa. Fašisté a nacisté, političtí dobrodruhové, cynikové a nemorální političtí vypočítavci, t. zv. političtí realisté a obhájci nemravné politiky několika železek, nevzdělaní političtí prospěcháři a třídní bezohlední egoisté, vcelku: celá naše politická a duchovní reakce by byla měla pravdu proti masarykovské a mé politické koncepci a politické mravnosti! A národ jako celek by byl politicky, hospodářsky, sociálně a mravně strašně sešel a utrpěl úhonu na deseti-letí, ne-li na století.

Opakuji: nevěřil jsem, že to je možné. Aby to však možné nebylo, bylo nutno, jako vždy v politickém životě, hned rozhodně a bez únavy proti tomu pracovat. Stejně jsem nikdy nepochyboval, že Mnichov *nebyl koncem* veliké krise, nýbrž *jejím začátkem*. Nacistické Německo po-

třebovalo Mnichov, aby mohlo svou expansi opravdu začít. Ten egoistický a k nám tak bezohledný směr, který byl u moci v západních demokraciích, to nechápal nebo nechtěl chápat.

Jsa si tím jist, čekal jsem – jak stále zdůrazňuji – válku a začal jsem tudíž hned po Mnichově přípravy pro náš politický cíl: pro odstranění mnichovského diktátu, pro obnovení republiky, pro napravení křivd, *pro politické a mravní zadostučinění*. Od září 1938, doslova vstává lehaje, jsem na to myslel, žil jsem tím a trpěl a každým politickým činem k tomu směřoval. Byl to opravdu už jediný cíl mého života.

Tento pocit byl tím silnější, že netrvalo ani šest měsíců a Německo Mnichov samo zničilo. Obě garantující demokratické velmoci pod nepřístupnými záminkami nedodržely – už po druhé – své slavnostní závazky, v Mnichově podepsané: hájit mezinárodní existenci okleštěného Československa. Tento nový gangsterský čin Německa byl v dalších šesti měsících vyvrcholen útokem na Polsko a tak ani ten poslední veliký důvod pro Mnichov – zachránit světový mír – a tím zdánlivou oprávněnost žádat od Československa obět (t. j. aby dalo t. zv. svobodu svým minoritám), neměl už ani platnosti, ani smysl. Celá politika, jež vedla k Mnichovu, byla vrcholně přivedena ad absurdum, ukázala se naprosto nemožnou, fundamentálně chybnou, zcela lehkověrnou a krajně lehkověrnou a přímo vrcholně směšnou pro všechny, kdo věříce nevěříce jí, stali se jejími iniciátory a autory.

Podmínky pro zrušení mnichovského diktátu a všech jeho důsledků byly tudíž objektivně už dávno dány.

Nebyly však dány subjektivně. Všichni ti, kdo u zá-

padních velmocí mnichovský diktát připravili a provedli, byli stále u moci, když se válka začala; a byli u moci ještě dlouho potom – někteří dokonce přes celou válku. Válka plná tři léta probíhala pro spojence špatně a samozřejmá zásada politiky a diplomacie nezavazovat se předčasně k něčemu, o čem nejsem jist, že budu moci provést, byla uplatňována jimi všemi především tam, kde by to bylo znamenalo vlastní désaveu a odsouzení sebe i svých dřívějších politických činů.

Hluboká souvislost Mnichova s vnitřní politikou ve Francii a v Anglii byla dalším velkým důvodem k odkládání nápravy tohoto zlého činu. Nejasnost vztahu západních mocností k Sovětskému svazu, proti němuž byl mnichovský diktát také jasným proviněním stejně jako proti Československu, vedl rozhodující kruhy západních demokratických mocí, aby postupovaly i zde rezervovaně, někdy až odmítavě.

Proto boj o veřejné a závazné odstranění mnichovského diktátu ve Velké Británii byl tak svrchovaně obtížný, a to i tehdy, když odvolání Mnichova bylo německou politikou válečnou právně i politicky vrchovatě umožněno a když právní stav mnichovský byl Berlínem doslova záměrně a hrubě cynicky zničen. Působila tu, v Londýně, v Paříži i jinde, neuvěřitelně dlouho kletba zlého činu. Začal jsem přesto tento boj hned soukromě a osobně po svém příjezdu do Anglie a pak do Ameriky. Obsazení Prahy 15. března dalo mi možnost vystoupit po prvé veřejně a začít hlásat princip právní kontinuity první republiky; válka Německa proti Polsku, Francii a Velké Británii nám umožnila prohlásit to za první zásadu své politiky.

První konkrétní pokus o veřejné prohlášení Velké Britannie v tomto smyslu jsem pak učinil při druhém výročí Mnichova roku 1940. Bylo to už po uznání naší prozatímní vlády Velkou Britannií, ve chvíli, kdy se v Anglii nově organisovalo naše z Francie příšlé vojsko a kdy naši letci se už účastnili nad Lamanšským kanálem „bitvy o Britanii“. Při uznání prozatímní vlády dala nám vláda britská ujištění, ne že uznává nějaké naše hranice, nýbrž že není vázána ničím ve věci kterýchkoli hranic ve střední Evropě. Nedostačovalo nám to a žádal jsem vyjádření jasnější přímo ve věci Mnichova.

Projednával jsem tuto věc se zástupcem britské vlády u prozatímní vlády československé, Bruce Lockhartem. Žádal jsem ho, aby britská vláda použila druhého výročí mnichovského diktátu a učinila slavnostní prohlášení k československému národu jako k jednomu ze spojenců, v němž by prohlásila mnichovský diktát za neplatný. Foreign Office dala k mé žádosti zásadní souhlas a jednala se mnou o obsahu projevu; projev měl učinit do československého rozhlasu v Londýně buď ministr věcí zahraničních Lord Halifax, nebo sám ministerský předseda Winston Churchill.

Dal jsem Lockhartovi svůj návrh formulace o Mnichově, který konstatoval dvě podstatná fakta: mnichovská dohoda právně neexistuje,

a) protože byla vnucena zvláštním nátlakem vládě československé a podle československého práva byla násilným porušením československé konstituce;

b) protože byla násilně německým vpádem do Československa 15. března 1939 zničena.

Foreign Office přijala pro oficiální projev jen bod

druhý, odmítajíc – roku 1940 – doznat veřejně spoluúčast na tlaku čtyř velmocí na Československo v září 1938 a tím veřejně se hlásit ke spolupíně za Mnichov. Projev byl pak – jak už dříve bylo vyloženo – učiněn 30. září Winstonem Churchillem.

Vzhledem k tomu pak, že se v něm nemluvílo o hranicích a že v některých našich kruzích v emigraci i ve vládě byl projev ten ostře kritisován jako nedostatečný anebo dokonce jako by byl mnichovský diktát svým projevem sám Churchill přijímal, potvrdila mi Foreign Office zvláštním novým oficiálním dopisem Lockhartovým, že projev Churchillův vyjádřil názor, že mnichovská dohoda byla zrušena a že pokud by z toho vyplývaly hraniční otázky, britská vláda nemá v úmyslu se předem vázat, že v budoucnu uzná, nebo bude podporovat stanovení kterýchkoliv hranic ve střední Evropě, což platí ovšem také o t. zv. mnichovské hranici.*

Celé toto jednání mi velmi jasně ukázalo, jak bude obtížné i později docílit od Foreign Office přímého a jasného odsouzení Mnichova, které by znamenalo kategorické odvolání celé mnichovské politiky a všech jejích důsledků. Přesto bylo jednání toto prvním velikým úspěchem, neboť se končilo uznáním dvou velikých faktů, pro nás důležitosti podstatné:

a) Vláda britská prohlašuje, že se mnichovskou dohodou necítí právně vázána.

b) Neuznává mnichovských hranic, pokládajíc otázku všech střeoevropských hranic za otevřenou.

Bylo tu řečeno, co už není; nebylo ještě řečeno, co je nebo co bude.

* Text dopisu viz v „Dokumentech“.

Chtěl jsem tudíž, aby se v dalším jednání šlo o krok dále a vyjádřilo se *positivně*, co je nebo aspoň co po dosaženém vítězství bude dosazeno na místo mnichovského diktátu. Pokusil jsem se docílití tohoto pozitivního projevu v létě příštího roku, když se jednalo o změnu zatímního uznání naší vlády v uznání plné a definitivní a když jsme současně žádali a docílili postavení Československa na roveň, s hlediska mezinárodního práva, všem ostatním spojeneckým vládám, sídlícím toho času v Londýně. Žádal jsem tehdy, aby toto postavení na roveň znamenalo také *uznání právní kontinuity první republiky*, což by implicitně přivodilo *uznání plného „statu quo ante“*, a tudíž i uznání předmnichovských hranic.

Foreign Office přijala sice zásadu plné mezinárodní právní a politické rovnosti Československa se státy ostatními, ale žádala, aby otázka právní kontinuity – a tím i všech jejích důsledků – byla odložena na pozdějšek, neboť prý to je otázka příliš komplikovaná a musí být podrobněji ve svých právních podmínkách i důsledcích studována.

Nechtěl jsem odkládat provedení definitivního našeho uznání a důležitých politických výhod z něho plynoucích, přijali jsme tehdy prozatím toto hledisko Foreign Office, ale hned jsme dále připravovali novou akci na definitivní vyřízení otázky mnichovského diktátu. Začal jsem vésti jednání o možnostech a formách této likvidace intenzivněji na podzim roku 1941 po plném uznání vlády Československé republiky Velkou Británií. Po příchodu Heydrichově do Prahy 27. září 1941 a po první vlně masakrů v Čechách a na Moravě jsem ukazoval, jak by, tak říkajíc, odzunnání Mnichova mravně po-

sílilo naše lidi v jejich statečném odporu proti Německu a jakou by to zasadilo ránu nacistické moci u nás doma.

V dopise z 18. dubna 1941, který jsem prostřednictvím Lockharta předložil ministru zahraničních věcí Anthony Edenovi a na nějž jsem osobně upozornil ministerského předsedu Winstona Churchilla u příležitosti jeho návštěvy u československé brigády v Leamingtonu 19. dubna 1941, shrnul jsem československé právní stanovisko k nedůstojnému tomu aktu, který byl v Mnichově bez nás a proti nám dojednán. V memorandu byly uvedeny zásady prohlášení, jimiž by byl mezi Československem a Velkou Británií Mnichov definitivně odklizen.

O věci jednal jsem od začátku roku 1942 s britským vyslancem Nicholsem, nedávno akreditovaným u čs. vlády, který spolupůsobil při návrzích textu formule britského odzunnání Mnichova. Výměna názorů se dosti prodlužovala. Uložil jsem si co největší trpělivost a navrhoval pro britský text formule, *znamenající legální status quo ante*, nezadáující tudíž britské zásadě nevázat se před koncem války v otázkách hranic jednotlivých válčících států. Text byl pak mnou několikrát opravován nebo námitkám Foreign Office přizpůsobován. Všecky mé návrhy obsahovaly vždy tyto hlavní zásady:

a) Vzhledem k tomu, že mnichovská dohoda z 29. září 1938 byla vládou německou svévolně 15. března 1939 obsazením československého území porušena a tím zničena,

b) vzhledem k tomu, že mnichovská dohoda sama byla československé vládě nátlakem vnučena a je tudíž s hlediska československého nekonstituční a bezprávná,

c) prohlašuje vláda britská, že není vázána v ničem ani touto dohodou, ani jejími důsledky,

d) a pokládá pro Československo jeho mezinárodně právní stav, existující již před Mnichovem, za obnovený.

Všecky tyto „integrální“ formule o Mnichovu – tak byly totiž charakterisovány tyto mé návrhy úředními kruhy britskými – narazily však u Foreign Office vždy na nepřekonatelný odpor. Moje stále opakované důvody, že jen to smyje všechno z mysli a z paměti našeho lidu, že jen to vyjasní zcela situaci a odčiní doopravdy všechny nespravedlnosti na nás spáchané, že máme na to právo – jak tím, co jsme vytrpěli, tak i tím, že všechny válečné události daly naši politice předmnichovské a našemu postupu za krise mnichovské plné zadostučinění – vše to nedostačovalo.

Hlavní, oficiálně od Foreign Office uváděné důvody proti takovému „integrálnímu“ odsouzení Mnichova, zněly vcelku asi takto:

a) Československem předložená formule znamená, že se už dnes definitivně vyslovujeme pro poválečné hranice československé. To nemůžeme učinit, neboť jednak by to od nás žádaly všechny ostatní státy, které mají otázku tu stejně spornou (i když nejsou vázány nějakým Mnichovem), jednak jsme zavázáni Spojeným státům před koncem války a před společným jednáním na mírové konferenci to neučinit. Válkou jsou v podstatě všechny hraniční otázky všech států v té či oné míře znovu položeny; my se tudíž nemůžeme už dnes jednostranně zavazovat jen vůči Československu.

b) Prohlášením, že mnichovská dohoda neexistuje,

se neodčimuje historický a právní fakt, že dohoda ta učiněna byla; a podle britské právní doktriny přestává existovat takový historický a právní fakt ne nějakou jednostrannou britskou deklarací, nýbrž zase novou mezinárodní dohodou nebo smlouvou, na níž se ti, kdo původně dohodu mnichovskou uzavřeli, v nějaké formě účastní. Musila by tudíž neplatnost této dohody pro Československo a Velkou Británii být prohlášena formulacemi „méně integrálními“.

c) Naléhání naše na uznání právní kontinuity první republiky přivedlo sice Foreign Office k jisté koncesi v tom smyslu, že naše stanovisko jako stanovisko ryze československé plně respektuje a nic proti němu nenamítá, ale žádá nás, abychom nechtěli pro tuto dobu od britské vlády mezinárodní potvrzení tohoto našeho hlediska.

Proti oběma prvním důvodům jsme namítali: Jsme ochotni dát prohlášení, že uznáváme, že konference mírová se bude zabývat našimi otázkami hraničními ve stejné míře jako tomu bude u států ostatních; sám jsem k tomu tehdy podotkl, že my sami budeme mít po vítězné válce – možná – nové návrhy a nové požadavky hraniční a budeme tudíž žádat sami některé menší změny ve svůj prospěch. Proti druhému důvodu britskému jsme pak byli proto, že by to znamenalo skutečnost pro nás nepřijatelnou, t. j. že se vláda Churchill-Edenova hlásí k částečnému zachování Chamberlainova Mnichova.

Ani tyto důvody nezměnily stanovisko Foreign Office. Diskuse o tom byly někdy velmi živé a úporné. Vedly se však v naprosté důvěrnosti a v plné vzájemné loyálnosti. Sám jsem zejména odmítal předložit tuto

otázku britské veřejnosti, tisku a parlamentu a vyvolati tak vnitřní a politickostranický spor britský (ačkoli jsem od některých našich rozhodnějších přátel byl k tomu vyzýván).

Měl jsem však vždycky dojem, že nakonec hlavní pohnutkou, aby se přijetím mé „integrální“ formule nešlo až na jádro věci k úplnému désaveu celé britské zahraniční politiky od roku 1932, byl fakt, že i v Churchillově kabinetě zůstávala řada těch, kteří tuto politiku a Mnichov roku 1938 z přesvědčení prováděli, že by to byla veliká veřejně doznaná rána prestiži a vůbec reputaci celé dřívější zahraniční politiky Velké Britannie a zejména samotné Foreign Office a že by to bylo mohlo působit na vnitřní poměry a vyvolat boje, spory a za války velmi nepříjemné diskuse v parlamentě a pod. Hrála tu jistou roli také velmi úctyhodná ryze osobní Churchillova koncepce o loyaltě, jíž byl povinen svým osobním spolupracovníkům a bývalým ministerským kolegům.

Krátce: po mnoha diskusích, jež jsem po dlouhé měsíce vedl nejdříve ve veliké tajnosti s Bruce Lockhartem, s vyslancem Nicholsem a s ministrem Edenem, a jichž se pak od jara roku 1942 účastnili také ministr Masaryk a ministr Ripka, jsme došli k závěru, že vláda britská, která by k takové dohodě mezi námi a říší britskou musila dát souhlas ve svém válečném kabinetu, přes jistou míru v této věci v žádném případě nepůjde. Současně jsme viděli u Foreign Office snahu odkládat řešení této otázky, pro ni jistě jedné z nejdělikátnějších, na dobu pozdější.

2. Velká Britannie odvolává Mnichov

V této chvíli nám přispěl nepřímo k definitivnímu vyřešení Mnichova mezi námi a vládou britskou Sovětský svaz. Od zimy roku 1942 jednalo se mezi Sovětským svazem a Velkou Britannií o bližší dohodu a uzavření nové smlouvy spojenecké, která by odstranila vzájemnou nedůvěru a nejistotu ve věci dalšího vedení války a budoucího míru. Účastnili jsme se – velmi intenzivně a podle svých možností – práce, aby k této dohodě stůj co stůj došlo. Měli jsme na ní životní zájem a její podepsání by bylo novým potvrzením té politiky, o kterou jsme tolik a tak dlouho před Mnichovem usilovali. Kdyby byla existovala, nebylo by bývalo Mnichova a nebylo by ani druhé světové války. Konečně věci uzrály, dohoda byla připravována a v květnu 1942 přijel do Londýna ministr zahraničních věcí Molotov, aby smlouvu v poslední její formě dohodl a podepsal.

Měl jsem s ním v Londýně 9. června 1942 dlouhý rozhovor. Dohodli jsme se na společných liniích naší vzájemné válečné politiky a při té příležitosti jsem od něho dostal prohlášení, že Sovětský svaz uznal republiku v předmnichovských hranicích a že nikdy nic, co se stalo v Mnichově a po Mnichově, neuznal a neuzná. *Dostal jsem také Molotovův souhlas, abych to mohl domů a celé mezinárodní veřejnosti závazně prohlásit.*

4. června mne pozval ministr Eden do Foreign Office, aby mi důvěrně sdělil obsah britsko-sovětského paktu. Děkoval mi při tom za pomoc, kterou jsme k uskutečnění této politiky přispěli, probrali jsme řadu jiných otázek

a nakonec jsme přešli k našim věcem - k naší nedokončené diskusi o britské likvidaci Mnichova. „Je čas, aby námi a Velkou Británií byl Mnichov zlikvidován; jednání naše se nekonečně protahují a začínají nedobře působit na náš vzájemný vztah“ – řekl jsem Edenovi zcela upřímně v závěru tohoto rozhovoru.

Ministr A. Eden plně s tím souhlasil; dal mi slib, že se sám nyní věci bude zabývat a že ji co nejdříve skončujeme. Došlo pak k novým rozmluvám 25. června a 7. července 1942, z nichž prvé se účastnili také vyslanec Nichols a s naší strany dr. Ripka, a druhé, vedle obou jmenovaných, také ministr Masaryk, který se mezitím vrátil ze své cesty do Spojených států.

V prvním rozhovoru se mluvilo nejprve o britsko-sovětském paktu a jeho důsledcích, o mém rozhovoru s Molotovem a našich jednáních s Poláky a o poměru polsko-sovětském. Eden zejména chtěl vědět, zdali mezi námi a Molotovem byla nějaká podrobná ujednání o Mnichovu, o našich budoucích vztazích, o Polácích a našich hranicích s nimi a zdali jsme my a Rusové své jednání v Londýně nějak nespojovali s naším jednáním o likvidaci Mnichova s vládou britskou. Ujistil jsem ho, že nic takového nebylo a že Československo chce si svou věc o Mnichovu loyálně vyřídit s každým příslušným státem přímo a odděleně a bez nátlaku. Máme úmysl učiniti tak později také s Francií.

V dalším průběhu rozhovoru byly nám pak s britské strany Edenem předloženy kompromisní návrhy, na základě kterých by prý mohlo dojít mezi námi a vládou britskou k definitivní dohodě o likvidaci Mnichova, a v nichž by byly uznány tyto hlavní zásady:

a) Mnichovská dohoda neexistuje, poněvadž byla samotným Německem zrušena.

b) Britská vláda neuznává tudíž nic z toho, co mnichovskou dohodou bylo o Československu stanoveno a stejně neuznává nic z toho, co se stalo dále v důsledku Mnichova od roku 1938 a později ve věci původních hranic československých.

c) Britská vláda se zavazuje, že za dalších jednání mezinárodních a zejména za jednání mírových neučiní nic, co by bylo jakkoli ovlivňováno tím, co se stalo v roce 1938.

Při výkladu této klausule bylo nám pak od všech britských účastníků našich rozhovorů oficiálně a výslovně potvrzováno, že to má znamenati totéž, co žádala moje integrální formule, neboť Anglie si přeje, aby Československo bylo co nejsilnější, nejkonsolidovanější a nejzabezpečenější. Je to v podstatě návrat k dřívějším našim přirozeným hranicím, o nichž budeme ovšem musít později formálně ještě mluvit při všeobecném a konečném mírovém jednání o hranicích v podrobnostech a v souvislosti s úpravou naší otázky německé a maďarské vůbec.

d) Navrhuje se dále, aby otázka právní kontinuity našeho státu byla za projednávání otázky Mnichova vynechána, při čemž se s *britské strany plně respektuje naše hledisko jako stanovisko československé*, proti němuž vláda britská nic nenamítá.

e) Vzhledem k tomu, že současně s touto otázkou byla mezi námi od roku 1941 diskutována britská výhrada, učiněná zároveň s uznáním zatímní vlády a našeho státního zřízení v roce 1940, že právní jurisdikce našich

úřadů na území britském se nevztahuje na některé kategorie našich občanů – jednalo se tehdy o Němce a Maďary z odtržených území, kteří se sami k nám nehlásili – navrhovala vláda britská ve své nové formulaci, abychom jmenovali do Státní rady zástupce těchto kategorií občanů a že by pak svoje výhrady odvolala.

f) Současně nám bylo sděleno prostřednictvím vyslance Nicholse, že vláda britská podrobně uvažovala o našem stanovisku *stran transferu z republiky proti nám se provinivšího minoritního obyvatelstva* a že po tom, co se nám v roce 1938 a za války stalo, při konečném řešení našich menšinových otázek po vítězném skončení války *proti zásadě transferu minoritního obyvatelstva z Československa, ve snaze učiniti z Československa stát národnostně co nejsourodější*, nemá v úmyslu se stavěti.*

V těchto formách dostala, jak patrně, diskuse o Mnichově ráz velikého a dalekosáhlého politického jednání pro budoucnost. Od začátku dubna roku 1942, kdy jsem předložil svůj poslední návrh formule o Mnichově, až do konce července 1942, byly to diskuse nepřetržité, soustavné, úporné a někdy i velmi pohnuté, ale vždycky přátelské a s plným vzájemným porozuměním vedené. Bylo k nim také třeba s obou stran svrchované trpělivosti a sebeovládání a, řekl bych, zejména politické moudrosti a prozíravosti při těžkostech, které se stále vnitřně i mezinárodně v Anglii objevovaly a při trpkých vzpomínkách na všechno to, co pro nás všechny – i pro mne osobně – Mnichov znamenal.

Uvažoval jsem po této rozhodující rozmluvě s Ede-

* To se pak skutečně stalo v červenci roku 1945 na společné spojenecké konferenci v Postupimi.

nem podrobně o britských návrzích a zkoumal jsem otázku, máme-li jednání dále prodlužovat či přijetím těchto návrhů je už zakončit. Po poradách s ministerským předsedou J. Šrámkem a ministrem Ripkou jsme se nakonec rozhodli vypustit otázku právní kontinuity z celého tohoto jednání a přijmout názor britský, respektující plně naše vlastní československé stanovisko; odmítli jsme však kategoricky spojovat otázku naší jurisdikce ve Velké Británii s jmenováním německých členů do Státní rady a s věcí Mnichova. Oznámili jsme pak ministru Edenovi, že bychom britský návrh v zásadě přijali, musíme však dříve vidět přesný text celé formule a zhodnotit její skutečný politický dosah. Ministr Eden pak navrhl, abychom se sešli znovu 7. července, že nám odevzdá text návrhu své definitivní formule o Mnichově a že doufá, že po všech našich dosavadních rozhovorech jej budeme moci přijmout.

Předložená formule při jednání ze 7. července obsahovala tři výše uvedené body, vypouštěla zmínku o právní kontinuitě a podržovala paragraf o uznání naší jurisdikce pro všechny naše občany ve Velké Británii ve chvíli, kdy přijmeme jejich zástupce do Státní rady.

Vyhradili jsme si, že dáme konečnou odpověď, až se ještě jednou mezi sebou poradíme o předloženém britském textu, ale hned jsme ministra Edena důrazně žádali, – rozmluvě byli přítomni J. Masaryk a H. Ripka – aby paragraf o jurisdikci pro naše Němce a o jejich členství ve Státní radě byl od této zásadní otázky odloučen a z noty o Mnichově vůbec vypuštěn. Během následujících dvou dnů jsme pak dali vyslanci Nicholsovi zásadní souhlas s Edenovým textem a dohodli jsme další postup:

a) Prohlášení bude odevzdáno ve formě diplomatické noty ministrem Edenem ministru Masarykovi.

b) Ministr J. Masaryk odpoví Edenovi svou notou, v níž bude příjem britské noty potvrzen, ale současně bude zcela jasně vyznačeno, že od svého integrálního stanoviska neustupujeme a že ve věci Mnichova trváme na všem tom, co jsme sdělili ve své diplomatické notě ze 16. prosince 1941, zasláné všem spojeneckým vládám u příležitosti našeho vypovědění války Japonsku, Maďarsku, Rumunsku a Finsku po útoku Japonska na Pearl Harbour a po vstupu Spojených států do druhé světové války.*

c) Ministr Eden učiní v parlamentě projev o celém našem jednání o likvidaci Mnichova a dá text obou not na vědomí britskému parlamentu.

Tím bylo toto důležité a památné jednání skončeno.

V dalších rozhovorech s vyslancem Nicholsem bylo nám znovu potvrzeno výše uvedené stanovisko britské vlády stran naší zásady o právní kontinuitě republiky a o stanovisku k transferu německého obyvatelstva. Rozhodnutí britského kabinetu, že nezamítá v souvislosti s Československem zásadu transferu našich Němců, bylo nám nedlouho poté sděleno vyslancem Nicholsem.

5. srpna 1942 došlo pak k dohodnutému projevu ministra Edena v britské dolní sněmovně. Celý projev zněl takto:

„Jsem rád, že jest mi poskytnuta příležitost infor-

* Viz text této velmi důležité noty, obsahující celou naši *právní teorii* o vztahu Československa k druhé válce světové, v knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 466-472.

movat dolní sněmovnu, že jsem dnes vyměnil diplomatické noty s československým ministrem zahraničních věcí, ve kterých jsem prohlásil, že politika vlády Jeho Veličenstva ve Spojeném království vzhledem k Československu byla řízena formálním aktem uznání československé vlády vládou Jeho Veličenstva v červenci 1941 a prohlášením ministerského předsedy z 30. září 1940, že mnichovská dohoda byla zničena Němci. Dodal jsem, že vzhledem k tomu, že Německo záměrně zničilo dohodu, týkající se Československa, a které bylo dosaženo roku 1938, vláda Jeho Veličenstva se pokládá za zbavena všech závazků v tomto směru; při konečném určení československých hranic ke konci této války vláda Jeho Veličenstva nebude ovlivňována jakýmkoliv změnami, učiněnými během a od roku 1938.

Ve své odpovědi pan Masaryk mne informoval, že československá vláda přijala mou notu jako praktické řešení otázek a nesnází životní důležitosti pro Československo, které vyvstaly mezi oběma zeměmi v důsledku mnichovské dohody při udržování jeho politického a právního postavení vzhledem k této úmluvě a k událostem, které jí následovaly.

Text not, které byly vyměněny, bude vydán jako „White Paper“ – Bílá kniha.

Nechci přejíti tuto příležitost, aniž bych nevzdal hold jménem vlády Jeho Veličenstva tvrdošíjnému a statečnému odporu československého lidu proti jeho bezohledným německým utlačovatelům. Takové činy jako zkáza Lidic pohnuly svědomím civilisovaného světa a nebude jich zapomenuto, až nadejde doba vyúčtování s jejich pachateli.“ –

To byl poslední akt tragedie mnichovské, pokud se na ní účastnila britská vláda a britský parlament.

Postupovali jsme v celém tom boji o odstranění Mnichova bez hluku. Angličané s jistou zdrženlivostí. Mnozí z nich mi to neváhali dávat otevřeně a mužně na jevo. Také britský parlament přešel celou věc rychle, nemaje ani chuť, ani snahu věci tou se dlouze zabývat. Vždyť i ve vládě Churchillově ještě v srpnu roku 1942 bylo několik členů, kteří měli přímý podíl na mnichovské politice a na Mnichově, a parlament, který nyní vzal na vědomí konec Mnichova, byl onen parlament, který vítal Chamberlaina, když se vracel z Mnichova s cárem papíru Hitlerem podepsaným a slibujícím dlouhý mír oběma zemím...

Co úvah, co mravních traktátů a ironických výkladů o politické morálce, o událostech a o dějinné spravedlnosti dalo by se ke všemu tomu připojit! Snad bude nejlépe, když místo toho zde připomenu jen to, co jsem 8. srpna 1942 řekl ve svém projevu v londýnském rozhlase, mluvě domů do Československa, o této závěrečné kapitole našeho boje proti Mnichovu:

„Právě asi od chvíle, kdy na naši pražskou půdu vstoupil kat Heydrich a začal provádět své katovské dílo, od chvíle, kdy t. zv. pražská vláda se dala po prvé přinutit k tomu, aby na nás zde a na mne osobně útočila jako na škůdce národa a slavnostně se nás odříkala, od chvíle, kdy zrádná, t. zv. vláda slovenská vypověděla válku Sovětskému svazu a později pak Velké Británii a Spojeným státům, dávajíc tak bez rezerv na pospas a do krvavých služeb berlínské nacistické vlády znásilněný slovenský lid – který jako téměř jediný slovanský kmen

bojuje dnes proti skoro všem svým slovanským bratrům – ve chvíli, kdy si od Němců maďarská vláda znovu vykupovala svůj lup na Slovensku a Podkarpatské Rusi svou vojenskou výpravou do ukrajinských rovin a kdy zástupci veliké části našich československých Němců, vedení pověstným Frankem, nejvíce zuřili v Praze, v Brně a v jiných našich městech, zabíjejíce podle naše vlastence, věrné samostatnosti a celistvosti celé naší republiky – v té chvíli my zde jsme přistoupili k poslední diplomatické akci, jež nám ještě po dosavadních úspěších naší odbojové činnosti zbývala: *po uznání vlády a samostatnosti republiky bylo třeba vymazat z historie posledních let to, co bylo této strašné válce vlastním úvodem: mnichovskou dohodu a všechny její důsledky.*

Vedli jsme tato jednání věcně a klidně, bez hluku, bez zbytečné agitace a propagandy a v duchu přátelství a spojenectví, v duchu spolupráce válečné a poválečné jak s Velkou Británií, tak i se Sovětským svazem. Nebyla však tato jednání ani dnes bez obtíží. Vždyť jsou to věci pro nás i pro všechny ostatní tak dalekosáhlé a budou rozhodující pro řadu středoevropských otázek poválečných. Neváháme i vám říci o těchto obtížích... A nebyla jednání ta také snadná proto, že se týkala události historicky tak veliké a důležité, jakou byl právě Mnichov, události, která měla tak dalekosáhlé důsledky pro Evropu a celý svět. *Neboť právě Mnichovem se začala, jak vám stále zdůrazňuji, druhá světová válka a od té chvíle bylo Československo už na frontě...*

Neskrývám vám, přátelé, že i jednání s panem Molotovem, i jednání s ministrem Edenem a všechno to, co jsem vám právě pověděl, je pro nás všechny i pro mne

jako presidenta těžce zkoušené republiky velikým zadostučiněním. Byl jsem tak spjat osobně s tím, co se stalo před Mnichovem, v Mnichově i po něm, a všechno jsem tak bolestně s vámi všemi prožíval, že odčinění Mnichova a jeho důsledků a všechno to, co jsem pro to se svými přáteli a spolupracovníky mohl učinit, stalo se mi od posledních čtyř let snad už jediným cílem života. Mnichov a všechno, co s ním bylo spojeno, bylo velikým utrpením a ponížením národa. Dnes už máme za to všechno také veliké uznání světa. A povýšení britské a sovětské legace u nás na velvyslanectví ve chvíli, kdy Mnichov je odčiněn, samo má aspoň symbolicky naznačit ono *mravní uznání*, jehož se vám – lidu československému – za to dostává.

Dnes k tomu ještě vím s naprostou určitostí, že tuto válku vyhraje a že to, co jsme právě svým jednáním se Sovětským svazem a s Velkou Británií dokončili, bude skutečně. *Pokládám tudíž diplomaticky tento úkol, který jsem celému našemu odboji i sobě uložil, v podstatě za splněný.****

3. Odsun Němců z Československa

Bylo mi jasno hned po Mnichově, že až jednou půjde o odstranění mnichovské dohody a jejích důsledků, bude musit být řešena zásadně a definitivně *pro náš stát i otázka*

* Text celého projevu viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“. Str. 168–175.

menšinová a speciálně otázka našich Němců. Promýšlel jsem bolestně a nesčetněkrát problém našich Němců a jeho smysl a význam pro existenci našeho státu a národa. Už první má literární práce v době mých právnických studií v Paříži a v Dijonu v letech 1905–08 byla otázka té věnována.* Během bojů a diskusí za první světové války znovu jsem o ní uvažoval a častokrát jsem ji probíral s T. G. Masarykem.

A po osvobození roku 1918 nebylo dne, abych o ní s Masarykem nemluvil, abych denně na ni nenarážel a přímo co nejbolestněji ji neprožíval v tehdejších Masarykových a svých bojích s dr. Kramářem, s národními demokraty i agrárníky. A hlavně jako zahraniční ministr jsem s ní měl celá desetiletí snad daleko větší starosti nežli celá naše vnitřní politika vůbec: co tu bylo výkladů a domluv našim politikům a stranám, aby věci ty chápali s širšího mezinárodního hlediska, co tu bylo akcí propagačních a informačních přátelské i nepřátelské ciziny, co tu bylo krajně vyčerpávajících bojů v Ženevě, abychom se světu jevíli jako národ a stát vyspělý a světově politicky vzdělaný! Vcelku se nám to dařilo.

A když roku 1926 Německo vstoupilo do Společnosti národů a spojilo se brzo poté nejdříve s Maďary a pak s Italy k rozsáhlé akci v užívání národnostních menšin k politickému boji proti všem svým sousedům a ovšem i proti nám, nemohl jsem nevidět celý ten problém v jeho veliké hloubce a šíři a nemohl jsem si opět

* Viz Edvard Beneš: Le problème autrichien et la question tchèque. Études sur les luttes politiques des nationalités slaves en Autriche. Paris 1908. (Problém rakouský a česká otázka. Studie o politických bojích slovanských národů v Rakousku.)

a opět neklást otázku: jak dlouho to vydržíme? *Náš stát se s touto otázkou zrodil a musí ji stůj co stůj vyřešit nebo podlehnout!* A když pak v letech třicátých přišel agresivní fašismus, pak ještě agresivnější nacismus a hitlerismus, nemohl tuto pravdu nevidět leda jen ten, kdo byl politicky úplně hluchý a slepý. A takových lidí bylo i u nás dost a dost!

Proto Masaryk jako prezident republiky věnoval těmto otázkám tolik úsilí a proto já i jako ministr i jako prezident jsem je nikdy s očí nespouštěl a vědomě jsem je posunoval vpřed krok za krokem k jejich skutečnému řešení. Kladl jsem je mnohdy vědomě i před řešení otázek sociálních, neboť jsem jasně viděl, že pro ně bude podniknut *nejdříve a na prvním místě útok na naši samostatnost, existenci a na náš stát vůbec.*

Tato všecka naše úsilí jsou známa a nebudu se jimi zde obírat; dotknu se těchto otázek znovu až v knize, v níž se budu podrobně zabývat krizí mnichovskou. Neboť Mnichov otázku menšin a našich Němců zvláště položil s kategoričností, jež nenechávala nikoho na pochybách, a s oslnující jasností řekl, že jde o otázku osudu našeho státu a naší existence vůbec.

Odcházejí v říjnu 1938 do ciziny, kladl jsem si tudíž znovu tento náš osudový otazník: jak řešit definitivně a pokud možno spravedlivě náš národnostní problém až půjde o likvidaci Mnichova po nové strašné krizi a válce evropské? A jako vždy, řekl jsem si i při tomto tak těžce řešitelném problému, že musím hledat především metodu, jak na to jít, t. j. uvědomit si postup a politickou taktiku, kterou budu musít důsledně a nezměněně zachovávat od prvního počátku až do konce

celého boje, *určiv si současně anebo předtím zásadní řešení problému, jež bude musít zůstat naším nezměnitelným cílem jak v této nové válce, tak i po ní.* Jen všeobecnému politickému vývoji a pokroku doby – t. j. i vývoji událostí válečných – se bude nutno stále a stále přizpůsobovat.

V tom smyslu jsem se rozhodl především *pro kontinuitu politiky předválečné.* To pro mne znamenalo, že řešení našeho národnostního problému musí vycházet, pokud možno, z našich podmínek historických a místních, že musí být vedeno absolutní dobrou vůlí a loyality ke všem našim partnerům a že musí navázat na náš postup z doby boje o Mnichov, kdy jsme šli až na poslední hranici možností a kompromisů. Musí však být zároveň věcně i politickým postupem vedeno tak, aby se řešení, jež námi bude zvoleno a hájeno, *dalo uplatnit všeobecně, evropsky, a aby tudíž bylo řešením, které by mohlo být přijatelné všem za nových poválečných poměrů v evropských státech, jež docela určitě po této nové katastrofě podlehnou velikým revolučním změnám sociálním.* To znamenalo, že řešení národnostní otázky u nás bude nutno logicky spojit se změnami sociálními a hospodářskými, čili *revoluci nacionální sloučit s revolucí sociálně hospodářskou.*

Jinými slovy: musí to býti i v národnostních otázkách *pokrok, lidský a vývojově opravdový pokrok.* Prakticky to znamenalo: bude třeba přesvědčit Angličany, Francouze, Američany i Rusy – a možno-li i Němce samé – že při zásadním zachování předmnichovského Československa bude třeba zmenšit velmi radikálně počet jeho menšin; a bude třeba přesvědčit Čechoslováky, že tomuto cíli budou musít *i oni přinést některé oběti.*

Tato politická směrnice, kterou jsem skutečně po

celou dobu války důsledně zachovával, se pak podle poměrů přizpůsobovala válečným událostem: byla opatrná a umírněná před válkou a na počátku války, vývojem války stávala se pak rozhodnější a zásadovější; byla přizpůsobována sociálním a hospodářským změnám, jež válka nutně vyvolávala ve struktuře nově se rodící poválečné společnosti; *brutálním postupem Němců proti národu doma byla však fundamentálně ovlivňována a byla hlásána neústupně bez rozdílu všem zúčastněným, velkým i malým. Byla uplatňována rozhodně a důsledně i ke všem našim uvnitř a byla přirozeně také nesena celým bojem o likvidaci Mnichova.* Kde kdo z nás cítil, že tu opravdu jde nově o bezprostřední a brzký osud národa.

Při každé mezinárodní nesnazi za boje o naši thesi položil jsem pak rozhodně a vždy s naprostou jasností a s vědomím plné odpovědnosti otázku, před níž se vždy každý zarazil: *Chcete připravovat nový Mnichov?* Důsledky Mnichova pro celou Evropu byly opravdu už po celou dobu války celým světem tak dobře chápány, že tato otázka takřka každému postačila.

Od chvíle, kdy jsem viděl, že s Angličany k nějakému uspokojivému řešení otázky Mnichova patrně dojdeme, byl jsem o správnosti svého uváženého a rozhodnutého politického postupu ve věcech národnostních tím více přesvědčen. Zdálo se mi však, že o těchto otázkách musí být mezi námi naprostá jednota, a to: v naší emigraci české a slovenské v cizině, mezi námi a domovem, mezi námi a našimi Němci (pokud byli v emigraci zastoupeni, to znamená německými komunisty a sociálními demokraty, eventuelně i s ostatními). A umínil jsem si nikomu nic netajit, a přestože to byly velmi delikátní

otázky diplomatické, otevřeně – zejména našim Němcům – vše předložit a pokusit se s nimi vše napřed dohodnout. „Fair play“ byla i zde moje politická zásada.

V tom smyslu jsem začal svá jednání s německými sociálními demokraty, prakticky s poslancem W. Jakschem a jeho druhy. Stejně jsem mluvil o této věci se skupinou německých komunistů (poslanec Karel Kreibich) a pak se skupinou Zinner-Lenk-Kirpalová. Jaksch mne navštívil po prvé v Putney už 3. srpna 1939, brzo po mém návratu ze Spojených států do Londýna. Vyprávěl mi o svých těžkých osobních osudech, obtížích a nesnázích, s nimiž se dostal s britskou pomocí z Československa a líčil mi situaci v Německu, v Rakousku a ovšem i mezi svými straníky v Čechách.

Vykládal, že jsou v Anglii v německé emigraci z Čech dva stejně silné tábory: 50 % pro Velkoněmecko, 50 % pro obnovení Československa se starými předmnichovskými hranicemi. Sociální demokraté z Říše i z Rakouska a jejich politické plány silně prý na naše Němce působí. Mezi Němci samými, a to z Říše i z Rakouska, je však podobný spor: jsou u nich dva tábory a oba počítají s brzkou válkou, při čemž jedni očekávají rychlou porážku Třetí říše a v nejlepším případě obnovení výmarského Německa, druzí však počítají s velikou velkoněmeckou revolucí (k nim náležejí zejména rakouští sociální demokraté) a ve shodě s tím plánují reorganizaci Evropy, t. j. s uplatněním všech cílů velkoněmeckých.

V této atmosféře horkých hlav mají to prý naši Němci velmi těžké. Kdyby mohli jejich vůdcové předložit své emigraci aspoň nějaký český konstruktivní program o federalisaci Československa i se zvláštním územím

pro sudetské Němce, aspoň tak, jak zněl t. zv. čtvrtý plán, nabídnutý mnou Henleinovi – pak by se snad mohl Jaksch a jeho druhové zasadit o toto řešení a vybojovat v emigraci přijetí tohoto plánu na definitivní dohodu mezi Čechy a Němci. Nemohli by ovšem přijmout znovu nějaký diktát s naší strany, neboť nikdo z nich nepřijme situaci takovou, jaká byla v republice před Mnichovem.

Vyslechl jsem názory Jakschovy, který se zjevně opíral o plány ostatních Němců, sdílel jejich veliké naděje a počítal s rychlým spádem válečných událostí a s velikou politickou revolucí všeho německého dělnictva. K naší ryze české věci byl Jaksch zatím zdrženlivý. Zachoval jsem tudíž i já zdrženlivost a své plány jsem mu nerozvíjel; vyzval jsem ho jen, abychom zůstali ve styku a postupně si vyměňovali své názory podle toho, jak se budou vyvíjet další události, a zejména jakmile dojde k válce. Jen jsem odmítl jeho plány a naznačil mu, že k starým teoriím a názorům v žádném případě se vracet už nebudeme, zejména také ne k žádné dvoj- jazyčnosti okresů a krajů. Válku jsme ovšem čekali my „emigranti“ všichni.

Po začátku války a po mém návratu z Francie mne navštívil Jaksch znovu (4. prosince 1939). Zase si stěžoval, jak v jeho straně řešení o budoucím osudu českých Němců bude těžké. Předložil mi otázku, zdali by se vedoucí činitelé naší emigrace mohli sejít a společně s našimi Němci prodiskutovat celou situaci. Události půjdou prý rychle a mohli bychom být překvapeni předčasným mírem. Nesouhlasil jsem se schůzkou s Němci, pokládaje ji zatím za předčasnou, ale vyzval jsem ho, aby sami o celé situaci Německa, Rakouska i své pojednali a formulovali

si podle toho politický program pro budoucnost. A aby nám jej pak předložili.

Věděl jsem tehdy, že Jaksch hned na počátku války rozsáhlý program o Velkoněmecku – t. j. o Německu a celé střední Evropě – už vypracoval, že jej v anglické politické společnosti – zejména v Labour Party – rozšiřoval a že v něm nejen o českých Němcích jako samostatném celku na nás nezávislém, nýbrž i o Československu celém už vlastně rozhodl, umísťuje nás do zvláštní středoevropské federace s převahou německou.* Vyčkával jsem tudíž, věda, že s našimi Němci bude účelná a rozumná řeč, až jim válečné události ukáží, v jaké situaci se celé Německo nachází, jak se svět k němu staví a jak těmito skutečnostmi budou nevyhnutelně dotčeni i naši Němci sami.

Tehdy jsme měli kromě toho už velmi podrobné zprávy, jak se vyvíjejí poměry u nás v „protektorátě“, co se stalo 28. října v Praze, co bylo 17. listopadu s našimi studenty a s našimi vysokými školami – a vůbec: jak se nakládá s našimi lidmi, s našimi politickými činiteli, s naším prostým lidem, s politickými stranami, s našimi spolky, s naším celým kulturním životem, kolik je už našich lidí v koncentračních táborech atd., atd.

Moje očekávání se splnilo. Dalších šest měsíců války nás i naše Němce o mnohem poučilo, i když doba ta byla vyplněna velkými válečnými vítězstvími Německa ve válce proti Polsku a Francii. Jaksch přišel znovu ke mně

* Dověděl jsem se také, že později, po britském odvolání Mnichova, poslal W. Jaksch jménem své strany prezidentu Rooseveltovi proti tomu rozhodný protest. Mně osobně kopii protestu toho nikdy neodevzdal.

na rozmluvu bezprostředně před uznáním naší prozatímní vlády londýnské. Bylo to 4. července 1940, kdy věc našeho uznání byla dosud tajná a kdy veškerý politický svět byl zaměstnán porážkou Francie a očekáváním, co se bude dít dál.

Jaksch mne však překvapil sdělením a správným svým rozhodnutím, že diskuse o osudu našich Němců zatím není možná, že se o tyto otázky nyní tolik nestará, že nyní jde opravdu jen o válku a o vítězství nad Hitlerem; ode mne nyní také zatím nežádá žádný program pro budoucnost nebo nějaká prohlášení o našich Němcích, že prostě prohlašuje bezvýhradně, že je s naší věcí solidární a že je ochoten s námi spolupracovat tam, kde se o tom společně dohodneme. – Myslím, že sdělení to bylo tehdy upřímné.

Rozhodl jsem se tudíž povědět mu více o našich plánech. Sdělil jsem mu, že v krátké době bude utvořena a uznána britskou vládou naše prozatímní vláda, že situace však není tak zralá, abychom mohli s našimi Němci něco pozitivního a konečného už dojednat, že ve vládě Němci proto hned nebudou, ale že vytvoříme současně jakýsi quasi-parlament – Státní radu – v níž bude zastoupena celá naše emigrace, že do řady jejích členů mám v úmyslu povolat i naše Němce a pak s nimi začít politickou rozpravu; chceme řešit potom podle vývoje událostí po etapách všechny jejich otázky, neboť *pro spolupráci s našimi antifašistickými Němci jsme zásadně a rozhodně*. Bez Angličanů ovšem všechny věci s tím souvisící řešit nemůžeme; půjde přece především také *o likvidaci Mnichova*, a to se našich Němců bude podstatně dotýkat. Musíme se dále dohodovat také s národem doma. „Nechceme to

vše provádět bez vás a vítáme tudíž vaše dnešní prohlášení“ – dodal jsem na konec.

Sdělení působilo na Jaksche velmi silně. Mezi našimi Němci v emigraci se totiž tehdy intenzivně politicky pracovalo a kolovaly mezi nimi názory a zprávy často velmi fantastické. Mnozí byli zásadně proti všem kompromisům s námi, věříce stále svému programu velkoněmeckému; jiní pozorně sledovali naši akci, zejména vojenskou, velmi ji kritisovali a ze silně protiněmecké nálady mezi našimi vojáky vyvozovali velmi ostré závěry proti nám a našemu hnutí vůbec. Nebylo tudíž dlouho podstatnějších dohovorů mezi námi. Jaksch byl mimo to ve styku s Angličany a domníval se – jsa v tom některými z nich utvrzován – že bez dohody s našimi Němci se v naší věci nic podstatného nestane.

V září roku 1941 se Jaksch znovu ohlásil (22. září 1941). To už bylo po vstupu Sovětského svazu do války proti Německu, po našem definitivním uznání Velkou Británií a Sovětským svazem. Mohl jsem tudíž mluvit už jasněji a definitivněji.

Pověděl jsem mu především, jaká je situace u nás doma vůči našim Němcům a nijak jsem mu neskrýval krajně radikální náladu v našich zemích pod dojmem brutálního postupu Němců proti všemu českému. Přčetl jsem mu depeše z domova, jak tam naši plánují řešení německého problému. Prohlásil jsem přesto naše opravdu demokratické Němce za rovnoprávné naše partnery a žádal jsem o jasné jejich prohlášení – bez jakýchkoli rezerv a podmínek – ve prospěch naší zahraniční vlády a pro republiku v historických předmnichovských hranicích. Sdělil jsem dále, že jsem sice pro jmenování

německých zástupců do Státní rady, že však toto jmenování bude na nějaký čas vzhledem k situaci u nás doma – jak si to naši z domova výslovně přejí – zatím odloženo a že Jakschova strana má mezitím postupovat s námi paralelně; my přitom nebudeme nutit německé naše příslušníky v Anglii ke vstupu do naší armády. Také vylikvidování válečných vinníků z řad našich Němců u nás doma se stane v rámci všeobecné odplaty po této veliké válce a v plné rovnosti s vinníky z řad Čechů a Slováků. Budu mít brzo příležitost všecky tyto otázky znovu s ním a s jeho přáteli definitivně probrat a vyjasnit, a doufám, že se o zásadách i o postupu dohodneme.

Pozval jsem pak Jaksche a ostatní zástupce našich Němců k sobě na čaj 7. ledna 1942 k všeobecné výměně názorů o situaci válečné vůbec a naší zvlášť. Vykládal jsem jim tehdy, že bych definitivní porážku Německa očekával asi roku 1943 – byl jsem tehdy o rychlém spádu událostí válečných i já poněkud příliš optimistický – a že je třeba se na to připravit. Také my všichni mezi sebou a u nás uvnitř musíme být připraveni. *Musíme ovšem očekávat veliké revoluční změny sociální*, a to znamená zároveň veliké změny i v našich věcech národnostních.

Žádal jsem je, aby chápali ten ohromný a neodčinitelný obrat, ke kterému došlo u nás pro postup Němců a jejich režimu, vylupování a rozkrádání – materiální i kulturní – celé země, všeobecný teror atd. Řekl jsem jim: „*Něco takového v historii naší země dosud vůbec nebylo a nikdy se na to u nás nezapomene.*“ To všechno nemůže tedy zůstat a nezůstane bez velikých důsledků.“ Upozornil jsem je, že nacionální radikalismus u nás denně stále stoupá také pro hrůzný a nepředstavitelný teror v kon-

centračních táborech, kde úpí patrně už statisíce našich lidí a kde mřou naši lidé v celých desetitisících. Vůbec protektorát je jedna jediná mučirna, jejíž hrůzy se prostě nedají vylíčit. U nás z toho vzniká hrozivá touha po pomstě a nejméně, co všichni žádají, je *nejen veliká revoluční odvěta na konci války*, v níž se kdekdo chystá zbavit se násilím všech našich Němců z Čech a z Moravy bez rozdílu a bez výjimky, *nybrž i definitivní náš rozchod s Němci, jejich transfer do Říše, prostě – konec!*

„Já sice nevěřím, že k těmto krvavým extrémům dojde; znám náš lid a vím, že tak krvežíznivý není. Ale vůdci naší německé emigrace musí tím spíše počítat, že *k jejich poválečným plánům a uspořádáním u nás uvnitř, které mi na počátku války předložili* a které dosud ve svých publikacích diskutují, *také nedojde a dojít nemůže.* Já všecky ty věci důkladně promyslím, jednotlivé plány na řešení těchto otázek zkoumám a kombinuji, a to minimální, k čemu přicházím, je, že *v sociální revoluci, k níž určitě dojde, bude třeba zbavit naše země veškeré německé buržoasie, pangermánské inteligence a fašismu propadnuvšího dělnictva.* To bude naše konečné a pro nás vůbec uskutečnitelné řešení: *spojení revoluce sociální s revolucí nacionální.*“

„Musíme mít odvahu otevřeně si to říci“ – vykládal jsem tehdy dále Jakschovi a jeho druhům. – „A zvláště vy, sociální demokraté, musíte tuto odvahu mít; je v tomto plánu i kus marxismu a jeho dialektiky v revolučním procesu, který se za této nezbytné změny sociální struktury národa, z veliké světové katastrofy vzniklé, musí nezadržitelně dostavit. Po první světové válce napsal jsem knížku o smyslu československé národní revoluce a předpověděl jsem, že u nás německá nacionální bur-

žoasie se jednou pokusí o kontrarevoluci; a že nebude mezi námi pokoj, dokud tato buržoasie nebude přinucena podobnou revolucí, jakou prožili už v dřívějších stoletích Češi, skutečně projít. Projde jí určitě nyní, po této druhé válce světové. A bude přitom u nás zásadně řešena celá naše otázka národnosti.“

Vyzval jsem zároveň své hosty, aby tuto ideologii dobře promysleli, aby pochopili, že oni by měli být nositeli této ideové proměny mezi Němci a spojit se k této práci i s německými komunisty. Říkám jim všechno otevřeně, celý svůj plán; nechci a nebudu nic skrývat. Přijdou-li do Státní rady, musí vědět, s jakými plány a diskusemi se tam nutně setkají. Musím ovšem otázku Mnichova a našich hranic dojednat s Angličany; očekávám, že do několika měsíců to bude hotovo. I to jim otevřeně říkám, že to se spojenci projednávám a jistě i dojednám.

Na druhý den (8. ledna 1942) jsem pozval k dokončení diskuse Jaksche na oběd. Účastnil se ho také Jakschův přítel Paul (za bojů s henleinovci býval u nás organisátorem sociálně demokratické „Rote Wehr“), který přijel do Londýna ze Švédska. Celá rozprava se při tomto obědě znovu opakovala. Viděl jsem, že si Jaksch od včerejška všechny mé názory rozmyslil a že jeho reakce na ně je jasně negativní. Neřekl mi to výslovně, ale jeho stanovisko bylo mi z jeho chování i z chování Paulova jasné. O podobné sociální revoluci, kombinované s revolucí nacionální nechtěli oba ani slyšet. Brali u nás Němce jako celek a pokládali se nikoli jen za zástupce dělníků, ale za představitele Němců jako celku vůbec. Snad tehdy ani dost dobře neviděli, že tím automaticky

berou na sebe plnou odpovědnost za to, co Němci proti nám jako národu ve válce podnikli...

Od té doby jsme se vídali už řidčeji. 29. května roku 1942 jsme měli znovu delší rozhovor, v němž mi Jaksch výslovně doznal své hlavní dvě chyby, jichž se v exilu za této války dopustil: „Očekával jsem válku krátkou a počítal jsem s německou revolucí“ – řekl mi. „Já nepočítal ani s jedním, ani s druhým; zejména jsem nevěřil, že by německé dělnictvo dělalo revoluci proti hitlerismu a pro výhru Sovětského svazu proti Německu“ – odpověděl jsem. „Bude ji dělat jako roku 1918, až ve chvíli pádu nacismu a bude ji dělat stejně, jako roku 1918: bude se snažit zachraňovat Německo s celou jeho nacistickou buržoasií před nejhroším. Bude z toho v Německu dlouho hrozit chaos.“

A ještě na počátku roku 1943 pořád W. Jaksch očekával nějaký zázrak, který úplně katastrofě Německa zabránil a tím zachránil i sudetské Němce. Nedivil jsem se tomu, ani jsem mu to jako Němci nevytýkal. Bylo to víc než přirozené za poměrů, které v Německu a v německém národě i mezi tak zvanými sudetskými Němci panovaly. *To byly také Jakschovy politické omyly, stejně jako jeho představa, že je on – vyslovený sociální demokrat – nejen zástupcem části dělnických antifasistických Němců u nás, nýbrž všech našich Němců vůbec, t. j. i ostatních více než 80 % našich Němců, hitlerismu propadnuvších a hotových za války všemi prostředky k záhubě našeho českého lidu kdykoli přispět.*

Poslední osobní rozmluvy s Jakschem (a s jeho druhy De Wittem, Reitznerem, Wienerem a Katzem) jsem měl 17. a 25. září, 2. října a 1. prosince 1942. Bylo to již po veřejném oznámení v srpnu roku 1942 v britském parla-

mentě o odvolání Mnichova a po konečném vítězství našeho stanoviska a celé naší these. Byly to rozmluvy, kde jsme probírali všechny dřívější politické otázky spíše už jen jako reminiscence. Zdůraznil jsem, že dlužno pokládat Mnichov a věc našich Němců za definitivně řešenu, že nyní nám půjde jen o největší možné zredukování počtu Němců, kteří u nás ještě zůstanou, v čemž já však hájím a budu hájit stanovisko *kompromisní a lidské*, zejména pokud se týká skutečných německých antifašistů.

Ostatně sdělení ve stejném smyslu učinili nedlouho přede mnou samotnému Jakschovi i na Foreign Office. *Nikdy jsem si nepřál, aby řádní Němci, kteří s námi o demokracii bratrsky bojovali a demokracii věrní zůstali, byli hnáni do situace tragické.* Přitom však jsem tehdy Jakschovi a jeho druhům otevřeně sděloval, že bych stál o to, aby užívání slova „sudetendeutsch“ a „Sudetengebiet“ z Československa definitivně a navždy zmizelo a aby politický a nesprávně vykládaný německý pojem „Selbstbestimmungsrecht“, jež naše Němce politicky zcela zavedlo a nám budování státu po minulé válce vůbec znemožňovalo, také zmizel. Ostatně ani Masaryk, ani já jsme je ve smyslu, v jakém je Němci užívali, nikdy neuznávali a na mírové konferenci v roce 1919 jsme to Lansingovi, Wilsonovu zahraničnímu ministru, velmi rozhodně prohlásili.

Tehdy, za této poslední rozmluvy, mi De Witte dojmavě vykládal o strašné situaci českých Němců, která z toho všeho pro ně vyplývá a která se dá vyjádřit slovy: „Vyhraje-li válku Hitler, jsme my, socialističtí Němci, ztraceni; vyhrají-li ji Češi, jsme stejně ztraceni.“

Odpověděl jsem mu: „Ano, uznávám vaši tragickou situaci a je mi toho z duše líto. Tak tomu však někdy

v osudu národů vinou jejich vůdců a sběhem okolností dějinných bývá. Proto se také dnes stavím a vždy budu stavět proti plánům některých našich lidí na přehnané opravy našich předmnichovských hranic vzhledem k poraženému Německu po dnešní válce. A proto jsem podnikal za Mnichova ty nadlidské pokusy o skutečnou dohodu s našimi Němci i s Německem vůbec.*

Ale v jaké situaci jsme byli od roku 1938 my? Nikdy nezapomeňte, co všechno jsem za boje o Mnichov dělal pro dohodu s vámi já! Co však pro nás chystal Hitler a více než 80 % vašich německých druhů z Čech a z Moravy, za jejichž zástupce se vy i dnes pokládáte? Čím jsme to zavinili? Uvažte jen, co jsme od roku 1938 všechno protrpěli a jak jsme se bili o demokracii a mír! A náš lid doma strašlivě trpí dál. Co nám Hitler a Němci z českých zemí dělají i dnes stále a denně? O tom všem se svět teprve po válce ještě doví.

Z toho je, moji draží, jediný chladný, byť i drsný závěr: *spravedlivá odplata všem přímým i nepřímým, aktivním i pasivním vinníkům války pro poučení všem budoucím a – definitivně se rozejít!* Jinak by po této hrozně válce musilo dojít mezi našimi národy k *neslýchanému masakru!* Tomu můžeme a musíme stůj co stůj *svým definitivním rozchodem zabránit!* Jen tak budeme moci jednou – až na dnešní bolest zapomeneme – se zase jako sousedé sejít a každý ve svém novém domově bez hořkosti a v míru žítí dále odděleně, jeden *vedle* druhého.

A přitom já nikdy nezapomenu, že vy, opravdoví němečtí sociální demokraté z Čech a Moravy, jste jméno

* Připravuji o tom knihu o Mnichově, v níž popíši všechny své pokusy o dohodu s našimi Němci.

Němců v této veliké dějinné krizi nepotřísnila a hrozný osud německého národa nezavinili. Ostatně, Němci v tomto velikém zápase jistě zničení jako národ nebudou, budou žít dál – což pro nás Čechy po roce 1938 tak jistě vůbec nebylo. O tom se ještě po válce dovíme. A snad tento váš a německý osud vůbec *přispěje v budoucnosti k mravní i politické, demokratické renesanci příštího Německa.*“

Poslední naše schůzka v exilu s Jakschem byla 1. prosince 1942. Dával jsem mu svůj písemný elaborát jako odpověď na projev zemské konference strany sociálně-demokratické (v Čechách), konané v Anglii v říjnu roku 1942. Strana totiž v Anglii s celou svou organizací pravidelně fungovala, pravidelně činila rozhodnutí a svá usnesení, týkala-li se věcí zásadních, mi odevzdávala. Já pak v některých případech na ně odpovídal. V tom smyslu byla důležitá výměna naší korespondence, zejména dopis Jakschův z 3. ledna 1941, usnesení strany německých sociálních demokratů z 28. září 1941 a ze 4. října 1942, a zvláště usnesení strany ze 7. června 1942 s dopisem W. Jaksche z 22. června 1942, jakož i má odpověď ve formě zásadního stanoviska k usnesení strany z června 1942, kterou jsem 1. prosince 1942 Jakschovi na našem vyslanectví v Londýně odevzdal, a můj dopis z 10. ledna 1943. Hlavně v obou posledních dokumentech jsou shrnuty zásadní názory na otázku bývalých našich Němců a na menšinovou otázku vůbec.*

Ukázal jsem v těchto úvahách, k jakým všeobecným závěrům jsem došel za války v otázkách našich menšin

* Viz tyto doklady v dokumentech. Dával jsem jejich znění tehdy také britské Foreign Office, s níž byl i Jaksch soustavně ve styku.

a v řešení problému našich Němců. Byly to přirozené závěry, jež měly platit i pro naše Maďary a Poláky a jež jsem se snažil důsledně uplatňovat i na ně.

V tomto smyslu jsem hájil toto řešení i ve všech svých diskusích s Brity, Američany, Rusy a Francouzi. Vycházel jsem tu také ze zásady, jež byla během války všeobecně všemi velmocemi přijímána, že totiž *pokusy o minoritní smlouvy, prováděné s pomocí Společnosti národů po první světové válce, opakovány už nebudou, protože se neosvědčily a přímo zklamaly. Nás přivedly roku 1938 – jaká to byla nesmyslná absurdnost! – až do Mnichova!* Není tudíž jiného východiska, nežli pokusit se přesunem obyvatelstva, prováděným pokud možno všeobecně, slušně a lidsky, počet menšin v cizích státech co nejvíce snížit a zbývající zlomky menšinového obyvatelstva rozumným postupem asimilovat nebo mu nechat plnou vůli dobrovolně se vystěhovat, kam bude samo chtít.

Bude to pro toto obyvatelstvo sice těžká krize, nějakou dobu trvající, bude to však pořád *lepší a lidsější řešení, nežli nové nelidské masakry v poválečných výbuších občanské války a brutální pomsty a pak znovu další staleté národnostní boje, jež by byly stále se opakující překážkou sociálního a hospodářského pokroku lidstva.* Ostatně i tento přesun se dá dobře řídit a usměrňovat a lze jej provádět za podmínek slušných a lidských.*

* Tak byl také později roku 1946 odsun našich Němců skutečně celkem proveden, jak o tom svědčí doklady úřadů amerických. Nepopírám, že i u nás došlo k nějakým početně velmi omezeným excesům se strany podřízených orgánů, nehodným země Masarykovy, proti kterým jsem se však vždy velmi rozhodně postavil a veřejně je několikrát kategoricky odsoudil a pranýřoval (na př.

Toto řešení platilo speciálně i o našich Maďarech a v tom smyslu jsme rozvinuli všechno své úsilí, abychom získali pro to všechny spojence a zajistili tím také *definitivní smír a poválečnou spolupráci československo-maďarskou*. Za diskuse v Londýně mezi námi a Poláky o definitivní narovnání polsko-československé v letech 1940–42 jsme navrhovali totéž Polákům. — —

Otázku odsunu našich menšin jsem podrobně pojednával po jednání s vládou britskou také s Moskvou prostřednictvím velvyslance Bogomolova z jara roku 1943 před svou cestou do Washingtonu, když jsem dohodoval tehdy i znění naší budoucí smlouvy spojenecké se Sovětským svazem. Moskva mi zásadní svůj souhlas vyslovila prohlášením velvyslance Bogomolova, odevzaným 5. června 1943 dr. Ripkovi, který mi je pak hned na žádost Bogomolova telegrafoval do Washingtonu (6. června)* a já jsem potom ihned o něm jednal s Rooseveltem.

Maje totiž takto stanoviska Londýna i Moskvy, předložil jsem otázku hned za svého pobytu ve Washingtoně prezidentu Rooseveltovi, který mi tehdy svůj osobní souhlas také okamžitě dal, dodávaje, *že to, co vyvolalo takovou katastrofu, jakou způsobil světu Mnichov, musí být odstraněno definitivně a jednou provždy*. A když jsem na konci roku 1943 dojel do Moskvy, diskutoval jsem celý problém znovu, tentokrát přímo se Stalinem a Molotovem, jimž jsem odevzdal tehdy o otázce té ještě písemně me-

v své řeči na Mělníce 14. října 1945). Toto mé rozhodné ohrazení bylo pak veřejně u nás publikováno a od té doby všechny tyto excesy i našich podřízených orgánů definitivně přestaly.

* Telegram viz na str. 361 a 362.

morandum; potvrzení už dříve mně oznámeného stanoviska Moskvy jsem od obou znovu dostal. Celá otázka našich Němců byla pak prakticky vyřízena na konferenci Sovětského svazu, Spojených států a Velké Británie v Postupimi v červenci roku 1945, kde byl odsun Němců z našich zemí mezinárodně usnesen a pak v letech 1945 až 1946 definitivně námi za vedení a pod plnou a stálou kontrolou Spojených států amerických proveden.

Veliká a osudová kapitola našich národních dějin, která tolikrát v nich rozhodovala o celém našem osudu – a byla by v našich dějinách aspoň dvakrát zavinila naši národní smrt – byla tím konečně uzavřena.

Také jeden z nečekaných důsledků politiky Mnichova!

Doslov ke kapitole o odsunu československých Němců

Projev poslance H. Krebse před jeho odsouzením k smrti lidovým soudem 15. ledna 1947.

„Slavný soude! Je to poslední řeč, kterou bývalý německý poslanec pronáší před československou veřejností a před slavným lidovým soudem.

Stojíme tu dnes před vámi jako obžalovaní a vy jste našimi soudci. Touto chvílí se končí plných tisíc let společného, těžkého, také však velikého dějinného období. Český národ bude nyní konečně žít sám ve svém národním státě, který se stal nejen podle jména, nýbrž také ve skutečnosti opravdu státem národním.

Tři miliony Němců byly odsunuty. Je to největší

přesídlení od doby stěhování národů, ba snad největší v dějinách světa. Téměř jedna třetina obyvatel Čech, Moravy a Slezska opustila neb opustí svůj starý domov. Zanechávají zde svůj domov, to, co kdysi zvali svým majetkem, svoji minulost a své mrtvé. Zanechávají zde práci milionů a práci mnoha staletí, aby se již nikdy do této země nevrátili. Sotva může někdo, kdo to sám neprožil, změřit morální a duševní tíhu, kterou nyní snášíme. Český národ, věřím, ji uzná, teď nebo později. Má tak čarovnou píseň, která tak často dojala také naše duševáš »Kde domov můj«. Víím, že budete s námi cítit vy, kteří vždy s takovým pohnutím zpíváte »... a to je ta krásná země, země česká, domov můj«.

Já také jsem tuto zemi vroucně miloval a smím to prohlásit, neboť mohu svůj rod v této zemi prokázat až k roku 1558. Domnívám se, že smím říci: bojovali jsme pro svůj národ ve víře nejlepší. Byli jsme oklamáni, dobrou víru nám však nemůžete upřít. Vždy jsem věřil, že Češi a Němci mohou vytvořit společný stát jako Švýcarský, každý ve svém kantonu, ve své samosprávě. Nestalo se to. Dějiny rozhodly jinak. Před vámi stojí zbytek parlamentního zastoupení, kdysi více než sedmdesát poslanců a senátorů, dnes patnáct mužů, a vám náleží je soudit. Myslete při tom také na velikost této události.

Od nynějška už nebudete mítí národnostní boje v zemi. Přál bych si pouze, aby velké oběti, které musíme přinést, nezůstaly bez užitku, nýbrž aby se z nich konečně zrodilo pokojné soužití – jež se nám, bohužel, nepodařilo uskutečnit ve společném státě – soužití německého a českého státu, které přece zase budou sousedy.

A tak je zodpověděna otázka – v jiné ovšem formě – již jsem zakončil úvod své knihy Kampf in Böhmen: »Kdy bude mír v této zemi?« Ale já doufám a přeji si, aby tomu tak bylo nyní i v budoucnosti, pak by také nebyly zbytečné naše osobní oběti, které musíme přinést.

Slavný soude! Odsudte mě, domníváte-li se, že je to nutné, aby byly zachovány vaše zákony, a že je to nutné pro mír a budoucnost, ale odsudte mě pro to, co jsem skutečně učinil, ne pro to, co jsem nikdy neučinil a nikdy učinit nechtěl. Pan generální prokurátor na konci své široce založené řeči prohlásil toto: Nesmí být *nic* zapomenuto a nesmí být *nikdy* zapomenuto! My však voláme na rozloučenou: Kéž odloučení Němců a Čechů přinese konečně oběma mír! Kéž se útrapy naší doby konečně skončí! Jen tak budou mít smysl všechny oběti, které my, sudetští Němci, musíme nyní v tak velké míře přinášet, a které v tak velké míře přinášeli i Češi; budou sloužit nejvyššímu ideálu lidstva – trvalému a čestnému míru.“

Moje poznámka:

Je to bohužel poznání a doznání příliš pozdní. Celý náš boj o Mnichov víc než jasně dokázal, kdo to myslil doopravdy a komu nemůže a nesmí být nepřiznána dobrá vůle. Ve vrcholném a osudném boji za poslední války, v němž šlo doslova o život našeho národa, naši Němci dobrou vůli v ničem neprokázali.* *Takový bude o tom konečný soud světové historie.*

* O tom budou ještě publikovány další dokumenty, mezi jinými i dokumenty Henleinovy o německých plánech s Čechy a s českými zeměmi, na př. dokument velmi podstatný, jenž je nejlepším dokladem, jak „dobrou vůli“ měli naši Němci k nám: *Grundplanung*

Leipziger Zeitung, 17. ledna 1947.

Profesor Trautmann žil dlouhá léta na území dnešní Československé republiky, dokud se nestal profesorem slavistiky na lipské universitě. *Redakce.*

Hned z počátku se chci ohradit proti námitce, která může býti snadno vznesena: že nejsem humánní.

Každý, kdo si v hrůzách válečné a poválečné doby uchoval zdravý cit, ví, že pro převážnou většinu lidí je trvalá ztráta domova pramenem stálých, často nesnesitelných bolestí a útrap, ať jde o samy kořeny našeho bytí v rodném kraji, ať o navyklou, často zděděnou práci v místech našeho mládí nebo o hluboké vztahy k předkům a příbuzenstvu. To všecko dobře vím. Také chci předeslat, že je vznešenou povinností ostatních kulturních národů, aby zabránily, pokud to je v jejich moci, smutným a tragickým přesunům národů znemožněním válek. Neočekávám – to by bylo nad lidské síly – že ti, kteří jsou osobně postiženi, budou schopni klidně a bez vášní přemýšlet o svém osudu. Tím spíše je úkolem jiných, podívat se jasně a bez romantiky pravdě do očí.

Je jisté, že pro budoucnost nové Evropy je odsun německého obyvatelstva něčím léčivým a požehnaným. Zvláště přemýšlím-li o posledních 35 letech (v říjnu 1911 jsem přišel na německou universitu v Praze a pů-

O. A., nalezený v archivu Henleinově. Je to dokument neméně průkazný nežli všechny t. zv. „dokumenty norimberské“ o „vůli k míru“ Německa.

sobil jsem na ní do roku 1921) považují za nezvratné, že opravdová konsolidace Československa za vlivu německého živlu – alespoň převážné většiny sudetských Němců – nebyla možná.

Čechové obnovili v zimě 1918–19 v příkladném pořádku a plánování svůj stát: pokud došlo k přehmatům, nestály za řeč, zvláště měříme-li je tím, co se stalo za Hitlera. Německé školy a školy vysoké zůstaly, němečtí úředníci byli bez přezkoušení převzati. Svou umírněnost a toleranci k národu zcela bezbrannému musili však Češi těžce zaplatit.

Po dvacet let, počínajíc rokem 1918, prohrávali sudetští Němci. Nesnesli, že nebyli již vládnoucí vrstvou: nechtěli přiznat, ba domyšlivě, krátkozrace a reakčně přehlíželi, že Češi a Slováci již odrostli rakouské, chci říci, německé rákosce, že v posledních letech dlouhé vlády Františka Josefa kulturně dozráli a se osamostatnili. Cena slovanského podílu ve státním hospodářství a správě i v duchovním životě nebyla uznána, naopak, většina jí v samolibé zaslepenosti odmítala: to je hmatatelné, neomluvitelné, těžké, třeba i tragické selhání a vina majority německého obyvatelstva.

Byla (a je) jedna menšina: byli to na příklad pražští Němci, kteří byli vysoce postaveným židovstvem mírněni, kteří svou roli prostředníků mezi dvěma zdatnými národy správně chápali; byla tu skupina německých zemědělců, jejichž nejnápadnější exponent František Spina se posléze zcela szil s českou kulturou, byli tu příslušníci obou socialistických stran, kteří bok po boku s Čechy stáli proti Hitlerovi... Ale nad tou majoritou ležel hustý závoj zaslepenosti a nadcházejícího neštěstí.

Bylo Hitlerovým osudem, aby toto neštěstí přivodil a dovršil, aby se jeho přičiněním započal bouřlivě probíhající vývoj, který nikdo z Čechů ani v nejdováděnějších snech nemohl tušit a který stál za všechny oběti: je to vybudování ryze slovanského státu.

Není mým úkolem psáti nekrolog německví v Československu. Musil by být velmi dlouhý, neboť obsáhne sedm století a je v něm mnoho slavných stránek.

Co je pozitivního v německém přínosu, nepopírá žádný z klidně uvažujících Čechů. Ale každý Čech by musil právem poukázat, že všecko pozitivní se změnilo v blahodárné jen s přispěním jeho vlastní životnosti a inteligence a že musil jít vydobýt obojí z dračí tlamy. Skutečně, boj s Čechy trvá již mnohá století a kolem roku 1300 můžeme již znamenat výraz českého sebevědomí. Ve 14. století vznikla v Praze velmi hodnotná česká literatura prozaická i veršovaná. Próza dosáhla evropské výše a významu u Jana Husa a Petra Chelčického. Za husitů se pak české sebevědomí vtělilo do mohutného hnutí, jež nevzniklo jen z pohnutek náboženských, nýbrž také ze silných podnětů sociálních a národních. Ale vše, co v 15. a 16. století Češi v poctivém a tvrdém boji na Němcích vydobyli, ztratili po katastrofě na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Germanisace a katolisace působily tak silně, že v 18. století bylo možno pochybovat o bytí českého národa, ježto „národem“ se tehdy rozuměly jen šlechtické a měšťanské vrstvy. Kolem roku 1800 se posléze začalo to, co jmenujeme českým obrozením, Němci dlouho neviděné, nepochopené a neuznané.

Ale nyní Češi a Slováci dozráli a výrokem dějin,

proti němuž není odvolání k vyšší instanci, se jejich nádherná země stala jejich vlastnictvím. Jejich píle, dřelnost, jejich přemýšlivé založení a zručnost, jejich žhavá žízeň po vzdělání, po civilisaci a všech jejich statcích a v neposlední řadě jejich opravdové a silné národní cítění jim ve střední Evropě musil otevřít cestu k významné budoucnosti.

Pro Evropu to vše znamená, že velké obtíže, skrývající mnohá nebezpečí, byly odstraněny, a to tvrdou, avšak nutnou operací. My Němci uznáme tyto skutečnosti jako konečné a navážeme na nové duchovní a politické základně spojení s tímto výborným a velmi nadaným slovanským národem.

Nechť také jak protivník včerejška, tak vítěz přispějí v budoucích desetiletích k zacelení hluboké jizvy. Ve svobodné, sebevědomé a opravdově demokratické Evropě je jistě k tomu dosti příležitosti.

4. Také Francie odvolává mnichovskou pohanu

Vyřídívše věci Mnichova s vládou britskou, uvažovali jsme, jak a kdy máme likvidovat Mnichov s Francií. Problém mnichovské konference a dohody ležel na nás jako balvan po celou válku, a doznejme si, že tento balvan leží ve vzpomínkách na nás i dnes a bude na nás ležet ještě velmi dlouho. Politika „appeasementu“ s takovou chladnokrevností a vypočítavostí od jednotlivých

vlád velmocí na útraty malých států vedená, bude vždycky v historii evropské politiky velikým a odstrašujícím příkladem politického egoismu, *kteřý zůstane navždy klasickým*. Že to byla také politika neuvěřitelné politické lehkomyslnosti, nevzdělanosti a trestuhodné neznalosti na jedné (u západních velmocí) a gangsterské zločinnosti na druhé (německé) straně, je další stránka této smutné periody evropských dějin. Norimberský proces a všecko to, co tam vyšlo najevo ve věci přípravy Německa proti existenci Československa, je více než výmluvným dokladem a důkazem k celé historii dohody mnichovské.

Československo bylo poslední a nejvýraznější obětí této politiky. Obětí, při níž už nebylo možno se dovolávat ani omluv, ani oprávněných argumentů a ospravedlnování. Dobře to vyjádřil známý anglický karikaturista Low: položil ve svém obrázku presidenta Beneše na operační stůl, Hitler a Mussolini mu usekávali údy a Chamberlain a Daladier ho drželi, aby se nemohl ani hnout. To byla politika „appeasementu“ s názorně vyloženou odpovědností za její provádění v Mnichově. Skutečnost, že Francie a Anglie se cítily vinny, skutečnost, že skoro každý Angličan, s nímž kdokoli z nás za války o Mnichově mluvil, cítil stud a vinu, nás nutila, abychom byli ve svém postupu taktní, slušní, abychom o věci mluvili co nejméně, abychom se k věci zbytečně nevraceli, nevytýkali a neinkriminovali. A hlavně, abychom ani v době pro nás zlé nezapomínali, jak nám v první světové válce obě tyto velmocí, zvláště Francie, k prvnímu osvobození opravdu pomohly! A takový postup musíme zachovávat i v budoucnosti.

Vždyť jsme nyní byli znovu spojenci a přátelé, obě

ty země – zvláště Francie – za Mnichov tak hrozně platily a nyní, chtějí nechtějí, bojovaly zase za odčinění Mnichova a za naše osvobození, zatím co my – jejich vinou – jsme se nemohli účastnit boje tak účinně, jak bychom si sami byli přáli a přinašeli jsme proto v této chvíli oběti poměrně menší.

Tento zvláštní stav nás během války přiváděl často do těžkých psychologických situací. Byla přirozeně na všech stranách tendence Mnichov přecházet, Mnichov zapomínat, dělat, jako by ho nebylo – *a on ovšem byl, a je, a bude... Bude pro vždycky výstrahou generacím budoucím!*

Tato situace bude trvat ještě dlouho. Stalo se mi, že jsem s některými Francouzi o tom mluvil; sami to vyprovokovali, chtějíce znát mé pocity k Mnichovu, k nim, k Francii. Říkal jsem jim, že první věc je, aby obě vlády, britská a francouzská, Mnichov především politicky už za války a co nejrychleji plně a beze zbytku právně a politicky likvidovaly. Druhým úkolem by bylo, aby nám k osvobození zase plně pomohly a tím jej odčinily. My viny za Mnichov nebudeme a nesmíme proti nikomu zneužívat, *ale na plnou restituci máme právo*. A konečně půjde někdy v budoucnosti – snad i formálně – o projev, manifestaci či slavnostní osvědčení buď od národa k národu nebo mezi našimi parlamenty a národy; nevím dnes, bude-li to vhodné. Ale bude třeba, aby tato událost pro nás tak hrozná, upadla v zapomenutí *a přešla z politiky do historie*, aby z ní citově nic nezůstalo a abychom o ní v budoucnosti mohli klidně mluvit jako o jednom zlém, izolovaném okamžiku minulosti. Tak budeme moci vzpomínat především na to, co pro nás učinila Francie ve válce z let 1914–18.

Bude to možné? Věřím, že ano, a přeji si, aby tomu tak bylo. Vždyť Velká Británie v tom smyslu už tolik vykonala v druhé světové válce, že by nebylo správné, kdybychom to plně nekvitovali a neuznávali. Ovšem, nikdy nesmíme zapomenouti poučení, které Mnichov dává naší národní a státní politice pro budoucnost. A nesmí a nemůže je také zapomenout ani Francie, ani Anglie.

V tomto smyslu jsem usiloval o nápravu od počátku roku 1942 u Edena, a v tomto smyslu jsem nyní uvažoval, co udělat v této otázce s Francií. Byl jsem toho mínění, že Mnichov má být odčiňován rychle, bez zbytečných veřejných akcí, samozřejmě a bez zdůrazňování naší satisfakce, krátce: *důstojně, mužně a bez mnoha řečí*. To odpovídalo situaci a celému charakteru tohoto činu i tehdejší válečné doby.

Rozhodl jsem se tudíž v tomto smyslu likvidovat hned celou věc – aspoň v zásadě – také s Francií. Na rozdíl od jiných viděl jsem hned po pádu Francie v Ch. de Gaullovi muže, jenž bude ve vojenském obnovování Francie hrát velikou roli a aspoň po jistou dobu bude výrazem Francie poválečné. Byl první, jenž po zradě Pétainově a po pádu třetí republiky zdvihl svůj hlas a zůstal v boji proti Hitlerovi. *Symbolisoval Francii bojující*. Taková věc se nikdy nezapomíná, neboť ta vchází do národní historie.

Brzo po svém prvním rozhlasovém projevu do Francie mne 8. srpna 1940 navštívil v mém bytě na londýnském předměstí, vyložil mi své stanovisko k Vichy a vládě Pétainově, k válce a k dalšímu úkolu Francie. Řekl mi hned jasně, co si myslí o Francii z roku 1938 a o Mnichově. Snadno jsme se dohodli, řekli si, že zůsta-

neme ve styku, budeme se navzájem podporovat a mlčky obnovíme bývalou spolupráci našich obou zemí, neboť o konečném pádu Hitlerově byli jsme tehdy oba stejně přesvědčeni. Krátce poté jsem mu návštěvu oplatil a svá stanoviska jsme znovu stvrdili.

Když vytvořil svůj „Národní výbor bojující Francie“ a podařilo se podřídit mu celá velká území francouzských kolonií, neváhal jsem mu říci, že budeme ihned tento výbor pokládati za skutečného representanta Francie a za její provisorní vládu bez ohledu na to, co učiní ostatní. Když pak usiloval o plné uznání svého výboru jako vlády Republiky francouzské a o přijetí Francie jako rovného mezi rovné do řady spojeneckých států a vlád, bojujících s Německem, dostal se do konfliktu s Velkou Británií a s Amerikou; pokládal jsem odmítavý postup západních velmocí k Francii za nesprávný a taktně, ale jasně jsem jim to projevoval a postup celého našeho hnutí podle toho zařídil.

Nesouhlasil jsem s těmi, kteří soudili, že Francie padla na dlouho, že své dřívější místo ztratila snad už navždycky a že je správné, aby už nyní, ve válce, se podle toho vůči ní postupovalo. Souhlasil jsem, že to byl pád hrozný, ne však trvalý a nevylučoval jsem naopak, že proces obnovy Francie bude sice obtížný, snad i dlouhý, jak soudili jiní, že však nebude uskutečňován v takové bezmoci, jaké se jedni u Francie obávali a jaké si jiní někdy i přáli.

Moje politika k poražené Francii byla ostatně jednoduchá: v zájmu Československa a v zájmu Evropy bylo, aby na kontinentu evropském na západě byla opět co nejrychleji vybudována nová a silná Francie. Ne-li, bude

nový mír a poválečný politický řád evropský zase chybně vybudován. Proto Československo bude pracovat pro rychlou obnovu Francie a kde mu to bude možné, bude tomu napomáhat. Právě to, co nám Francie z roku 1938 udělala, nás má vésti k tomu, abychom zlé odměnili dobrým, nic za to nežádali a nic od toho nečekali, vzpomínajíce vděčně především na to, co pro nás Francie učinila v první válce světové. Jaké závěry z toho všeho Francie sama vyvodí, bude její věcí, a jaké budou v budoucnosti vztahy mezi oběma našimi národy, bude věcí především lidu francouzského a našeho. Postoj našeho národa k Francii byl, je a bude vždy zcela jasný a jednoznačný.

V tomto duchu byla vedena celá naše politika vůči Francii za druhé světové války. V tom duchu jsem chtěl také už hned s De Gaullem celou otázku mnichovské politiky likvidovat. A v tom duchu to bylo nakonec provedeno. –

Po Edenově projevu o Mnichově v britském parlamentu jsem hned 6. srpna 1942 pozval k rozhovoru komisaře pro věci zahraniční v Národním výboru De Gaullově, Maurice Déjeana, pozdějšího prvního francouzského velvyslance v osvobozené Praze. Znovu jsem mu vyložil, že se dívám na francouzský Národní výbor jako na representanta skutečné Francie a prohlásil jsem, že by po likvidaci Mnichova vládou britskou měli totéž učinit i Francouzi.

Déjean byl za Mnichova úředníkem na francouzském velvyslanectví v Berlíně a odtud všecku bídu tehdejší francouzské politiky a diplomacie sledoval a tam ji zažil. Nikdy s Bonnetovou politikou nesouhlasil, zůstal

vždy věren naší dřívější společné linii a hned také po kapitulaci červnové z roku 1940 se připojil k revoltě De Gaullově, patře k těm nemnohým francouzským diplomatům, kteří zůstali věrni Francii bojující; plně se mnou souhlasil a sám připojoval své důvody, abychom tuto politiku nastolili a dovedli ji až do konce.

Na jeho dotaz jsem mu potvrdil, že to, co jsem mu pověděl, může říci De Gaullovi – toho času v Londýně nepřítomnému – jako mé oficiální sdělení.

24. srpna se znovu Déjean ohlásil a přijel za mnou do Aston Abbots k rozmluvě. Přinášel mi odpověď De Gaullovu, který souhlasil s mými názory a úmysly, pověřil Déjeana, aby všechny věci s námi prodiskutoval, a souhlasil také, abychom společně dohodli, má-li být likvidace Mnichova provedena formou smlouvy, deklarace či výměny dopisů jako se to stalo s Velkou Británií.

Probral jsem hned s Déjeanem jednotlivé možnosti, naznačil mu, jak bych si obsahově představoval likvidační dokumenty a v závěru ho požádal, aby všechny technické podrobnosti dohodl s ministrem Masarykem a ministrem Ripkou. Nakonec bylo ujednáno, že se likvidace provede výměnou dopisů, které podpíše De Gaulle a s ním Déjean jako komisař pro věci zahraniční, za nás pak předseda vlády dr. Šrámek a ministr věcí zahraničních Jan Masaryk.

V příštích týdnech jednali Masaryk a Ripka s Déjeanem o textu obou dopisů. Déjean podal návrh francouzského dopisu, který byl Masarykem a Ripkou pokládán za neúplný a proto učinil nový návrh dr. Ripka. Tento nový návrh a opravy, které v něm učinili Francouzi, jsem doplnil poznámkami svými, a na to pak

23. září se Déjean s Ripkou v jádře o textu dopisů dohodli. Dopisy byly slavnostně podepsány a vyměněny v úřadu předsedy vlády Šrámka v den čtvrtého výročí podpisu neblahé dohody mnichovské.

Text dopisu De Gaullova zněl:

„Pane ministerský předsedo,

mám čest sdělit československé vládě, že francouzský Národní výbor

jsa si jist, že vyjadřuje cítění francouzského národa, spojence a přítele Československa,

presvědčen jsa, že nynější světová krise může jen prohloubit přátelství a spojenectví mezi národem francouzským a národem československým, které, spojeny stejným osudem, prožívají nyní údobí společných strastí a nadějí,

jsa věren tradiční politice Francie,

prohlašuje, že přes politováníhodné události a nedorozumění v minulosti je jedním ze základních cílů jeho politiky, aby spojenectví francouzsko-československé vyšlo ze strašlivých zkoušek dnešní obecně světové krise posíleno a zajištěno pro budoucnost.

V tomto duchu, zavrhuje dohody podepsané v Mnichově 29. září 1938, francouzský Národní výbor slavnostně vyhláší, že pokládá tyto dohody hned od počátku za neplatné stejně jako veškeré další akty, ke kterým došlo při provádění nebo v důsledku těchto dohod.

Neuznává žádné územní změny, dotýkající se Československa, které nastaly v roce 1938 nebo později, zavazuje se, že učiní vše, co bude v jeho moci, aby se Československé republice v jejích hranicích z doby před zářím 1938 dostalo veškerých účinných záruk pokud jde

o její vojenskou a hospodářskou bezpečnost, její územní celistvost a její politickou jednotu.

Račte přijmouti, pane ministerský předsedo, ujistění mé nehlubší úcty.

Gen. Charles de Gaulle v. r.,

předseda francouzského Národního výboru.

Maurice Déjean v. r.,

národní komisař zahraničních věcí.

Monsignoru Janu Šrámkovi,

předsedovi vlády Československé republiky.“

Odpověď,* podepsaná předsedou vlády a ministrem J. Masarykem, měla toto znění:

---

* Komentoval jsem tuto událost v londýnském rozhlasu ve svém vzkazu domů do Československa 30. září 1942 tímto krátkým proslovem:

Včera tomu byla čtyři léta, co byla podepsána v Mnichově dohoda čtyř velmocí o Československu. Podepsala ji také Francie, její tehdejší ministerský předseda, a jedním z hlavních osnovatelů dohody té byl tehdejší francouzský zahraniční ministr. Mnoho bláhových lidí v Evropě se tehdy domnívalo, že to je zachránění míru. Bylo to prohlášení války a začátek celé řady katastrof, které tak štědře rozsévali po evropském kontinentu oni dva zločinní lidé, kteří vládnu dosud v Německu a Itálii a jejichž ruce tak křivopřísežně podpisovaly v Mnichově ten klamný a osudný pakt diktatorského míru.

V den čtvrtého výročí tohoto paktu sešli se v Londýně šef bojující Francie generál Ch. de Gaulle a jeho komisař pro věci zahraniční, M. Déjean, s československým ministerským předsedou dr. Šrámkem a zahraničním ministrem Janem Masarykem, aby podpis francouzského premiéra z 29. září 1938 slavnostně z historie našich obou zemí vymazali. Po výměně dopisů mezi britským a československým ministrem zahraničí z 5. srpna 1942, jimiž byl Mnichov likvidován mezi námi a Anglií, činí slavnostně totéž nyní také ve Francii. A činí to jménem jejím generál De Gaulle, který má

„Pane generále,

dopisem ze dne 29. září jste mi laskavě sdělil, že francouzský Národní výbor, jsa si jist, že vyjadřuje citění francouzského národa, spojence a přítele Československa, přesvědčen jsa, že nynější světová krise může jen prohloubit přátelství a spojenectví mezi národem československým a národem francouzským, které, spojeny stejným osudem, prožívají nyní údobí společných strastí a nadějí,

jsa věren tradiční politice Francie,

prohlašuje, že přes politováníhodné události a nedorozumění v minulosti jest jedním ze základních cílů jeho politiky, aby spojenectví československo-francouzské k tomu všechny mravní kvality. Vzbouřil se 17. června 1940, když duch Mnichova, ohromivší mravní i vojenské síly Francie, vedl tehdejší vládcé ke kapitulaci před Hitlerem a pak k potupnému spolupracovníctví s nacismem. Zdvihl slavný francouzský prapor, shromáždil kol něho nové vojenské síly a veliká teritoria, strhl po krátkém mráкотném oblouzení francouzský lid zase do odboje proti Němcům a je dnes s celým hnutím bojujících Francouzů opravdovým výrazem budoucí Francie, Francie zase vzkříšené, zase veliké, bojující a revoluční. Neboť povstal-li generál De Gaulle proti kapitulaci v roce 1940 a likviduje-li dnes podpis mnichovský, činí to také proto, že francouzská kapitulace z roku 1940 má svůj skutečný neblahý počátek v Mnichově.

Ať už se poválečná Francie vnitřně bude organisovat jakkoli, mluví dnes politicky podpisem generála De Gaulla Francie už nová a osvobozená. Ta společně s podpisy našich ministrů vrací se k starému tradičnímu přátelství a slavnostně proklamuje, že naše oba národy společně s Velkou Britannií, se Sovětským svazem, Spojenými státy a ostatními spojenci obnoví evropský pořádek a svobodu a obnoví slávu, velikost a pevnost Francie i Československa.

Celý text projevu viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 176–184.

vyšlo ze strašlivých zkoušek dnešní obecné světové krise posíleno a zajištěno pro budoucnost.

Dodáváte, že v tomto duchu, zavrhuje dohody podepsané v Mnichově 29. září 1938, francouzský Národní výbor slavnostně vyhláshuje, že pokládá tyto dohody od počátku za neplatné, stejně jako veškeré další akty, ke kterým došlo při provádění nebo v důsledku těchto dohod.

Oznamujete dále, že neuznáváje žádné územní změny, dotýkající se Československa, které nastaly v roce 1938 a později, francouzský Národní výbor se zavazuje, že učiní vše, co bude v jeho moci, aby se Československé republice v jejích hranicích z doby před zářím 1938, dostalo veškerých účinných záruk, pokud jde o její vojenskou a hospodářskou bezpečnost, její územní celistvost a její politickou jednotu.

Chci Vám poděkovat jménem vlády Československé republiky za toto sdělení jakož i za závazky, které se francouzský Národní výbor uvolil převzítí vůči Československu a jejichž význam a dosah vysoce ceníme.

Vláda československá, která nikdy nepřestala pokládat francouzský lid za spojence a přítele lidu československého, jest přesvědčena, že nynější společné zkoušky jen zesílí toto spojenectví a přátelství k největšímu dobru obou našich zemí a všech mírumilovných národů.

Mám čest oznámiti Vám, že se vláda Československé republiky se své strany zavazuje, že učiní vše, co bude v její moci, aby se Francii, obnovené ve své síle, své nezávislosti a celistvosti svých území mateřských i zámořských, dostalo veškerých účinných záruk, pokud jde o její vojenskou bezpečnost a územní celistvost, a aby

zaujímal ve světě místo, na které jí dávají právo její velká minulost i hodnoty jejího lidu.

Račte přijmouti, pane generále, ujištění mé nejhlubší úcty.“

Pokládal jsem tyto dva dokumenty za *první krok* k likvidaci Mnichova Francií. Bylo symbolické i politicky cenné, že se stalo to *hned při první příležitosti*, kdy se to stát mohlo, a že to učinil muž, který svou osobností a svými činy vojáka i politika symbolisoval odpor jak k politice z roku 1938, tak i ke kapitulaci z roku 1940. Byl a je nesmiřitelným odpůrcem mužů z roku 1938 i kapitulantů z roku 1940, i když politicky jedni šli s Daladierem a druhí s jeho úhlavním odpůrcem Pétainem. Obě ty skupiny mají stejnou odpovědnost za neštěstí Francie. Neboť kapitulace z 21. června 1940, podepsaná v železničním vagoně v Compiègne vládou Pétainovou, je jen přímým a nelítostným a hrozným důsledkem kapitulace, podepsané v mnichovském domě Hitlerově 29. září 1938.

5. My a Francie – Cesta do Alžíru

Uplynulo něco přes pět čtvrtí roku a likvidace Mnichova, provedená Francií, byla zdůrazněna novými politickými činy a prohlášeními. Snad bude nejvhodnější mluvit o tom už na tomto místě.

Když jsem se v lednu roku 1944 vracel na cestě z Moskvy do Londýna, pozval mne generál De Gaulle

k oficiální návštěvě Alžíru. Francouzský Národní výbor tu již měl vybudovanu celou svou administraci a po osvobození severní Afriky – především invasí americkou a britskou v listopadu roku 1942 – byl už v plné míře pánem dřívějších afrických kolonií francouzských. Přestože poměr De Gaullovy Francie k Anglii a ke Spojeným státům ještě úplně upraven nebyl, Národní výbor v Alžíru byl už vlastně zatímní vládou francouzskou a podle toho si vedl.

Přijal jsem De Gaullovo pozvání a byl jsem jím a Národním výborem alžírským 2. ledna 1944 uvítán se všemi projevy a poctami, které náležely hlavě spojeneckého státu na půdě osvobozené Francie. (Alžír byl konstitučně částí metropolitní Francie.) Bylo to přijetí manifestační a politicky významné. Měl jsem za této návštěvy s generálem De Gaullem a členy Národního výboru i s francouzskými vedoucími vojáky přátelské rozhovory také o našich francouzsko-československých věcech, jejichž politický význam netřeba zdůrazňovati. Byl jsem radostně překvapen, když jsem viděl, jak se Francie politicky i vojensky poměrně rychle konsoliduje a zotavuje, jak generál De Gaulle a ostatní vůdčí osobnosti jsou si dobře vědomy, co znamenala strašná krise jejich země z let 1938 a 1939 a její pád z roku 1940 a jak dobře rozpoznávají, co Francie bude musít vykonat, aby se v Evropě zase vrátila na své staré, svou velikou historií zasloužené místo.

Já sám, jak jsem již výše pověděl, přes všechno to, co se stalo, ve Francii věřit nepřestal a v její novou velkou budoucnost i nadále pevně věřím. Viděl jsem mnohé příznaky francouzské obnovy za svého pobytu v Alžíru,

zaznamenal jsem si je tam zvláště v rozhovorech s muži, kteří přišli z Francie.* Vztah Národního výboru k Velké Británii a k Spojeným státům se poněkud upravil, k Sovětskému svazu byl dobrý, v Itálii se již zase francouzská vojska s úspěchem účastnila těžkých bojů a při blížící se invasi do metropolitní Francie mělo De Gaullovo hnutí hráti tu politickou a vojenskou roli, která mu podle nové situace mezi spojeneckými národy právem příslušela. Měla sice tato Francie pořád ještě velmi mnoho obtíží, zdálo se mi však, že by se z ní mohla vyvinout již nová Francie, která tu se svou vládou zase už vstupovala na scénu spojenecké Evropy.

Tím se zase dostaly na pořad staré otázky a postupně ovšem i naše věci francouzsko-československé. Znovu jsem viděl, že opravdoví vlastenečtí Francouzi svůj vztah k Československu v podstatě nezměnili a vše, co se za té několikileté hrozné krise jejich země stalo, v pravém zájmu své vlasti správně chápali. Vyjádřily to dva proslovy, proslov generála De Gaulla a můj, které jsme měli za mé oficiální návštěvy francouzské země.

Generál De Gaulle v něm řekl o Mnichovu:

„Když byla uzavřena 29. září 1942 mezi vaší vládou a francouzským Výborem národního osvobození dohoda, nahradila na nových základech naše spojení, nedávno přerušené nenáviděním hodným Mnichovem; když bylo dosaženo obdobného ujednání mezi Velkou Británií a Československem, když jste byl obnovil základy přátelství národa, jehož jste hlavou, se Spojenými státy severoamerickými, vracíte se nyní z Moskvy, kde

* Zejména jsem tu tehdy mluvil velmi přátelsky s pozdějším prezidentem republiky Vincentem Auriolem.

jste podepsal s vládou Sovětského svazu jasnou a silnou smlouvu, která určuje od nynějška a zajišťuje do budoucnosti spojení politiky obou vašich zemí proti stálému německému nebezpečí. Mohu vás ujistit, pane presidente, že více než Francie se netěší žádná mocnost z jistého a zářivého úspěchu vaší politiky, politiky velkého vlastence a velkého Evropana.“

V květnu roku 1944, když se připravovala britsko-americká invase na evropský kontinent a bylo určeno, že vpád bude proveden na území Francie, chtěl generál De Gaulle ukončit svůj spor o uznání Národního výboru za prozatímní vládu a tím také rozhodnout pro sebe boj o vydání civilní správy osvobozeného území Francie, který vedl zejména se Spojenými státy. Prohlásil prostě svůj Výbor za vládu a oznámil to diplomatickou cestou spojeneckým vládám. Věrní své politice vůči Francii, jak tu byla vylíčena, rozhodli jsme se ihned oficiálně uzнат francouzský Národní výbor De Gaullův za vládu nové Francie. Byli jsme s Belgií jedni z prvních.

M. Déjean, který se mezitím stal francouzským vyslancem u naší vlády v Londýně, mi navrhl, abychom u příležitosti tohoto aktu učinili nové prohlášení, které by vztahy obou zemí znovu precisovalo a ve věci Mnichova se znovu jasně vyslovilo. Sdělil mi, že koncem května přijede generál De Gaulle do Londýna a že bychom s ním mohli tento návrh projednat. Text deklarace byl ochoten připravit.

Dal jsem mu k tomu souhlas a pověřil dr. Ripku, aby s Déjeanem takovéto prohlášení formulovali. Zakrátko, když jsem navržené znění v některých podrobnostech upravil a když také francouzská vláda v Alžíru

provedla své korektury, byla nová deklarace zásadně De Gaullem přijata. Stalo se to 8. června 1944, kdy mne v Londýně navštívil. Podepsána byla až 22. srpna De Gaullem a Déjeanem za Francii a Msgr. Šrámkem a J. Masarykem za nás. Zněla:

„Prohlašující znovu, že považují mnichovské dohody se všemi jejich následky od počátku za neplatné, vláda republiky Československé a Prozatímní vláda Francouzské republiky konstatují, že styky mezi oběma státy jsou obnoveny tak, jak byly před podpisem řečených dohod.

Potvrzující, že tradiční politika přátelství a spojení, která je sjednocuje, a jejich společná věrnost zásadám svobody a neodvislosti jsou posíleny bojem, vedeným bok po boku proti témuž nepříteli, vláda republiky Československé a Prozatímní vláda Francouzské republiky se dohodly, aby v existujících dohodách byly ve vhodnou dobu provedeny změny a doplnění, jež budou považovány za nutné, aby spolupráce mezi Československem a Francií v rámci všeobecné bezpečnosti a obnovy Evropy a světa byla užší a účinnější.“

Is Francií byl tedy Mnichov ještě za té strašné války, která se Mnichovem začala, vším tím definitivně likvidován.

VII. VÝCHOD A ZÁPAD – ČESKOSLOVENSKO NA ROZCESTÍ?

1. Před mou cestou do Moskvy

Má cesta do Sovětského svazu byla připravována – jak jsem už dříve pověděl – současně s rozhodnutím o cestě do Spojených států, jako náš poslední, rozhodující politický krok vojenského a diplomatického charakteru v době osvobozovacího boje a před dosažením společného a konečného vítězství. Měl to býti diplomatický čin, doplňující a zakončující celou naši válečnou osvobozenkou linii politickou. V budoucnosti, myslím, bude možné považovat jej také za logické vyvrcholení politiky a cest našich velikých předchůdců z roku 1848, z roku 1867, ze začátku tohoto století, a ovšem politiky a cest Masarykových před první světovou válkou i za ní.

Byl úzce spjat s jednáním o naši smlouvu se Sovětským svazem proti možnému německému imperialismu v budoucnosti. Plán na obnovení smlouvy, kterou jsme uzavřeli s Moskvou už roku 1935, a tudíž plán na dojednání nové takové smlouvy před koncem dnešní války, jsem měl od vstupu Sovětského svazu do druhé války světové. Už v červnu roku 1941 jsem to formuloval tak, že navazujeme se Sovětským svazem tam, kde to bylo po Mnichově přerušeno. Proto také a ovšem i proto, že jsme vždy počítali s účastí Sovětského svazu na naší straně v této válce – všechna naše jednání se státy jinými, zejména ovšem naše jednání s Polskem, byla vedena hned

od počátku této války tak, aby pro ně nemohlo mezi námi a Sovětským svazem dojít k rozporům. Tento svůj vztah k Sovětskému svazu a svůj úmysl nikdy se s ním do rozporu nedostat jsme také vždycky loyálně všem ostatním spojeneckým státům sdělovali, zejména i Polákům samým.

Ve svých písemných projevech a při jednání o dohodu v otázkách středoevropských jsem vždy na to myslel. Ve svém projevu před Státní radou z 12. listopadu 1942 jsem to velmi výrazně prohlásil – máje tehdy na mysli také společnou deklaraci polsko-československou z 11. listopadu 1940 – těmito slovy:

„Pokládám dnešní válku za rozhodující historickou příležitost pro definitivní zaražení pangermánského ‚Drangu nach Osten‘, a právě nynější válka dokázala, že je k tomu třeba opravdové, přátelské a loyální spolupráce Polska, Československa a Sovětského svazu. Náš vztah k oběma je spojenecký a přátelský a takovým chce trvale zůstat. Přáli bychom si, aby po docílení plné dohody mezi Polskem a Sovětským svazem došlo také k plné dohodě mezi námi třemi, právě za účelem skoncování s imperialistickým a krvelačným ‚Drangem nach Osten‘. A podaří-li se nám to, je garantována celá budoucnost Polska a Československa a je pomozeno celé Evropě. Ne-li, přijde zase nová katastrofa v nějaké jiné formě, Německem vyvolaná. Říkám tímto jen to, co je mým opravdovým, hlubokým politickým přesvědčením.“*

Když jsme 18. července 1941 uzavřeli se Sovětským svazem první spojeneckou smlouvu jen pro dobu druhé světové války, podepsanou velvyslancem Ivanem Maj-

* Celý text projevu viz v knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 312–341.

ským a ministrem J. Masarykem, pomýšlel jsem také na trvalejší a podstatnější její formulaci ve smyslu naší politiky, zahájené se Sovětským svazem roku 1935. Viděl jsem však tehdy, že by to bylo předčasné; myšlenka ještě nedozrála ani v Moskvě, ani v Londýně, ani u ostatních států spojeneckých.

Když jsem se však roku 1943 chystal na cestu do Spojených států, rozhodl jsem se, že se o řešení této otázky pokusím. Byl jsem si vždycky vědom, že k Mnichovu a všem jeho katastrofálním evropským důsledkům mohlo dojít jen na základě rozporu a nepřátelství západní Evropy k Sovětskému svazu. Bylo mi jasno, že máme-li v této druhé světové válce vyhrát, musí tento rozpor zmizet. A kdyby tento rozpor trval i po této druhé světové válce, došlo by znovu buď přímo k nové světové katastrofě nebo pro nás k nějakému Mnichovu ve zcela nové formě, a po něm opět ke katastrofě světové. Útok Hitlerův na Sovětský svaz vycházel také z předpokladu, že rozpor světa se Sovětským svazem je takový, že se Německu podaří, děj se co děj, dohodnout se v dané chvíli o mír se západní Evropou, od níž pak dostane volnou ruku vůči Sovětskému svazu. Bylo mi jasno, že tuto opravdovou katastrofu světa bylo možno zažehnat jen oddanou prací o pevnou a trvalou dohodu mezi Anglosasy a Sovětským svazem, že naším hlavním úkolem je pracovat v této situaci pro tuto dohodu a že v rámci jejím bude za této války i naše speciální dohoda se Sovětským svazem samozřejmá a mezinárodně možná.

Proto chtěje pracovat za své cesty ve Spojených státech také o dalším sblížení se Sovětským svazem a tím o rychlém vítězství nad Hitlerem, chtěl jsem mít přede-

vším jasno o politice Sovětského svazu – válečné i poválečné – jak vůči velmocem, tak i vůči menším státům spojeneckým a jiným, zejména pak o jeho vztahu ke všem svým sousedům, o otázce nevmešování se do vnitřních věcí sousedních států, uznávání jejich plné poválečné svrchovanosti, o jeho vztahu k válečnému a poválečnému Německu a *přírozeně především k nám samým* a i k našemu trvalému poměru jak k východu, tak i k západu.

Zdálo se mi, že dojde-li ve všech těchto otázkách k plnému porozumění mezi námi a Sovětským svazem a budeme-li si navzájem naprosto důvěřovat, bude možno ukázat i ve Spojených státech na tento příklad *právě jako na příklad*. Očekával jsem, že to všechny spojence, zejména spojence velké, podstatně sblíží, všechna nesprávná podezřívání Sovětského svazu zeslabí nebo odstraní a pomůže tak připravit to, co se později stalo jak na spojenecké konferenci v Moskvě, tak i na konferenci v Teheráně.

Proto jsem před svou cestou do Spojených států, už od začátku roku 1943, začal v tomto směru v Londýně rozhovory se sovětským velvyslancem Bogomolovem. Vložil jsem mu smysl a cíl svého zájezdu do Spojených států a skončil jsem tento výklad tímto závěrem: „Při návštěvě ve Spojených státech budu musit vyložit celou naši politiku vůči Německu, Polsku a vůči Sovětskému svazu. Chtěl bych se proto před touto cestou dotázat Moskvy na několik podstatných věcí, důležitých jak pro vás, tak i pro nás; jejich zodpověděním bude mezi našimi spojenci kdekdo vidět, kam jde naše politika, prováděná nejen s vámi, nýbrž i se všemi ostatními, a zejména ovšem s Polskem. Zvláště tato otázka je zde v Lon-

dýně i ve Washingtonu v této chvíli pro všechny nejpalčivější.“

Právě proto jsme už od začátku roku 1940 činili pokusy s Poláky se dohodnout, svou politiku s politikou polskou a sovětskou koordinovat a dokonce se pokusit o bližší budoucí spolupráci polsko-československou. Jednání tato od konce roku 1942 však uvázla, jednak proto, že poměr polsko-sovětský přicházel do krise a že krise ta se dotýkala i ostatních spojenců a tím i nás, jednak proto, že londýnští Poláci sami nebyli s to dát nám uspokojivé záruky své politiky vůči nám a vyřešit tak pro budoucnost všechny naše sporné otázky, vzniklé ze sporů územních a z polské orientace mnichovské a předmnichovské.

Prosil jsem tudíž velvyslance Bogomolova, aby mi opatřil z Moskvy, dříve než odjedu do Washingtonu, odpověď na těchto několik otázek: Je Moskva ochotna uzavřít s Československem smlouvu, obdobnou anglo-sovětskému paktu a přizpůsobenou poměrům československým? Soudí Moskva, že je možno ve smlouvě podtrhnout vzájemný závazek obou partnerů o nevmešování se do vnitřních věcí druhého státu? Může nám sdělit Sovětský svaz své zásadní stanovisko vůči Německu po válce a může podepřít vzhledem k Německu náš názor o nutnosti přesídlení fašistických Němců z Československa? Může Moskva přijmout naše zásadní hledisko na dohodu o definitivním zastavení každého budoucího německého „Drangu nach Osten“, přijmouti toto hledisko jako základnu pro naši budoucí alianci a souhlasit, aby poválečné Polsko bylo do této smlouvy a spolupráce společnou dohodou nás všech tří včleněno?

To byly otázky, které jsem v několika rozhovorech s velvyslancem Bogomolovem ve všech podrobnostech v měsíci březnu 1943 diskutoval a nakonec mu je jako přímý dotaz pro vládu sovětskou při jeho návštěvě v Aston Abbotts ke konci března předložil.

Odpověď došla 23. dubna. Bogomolov se hlásil téhož dne k návštěvě do Aston Abbotts; přijel rozradostněn a dojat. Zdálo se mi, že úspěch v tomto jednání pokládá i on za úspěch svůj. Přinášel ve věcech podstatných odpověď kladnou a správně mi zdůraznil, jak to je s hlediska Moskvy – i našeho – pro budoucnost věc krajně důležitá. Odpověď Moskvy mi formuloval takto:

„Vláda sovětská, bude-li jí vámi učiněn přesný návrh smlouvy, o níž jsme spolu v předcházejících nedělích mluvili, nedá zásadní odpověď zápornou. Ve smlouvě by mohly být vyjádřeny myšlenky o nezasahování do vnitřních věcí, a sovětská vláda by nenamítala nic proti poválečné spolupráci s Polskem ve smyslu československého dotazu. Žádala by tudíž sovětská vláda, aby po této zásadní odpovědi byl jí předložen text návrhu smlouvy, který by byl vámi formulován.“

Co se týče stanoviska Moskvy k Německu, nemůže zatím sovětská vláda oznámit svá hlediska v podrobnostech. Chce jít ve vedení války s Německem do všech důsledků, ale její názory o poválečném Německu jsou v podrobnostech do značné míry závislé také na názorech a stanoviscích britských a amerických. Bude mi tudíž moci Moskva více sdělit o této zásadní věci až v blízké budoucnosti. Také své hledisko k transferu německých fašistů z Československa, které ani dnes není negativní, bude moci definitivně formulovat později.

Netrvalo pak dlouho – bylo to 5. června, kdy jsem dlel na své politické cestě v Americe – dostavil se Bogomolov k ministru Ripkovi a oznámil mu, že dřívější stanovisko Moskvy k Německu znovu může potvrdit, že však už nyní může sdělit ve věci transferu německého nacistického obyvatelstva z Československa, že je rozhodně kladné. Velvyslanec Bogomolov pak požádal dr. Ripku, aby mi toto sdělení ihned oznámil do Washingtonu.*

O těchto diskusích, jichž se v jejich různých fázích účastnili také ministři Masaryk a Ripka, jsem loyálně informoval po návratu z Ameriky vládu britskou a já osobně Roosevelta a zástupce State Departmentu (Cordella Hulla a Sumner Wellese) už za svého pobytu ve Washingtonu. Všecky mé tehdejší projevy v Americe a v Kanadě v květnu a červnu roku 1943 byly pak přirozeně určovány uvedeným jednáním mezi námi a Moskvou. –

---

* Min. dr. Ripka informoval mne o jednání a jeho výsledku depešemi, jejichž znění bylo toto:

Doručeno 29. května 1943.

Došlé čís. 186/43

Bogomolov o rozhovorech v USA.

Telegram dr. Ripky prezidentu Benešovi.

a) Po Masarykovi dnes jsem souborně informoval i já Bogomolova o Vašich amerických rozhovorech. Bogomolov s nejdůležitějším zadostiučiněním přijal tyto zprávy, a bylo patrné, jak se těší ze všeho, co se ve Vašich rozhovorech týkalo Ruska. Rekl mi, že už byl též informován ze sovětské ambasády ve Washingtoně.

b) Navázav na to, že po britské nyní též americká vláda je pro transfer čs. Němců, vyložil jsem mu, že to též očekáváme od vlády sovětské, a že nám nestačí říkat, že je to naše vnitřní věc. Bogomolov mi otevřeně řekl, že váhala-li dosud sovětská vláda určitě se

Měl jsem v úmyslu odjet do Moskvy už v létě 1943, hned po návratu ze Spojených států. Ale o zamýšlené smlouvě vznikly mezi námi, Londýnem, Washingtonem a Moskvou diskuse, které mou cestu odložily až do prosince roku 1943.

Ve Washingtonu našel jsem hned při prvních svých rozhovorech plné pochopení pro naši politiku se Sovětským svazem a jak Roosevelt, tak i Cordell Hull a Sumner Welles s ní zásadně souhlasili. V naší smlouvě byl viděn tehdejší vládou severoamerickou příklad, co by měli učiniti včas i ostatní sousedé Sovětského svazu, aby si tak zajistili svou neodvislost i respektování svých vnitřních poměrů a své sociální struktury se strany Sovětského svazu.

V Londýně byla situace poněkud jiná. Winston Churchill se tehdy spíše klonil vcelku k našemu postupu, ale ve Foreign Office byl mezi úředníky dvojí směr: jedni s ním souhlasili, druzí viděli v něm naše přílišné příklánění se k Východu a hlavně nevýhodu pro Poláky, kteří prý by tím byli izolováni ve svém postupu vůči Sovětskému svazu, bylo to jistě proto, že ještě nevěděla, jakou politiku bude dělat vůči Německu. Také to po jeho názoru nyní zraje... a myslí, že nebude obtíž... Slíbil, že hned učiní sondáž, tak aby věc byla připravena ještě před Vaším příjezdem do Moskvy... Ripka.

Doručeno 6. června 1943.

Došlé čís. 202/43.

Souhlas sovětské vlády s transferem.

Jen pro Beneše.

V sobotu večer telefonoval mi Bogomolov na venkov, že právě dostal kabel, že sovětská vláda souhlasí s myšlenkou transferu Němců Bogomolov výslovně žádal, abych Vám to ihned telegrafoval.

Ripka.

skému svazu a vůči sovětské snaze řešit hraniční otázky s Polskem ve smyslu Curzonovy linie. Londýnští Poláci pak, dozvěděvše se o našich plánech, byli ve veliké většině velmi rozhodně proti této naší politice. Viděli v ní konec svých dřívějších plánů na vybudování středoevropské federace pod vedením Polska, která měla být bariérou jak proti Německu, tak proti Sovětskému svazu.

Po svém návratu z Washingtonu jsem se od června do listopadu 1943 sešel třikrát s A. Edenem k dlouhým poradám, na nichž jsme diskutovali (za účasti J. Masaryka a H. Ripky na jedné, a Stranga a Nicholse na druhé straně) všechny stránky této politiky. Eden se klonil na počátku k těm, kteří sice nebyli proti smlouvě a proti mé cestě do Moskvy, byl však toho mínění, že vzhledem k veřejnému mínění britskému bych mohl do Moskvy jeti třeba hned a smlouvu tam dojednat, podepsat však bych ji měl později, nejlépe po uzavření příměří s Německem, až věci se Sovětským svazem a Polskem a jeho poválečnou politikou budou všem spojencům zcela jasny.

Nesouhlasil jsem s tímto odkladem. Dokazoval jsem, že náš příklad a naše dohoda se Sověty by mohla nejlépe dokázat, jaká patrně bude a mohla by býti skutečná politika Sovětského svazu po válce, že je v zájmu nás i všech ostatních ukázat celému světu na naší smlouvě se Sovětským svazem, co Sovětský svaz chce a jakou politiku míní dělat, že to naopak má a může Sovětský svaz sblížit jak s Velkou Británií, tak i se Spojenými státy a všechny ostatní spojence s ohledem na cíle Sovětského svazu definitivně upokojit. A především to bude nakonec také pro vyrovnání poměrů a pro pokojný vývoj

samotného Sovětského svazu v Evropě a ve světě! Na všechny dotazy jsem s důrazem opakoval, že to, co nám Sovětský svaz slibuje, přijímám jako opravdovou skutečnost a že podle své dosavadní zkušenosti nemám zatím vůbec příčiny jeho slovu nevěřit.*

Na počátku byl mezi námi dosti značný rozpor i když – zdůrazňuji to opět – Velká Britannie *se nikdy nevyslovila zásadně proti smlouvě*; naopak zdůrazňovala, že s uzavřením naší smlouvy s Moskvou zásadně souhlasí. Šlo prý jen o to, *kdy* má být podepsána. Sovětská vláda naopak, když jsme došli k závěru, že smlouvu uzavřeme a dohodli jsme se i na jejím textu, kladla podmínku – a pevně na ní trvala – že pojedou-li do Moskvy, má být smlouva při té příležitosti v každém případě podepsána.

Vláda britská – a osobně Eden – z celého tohoto jednání činila však velmi důležitý závěr, že jsou tu mezi Londýnem a Moskvou značné nejistoty a různosti názorů, ne-li možné konflikty ve vzájemné jejich politice po dobu válečnou – a zejména v době poválečné – a že se právě na pozadí naší smlouvy tyto možné rozpory projevují velmi výrazně. Dospěla k přesvědčení, že by se různosti ty měly prozkoumat a že by bylo záhodno, aby se dospělo aspoň v podstatných otázkách k jednotě názorů o hlavních aktuálních problémech války a míru mezi třemi hlavními mocnostmi spojeneckými, Velkou Britannií, Spojenými státy a Sovětským svazem. Tak došlo, po mém soudu, k myšlence svolání moskevské

* Mýlil jsem se tehdy ve svém úsudku a očekávání či nikoliv? Jen budoucnost sama může na tuto otázku odpovědět. Ať tak či tak, moje víra a upřímnost byla tehdy nanejvýš opravdová.

konference tří spojeneckých ministrů zahraničních věcí z října roku 1943, která byla hned na to doplněna konferencí v Teheráně mezi Rooseveltem, Churchilllem a Stalinem v listopadu a prosinci téhož roku.

Myslím, že se tudíž nemýlím, soudím-li, že konference v Moskvě *byla přímo vyvolána nebo aspoň uspišena jednáním o naši smlouvu s Moskvou*. V každém případě nakonec během naší diskuse v srpnu a v září 1943 v Londýně ministr Eden naléhal, abych odjel do Moskvy až po schůzi tří ministrů – Hulla, Molotova a Edena – která se sejde prý co nejdříve *v Londýně* a na níž budou jistě objasněny všechny otázky všeobecné spolupráce mezi třemi velmocemi tak, že naší smlouvě nebude už nic stát v cestě. Konference se skutečně do měsíce sešla, *na žádost sovětské vlády došlo však k jejímu zasedání v Moskvě*.

Dal jsem k tomuto postupu souhlas a prohlásil jsem, že po konferenci tří ministrů do Moskvy pojedou v každém případě a podepsání smlouvy mezi námi a Sovětským svazem schválím a provedu. Současně však jsem naléhal v Moskvě, aby komisař pro zahraniční věci Molotov otázku naší smlouvy na chystané konferenci v Moskvě předložil a smluvený její text oznámil zástupcům Spojených států a Velké Britannie. Molotov to učinil, Eden i Hull vzali celý náš postup na vědomí a vyslovili uspokojení nad textem, smyslem a cílem smlouvy.

Myslím, že bylo možno pokládat celý tento výsledek našeho loyálního postupu ke všem spojencům a naší politiky vůbec za opravdový úspěch Československa. K mé cestě a k podepsání smlouvy došlo pak brzy po konferenci moskevské. Stala se do jisté míry jednou ze

sensačních událostí válečné politiky a diplomacie v roce 1943; a měla beze sporu značný dosah i význam pro celou další politiku nejen naši a Sovětského svazu, nýbrž celého spojeneckého tábora i tábora Osy.

2. Období velkých konferencí: Casablanca a Washington – Moskva, Teherán a Káhira

Rok 1943 znamená vůbec obrat nejen v událostech vojenských, nýbrž do značné míry i ve válečné ideologii a v plánech a názorech o spolupráci mezi spojenci za války a zejména pro mír a pro dobu po válce. Nejistota v událostech válečných zabraňovala dlouho spojencům formulovat jasněji své názory především o cílech války a o míru. Když během roku 1943 bylo jasno na východní frontě, že Sovětský svaz už válku proti Německu nejen neprohráje, nýbrž že západní velmoci by bez něho *plného* vítězství proti Německu a Japonsku také nemohly dosíci, vykristalisovala se politická situace mezi spojenci do té míry, že všichni viděli a uznávali, jak už jsou jasnější formulace o míru a o válce naprosto nutné.

Do konce roku 1942 byla jejich válečná ideologie určována jen zcela všeobecně Atlantickou chartou a britsko-sovětskou smlouvou. To však nedostačovalo pro konkrétní řešení všech problémů a *praktickou*, úspěšnou a společnou politiku válečnou ode dne ke dni. Bylo třeba

dalších jednání a dohod a k těm došlo na šesti konferencích, konaných během roku 1943, nejdříve mezi prezidentem Rooseveltem a ministerským předsedou Churchilllem v Casablance (14.–24. ledna 1943), ve Washingtonu (11.–24. května) a Quebecu (11.–24. srpna 1943) a pak mezi třemi velmocemi v Moskvě (od 19. října do 1. listopadu 1943), v Káhiře a Teheráně (22.–26. listopadu a od 28. listopadu do 1. prosince 1943).

Jednání i rozhodnutí těchto konferencí byla přirozeně vyvolávána a určována především spojeneckými úspěchy válečnými. Jak přicházely postupně vojenské úspěchy, bylo třeba nových rozhodnutí *politických*. Jak spojenecké armády postupovaly, tvořila a vyvíjela se další válečná ideologie a měnila a doplňovala se praktická válečná politika spojenců. Obsazení Maroka a Alžíru a vítězství generála Montgomeryho ve východním Středomoří vyžadovalo přípravu rozhodnutí o celé středomořské kampani, o dalším osudu Itálie a pak zejména o definitivní formě spolupráce s Francií.

Tak došlo nejprve ke konferenci v Casablance v lednu 1943. Projednala v podrobnostech celou další středomořskou kampaň, avšak *jejím nejdůležitějším veřejným závěrem byla dohoda mezi Rooseveltem a Churchillem, že se s Osou nebude o zásadách příměří vyjednávat, že státy Osy musí bezpodmínečně kapitulovat*. Toto rozhodnutí tehdy působilo jako puma. Sovětský svaz se k němu plně připojil. Na konferenci v Casablance se dále jednalo o věcech francouzských a přes řadu nesnází byl tu dán přece jen první základ k pozdější květnové dohodě (roku 1943) mezi Francouzi (generály Giraudem a De Gaullem), k přemístění Francouzského komitétu z Londýna

do Alžiru a k přípravě postupného uznání nové a plně mezinárodně právní posice spojených Francouzů jako činitele pravoplatně zastupujícího vojensky a politicky velmocenskou Francii.

V jednání o Středomoří, započatém v Casablance, bylo pokračováno mezi Churchillem a Rooseveltem ve Washingtoně a v Quebecu v létě roku 1943; došlo k přípravám ke konečnému útoku na Itálii, k dohodě mezi Amerikou a Velkou Británií o konkrétních podmínkách italského příměří a k dalším diskusím o vyjasnění situace Francie. Francouzský Národní výbor, přesídlivší z Londýna do Alžiru, vytvořil nové poměry na vlastním národním území, zkonsolidoval své vnitřní poměry vojensky a politicky, vytvořil si zdemokratisované státní zřízení a stal se tak vlastně zatímní vládou, připravující v dohodě s Velkou Británií a Spojenými státy přímé osvobození Francie metropolitní. Sovětský svaz tento vývoj účinně podporoval, takže tábor spojenců se politicky velmi konsolidoval a poměry ve Středomoří, vzhledem k blížícímu se pádu Itálie, se politicky značně, byť ne docela, vyjasnily.

Ale právě náhlý – a tak ubohý – pád Mussoliniho fašistické Itálie (24. července 1943), který po útoku na Sicílii přišel nečekaně brzo, ukázal, jak je třeba být politicky včas na konec války připraven. Velmoci anglosaské neměly až dosud dosti jasné představy, co by měly v Itálii vnitropoliticky podniknout po pádu fašismu. Vedle toho Sovětský svaz nebyl dosud vůbec dosti účasten na celé akci středomořské a oba druží spojenci na akci východní. Sovětský svaz vedl svou válku na východní frontě – i když za soustavné a velmi vydatné po-

moci Anglie a Ameriky na moři, ve vzduchu a na materiálu, – ale *ideová jednota* nebyla dostatečná, spor o t. zv. druhou frontu pokračoval a dokonce se zesiloval, neboť hlavní pozemní válka evropská spočívala především na východní frontě a stále trval dojem, jako by válka byla dvojí: anglosaská a sovětská.

Toho využívala neobyčejně účinně německá propaganda. Od porážky u Stalingradu věděli Němci, že mohou vyjít z této války bez totální katastrofy jen dokážou-li spojence politicky a diplomaticky rozdělit. Proto od jara roku 1943 stupňovala se stále zuřivěji propaganda proti t. zv. nebezpečí bolševismu, o t. zv. záchraně civilisace před Sovětským svazem, o hrůzostrašné budoucnosti Evropy a světa, jestliže se Anglie a Amerika od Sovětského svazu neodloučí a nenechají jej Německu porazit, nebo snad dokonce mu Sovětský svaz porazit nepomohou. V rozvrácené Evropě – zejména ve státech fašismem a polofašismem různého druhu otrávených – nacházely se v roce 1943 pořád celé miliony lidí, krisí posledních let tak zaslepených a egoismem třídním, národním či osobním tak duševně ubitých, že tato propagační hra tu pořád měla jistý úspěch.

Byl to patrně poslední zoufalý pokus Německa o záchranu. Přišel – zdá se – ve správný čas, neboť vyvolal správnou reakci. Došlo tudíž konečně k tomu, že se spojenci *musili* pokusit politicky, diplomaticky i vojensky všechny až dosud nejasné problémy války mezi sebou prodiskutovat a aspoň v hlavních liniích svou politiku sjednotit. Bylo třeba jasně *ukázat, že je jen jediná válka v hlavních cílech všem společná*, že toto válečné společenství nikým rozbito být nesmí a rozbito nebude. Bylo třeba

zdůraznit, že solidarita válečná je taková, že o druhou frontu se opravdu mezi spojenci nehraje, nýbrž že otázka druhé fronty je otázkou *společné* přípravy, *společné* kalkulace, *společné* válečné ideje a vůbec *společného a jednotného vítězství*.

Bylo třeba dále formulovat společně třemi – eventuálně čtyřmi – hlavními válčícími spojenci (V. Británií, Sovětským svazem, Spojenými státy a Čínou) hlavní poválečné cíle praktické evropské a světové politiky, jako na př.: co bude s Německem, jak se bude po válce prakticky provádět politická a hospodářská spolupráce velmocí a jak bude připravován budoucí bezpečnostní systém evropský a světový, co bude s některými malými státy, co s t. zv. federačními plány ve střední Evropě, jak si představuje svou posici poválečnou Sovětský svaz sám, co bude se sporem sovětsko-polským atd., atd.

Jen dostatečné vyjasnění těchto konkrétních otázek mohlo také odstranit obavy některých států z nějakých zvláštních revolučních plánů Sovětského svazu k druhým částem Evropy a definitivně přesvědčit všechny spojence, že se nepřipravuje žádné t. zv. zbolševisování a sovětiso-ování střední, jižní a západní Evropy, jak to vytrvale rozhlašovala německá propaganda.

Tak došlo k dvěma tehdy nejdůležitějším spojeneckým konferencím, a to v říjnu roku 1943 v Moskvě a od 28. listopadu do 1. prosince téhož roku v Teheráně – k níž se připojila konference britsko-americko-čínská v Káhiře ke konci listopadu 1943. Ve všech uvedených a také v jiných otázkách přivodily tyto konference podstatné vyjasnění a způsobily tudíž politicky dalekosáhlý a příznivý obrat v taboře spojeneckém.

Konference v Moskvě se konala od 19. října do 1. listopadu 1943 a účastnili se jí ministři Molotov, Eden a Cordell Hull se svými politickými a vojenskými štáby. Předsedal jí komisař pro věci zahraniční Vjačeslav Molotov. Prodiskutovala řadu podstatných vojenských a politických problémů, jak to vyžadovala spojenecká situace na začátku pátého roku války, připravila základnu pro opravdovou a loyální spolupráci vojenskou i politickou v nastávajícím, posledním období válečném a pro dosažení brzkého a konečného vítězství a připravovala prostředím skutečné dohody a přátelství mezi třemi účastněnými velmocemi. Poté přijala několik zásadních usnesení, která, jsouce pak ještě doplněna usnesením konference teheránské, se stala základnou společné politiky tří nebo čtyř hlavních velmocí pro vítězné dokončení války a pro přípravu společného budování příštího míru.

Konference se dále dohodla o společné politice vůči Itálii. Fašismus a celé jeho dědictví bude zničeno, pro Itálii připraví se podmínky návratu k režimu demokratickému a bude to italský lid sám, který si návrat ten provede. Pro přípravu konečných podmínek mírových pro Itálii byla zřízena zvláštní mezispojenecká komise, v níž vedle Anglie, Spojených států a Sovětského svazu bude ještě Francie, Jugoslavie a Řecko. Kromě toho přijala konference definitivní rozhodnutí o samostatnosti Rakouska a o potrestání všech vinníků Osy, kteří se dopustili vojenských a jiných zvěrstev na obyvatelstvu národů spojeneckých. Prohlášení to je zásadní, rozhodné a kategorické a týká se také všech pronásledování a ukrutností německých ve všech zemích obsazených Němci a ostatními spojenci Osy. I pro nás to bylo tudíž zárukou,

že se náš lid za své utrpení dočká spravedlnosti a vinníci za své zločiny u nás a za svůj teror nemilosrdného trestu.

Konečně učinila konference poslední dvě důležitá rozhodnutí:

Prohlásila především, že je v národním zájmu tří účastněných velmocí a všech spojenců, aby pokračovali v existující úzké spolupráci za války a *ve spolupráci mírové po válce*, neboť jen tak bude získáno vítězství, docílen výhodný mír a v budoucnosti na dlouhé generace zachráněn. Zřídila zároveň poradní komisi tří velmocí v Londýně pro stálou výměnu názorů o běžných politických a vojenských otázkách, pro udržení této plné a soustavné politické spolupráce a pro přípravu podmínek příměří.

A doplnila tuto základnu budoucí spolupráce posledním dalekosáhlým rozhodnutím o *budoucí poválečné bezpečnosti*: nepřátelské státy budou po kapitulaci dokonale odzbrojeny, celý systém jejich příštího odzbrojení bude zajištěn a pak mezinárodní úprava poválečného odzbrojení bude i nadále společnou dohodou udržována. Státy spojenecké vytvoří dále nový bezpečnostní systém pro udržování míru, který bude všeobecný, světový, bude přístupný všem státům, velikým i malým, a spojenci zůstanou po dosažení vítězství v úzké spolupráci na ochranu míru tak, aby mohli sami – až do doby zavedení trvalé a opravdové pozdější společné bezpečnosti a mezinárodního pořádku – podniknout hned okamžitý vojenský zákrok, kdyby bylo třeba učinit opatření pro ochránění míru proti kterémukoliv jeho novému rušiteli.

Bylo konečně učiněno usnesení, že spojenci po skončení dnešních válečných akcí neuzijí svých vojenských

sil na území států jiných jinak než za uvedenými bezpečnostními účely a jen po společné dohodě. Znamená to, že *obsazování evropského kontinentu na konci této války bude se dít výlučně v plné jednotě a ve vzájemné dohodě všech tří velmocí.*

Moskevská konference byla všeobecně hned pokládána za velice úspěšnou. A po mém soudu velikým úspěchem tehdy byla. Byla za této války první všeobecnou konferencí tří velmocí tohoto druhu a tohoto dosahu, a jestliže se dobře uváží nejen dosavadní rozháranost, neurčitost a vzájemná nedůvěra v táboře spojenců, nýbrž i všechna rozhodnutí moskevské konference i se všemi jejich důsledky, znamená to opravdu, že to bylo sjednocení tří velmocí v jejich *hlavních* vojenských i mírových cílech.

Tato důležitá dohoda byla pak doplněna a dovršena konferencí tří vedoucích státníků spojeneckých, presidenta Roosevelta, ministerských předsedů Churchilla a Stalina a jejich štábů, konanou v době od 28. listopadu až do 1. prosince v Teheránu. Smysl této druhé konference je určen slavnostním prohlášením, v Teheránu usneseným, které samo svým obsahem říká velmi výmluvně všecko:

„My, president Spojených států severoamerických, ministerský předseda Velké Britannie a předseda Rady lidových komisařů Sovětského svazu, jednali jsme po čtyři dny v tomto hlavním městě spojeneckého Iránu a potvrdili jsme směrnice naší společné politiky.

Vyslovili jsme své plné odhodlání, aby naše země postupovaly jednotně ve válce i v míru. Pokud jde o válku samu, naše vojenské štáby projednaly ve společných rozhovorech plán, jak zničit německou moc;

došli jsme k úplné dohodě jak o rozsahu, tak o čase společných operací, které budou podniknuty na východě, na západě a na jihu. Tato společná dohoda zaručuje, že vítězství bude naše.

Pokud jde o mír, nabyli jsme vzájemné jistoty, že jen naše dohoda vytvoří mír trvalý. Jsme si plně vědomi velké odpovědnosti své a všech spojených národů, abychom vytvořili mír v duchu dobré vůle širokých vrstev národů světa a abychom znemožnili na řadu budoucích pokolení děs a hrůzu války.

Se svými diplomatickými poradci vyjasnili jsme politické problémy budoucnosti. Jde nám o to, abychom si zajistili vzájemnou spolupráci a plnou součinnost všech států ať velkých nebo malých, jejichž lid, jako lid našich tří zemí, přičiňuje se vším úsilím rozumovým i citovým, aby byla vyhubena tyranie a otroctví, útisk a nesnášenlivost. Přivítáme je všechny, vstoupí-li do rodiny demokratických národů světa.

Není však na světě moci, která by nám mohla zabránit, abychom nezničili německé armády na zemi, jejich ponorky na moři a jejich ozbrojení ve vzduchu. Naše útoky budou nemilosrdné a jejich síla stále poroste.

Vzhlížíme z těchto přátelských porad s důvěrou ke dni, kdy všechny národy světa budou moci žít svobodně a zbaveny tyranie, podle svých přání a podle svého vlastního svědomí. Přišli jsme sem s nadějí a odhodlaností. Rozcházíme se jako přátelé v činu, v duchu i ve společném cíli.“

O vlastním jednání teheránském je možno říci, že to byla konference, na níž po prvé vůdcové tří světových velmocí si řekli v upřímnosti a otevřenosti, dosud mezi

nimi nevídané, vše, čeho bylo třeba, aby byly objasněny všechny dané problémy vojenské i politické v táboře spojeneckém; učinili definitivní vojenská rozhodnutí, jichž bylo třeba pro ustavení t. zv. druhé fronty v západní Evropě na jaře roku 1944 a celé další vedení spojenecké války s ní souvisící, a vyměnili mezi sebou všechny názory na řešení hlavních otázek mezinárodní úpravy poválečné, nevyhýbajíce se problémům nejobtížnějším a otázkám nejdelikátnějším.*

Svou formou a průběhem byla konference v Teheráně dosti nová. Šlo o rozhodující jednání nejen mezi třemi vedoucími spojeneckými velmocemi světa, nýbrž i o dohodu mezi třemi nejvýraznějšími vedoucími osobnostmi spojeneckého tábora, osobnostmi přece jen navzájem se velmi různícími. Schůzky se konaly ve formě volné diskuse na sovětském velvyslanectví v Teheráně „u kulatého stolu“ – round table – přátelsky bez formálních usnesení, naprosto otevřeným projevováním stanovisek a mínění každého z účastníků tak, aby každá strana mohla vědět, nejen co druhá strana výslovně žádá, nýbrž i do značné míry co si myslí a jak si představuje další společnou budoucnost. Vedle Roosevelta, Churchilla a Stalina byli jednání přítomni ještě americký velvyslanec Harriman a Harry Hopkins, za Brity A. Eden a velvyslanec Kerr, za Sovětský svaz Molotov a Vorošilov.

* Přitom bylo rozhodnuto o rozdělení válečných zón v Německu a ve střední Evropě mezi Západem a Východem. Polsko a Československo, Rumunsko, Maďarsko i Jugoslavie byly vsunuty do zony sovětské. Nám to tehdy neoznámili ani oficiálně, ani neoficiálně. Dověděli jsme se o tom vlastně jen nepřímo, teprve až za slovenského povstání.

Dohoda a spokojenost s výsledky rozhovorů byla všeobecná u všech tří stran, jak jsem si sám u většiny účastníků konference osobním rozhovorem mohl zjistit. O hlavních problémech Německa nebylo vcelku sporných představ: všichni byli jednotni o nutnosti přísného míru proti Německu a nevyloučili ostré zákroky proti němu i ve věcech hraničních. O druhé frontě dostal Stalin podrobné informace: jaký je stav příprav, co Anglie a Spojené státy učinit mohou a kdy nejpозději mají v úmyslu vpád na evropský kontinent provést (květen-červen roku 1944). Účastníci sovětské to přijali a schválili. Byla pak probrána vzájemná politika k Francii a k Číně a některé otázky koloniální.

Stalin zcela jasně a otevřeně vyložil politiku sovětské vlády ve věci západních hranic Sovětského svazu a prohlásil znovu, že si přejí Polsko neodvislé a silné, že nemohou ustoupit od opravené Curzonovy linie (při čemž i Vilno i Lvov zůstanou Sovětskému svazu); předpokládají však, že Polsko bude odškodněno na útraty Německa, zejména Východním Pruskem (při čemž část jeho i s městem Královcem by připadla k Sovětskému svazu). Anglie a Spojené státy vzaly stanovisko Sovětského svazu na vědomí. Bylo to také na této konferenci v Teheráně, kde se ukázaly první snahy o stanovení vojenských – a tím zároveň politických – sfér vlivů jak pro frontu východní, tak i pro frontu západní. Oběma stranám bylo jasno, že musí proniknout do Německa; kde má být nebo bude hraniční čára těchto sfer, zcela přesně určeno nebylo. Možno však předpokládat, že Sovětský svaz v každém případě naznačil už tehdy, že do své sféry počítá severovýchodní Německo, celé Polsko, Čes-

koslovensko, Rumunsko a Maďarsko. Pravděpodobně se strany britské a americké nebylo tu námitek, vzhledem k tomu, že vpád do Francie měl být uskutečněn až na jaře příštího roku. *Nám, jak jsem již dříve poznamenal, o těchto plánech nebylo tehdy nic řečeno ani se strany sovětské, ani se strany západních velmocí.* Jasně se nám dosah těchto usnesení projevil až v době slovenského povstání, kdy jsme z toho pocítovali jisté obtíže v poskytování pomoci se strany britské a americké.

O budoucím systému bezpečnostním bylo jasně řečeno:

a) že bude určitě vybudován,

b) že má být všeobecný a nikoli jen evropský (Roosevelt i Stalin jasně prohlásili, že jinak by se jejich země nemohly účastnit),

c) bude založen na vojenské moci vedoucích spojeneckých velmocí,

d) velmoci budou sice vést, ale všem menším státům spojeneckým dostane se příslušné a spravedlivé účasti. –

Jak patrně, šlo v Teheráně o věci pro budoucí mír nejdalekosáhlejší. Pokud se nás týče, vcelku zapadala rozhodnutí ta do naší dlouholeté politiky, zajišťující nejdříve vítězství válečné a pak vítězný mír, vítězný i pro nás. Pokládal jsem tudíž konferenci v Teheráně za veliký úspěch spojenecký a všechny své další diskuse jak v Moskvě, tak později v Londýně a v našem jednání s Američany jsem přizpůsobil výsledkům teheránským. To se týkalo také postupu sovětské armády do střední Evropy a na naše území, s nímž jsem – zvláště od této chvíle – zcela pozitivně a určitě počítal, i když jsem nevyloučoval, že se o to pokusí také spojenci západní.

Roosevelt, Churchill a Stalin se rozešli po konferenci v Teheráně i osobně značně sblížení, upevnivše vztahy spolupráce a přátelství i mezi svými státy a národy. Jsem přesvědčen, že tito tři vedoucí mužové společně se všemi svými spolupracovníky prokázali na této konferenci veliké služby svým státům a všem spojeneckým národům i jejich válečnému úsilí a hlavně konečnému vojenskému vítězství. Konference teheránská má tudíž v historii druhé světové války místo opravdu rozhodující. Její některá usnesení také zavinila některé pozdější spory, které mezi spojenci vznikly až během roku 1945 a let následujících.

Opakuji: společně s konferencí v Moskvě znamenala konference ta dohodu tří velmocí v zásadních věcech pro válku, vítězství i mír; dále jistotu, že nebude síly, která by tuto dohodu tří mohla během operací válečných rozbit a umožnit tak nacismu z rozporu takového těžit a tak zničení svému uniknout. A konečně přes obtížné diskuse a různosti názorů, které se zase v řadě otázek později objevily a znovu dělaly všem třem státům značné nešné, přes různost režimů a vládních systémů mezi velmocemi anglosaskými a velmocí sovětskou, byly si tyto tři státy po konferenci teheránské tak silně vědomy podstatného společenství všech svých vitálních zájmů v této válce, že pak učinily vše, *abychom společně dále bojovali jednu jedinou válku a připravovali jeden jediný mír.*

Ve dnech 22. a 26. listopadu 1943 byla pořádána v Káhiře vojensko-politická konference mezi prezidentem Rooseveltem, ministerským předsedou Churchillem a čínským generalissimem Čankajškem, za účasti jejich vojenských a politických štábů a spolupracovníků. Byla probrána politická i vojenská situace v celé válce proti

Japonsku, byl dohodnut další postup ve vojenských operacích proti němu a učiněno dalekosáhlé usnesení, které, uskutečněno, bude znamenat úplnou změnu poměrů na Dalekém Východě: Japonsko bude přinuceno ke kapitulaci a bude musit vrátit nejen všechna území, kterých se násilím a zradou zmocnilo v dnešní válce, nýbrž i ta, jichž získalo už od roku 1914 a na útraty Číny od let 1894–95. Zejména měla být vrácena samostatnost také Korei. Znamenalo by to opravdovou revoluci v dosa-
vadních poměrech na Dalekém Východě a v celém Pacifiku.

Rozhodnutí spojeneckých konferencí z roku 1943 měla dosah prvořadý a v mnohém už rozhodující. Znamenala jistotu společného a svorného vedení války až do vítězného konce; znamenala také aspoň *naději* na zásadní dohodu o vzájemné spolupráci i *po válce* a zachování vzájemné důvěry i pro případ v budoucnosti se křížujících zájmů těchto velmocí. *Slibovala* zajištění světového míru snad na několik generací. *A slibovala v duchu mezinárodní demokracie* i pravoplatné místo v nové organizaci světové ostatním spojencům, *zejména i státům menším.*

3. Podepsání smlouvy sovětsko- československé

Po svém návratu z moskevské konference sdělil mi ministr Anthony Eden, že při jednání v Moskvě byla otázka naší smlouvy zcela vyjasněna a že se tudíž nestaví nic

v cestu mé návštěvě Moskvy a podepsání smlouvy sovětsko-československé.

Text mého návrhu smlouvy, který jsem už 22. srpna 1943 vyslanci Bogomolovovi předložil, byl mezi námi a sovětskou vládou diskutován v měsících srpnu, září a říjnu 1943 a byl tudíž před mou cestou plně dohodnut; v Moskvě byl pak v některých podrobnostech vyslancem Fierlingrem a zahraničním ministerstvem moskevským doplněn.* Hned druhý den po mém příjezdu, 12. prosince 1943, byl Molotovem jménem Sovětského svazu a velvyslancem Zd. Fierlingrem jménem Československé republiky – a za přítomnosti Kalininovy a mé, Stalinovy, Vorosilovovy a řady našich a sovětských politických a vojenských činitelů – slavnostně podepsán a pak hned ratifikován.**

* V mém návrhu bylo na př., že smlouva bude po skončení války ratifikována domácím parlamentem v Praze. Její trvání bylo mnou navrženo na dobu pěti let s možností prodloužení. V Moskvě tyto dispoice byly změněny ještě před mým příjezdem. Nechtěje tyto diskuse prodlužovat přijal jsem moskevské návrhy.

** Při podpisu byly učiněny projevy M. Kalininem, předsedou Nejvyššího sovětu, a mnou, jménem Československa.

Řeč Kalininova zněla takto:

Pane presidente,

vítám vás jménem národů Sovětského svazu v našem hlavním městě Moskvě.

Smlouva mezi Svazem sovětských socialistických republik a Československou republikou o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, jež byla dnes uzavřena, je důležitým přínosem k našemu společnému boji proti německému fašismu a proti jakékoli nové agresi se strany Německa.

Tradiční přátelství našich národů, jež nalezlo svůj výraz již ve smlouvě o vzájemné pomoci, uzavřené v Praze 16. května 1935,

a v dohodě obou našich vlád o společném postupu ve válce proti Německu, uzavřené 18. července 1941 v Londýně, je nyní stvrzeno novou smlouvou, která bude velmi důležitou dějinnou etapou v rozvoji tohoto přátelství.

Upevnění bojové spolupráce našich národů a všech svobodmilovných národů světa je zárukou úspěchu v boji na zničení německého fašismu a všech společníků jeho krvavých zločinů v Evropě.

Bliží se hodina odplaty za ponížení, utrpení, krev a slzy československého lidu, jehož muka a strádání jsou blížká a pochopitelná našemu lidu, který zakusil veškeru tíhu hitlerovského vpádu. Ruský národ zorganizoval mocný odpor proti nepříteli, a vede boj za úplné vyhnání nenáviděných okupantů z celého sovětského území.

Je důležité zdůraznit, že zásady smlouvy o vzájemné podpoře ve válce proti hitlerovskému Německu jsou již uskutečňovány; tato spolupráce je stmelena krví synů našich národů, bojujících bok po boku za naše společné vítězství, za společné vítězství věcí spojenců. – Smlouva klade pevný základ pro poválečnou spolupráci našich národů a pro zamezení jakýchkoli pokusů se strany Německa vrátit se ke své staré lupičské politice výboje na východ „Drang nach Osten“. Této dobovačné politice německého imperialismu musí národy našich zemí čelit všemi svými silami.

Dovalte mi, pane presidente, blahopřátí vám i vašim spolupracovníkům k uzavření smlouvy, jež má za účel po dlouhá léta sloužit veliké budoucnosti našich národů.

Děkuji vám za vaši námahu, jež byla tak šťastně korunována podepsáním této smlouvy.

Odpověděl jsem tímto stručným projevem:

Pane předsedo, pánové,

chci vám vyjádřit své pocity hlubokého uspokojení nad tím, že jsme dnes mohli podepsat tuto smlouvu, na kterou se dívám jako na akt ohromného významu v naší národní historii a v historii vzájemných styků mezi Sovětským svazem a Československem. Touto smlouvou bylo korunováno úsilí Československa, existující již přes dvacet let a sledující cíl zajistit náš národ a stát před německým imperialismem. Naše smlouva je přirozenou etapou v průběhu této války, proti nelidskému a loupežnému německému šovi-

Text „Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik“, podepsané 12. prosince 1943 v Moskvě, zněl takto:

President Československé republiky a Presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik, přejíce si pozměnit a doplnit smlouvu o vzájemné pomoci, existující mezi Československou republikou a Svazem SSR, podepsanou v Praze 16. května 1935,* a potvrdit ustanovení Dohody mezi Vládou Československé republiky a Vládou Svazu sovětských socialistických republik o společném postupu ve válce proti Německu, podepsané 18. července 1941 v Londýně; přejíce si spolupracovat po válce o udržení míru a zabránění novému útoku se strany Německa a zabezpečit trvalé přátelství a poválečnou vzájemnou mírovou spolupráci, rozhodli se sjednat za tím cílem Smlouvu a určili jako své plnomocníky:

nismu, který v dnešní válce se především snažil o zničení sousedních slovanských států: Československa, Polska, Jugoslaviie a Sovětského svazu. Tato smlouva je jedním z článků budoucího zřízení, které bude blahodárné pro nás i všechny naše spojence a pomůže upevnit mír v Evropě.

Dovolte mi, pane předsedo, poděkovat vám a všem sovětským politickým i vojenským činitelům, kteří se účastnili uskutečnění této smlouvy. Tato smlouva bude, jak jsem již včera řekl, pevnou zárukou pro Československo, jeho lepší budoucnosti a jeho úzké politické, vojenské, hospodářské i kulturní spolupráce s bratrskými národy Sovětského svazu.

* Navrhl jsem tuto formulaci, aby bylo patrné, že jde o kontinuitu naší dřívější politiky a o obnovení smlouvy, kterou náš celý národ, dokud byl svoboden, roku 1935 svými pravoplatnými institucemi schválil.

President Československé republiky – Zdeňka Fierlingra, velvyslanec Československé republiky v Sovětském svazu.

Presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik – Vjačeslava Michajloviče Molotova, lidového komisaře zahraničních věcí,

kteří, vyměnivše své plné moci, jež shledali v úplném pořádku i vyhotovené v odpovídající formě, dohodli se na tomto:

Článek 1.

Vysoké smluvní strany, dohodnuvše se vzájemně, že se sjednotí v politice trvalého přátelství a přátelské poválečné spolupráce, jakož i vzájemné pomoci, zavazují se poskytovat jedna druhé vojenskou i jinou pomoc a podporu všeho druhu v nynější válce proti Německu a všem těm státům, které jsou s ním spojeny v útočných činech v Evropě.

Článek 2.

Vysoké smluvní strany se zavazují nevstupovat po dobu nynější války v žádná jednání s hitlerovskou vládou nebo s kteroukoli jinou vládou v Německu, která se jasně nevzdá všech útočných záměrů, a nevést jednání ani nesjednávat bez vzájemné dohody žádného příměří neb mírové smlouvy s Německem neb s kterýmkoli jiným státem, s ním spojeným v útočných činech v Evropě.

Článek 3.

Potvrzující svou předválečnou politiku míru a vzájemné pomoci, vyjádřenou v jejich Smlouvě, podepsané v Praze 16. května 1935, Vysoké smluvní strany se zavazují, že v případě, že by jedna z nich byla zavlečena

v poválečné době do válečných akcí s Německem, které by obnovilo svou politiku „Drang nach Osten“, nebo s kterýmkoli ze států, který by se spojil s Německem přímo nebo v jakékoli jiné formě v takové válce, druhá Vysoká smluvní strana neprodleně poskytne Smluvní straně, zavlečené takovým způsobem do válečných akcí, veškerou vojenskou i jinou podporu a pomoc, které jsou jí k dispozici.

Článek 4.

Vysoké smluvní strany, majíce na zřeteli zájmy bezpečnosti každé z nich, jsou dohodnuty o těsné a přátelské spolupráci v době po obnovení míru, i o tom, že budou jednat ve shodě se zásadami: vzájemného respektování své nezávislosti a svrchovanosti, jakož i nevměšování do vnitřních věcí druhého státu. Jsou dohodnuty v tom, že budou vyvíjet v měřítku co možná nejširším své hospodářské styky a poskytovat si vzájemně veškerou možnou hospodářskou pomoc po válce.

Článek 5.

Každá z Vysokých smluvních stran se zavazuje neuzavírat žádného spojenectví a neúčastnit se žádné koalice, namířené proti druhé Vysoké smluvní straně.

Článek 6.

Tato smlouva vstupuje v platnost ihned po podepsání a podléhá ratifikaci v době co možná nejkratší; výměna ratifikačních listin bude provedena v Moskvě co možná nejdříve.

Tato Smlouva zůstává v platnosti po dobu dvaceti let od okamžiku podepsání, při čemž, jestliže jedna z Vy-

sokých smluvních stran ke konci stanoveného dvacetiletého údobí neučiní do 12 měsíců před uplynutím lhůty sdělení o svém přání vypovědět Smlouvu, platnost její bude se prodlužovat na dalších pět let a tak po každé, dokud jedna z Vysokých smluvních stran neučiní do 12 měsíců před uplynutím běžícího pětiletí písemného oznámení o svém úmyslu ukončit její účinnost.

Na potvrzení toho plnomocníci podepsali tuto smlouvu a připojili k ní své pečeti.

Sepsáno ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce československém a ruském.

Obě znění mají stejnou platnost.

Moskva, 12. prosince 1943.

Z plné moci presidia Nejvyššího sovětu SSSR:

V. Molotov v. r.

Z plné moci presidenta Československé republiky:

Zd. Fierlinger v. r.

Současně byl námi a vládou sovětskou podepsán zvláštní „Protokol k smlouvě o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik, sjednané 12. prosince 1943“, který byl t. zv. „polskou klausulí“ a vyhovoval našemu přání po příští dohodě s Polskem.* Zněl takto:

Při sjednání smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik Smluvní strany ustanovily, že v případě, že k této Smlouvě projeví přání přistoupit kterákoli třetí země, která hraničí s Československou republikou nebo Svazem

* Podepsaný text „polské klausule“ byl formulací zahraničního komisariátu sovětského.

SSR a byla v této válce předmětem německého útoku, bude jí dána možnost po vzájemné dohodě Vlád Československé republiky a Svazu SSR podepsati tuto smlouvu, která takto nabude povahy trojstranné smlouvy.

Tento Protokol byl sepsán ve dvou vyhotoveních, každé v československém a ruském jazyce.

Obě znění mají stejnou platnost.

Moskva, 12. prosince 1943.

Z plné moci presidia Nejvyššího sovětu SSSR:

V. Molotov v. r.

Z plné moci presidenta Československé republiky:

Zd. Fierlinger v. r.

O smyslu a významu této smlouvy pro nás, pro Sovětský svaz a ostatní Evropu jsem promluvil v moskevském rozhlasu 21. prosince před svým odjezdem zpět do Londýna.* Myslím, že všechno to, co jsem tehdy řekl

* Cituji zde z této řeči, vysílané tehdy k nám do vlasti, aspoň toto:

„Především povedeme společně se Sovětským svazem válku proti Německu a jeho všem pomocníkům až do úplného vítězství a vedli bychom společně plnou a společnou válečnou obranu proti Německu a jeho společníkům, kdyby v budoucnosti Německo obnovilo, jak je ve smlouvě výslovně řečeno, opět svou dnešní zločinnou politiku ‚Drang nach Osten‘ a o t. zv. německý ‚Lebensraum‘. Tato násilnická německá politika musí dnešní válkou být naprosto navždy a definitivně rozdracena. Je to jasná formulace zásady, že Sovětský svaz pro budoucnost nikdy už německý ‚Drang nach Osten‘ nepřipustí. Je to řečeno jasně a pevně po prvé a jsem přesvědčen, že to je ukazatelem celé Evropě a celému světu, že tato banditská, imperialistická, ničemná, typicky pruská politika stejně dřívějších německých křížáckých armád a rytířů jako dnešních německých junkerů, aristokratů, byrokratů, generálů, expansiv-

ních kapitalistů a pangermánských nacistů, už celá dlouhá léta, ba v jistém smyslu celá staletí trvajících, musí navždy skončit.

Za druhé smlouvou tou prohlašujeme společně trvalé přátelství našich národů pro budoucnost, přátelství, které bude hned po této válce započato rozsáhlou spoluprací hospodářskou. My zde i vy doma se k tomu už připravujeme a dělejme pro to své plány a svá praktická opatření.

Bude to znamenat značné přeměny naší obchodní a průmyslové předválečné orientace, bude to však znamenati také pro nás veliká hospodářská zajištění, novou hospodářskou neodvislost, zejména od Německa a jeho budoucího vlivu. Bude třeba připravovat nové vybudování našich komunikací železničních, vodních i leteckých. Nebude to znamenat, že máme opustit svoje spojení a zájmy hospodářské v západní a jižní Evropě a v ostatním světě. Bude to však jejich veliké doplnění, nové naše zajištění, výraz toho, že jsme geograficky právě v srdci Evropy, v bezprostřední blízkosti a sousedství Sovětského svazu, který byl od nás dosud hospodářsky tak zanedbáván a který sám má a bude mít na našem hospodářství v budoucnosti tak podstatný zájem.

Za třetí je ve smlouvě výslovně konstatována naše budoucí všestranná spolupráce jako dvou států naprosto svobodných a neodvislých, je v ní respektována plná naše suverenita a vzájemné nevměšování do vnitřních věcí druhého státu, čímž jsme oba chtěli co nejvýrazněji navzájem před celým světem a proti té hloupé a bezmezně lživé propagandě jak Němců, tak i našich zrádných quislingů českých a slovenských ukázati to, co se zdůraznilo už na moskevské konferenci tří velmocí: že tyto velmoci, a speciálně Sovětský svaz, plně respektuje neodvislost menších národů a států, že si přeje silného Československa, silného Polska, silné Jugoslavie a ovšem i samostatného Rakouska, Rumunska, Bulharska, Maďarska i Finska.

Nedbejte tudíž u nás doma, v Praze, v českých zemích a na Slovensku té štvavé nacistické propagandy, která tak hloupě hlásá, že nás Sovětský svaz chce pohltit, neberte však ohledu na tuto propagandu ani s hlediska vnitropolitického. Náš stát, který si hned po této válce vytvoří zcela svobodně svůj politický režim se zcela omezeným počtem politických stran – já sám osobně bych si

přál jen tři – bude státem demokratickým a skutečně lidovým, bude mít hned po pádu Německa svou novou vládu, která bude reprezentovat také celou naši domácí frontu národní – jen fašisté, nacisté a všichni zrádní vinníci z této války budou z ní a z jejích výhod vyloučeni. Ti ovšem musí zmizet v propasti své katastrofy a pykat za všechny své viny, zločiny a zrady tak, jak tomu bude ve všech ostatních osvobozených zemích evropských.

Náš stát také hospodářsky a sociálně provede řadu změn: přijme pro svou politiku a své hospodářství *system plánování*, jak už před touto válkou někteří naši národohospodáři o to usilovali; já sám očekávám a budu usilovat o to, aby celá poválečná rekonstrukce politická, hospodářská a sociální – a zejména i národnostní – našeho nového státu byla provedena velmi rychle, ale hlavně podle předem připraveného programu naší dobře promyšlené a vědecky připravené *první pětiletky*.

Nechci nyní pokračovat dále ve výpočtu těchto vnitropolitických otázek – budeme o nich mluvit domů včas i z Londýna, i z Moskvy – a naše vláda po mém návratu do Londýna učiní v těch věcech všechny nutné přípravy, o jejichž konečném provádění rozhodne přirozeně svobodně a suverénně náš osvobozený lid doma sám.

A za čtvrté: tato smlouva se vším tím, co se vyvine z této války ve spolupráci Sovětského svazu se západní Evropou, *jednou provždy zabrání, aby se mohl opakovat Mnichov*, aby se mohla opakovat zrada našich fašistů, aby se mohla opakovat zrada fašistů slovenských a jejich zrádné odloučení Slovenska od republiky ve službách německého barbarského násilnictví, a aby navždy od nás vymizel německý fašismus a zrádný a podlý henleinismus. To je *jeden z hlavních úkolů a cílů této smlouvy* – říkám to jasně a otevřeně. Jinými slovy: to, co zde nyní děláme, je *jedno z hlavních zajištění pro celou naši dohlednou budoucnost existence sjednoceného národního státu československého, státu Čechů, Slováků a lidu karpatoruského*.

Řekl jsem vám již v srpnu roku 1942 po návštěvě komisaře pro věci zahraniční Vjačeslava Molotova v Londýně, když jsem vám tehdy sděloval současné odvolání Mnichova vládou britskou jejím dopisem ministru Masarykovi z 5. srpna 1942, že mě komisař

všecky další události pak potvrdily. Pokládal jsem svou cestu a vše, co během ní bylo pro Československo uděláno, za velký úspěch naší politiky. Mezinárodní veřejnost, která cestu sledovala s velikým napětím, také tak tyto události hodnotila. Ke své řeči, již jsem tehdy z Moskvy pronesl do Prahy a na Slovensko, dodal jsem *ve svém referátě v londýnské Státní radě ještě toto*.*

a) Chápeme tuto smlouvu jako jeden z článků poválečného systému bezpečnostního, jehož jiným zvláště důležitým článkem po našem soudu, je a bude také smlouva britsko-sovětská z 26. května 1942 a která stejně jako tato naše smlouva zapadne do všeobecného bezpečnostního systému světového, jehož se účastní také Spojené státy, Francie a ostatní státy spojenecké.

Molotov ujistil, že Sovětský svaz nikdy nic s Mnichovem neměl společného a nic z jeho důsledků nikdy neuznal a že tudíž když podepsal 18. července 1941 s námi smlouvu o válečném spolenectví v této válce proti Německu, *uznal a podepsal ji s republikou předmnichovskou*.

To platí pro oba naše státy také dnes, a to *platí zejména také pro naši novou smlouvu*. Sovětský svaz si nadto přeje upřímně Československé republiky silné, konsolidované, co možno národnostně homogenní, která by byla skutečně dobrým a silným přítelem a spolupracovníkem sovětských národů v příštím obhajování trvalého míru evropského. Chová tatož přání stran budoucího Polska a přeje si nejen svého dobrého a přátelského vztahu k němu, *nsjbrž i plného přátelství a spolupráce polsko-československé*. To vše plyne také z dodatkového protokolu k naší smlouvě, jenž předvídá a přeje si, aby smlouva tato se stala v blízké budoucnosti tříčlennou smlouvou Sovětského svazu, Polska a Československa.“

Úplný text tohoto projevu viz v mé knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 223–230.

* *Úplný text mého londýnského projevu je v knize „Šest let exilu a druhé světové války“, str. 341–407.*

Pro nás pak smlouva ta celým svým charakterem, svým dvacetiletým trváním a automatickým obnovováním znamená *trvalou* obranu proti novému vzmachu pan-germanismu, proti „Drang nach Osten“ a proti novému banditskému dobývání německého „Lebensraumu“. Je garancí našich hranic a zárukou, že se už nikdy nebude opakovat Mnichov. Znamená to jedním slovem velké zajištění naší samostatnosti a naší republiky, jakého jsme dosud neměli.

b) Náš společný plán a přání spojit se v této politice obrany proti německému imperialismu s Polskem samostatným, demokratickým, k nám oběma přátelským, *je upřímný, opravdový a naprosto pevný*. Mohlo by to znamenat definitivní vyřízení všech sporů mezi námi třemi a připravení bezpečné budoucnosti těchto tří slovanských národů a států stejně jako definitivní zajištění míru ve východní a střední Evropě a tím snad v Evropě vůbec. Proti spojenectví a svorné spolupráci těchto tří slovanských států k ochraně míru v této části světa nemohlo by se v budoucnosti Německo nikdy už odvážit vyprovokovat novou světovou válku. Dohoda taková mohla by tudíž mít i pro celoevropský mír v budoucnosti význam nejdalekosáhlejší.

V Moskvě jsme byli zajedno, že o takovouto dohodu usilovat v budoucnosti nepřestaneme. Znamenalo by to dohodu Čechoslováků, Poláků, Ukrajinců, Bělorusů a Rusů – dohodu, jaké mezi těmito slovanskými národy nikdy dosud nebylo. Není to usilování o nějaký nový a zvláštní panslavismus, je to usilování o definitivní zaražení historického německého banditství a pan-germánského imperialismu svornou spoluprací tří svo-

bodných, samostatných demokratických států slovanských.

To je náš plán a přání.* Záleží na nás všech, aby byl vyplněn. Němci udělají vše, aby se podařit nemohl. Fašismus a nacismus uvidí v něm svou velikou zkázu. Mělo by to tudíž být pro nás všechny výzvou, abychom přes okamžité nesnáze, obtíže a spory využili této války a těchto ohromných historických událostí ke svému sblížení a vyrovnání všeho toho, co ještě mezi námi sporného zůstalo. Sorva kdy v historii bude pro to chvíle tak příznivá. Dovedeme-li tyto úkoly splnit, prokázali jsme velikou službu nejen sobě, nýbrž i ostatním mírumilovným národům Evropy a celému světu.

4. Mé politické rozhovory se Stalinem a Molotovem v Moskvě

Mé politické rozhovory s Moskvou se začaly vlastně už během cesty z Londýna do Sovětského svazu, když mi na letišti v Habanyiah u Bagdadu přišel z Moskvy v ústrety zástupce Molotovův v zahraničním ministerstvu, Alexandr Korněčuk.

---

* V Londýně nám byla několikrát položena otázka, zdali nemáme obavy, že jsme šli příliš daleko a že jsme svou samostatnost vložili příliš do rukou Sovětského svazu. Odpovídal jsem, že šlo o zajištění proti budoucímu opakování nějakého nového Mnichova a že *pevně doufáme, že v Sovětský svaz věřit můžeme*. – U nás aspoň tato naděje a víra skutečně byla upřímně míněna.

Odletěli jsme* z Anglie 23. listopadu v noci přes Gibraltar, Tripolis a Egypt. V Káhiře a v okolí jsem si oživil všecky vzpomínky ze staroegyptské kultury a civilizace, shlédl památky a vykopávky, navštívil památná místa a prošel tak rychle starověkem. Pokračovali jsme pak z Egypta přes Palestinu, Mrtvé moře, Transjordánii a Irák až do Bagdadu; pak přes Irán do Teheránu. Byla to krásná vzdušná cesta, za níž jsem si zopakoval všechno to, co země ty v historii lidstva znamenaly. V Teheránu nás slavnostně přijal mladý iránský šach a projevil nám i se svým okolím (lid, inteligence, universita, vojsko i parlament) přátelství za služby, které jsem kdysi, řadu let před tím, prokázal v Ženevě Iránu při jeho sporu o iránský petrolej s Velkou Británií. Vyslovil mi také plně uspokojení ze své schůzky se Stalinem za konference teheránské. Teheránská universita mi odevzdala se zvláštním iránským ceremonielem čestný doktorát.

Pak jsme doletěli do Baku a odtud vlakem celé čtyři dni přes kavkazské kraje skoro až do Moskvy jsme projížděli krajinami, v nichž už svým barbarským způsobem vedli válku Němci. Byla to cesta dlouhá, namáhavá, plná velikých dojmů a úvah a ovšem i očekávání a příprav pro diskuse v Moskvě.

Alexandr Kornějčuk s vyslancem Fierlingrem mne očekávali na aerodromu v poušti u Bagdadu. Strávili jsme tam – nemohouce hned pokračovat v cestě ve zlém zimním počasí přes Kavkaz a jižní Rusko – plný týden a probrali jsme spolu všechno to, co jsem chtěl projednat v Moskvě: věci války, věci míru, Německo, Maďarsko,

* V mém doprovodu byli vyslanec J. Smutný, generál Nižborský (Hasal), vyslanec Kraus a dr. Tábořský.

obzvláště pak Polsko a budoucí slovanskou politiku Sovětského svazu, náš vztah k Rusům a Ukrajincům a naši příští společnou politiku se Sovětským svazem. Z toho, co mi Kornějčuk, dobrý náš přítel, nadaný spisovatel a veliký ukrajinský i sovětský vlastenec řekl, jsem soudil, že se v Moskvě patrně o všem dobře dohodneme. Sám Kornějčuk o našich rozhovorech připravil pro Stalina a Molotova záznam, takže když se naše diskuse v Moskvě začaly, i Molotov i Stalin v hlavních věcech o názorech mých byli informováni.

Pobyť v Moskvě začal oficiální návštěvou u Kalinina a slavnostní večeří, kterou Kalinin na mou počest pořádal; účastnili se jí i Molotov a Stalin, jakož i všichni oficiální svět politický, vojenský a úřední, společně s činiteli Politbyra. S naší strany se účastnili oficiálních přijetí také vyslanec Fierlinger a generál Pika, pak poslanec Kl. Gottwald, prof. Zdeněk Nejedlý a dr. Vrbenský, vedle mého průvodu z Londýna. Při této večeři jsem měl první rozhovory se Stalinem* a Molotovem. Prošli jsme při tom zběžně, ale jasně všechny hlavní otázky války a příštího míru. Viděl jsem hned, že se opravdu shodneme – linie byly v zásadě totožné. Setkal jsem se při té příležitosti se všemi důležitými politickými osobnostmi Sovětského svazu, s řadou hlavních vojáků a vedoucích úředníků a nahlédl do jejich vztahů, do jejich hlavních linií spolupráce a vedení věcí domácích a zahraničních. Řeklo mi to velmi mnoho o Sovětském svazu samotném.

* Měl jsem tu zajímavé diskuse se Stalinem také o Mnichově, o slovanství, o komunismu a komunistech u nás a o jiných věcech, velmi otevřené a upřímné.

V dalších politických diskusích jsme nejdříve probírali ve dvou rozhovorech všechny otázky s komisařem pro věci zahraniční V. Molotovem (za přítomnosti Korněčuka a Lebeděva* s jedné a vyslance Fierlingra a Smutného s druhé strany). Pak jsme měli dva dlouhé rozhovory se Stalinem (za přítomnosti Molotova a Fierlingra), v nichž vše, co bylo třeba, bylo probráno a kde byly o našich společných věcech a o budoucí naší společné politice v našich i ostatních evropských otázkách vyměněny a v plně a přátelské shodě koordinovány naše názory.

Vykonal jsem četné návštěvy v továrnách, ve vojenských objektech a institucích, v kulturních podnicích, ve vědeckých institutech a knihovnách, v divadlech a biografech; mluvil jsem s řadou činitelů od prostých dělníků, přes inženýry a ředitele, od prostých vojáků k důstojníkům a generálům, s politiky, diplomaty, s umělci, profesory, spisovateli. Pozoroval jsem všude bedlivě život, práci, lidi, muže, ženy, děti. Vše bylo zaměřeno na válku, na frontu, na vítězství, na poválečnou rekonstrukci, a co nás se týkalo – na naši vzájemnou spolupráci a budoucí slovanské společenství. Československo bylo všude přijímáno radostně, upřímně, srdečně.

Odnesl jsem si dojmy nezapomenutelné. Byla to jedna z mých politických cest – za tak zvláštních poměrů Sovětského svazu i mé vlastní země – kterou v politickém životě svém pokládám za jednu z nejdůležitějších pro naši poválečnou budoucnost. Soudím také, že jsem do života Sovětského svazu znovu dosti dobře nahlédl a své pochopení národů Sovětského svazu ještě prohloubil.

* Byl to první sovětský vyslanec u naší londýnské vlády.

Místo výkladu o podrobných rozhovorech s vedoucími osobnostmi v Moskvě stůjž zde jako dokument telegrafická zpráva, kterou jsem poslal hned z Moskvy do Londýna po skončení svých hlavních rozhovorů zahraničnímu ministru J. Masarykovi a vládě o celém jednání moskevském. Cituji z ní aspoň toto:

1. Dosavadní politické rozhovory a jednání probíhaly v naprosté harmonii, přátelství a srdečnosti. Diskuse byly vedeny hlavně s Kalininem, Stalinem, Molotovem a Vorošilovem. Zvláště důležité byly dva rozhovory se Stalinem po dvakrát večer v přítomnosti Kalinina a Molotova a speciálně pak dvě schůze u Molotova, věnované politickým jednáním dle stanoveného programu otázek.

2. S Molotovem probrány v podstatě a systematicky všechny otázky naší společné politiky, poválečná situace Německa a Maďarska, otázka transferu našich německých nacistů, našich hranic a naše spolupráce vojenská a hospodářská se Sovětským svazem; dále otázky Francie, Jugoslavie, Rumunska, Polska, Rakouska, potrestání viníků, a zejména také, jak si my pro sebe představujeme příměří. Podrobně jsme mluvili o politice slovanské v budoucnosti a o konferencích v Moskvě a Teheráně. Se Stalinem byly diskutovány znovu všechny tyto otázky, zejména pak problémy budoucího Německa a Maďarska, transfer našich Němců, otázka Polska, našich hranic a řada jiných věcí. Jednota našich názorů je úplná. V sobotu bude poslední a závěrečná rozmluva znovu u Stalina.

3. Výsledky všech jednání pokládám za plně úspěšné. Možno říci, že jsem sám nečekal, že věci budou postaveny tak jasně, tak rozhodně a v tak srdečné a harmonické spolupráci pro budoucnost.

4. Pokrok ve vývoji myšlenkovém je zde od roku 1935 a hlavně od doby války veliký, opravdový a definitivní. Pokládat věci s internacionálou, s náboženstvím, se spoluprací se Západem, se slovanskou politikou atd. za pouhou taktiku by byl fundamentální omyl. Vývoj k nové sovětské říši, decentralisované, s pevným místem pro ostatní sovětské národy v duchu nové lidové demokracie je na nepopíratelném a definitivním pochodu. Z války vyjde nový Sovětský svaz, hospodářsky a sociálně zachovávající sice plně sovětský systém, politicky však naprosto nový; bude stát v čele Slovanů a vynutí sobě a tím i jim zcela nové postavení světové. Vědomí vítězství je zde totální a rozhodnutí vypořádat se nemilosrdně s Německem naprosto nerozborné. Pro nás sympatie všeobecné, přijetí podle zdejšího posuzování prvořadě a naše pozice politicky pevná. Smlouva se chápe jako začátek nové, velmi důležité fáze politické mezi námi, eventuálně i jako vzor pro všechny Slovany.

5. Odevzdal jsem sovětské vládě memoranda o transferu, o hospodářské spolupráci, o spolupráci vojenské a o našich otázkách pro klausule o příměří. Věci ty zde bude dále projednávat vyslanec a naši vojáci. Vcelku možno říci, že naše návrhy a naše požadavky budou spojenecky podporovány. Naše hraniční problémy jsou chápány a možno očekávat, že za námi budou zde jako naši spojenci plně stát.

6. Dodržení všech smluv a dojednání nejen s námi, nýbrž také s Anglií a s Amerikou je možno, myslím, očekávat s jistotou. Respekt toho, co slíbili v Moskvě a v Teheránu Anglosasům, bude zde pokládán za věc, o které nemůže být vůbec pochyby. Sovětský svaz se už

ostatně cítí světově rovnoprávným, je hrd na svou roli a posici a už ji nebude chtít opustit.

7. V celém jednání zde nebylo jediné příležitosti, kde by naši partneři nezdůraznili, když to bylo vhodné, že naše vnitřní věci se jich netýkají a že nebudou v nich zakročovat.

8. S našimi poslanci komunistickými jsem dlouze jednal a vcelku po podrobné výměně názorů o minulosti, přítomnosti i budoucnosti republiky je mezi námi dohoda o dalším bezprostředním postupu, o době přechodu domů po pádu Německa a o postupu k vytvoření celonárodní fronty domácí hned po převratě. V diskusi o těchto otázkách se ještě pokračuje.“ –

Zvlášť důležité jednání jsem měl mimo to s maršálem Stalinem a s činiteli z ministerstva války jednak o našem vojsku na území Sovětského svazu a o dalším jeho vývoji, o jeho rozšíření a jeho nové organizaci, jednak o zásobení nás doma ve chvíli pádu Německa zbraněmi, výzbrojí a výstrojí pro rychlé vybudování naší nové domácí armády a o budoucí spolupráci vojenské mezi našimi oběma státy i po skončení války. Vše, co bylo tehdy zejména o našem vojsku na území sovětském dohodnuto, bylo pak v dalším průběhu války krok za krokem uskutečňováno.

Probírali jsme už tehdy zcela otevřeně v rozhovoru v Kremlu u Stalina a za přítomnosti Molotova také eventualitu příštího vstupu Rudé armády na naše území; vyslovil jsem přání, abychom se zcela jasně o těchto věcech včas dohodli. Očekával jsem – ačkoli byla sovětská vojska tehdy teprve u Rostova a před Kyjevem – že se dostanou brzo na území Polska, půjdou dále na západ

a přejdou k nám. Žádal jsem tudíž, aby v tom případě všude s Rudou armádou vstupovaly na naše území vždycky naše vojenské jednotky, aby při obsazování našeho území, pokud na to početně stačíme, bylo vždy počítáno s námi a naše vnitřní uspořádání respektováno a aby území naše bylo pak hned postupně odevzdáváno do naší vlastní správy civilní.

Maršál Stalin bez váhání na toto stanovisko přistoupil a potvrdil mi je; prohlásil, že Sovětský svaz nemá v úmyslu, vzhledem k nám, postupovat jinak, že příslušná opatření s našimi vojenskými oddíly budou připravena a v dané chvíli všechny vojenské a politické přípravy pro to mohou být s naší vládou a s naší vojenskou misí v Moskvě dojednány. K této podrobnější dohodě pak opravdu později – jak ještě uvidíme – došlo; byla v Londýně na naši žádost a na náš návrh 8. května 1944 jako nová doplňovací smlouva mezi námi a Moskvou podepsána. –

*

Několikrát jsme probírali v Moskvě otázku Polska, o níž jsme měli důkladné rozhovory s A. Kornějčukem už za naší společné cesty.

K nejpodrobnější diskusi došlo však za společné oficiální návštěvy ve „Velkém divadle“ za účasti Stalina, Kalinina, Molotova, Vorošilova, Kornějčuka, Fierlingra a Smutného. Hráli krásně „Sněguročku“ a v dlouhých přestávkách a na konci představení jsme dlouho do noci v saloně vládní lóže podrobně diskutovali polské problémy. Sověští politikové chtěli znáti mé mínění o poměrech londýnských Poláků, o stanovisku britském a

americkém, o tom, lze-li se s londýnskými Poláky vůbec dohodnout a pod.

Pověděl jsem upřímně, co jsem věděl a věřil; ale naléhal jsem ve dvou věcech: že si my Čechoslováci upřímně přejeme, aby k dohodě mezi Moskvou a Varšavou v každém případě došlo. Spory mezi nimi trpíme především my v Československu – bylo tomu tak celých dvacet let po prvé světové válce a přispělo to k Mnichovu – a proto jsem usiloval o „polskou klausuli“ v naší smlouvě. A za druhé: věřím pořád, že by k dohodě s nynější polskou vládou v Londýně dojít mohlo, aspoň s některými hlavními jejími činiteli, i když s druhými to je, zdá se, naprosto beznadějně. Ti, kdož byli následovníky Piłsudského – a těch je mezi londýnskými Poláky rozhodná většina – se s Moskvou nedohodnou nikdy; ale předseda vlády Mikołajczyk a někteří jiní s ním, jsou, po mém soudu, upřímnými demokraty a jsou snad přesvědčeni, že s Moskvou dohoda a spolupráce po této válce je pro Polsko nezbytná. Přimlouvám se tudíž, aby se o to Moskva ještě jednou pokusila.

A znovu jsem jim vyložil, jako už dříve Kornějčukovi za cesty do Moskvy, celou svou poslední rozmluvu s Mikołajczykem v Aston Abbotts před svým odjezdem do Moskvy. Mikołajczyk věda, že jedu do Moskvy, si tuto rozmluvu se mnou sám vyžádal a vyložil mi své hledisko jako polského premiéra ve věci sporu polsko-sovětského. Nezastával již názory, které ještě hájil generál Sikorski, uznával, že Poláci se se Sovětským svazem dohodnout musí a že ve věcech hraničních musí udělat veliké koncese. Šlo mu už jen o zachránění Lvova a části východní Haliče a o nevměšování se Sovětského

svazu do vnitřních věcí polských. Chtěl za všech okolností znovu se Sovětským svazem navázat styky a byl ochoten vykonat novou cestu do Moskvy. Oprávnil mne, že to mohu v Moskvě všecko oficiálním kruhům povědět.

Já i moji přítomní spolupracovníci, Fierlinger a Smutný, jsme měli dojem z rozmluvy se svými hostiteli v divadle dobrý. Vcelku stanovisko sovětských činitelů bylo věcné, klidné, upřímné, chtěli opravdu – jak to Stalin řekl – Polsko neodvislé a silné, ale nezapomínali na dvacetiletou polskou politiku po první světové válce a nechtěli, aby se to opakovalo. Mé vývody – zdálo se mi – je zajímaly a nezůstaly snad také bez vlivu na ně. Přimlouval jsem se, aby Moskva souhlasila s eventuelním obnovením diplomatických styků, po známém incidentu katynském s londýnskou polskou vládou přerušených, aby jim jasně sdělila celou svou politiku vůči Polsku, Německu, vůči nám, dala jim stejné ujištění jako nám, že se nebude vměšovat do vnitřních polských věcí a aby učinila ještě jeden vážný pokus o dohodu.

Před naším odchodem z divadla precisoval a shrnul pak Stalin náš rozhovor a jasně mi v několika bodech stanovisko sovětské ve věci Polska formuloval. Na můj dotaz, mohu-li to tlumočit Mikołajczykovi jako oficiální vzkaz z Moskvy, mi dal k tomu své zmocnění. ---

*

Snad bude nejvhodnější, zakončím-li hned zde své moskevské rozhovory o Polsku malou poznámkou. Vračeje se z Moskvy, dostal jsem v Káhiře a pak znovu v Alžíru pozvání Churchillovo k návštěvě Marakeše, kde

toho času dlel britský premiér na rekonvalescenci po nedávné, dosti vážné nemoci. Chtěl znát výsledky mé cesty do Moskvy a hlavně se zajímal o věci polské, o nichž, jak mi říkal, musí dojít co nejrychleji k dohodě, nemá-li všeobecná politika nás všech tím trpět a nemá-li dojít k nejhorším důsledkům především pro Poláky samotné. A chtěl také se mnou mluvit o věcech jihoslovanských, jejichž krize dostupovala v té době svého vrcholu. K mé návštěvě u Churchilla v Marakeši došlo pak 4. a 5. ledna 1944.

Podal jsem mu zprávu o svých jednáních, dojmech a o svém mínění o polsko-sovětském poměru. Byl velmi rozhodný a pevný: byl toho mínění, že to, co z Moskvy přináším Mikołajczykovi, mají Poláci přijmout, že to mám v Londýně hned vyřídít nejdříve Edenovi, pak Mikołajczykovi a potom společně s Edenem působit přátelsky na Poláky, aby se rozhodli k okamžitému jednání s Moskvou a nabídku Stalinovu přijali. —

Přijel jsem do Londýna 6. ledna 1944. 8. ledna jsem za přítomnosti J. Masaryka všecko probral znovu s Edenem, který byl téhož mínění jako Churchill a na 10. ledna jsem pozval do Aston Abbotts Mikołajczyka. Své dojmy a zprávy z Moskvy a stanovisko ve věcech polských, jak mi je formuloval Stalin, jsem pak resumoval takto:

a) Moskva nevyklučuje jednání s novou londýnskou vládou polskou a byla by ochotna s ní hned navázat diplomatické styky; dnešní polská vláda by však musila být změněna a nesměly by se staré věci (Katyn, soustavná nepřátelská propaganda proti Sovětskému svazu atd.) opakovat. Je plná ochota jednak s Mikołajczykem, chtěl-li

by on takovou novou vládu vytvořit, nevhodné elementy z ní vyloučit a v tomto duchu s Moskvou jednat.

b) Moskva nemůže ustoupit od Curzonovy linie, je však ochotna souhlasit s územními kompensacemi proti Německu ve prospěch Polska, a to v plné dohodě s Polskem, Anglií a Amerikou – a přijala by linii, o které by byla učiněna dohoda, i kdyby to byla linie Odry.

c) Východní hranice Polska mohla by jít od dosavadní linie, dohodnuté s Německem roku 1939, na „opravenou“ Curzonovu linii (t. j. Lomža, Białystok, Přemyšl by patrně byly dány Polsku).

d) Smlouva Sovětského svazu s Československou republikou je pro oba státy základnou pro budoucí jejich společnou dohodu s Polskem a pro budoucí společnou garancii také Polska vůči Německu. Oba státy budou upřímně usilovat o uzavření smlouvy tripartitní.

e) Sovětský svaz nemá v úmyslu dohodnout se o nějaké revoluci v Německu nebo s Německem proti ostatním; půjde v té věci společně s Anglií a Amerikou, a ovšem i s Československem a Polskem, a přijme politiku územního zeslabení Německa.

f) Se strany Sovětského svazu nebude žádné vměšování do vnitřních věcí polských, žádné bolševisování a žádné sovětisování.

Měl jsem dojem, že tehdy tato moje sdělení na Mikołajczyka silně působila. Zdálo se mi, že tak jasně dříve v té věci s Poláky mluveno nebylo. Současně jsem sdělil Mikołajczykovi, co jsme v Moskvě diskutovali o nás a v čem pokládám sovětskou politiku vůči nám za defintivní:

a) Předmnichovská naše hranice – v menších de-

tailech snad opravená – se v Moskvě pokládá za samozřejmou.

b) Československo bude sousedit se Sovětským svazem.

c) Budeme mít jednotnou nebo obdobnou politiku vůči Německu.

d) Otázka transferu našich Němců je Moskvou přijata.

e) Budeme mít i jednotnou či obdobnou linii politiky vůči Maďarsku.

f) Sovětská vláda mi slíbila pomoc při obsazování našeho území a vyzbrojení naší armády.

Rozmluva s Mikołajczykem byla velmi přátelská a upřímná. Mikołajczyk mi odpověděl zcela otevřeně, že se obává, že otázku nových východních hranic polsko-sovětských v polském prostředí neprosadí. Kdyby aspoň Lvov bylo možno zachránit pro Polsko! On prý zná Poláky. I kdyby to dopadlo sebehůře pro Polsko, dobrovolně je k tomu, aby povolili na základě Curzonovy linie, snad nikdo prý nedostane. Kdyby aspoň bylo možno posunout hraniční linii polsko-sovětskou dále na východ a kombinovat to s výměnou obyvatelstva!

Bude o všem tom, co jsem mu řekl, ještě uvažovat a poradí se se svými přáteli. Sám osobně má politickou posici dosti pevnou; čtyři strany jdou zde i doma plně s ním. Co jsem mu řekl, *všecko by bylo dobré a byla by to patrně pro ně přijatelná základna k dohodě; ale otázka východních hranic – jak jsem mu ji předložil – ta se asi nedá přemoci.* Vývoj v polském prostředí k dohodě se Sovětským svazem je prý už dosti značný, je dnes i více důvěry

v Sovětský svaz a zejména se uznává, že by se dohoda v zájmu Polska měla udělat, a to co nejdříve. On je rozhodně pro dohodu.

Řekl jsem mu, že jsem byl u Churchilla v Marakeši, že ten naléhal, abych Mikołajczyka informoval a vyložil mu, že Churchill pokládá nynější chvíli za poslední příležitost k dohodě. Vyřizuji mu to tudíž a sděluji mu také stanovisko Churchillovo, který myslí, že nabídku, kterou zde tlumočím, Poláci mají přijmout. Žádá, aby eventuálně Mikołajczyk Churchilla navštívil, a to co nejdříve, aby další postup mohli společně dohodnout.

Nakonec se mne Mikołajczyk ptal, zdali se mi jeví Sovětský svaz svěží či vyčerpaný a myslím-li, že setrvá v plné ofensivě. Potvrdil jsem mu, že ofensiva půjde dále a že počítat s vyčerpaným Sovětským svazem by byla ta nejnerozumnější kalkulace. Potvrdil mi, že se na to dívá právě tak. Odmítá celou známou ideologii části polských důstojníků o dnešním Sovětském svazu a Polsku a pracuje tak, aby polský feudalismus definitivně padl. Ostatně doma prý už vlastně feudalismus padl a sociální a hospodářský radikalismus je doma v Polsku nepoměrně pokročilejší nežli v emigraci. Nové Polsko bude také zcela jiné, naprosto změněné oproti Polsku Piłsudského a Beckovu.

Zdůraznil jsem mu znovu, že se nechci vměšovat do jejich věcí a že tímto rozhovorem mu dávám jen svou zprávu, jak jsem ji slíbil před odjezdem do Moskvy; nezakročuji mezi nimi a Sovětským svazem, řešení si musí učinit oni sami. Dávám prostě informace o tom, co jsem viděl a slyšel a mám jen snahu přispět k sblížení obou stran. *Ale nedělám prostředníka* a do jejich věcí se

nechci vměšovat. Dohoda musí být prací jejich a jen jejich.*

Měl jsem dojem, že Mikołajczyk byl přesvědčen o nutnosti okamžitého jednání. Ale bylo mi jasno, že nevěří, že poměry v londýnské emigraci zvládne a k jednání ji donutí.

5. Diskuse v Moskvě s naší politickou emigrací o převratu doma

K vylíčení mého pobytu v Moskvě v prosinci roku 1943 patří i zpráva o tehdejších mém jednání s našimi moskevskými komunisty.

Strávil jsem v Moskvě dva týdny. Druhý týden byl věnován rozmlouvám a diskusím s tamními československými politickými činiteli. Byli mezi nimi hlavně Klement Gottwald, J. Šverma, Václav Kopecký, prof. Zdeněk Nejedlý, Rudolf Slánský, dr. B. Vrbenský a j. Sešli jsme se čtyřikrát na schůzi u mne v domě, který mi byl dán po dobu mého moskevského pobytu k dispozici

* Týž den odpoledne mne navštívil ministr Stańczyk. - Opačkovala se táž rozmluva. Stańczyk byl rozhodnější, trval na tom, že dohoda být musí, a to co nejdříve, že prý je nejvyšší čas.

Na přímý jeho dotaz, je-li nějaká naděje zachránit Lvov, jsem mu řekl, že podle toho, co jsem v Moskvě slyšel, se domnívám, že sovětská vláda v té věci *vzhledem k Ukrajině* ustoupit nemůže a neustoupí. Stejně bude chtít s námi definitivně vyřídit otázku Podkarpatské Rusi.

sovětskou vládou. Za naše činitele moskevské dostavili se k rozhovorům, které byly vedeny ve velmi přátelské formě, posl. Kl. Gottwald, R. Slánský, J. Šverma a V. Kopecký.

Přicházejí do Moskvy, měl jsem tento plán pro jednání s naší moskevskou emigrací: Chtěl jsem jí s plnou otevřeností vylicít naše poměry na západě, povědět, jaké jsme měli obtíže, nesnáze i úspěchy politické, diplomatické a vojenské, jaké byly za války naše styky s domovem a jaké jsou další plány do budoucnosti. A přál jsem si znát podrobně názory a plány našich na východě.

V tom smyslu se pohybovaly všechny naše rozhovory.

a) Především jsem naše moskevské politiky podrobně informoval o stavu naší činnosti a politickém zaměření naší emigrace na západě a ovšem o celé situaci naší vlády;

b) byl jsem připraven odpovědět na všechny jejich další dotazy, vysvětlit dosavadní možná nepochopení mezi Londýnem a Moskvou a přímo vyzvat moskevskou emigraci, aby se naplno věnovala do naší práce tím, že by vyslala i do londýnské vlády dva své delegáty;

c) chtěl jsem prodiskutovat další eventuelní vývoj u nás doma, probrat otázky, které se nám položí doma ve chvíli převratu a stanovit jednotný postup pro konečnou domácí protiněmeckou revoluci a první dobu domácí politiky v osvobozené republice.

Ve svém výkladu o situaci naší vlády a emigrace na západě jsem zdůraznil všechny okolnosti a obtíže, se kterými jsme zápasili až dosud v Paříži, v Londýně a v Americe od samého začátku po Mnichov; vyložil jsem náš postup při jednání o uznání vlády, naše nesnáze při organizaci armády, náš styk s domovem, s dr. Háchou i s naší

vládou protektorátní a vůbec celý náš názor na poměry ve vlasti, v zemích českých a na Slovensku; vyložil jsem konečně, jak se dívají na další možný vývoj událostí vojenských a politických rozhodující kruhy v Anglii a v Americe – tu jsem mluvil také o své cestě do Spojených států – a jaké z toho vyvozují závěry pro naši politiku a pro celý spojenecký výsledek války *vzhledem k nám*.

V druhé části svého výkladu jsem se dotkl některých růzností v postupu mezi Londýnem a Moskvou, naší umírněnější linie londýnské a větší radikálnosti našich moskevských činitelů v posuzování poměrů doma, a vůbec rozdílů v taktice – a zejména růzností v rozhlasové propagandě domů – mezi Londýnem a Moskvou. Nepokládal jsem tyto různosti za nějaký zvláštní nedostatek nebo chybu; chápal jsem je prostě jako přirozený rozdíl, vycházející nutně z růzností obou prostředí, západního a východního. Vyložil jsem zejména způsob spolupráce našich jednotlivých londýnských směrů a stran mezi sebou a zdůraznil jsem zásadní souhlas a celkovou harmonii v práci mezi komunisty a nekomunisty v naší emigraci na západě.

A zakončil jsem výzvou, aby moskevští s námi v rámci londýnské vlády přímo spolupracovali a dali svým londýnským kolegům k tomu souhlas a instrukce. Nežli jsem totiž odjel z Londýna, zajistil jsem se v tomto směru jak ve vládě a v našem prostředí československém, tak u vlády britské, kterou jsem o tom informoval; a všechny obtíže, které by tehdy byly mohly z těchto eventualit vzniknout, měl jsem již předem vylikovány, takže se strany Londýna nebylo tu již obtíží.

Poté mi položili moskevští řadu dotazů k mému

výkladu; byl tím výklad ten jednak doplněn, jednak nejasnosti nebo některá nedorozumění byla odstraněna. Nejdůkladnější diskuse se pak rozpředla o bodu třetím: o vývoji doma, o provedení převratu zejména proti Němcům a o domácí politice po osvobození. K tomu podal delší výklad, líčící podrobně stanovisko našich v Moskvě, nejdříve Kl. Gottwald.

Zdůraznil, že oni se dívají na události tak, že konec této války nemůže být takový, jako byl konec války z let 1914–18. Budeme musít bojovat, budeme musít jak proti Němcům, tak vůči našim domácím provinilcům provést společně se vším našim lidem opravdovou revoluci. Odpověděl jsem, že se v této koncepci o konci války vcelku nelišíme; je samozřejmé, že tato válka po tom, co se u nás stalo, jinak skončit nemůže. A my v Londýně v tomto smyslu děláme už přípravy; všecko naše spojení s domovem jde za tímto cílem. Mluvím ostatně dlouho už v tomto smyslu v londýnském rozhlase veřejně a celá léta o tom posílám domů zprávy důvěrné. V tom jsme tedy všichni zajedno.

Nato vyložil Gottwald svůj názor na postup při přípravě této revoluce: zdůraznil nutnost tvoření národních výborů, které by měly být použity nejen pro formaci revolučních buněk povstaleckých, nýbrž i pro další zárodky celé revoluční správy politické. Nepostavil jsem se proti této koncepci; vykládal jsem, že je nutno otázku tu dobře promyslet a správně ji formulovat, že podobnou mírovou administraci mají a měli v Anglii už dávno před válkou, že se o demokratické správní organizaci takové mluvilo u nás už v revoluční době z roku 1848 a že se v tomtéž smyslu mluvilo také po roce 1918. Po minulé

válce však zabránila uskutečnění těchto myšlenek především přítomnost menšin, Němců a Maďarů, u nás.

Skončili jsme úvahy o těchto otázkách s tím, že když se věc dobře promyslí a veřejnosti správně předloží, nebude u nás proti ní podstatných námitek. Hlavní starostí a úkolem bude *zabránit právnímu a správnímu chaosu a nahradit rychle právní řád dřívější novým právním řádem porevolučním* – dodával jsem já na konci diskuse.

Pak položil poslanec Gottwald otázku stranické struktury u nás doma po revoluci. Určitě předpokládal veliký revoluční posun doleva, zjevnou socialistickou většinu a velikou porážku našeho dřívějšího pravého bloku předválečného (agrárníků, národních demokratů a živnostníků). Zjevně také naši moskevští komunisté připouštěli spolupráci tří socialistických stran a strany Šrámkovy. O existenci agrární strany se v prosinci roku 1943 naši komunisté definitivně a určitě nevyjádřili. Bezohledná likvidace všeho fašismu se nám všem bez rozdílu rozuměla sama sebou.

Položil jsem otázku možnosti sloučení všech socialistických stran dělnických; věc zůstala však neurčitá, neboť na můj dotaz, zdali komunisté půjdou za sloučením všech socialistických stran a vzdají-li se eventuelně samostatnosti strany své, mi odpověděli, že dnes – v prosinci roku 1943 – na tuto otázku ještě odpověď dát nemohou. Vyvodil jsem hned tehdy pro sebe z toho závěr, že zcela určitě se samostatnosti své strany komunisté nevzdají. A tudíž zůstane i strana sociálně demokratická, soudil jsem. V diskusi pak padla po prvé otázka *národní fronty*: bude třeba, aby vládní strany vytvořily po osvobození jednotnou národní frontu, formulovaly společně jed-

notný porevoluční program a zavázaly se k jeho solidárnímu plnění. Vyslovil jsem tehdy i s plány o národní frontě souhlas.

Pak byla ještě diskutována otázka voleb. Sám jsem hájil stanovisko, že volby musí být vypsaný a provedeny nejdéle do šesti měsíců po skončení války. Nebylo proti tomu námitek. Postavila se pak otázka, jak bude utvořena první vláda, prakticky, *kdo* bude ministerským předsedou; Kl. Gottwald položil požadavek, aby prvním ministerským předsedou byl člen levice, ježto lze s určitostí předpokládat, že po revoluci dojde k posunu nalevo. Po volbách bude pak již otázka ta vyřešena sama sebou; bude jím representant nejsilnější levé strany, vyšlé z voleb. Neměl jsem proti tomu námitek. Vedle těchto otázek dotkli jsme se řady problémů jiných, většinou jen jako námětů: otázky dalšího vývoje tělovýchovných organizací, otázky potrestání vinníků a rozvracečů naší domácí vlastenecké, protiněmecké fronty, některých otázek finančních atd.

Nakonec jsme došli k otázkám, v nichž jednota názorů nebyla mezi námi ani tak snadná, ani úplná. Především měli naši moskevští pochyby o tom, zdali jsme my v Londýně – a já osobně – nešli dále nežli bylo správné ve svém spojení s domovem, s dr. Háchou a protektorátní vládou, a jak jsem hned viděl, tázali se sami sebe a zkoumali svými dotazy u mne, zdali jsme se my tím nějak nezavázali pro budoucnost. Snažil jsem se je přesvědčit o správnosti našeho postupu a o plné naší volnosti a nevázanosti nějakými dohodami důvěrnými ke komukoli – jak to bylo za války mou zásadou všeobecnou a ve všech otázkách. *Nebyl jsem si však zcela jist, že se*

mi to úplně podařilo; zdálo se mi, že u nich pochybnosti a podezření zůstaly.

Na mou výzvu, aby vstoupili do londýnské vlády už hned nyní, měli některé dotazy a námítky. Nevyslovili se sice proti vládě londýnské, schvalující vcelku postup svých komunistických přátel ve Státní radě londýnské, ale naznačili mi, že kdyby se měli hned stát členy vlády londýnské, musila by vláda ta býti *celkově* přebudována; kladli mi tudíž přímo otázku, zdali v Londýně je situace taková, že bych k tomuto celkovému přebudování chtěl nebo mohl přistoupit. Zjevně o tom pochybovali. Potvrdil jsem jim jejich pochyby. Shodli jsme se pak, že za těchto okolností do vlády nevstoupí, že v Londýně jejich komunističtí přátelé budou dále spolupracovat ve Státní radě a politicky půjdou i s vládou jako dosud, že však otázka přímé jejich účasti ve vládě bude ponechána dalšímu vývoji.

A konečně došlo přímo ke sporným otázkám, které zůstaly i po provedené diskusi otevřeny. Moskevští namítali proti mému postupu roku 1938 dvě věci: za první, že jsem se neměl vzdávat presidentství, a za druhé, že jsme neměli „kapitulovat“, nýbrž jít do války za všech okolností.

Vyložil jsem podrobně všechny důvody svého tehdejšího postupu: situaci, do jaké nás přivedlo jednání Anglie a Francie, postup, jaký tehdy zvolil Sovětský svaz, zjevně nenávistný a nepřátelský postup Polska v dohodě s Maďary, přímá, písemně stvrzená hrozba Československu se strany Anglie a Francie o jejich postupu pro případ, že bychom do války přece jen šli; vyložil jsem dále, jaká byla tehdy naše situace vnitřní a

postup koalovaných stran politických: přípravy některých domácích činitelů k otevřené zradě vnitřní a tehdejší mé velké pochybnosti o postupu části našich agrárníků, našich luďáků a našich Němců vůbec; konečně naše některé slabiny vojenské (nedostatky v opevnění na rakouské hranici, prolínání naší armády ne dost jistými Němci v mužstvu i ve štábech atd., atd.).

A hlavně: tehdejší nevyhnutelné a vypočitatelné komplikace mezinárodní pro Sovětský svaz* a pro nás v případě, že bychom byli válku proti vůli Anglie a Francie přece jen vyvolali!

Uzavřel jsem svůj výklad konstatováním, že jsem udělal všechno, abychom do války mohli jít: dvakrát jsme mobilisovali, skoro celý národ jsme k válce připravili, a až do poslední chvíle jsme byli v září 1938 hotovi do války se vrhnout... Bylo tehdy možné s naší strany učinit více? --- „Za situace, jež se pak vyvinula, jsem nakonec – na své svědomí a na svůj zdravý rozum – došel k přesvědčení, že nebylo jiného řešení a východiska, že řešení, k němuž jsem se rozhodl, tehdy, bohužel, z možných jen zlých řešení, bylo to nejlepší a že jen ono nám dalo možnost připravit se mravně i materiálně na události, s nimiž jsem už v roce 1938 jako s jednou z eventualit musil v mnohém počítat“ – dokončoval jsem výklad svého stanoviska.

* Tuto otázku jsem tehdy tak podrobně a přesně nevykládal, jako jsem to učinil později ve své knize „Úvahy o slovanství“ v Londýně roku 1944 vydané, kde jsem rozvinul celý svůj názor na náš postup a postup národů ostatních za krise mnichovské. Viz knihu „Úvahy o slovanství“ str. 243 a další a také poznámku na str. 248-249.

„Ostatně to, co se dnes děje, dalo mé koncepci plně zadostučinění“ – dodal jsem. „Ukáže se, že náš národ se bude držet nejlépe – ve srovnání s národy ostatními –, v protiněmeckém odporu vydrží a za poměrně menších ztrát válku přetrvá lépe, nežli kdo mohl očekávat“ – uzavřel jsem svůj výklad.

Naši politikové moskevští mým názorům velmi živě odporovali, zdůrazňující zejména, že se před koncem války nemůže takový závěr ještě dělat, neboť – až se bude Německo hroutit – teprve uvidíme, jaké spousty na majetku a na životech našich lidí nám Němci způsobí! „A pak“ – dodával Gottwald – „uvažte jen, jak zlé mravní důsledky to mělo na naše lidi; i 15. březen to umožnilo! A co by se bylo mohlo všechno stát Československu! Je jen náhoda, že se všechny ty katastrofy na nás už nenavalily; a o to, že se nepříhody, *nemáme my zásluhu!* A hlavně: musíme ještě počkat, jaký bude konec! To ještě uvidíme!“

Souhlasil jsem s poslancem Gottwaldem, že v roce 1943, dokud válka ve své zuřivosti trvá, nelze se definitivně vyslovit o jejím výhodném konci pro nás – je tudíž třeba s úsudkem vyčkat, jestli od konce roku 1943 události pro nás ve srovnání s druhými budou tak příznivé, jak jsem já očekával a jaké byly až dosud. Také já ani zdaleka nepodceňuji mravní vliv toho, co se stalo v září 1938 a v březnu 1939, a beru v úvahu důsledky toho na ducha národa! – i to jsem koncedoval.

Co však se týká jeho druhé otázky – co se všechno u nás mohlo stát, a že není naší zásluhou, že se to nestalo – uvádím já daleko oprávněnější otázku, co všechno se mohlo stát, kdybychom v roce 1938 za tehdejších hrozných okolností a isolo-

vámi téměř celým světem do války byli šli! A za druhé – dodal jsem – přece jen si přičítám zásluhu, že jsem předvídal roku 1938, že určité věci se stanou a že jiné věci se nestanou – jak to jasně vyplývá jednak z některých mých projevů, jednak z některých mých činů z tehdejší doby. Neboť dělat správnou politiku, to znamená také správně události předvídat – *gouverner c'est prévoir!** A to se v našem případě stalo!

V těchto sporných otázkách jsme pak v prosinci roku 1943 setrvali každý na svém. Přenechali jsme rozhodnutí jednak dalším událostem, jednak soudu historie, pokud to otázkou nestranné historie je, bude a může být. –

Vcelku i v těchto našich vnitřních diskusích jsme vykonali veliký kus práce, a to práce dobré a úspěšné. Byl jsem s nimi celkově spokojen. Viděl jsem hned, že přes některé velmi závažné různosti bude možno v rozhodujících chvílích dosáhnout v našem národním táboře dohody o základních problémech naší poválečné politiky. A hlavně jsem nevylučoval, že bude možno u nás doma zabránit občanské válce.

Když jsem odjížděl z Moskvy, doprovázel mne až do Teheránu vyslanec Fierlinger. Sděloval mi, že i naši moskevští souhlasili, že, po jejich soudu, naše porady probíhaly uspokojivě a že se dospělo k výsledkům, kterých sami neočekávali.

Byl jsem už tehdy pln naděje, že se našemu hnutí nestane to, co se napřesrok stalo Polákům a Jugoslávčům.

* O všech těchto otázkách podrobně promluví ve svazku svých „Pamětí“, jenž bude věnován událostem kolem Mnichova, jak už jsem se o tom zmínil dříve.

6. Sovětská revoluce a druhá světová válka

Pověděl jsem již výše, že moje cesta a naše smlouva byla koncem roku 1943 událostí politickou a v rámci druhé světové války v jistém směru událostí sensační. Sovětský svaz už sice měl za sebou skoro celý rok ohromných vítězství válečných, ale běžný názor na Sovětský svaz mezi státy spojeneckými byl stále zdrženlivý. U mnohých jeho odpůrců veliká a nečekaná vítězství nad Německem dokonce obnovila a zesílila dřívější strach, který byl německou propagandou neslýchaně – a úspěšně – využíván.

Naše smlouva – první toho druhu za války – prolomila aspoň částečně tuto zeď mezi Sovětským svazem a západním světem, který se díval na náš postup jako na jakýsi experiment a na jakýsi „test case“ – příklad a pokus – který ukáže, co prý Sovětský svaz má v úmyslu se svými menšími sousedy po válce učinit. Nastala o to na počátku dost prudká polemika. Konservativní kruhy v Anglii, v Americe, částečně i jinde, katolíci v celém světě, Poláci a ovšem Němci a Maďaři se na nás vrhli. Prošli jsme trochu obtížnou fází naší politiky a bylo třeba na všech stranách vykládat, reagovat, vysvětlovat a i protiútočit. Nebylo to snadné, ale nakonec jsme to u všech lidí dobré vůle překonali, zejména, když se brzy ukázalo, že opačná politika polská vedla nejdříve k velikým komplikacím mezi spojenci samými a brzy poté k velikým neúspěchům polským. V důsledku toho pak došlo

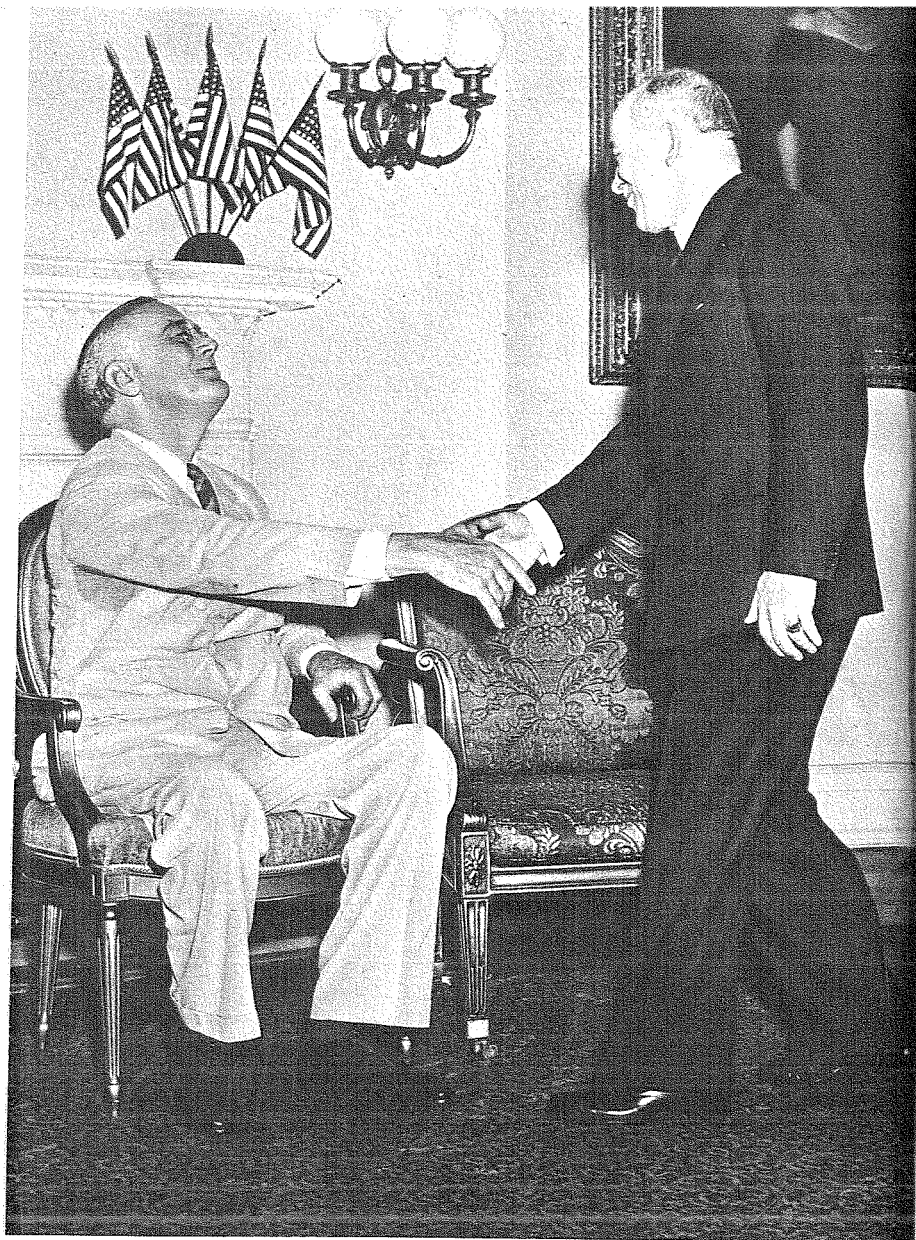
nakonec k likvidaci celé válečné západní emigrace polské.

Problém byl vlastně pořád jeden a týž. Sovětská revoluce byla velikým zlomem v liberální společnosti, která v hlavních rysech, byť i ve formách daleko dokonalejších nežli ve starém Rusku, v ostatním světě stále trvala; a předsudky proti novému revolučnímu režimu v Sovětském svazu a některé, s hlediska ryze západního pochopitelné námitky proti systému v Sovětském svazu, ani druhou válkou odstraněny nebyly. Co vedlo západní svět roku 1937–38 k „appeasementu“ – strach ze sociální revoluce po nové válce – se někde dokonce zesilovalo právě událostmi válečnými a pak i sovětskými vítězstvími. A německá propaganda dovedla toho dobře využívat, i když nakonec a „à la longue“ se se svým krajně neinteligentním postupem v těchto věcech u všech rozumných lidí dokonale zesměšnila. Zůstávala ovšem otázka zásadní: jak se projeví poměr mezi Západem a Východem, až se válka skončí? A jaký to bude mít vliv na nás? Pro nás přirozeně bude stále rozhodující, co ve věci té bude s Německem, neboť my nejsme mezi Západem a Východem, nýbrž především stále zůstáváme sousedy Sovětského svazu a Německa.

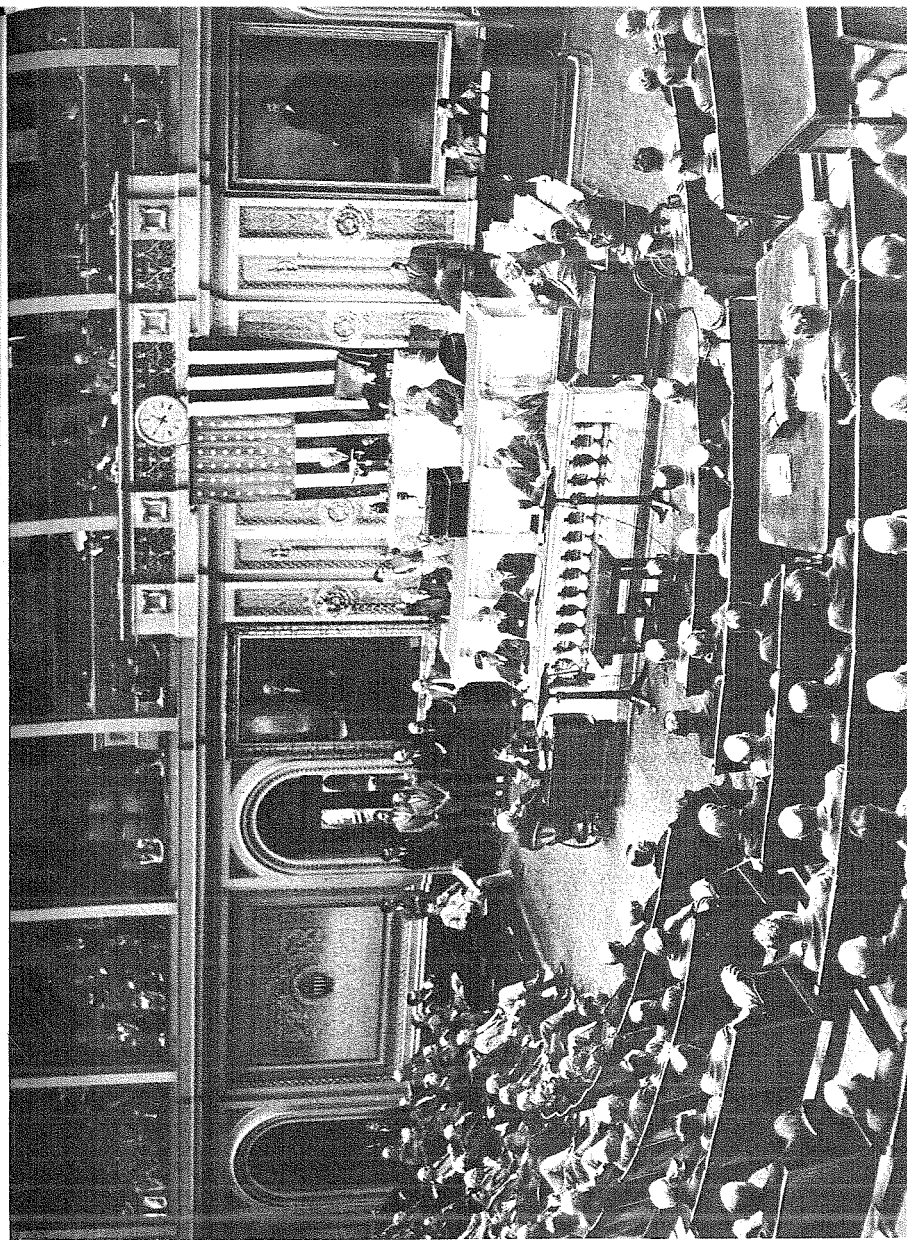
My jsme v této své politice vůči Sovětskému svazu – přesto, že byla vzata na vědomí širokou veřejností spojeneckou skoro až za celý rok po podepsání anglo-sovětského paktu – byli dosud stále jedinými průkopníky *soustavné a definitivní spolupráce mezi západem a východem Evropy* a musili jsme nést všechny nepříjemné důsledky tohoto faktu. Nebylo to vždycky snadné. A tak po mém návratu z Moskvy naše celá politika, naše propaganda, náš zahraniční ministr Masaryk a ministr Ripka, vedoucí

Nahoře: Československo-norská oslava 109. výročí narození B. Björnsona v Londýně za přítomnosti norského krále Haakona VII. a presidenta republiky a jeho choti.
Dole: Projev presidenta republiky při zahájení zasedání Státní rady v Londýně 12. 11. 1942.

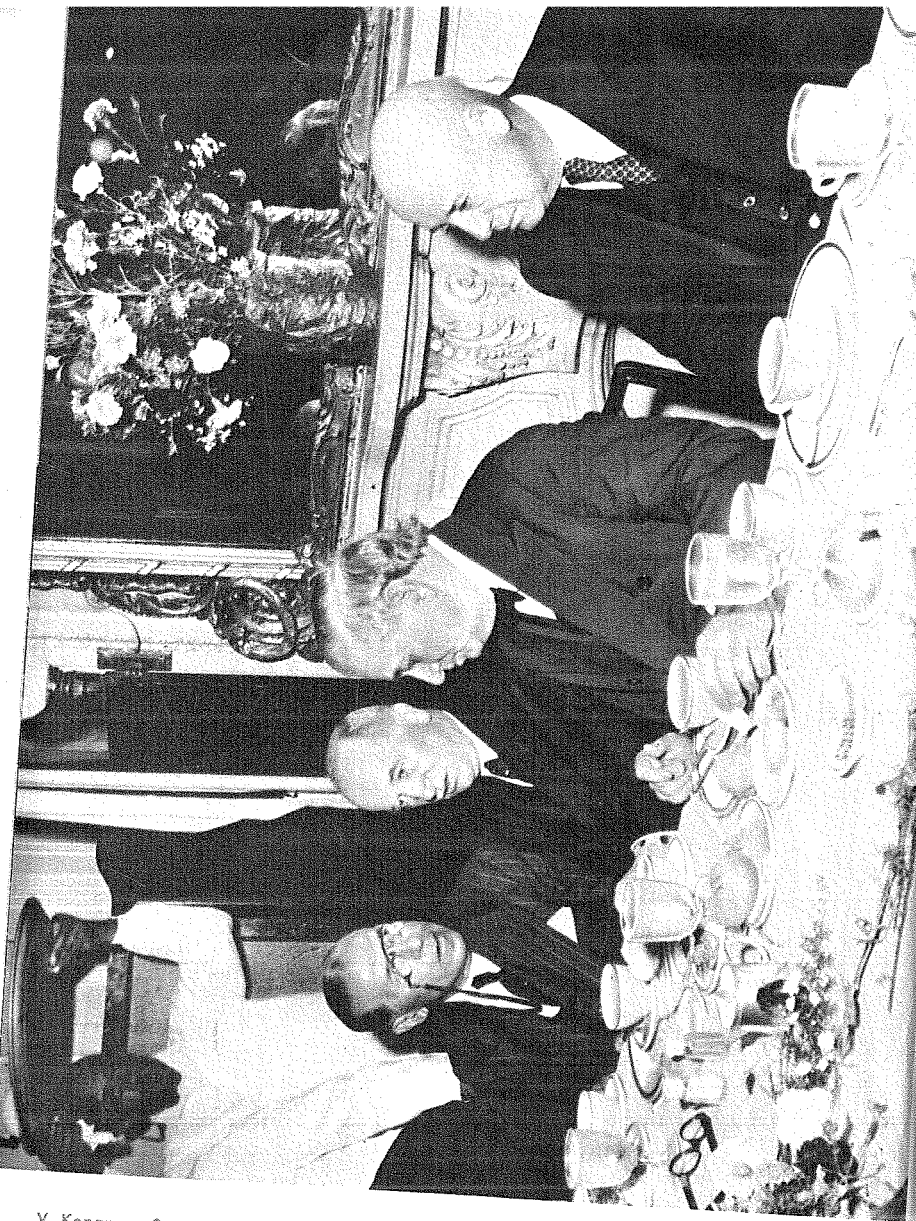

President USA F. D. Roosevelt vítá presidenta republiky dr. Beneše v Bílém domě 12. 5. 1943.

President republiky při projevu v Kongresu Spojených států ve Washingtonu 13. 5. 1943.

Y Kongresu Spojených států ve Washingtonu 13. 5. 1943. President republiky na obědě v zahraničním výboru sněmovny s předsedou zahraničního výboru sněmovny Sol Bloom-em, s předsedou zahranič. výboru senátu Tom Connally-m a předsedou senátu Sam Rayburn-em.

U pomníku postaveného v osadě LIDICE v Chicagu 23. 5. 1943.

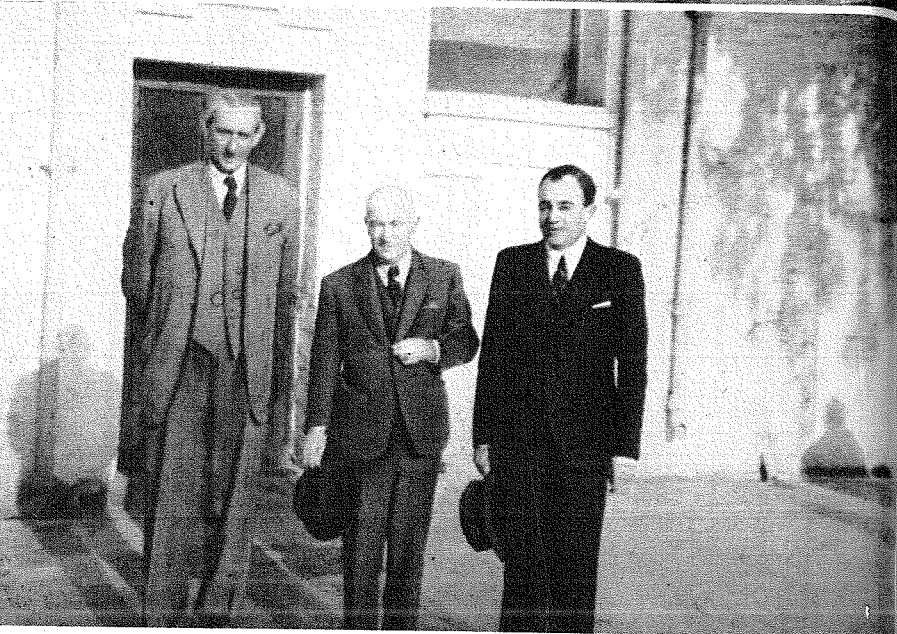

Prezident republiky mluví v kanadské sněmovně ke členům sněmovny v přítomnosti předsedy senátu Thomase Vien-a, předsedy sněmovny J. A. Clena a předsedy vlády Mackenzie Kinga. Ottawa 3. 6. 1943.

Prezident republiky v Moskvě 12. 12. 1943. Po podepsání československo-sovětské spojenecké smlouvy zdraví se v přítomnosti maršála J. Stalina s předsedou Nejvyššího Sovětu SSSR M. I. Kalininem. V pozadí maršál K. J. Vorošilov.

Nahoře: President republiky s A. Kornejčukem, zástupcem komisaře zahraničních věcí u švédrovečerního stalu r. 1943. (Ve vlaku na cestě z Moskvy do Baku.)

Dole: President republiky v Bagdadu s A. Kornejčukem a britským velvyslancem Sir K. Cornwallisem.

činitelé naší informační služby, byli v Anglii a v Americe po řadu měsíců zaměstnání především prací, mající všechny tyto nesnáze paralyzovat a překonávat. Dlužno doznat, že jistá vzájemná nedůvěra nikdy úplně nezmižela. Ostatně i *nám* bylo jasno, že tato poválečná spolupráce bude záviset na rozumném postupu *obou* stran. V tom jsme si ani my žádné iluze nedělali.

Tomu bylo věnováno také mé zdůrazňování toho, co jsem v Sovětském svazu viděl a jak jsem válečný a poválečný vývoj Sovětského svazu v Anglii a Spojených státech vykládal. Zdůrazňoval jsem, že mnohé z toho, co se na konci roku 1943 Sovětskému svazu přiznávalo, viděl jsem už za své cesty do Moskvy v roce 1935. Proto jsem se Sovětským svazem proti nacismu až do roku 1938 šel, proto jsem v něj v druhé světové válce věřil, o jeho síle nikdy nepochyboval, v přesvědčení, že v této válce – i když postup událostí za války v některých věcech, zejména také na západě jsem očekával poněkud jinak a plánoval tudíž věci a svou politiku také jinak – bude nakonec stát na straně vítězství; proto také jsem nikdy nezaváhal a podle toho jsem řídil hned od počátku celý náš osvobozovací boj v druhé světové válce. Má druhá cesta do Moskvy mi tato fakta a tyto pravdy v míře, která snad i mé očekávání tu a tam překonala, potvrdila.

Neboť vývoj Sovětského svazu a výsledky tohoto vývoje od roku 1935 je něco, co vlivem války a válečných událostí a potřeb se rychle přizpůsobovalo novým podmínkám vnitřního i mezinárodního života a šlo vpřed daleko rychlejším tempem, nežli se dalo čekat. Charakterisoval jsem tehdy po svém návratu z Moskvy situaci

Sovětského svazu – a už tehdy, v roce 1943, jsem to napsal – takto:

a) Sovětskou revoluci je možno nazvat revolucí vítěznou. Sovětský režim je pevný, a i když se dále jako každý režim bude vyvíjet, je to režim, který definitivně proti starému Rusku svůj boj vyhrál a stabilisuje se. Vyhrál vnitřně, neboť nepadl ani v nejtěžší vojně, jakou kdy proti nějaké zemi jiný stát podnikl. Vyhrál mezinárodně, neboť si svými velikými činy a úspěchy své nové definitivní mezinárodní postavení vynutil. Stal se uznávaným a vojensky mocným spojencem největších říší světa, překonav pokusy o svou izolaci a připraviv se hrát po válce svou velikou světovou roli společně se svými spojenci a ostatními státy.

b) Je si vědom svého vítězství válečného, je naň hrdý a je hrdý na roli, kterou v boji o svobodu Evropy a světa a pro záchranu demokracie proti nacismu až dosud sehrál a ještě do konce války sehraje. Dívá se sám na sebe jako na rovného s velmocemi ostatního světa, reklamuje uznání této rovnosti od ostatních a chce si pro budoucnost tuto rovnost, rovnocennost a spolupráci s ostatními již podržet.

V organizaci svého válečného úsilí vyrovnal se těm nejschopnějším a v některých věcech je předčil; Rudá armáda první porazila německý pozemní válečný stroj; zmohla všechny obtíže pověstného válečného komunikačního problému v Sovětském svazu, vždy až dosud skoro nezvládnutelného; překonala všechny nebezpečné nesnáze se zásobováním všeho druhu a je po této stránce již mimo každé nebezpečí. Sovětský válečný průmysl pracoval téměř bezvadně a s plným úspěchem.

c) Některé změny v Sovětském svazu, které udivily v poslední době ostatní svět, byly přirozenými důsledky jednak války, jednak dovršeného již vývoje, jednak změny celého jeho postavení ve světě; rozpuštění komunistické internacionály, jeho nový postoj k pravoslavné církvi a k náboženství vůbec, jeho neuvěřitelně živý a hluboký život kulturní, umělecký a literární v Moskvě a v jiných centrech Sovětského svazu i za války – přes to, že je státně usměřňován, jeho hluboký sovětský patriotismus a nový nacionální cit, jeho příznivý pohled na t. zv. slovanskou politiku, t. j. vědomí, že německý imperialismus, zaměřený především proti národům slovanským, je nutno právě nyní navždy rozbít a slovanské národy osvobodit a ochránit v budoucnosti před novým německým imperialistickým expansivismem* – *to vše nebyla jen hra, nebo jen taktika, nebo konečně jen oportunistické využívání těchto všech činitelů, jež by snad po válce bylo zase možno odhodit stranou.*

Byla to nová vnitřní i mezinárodní situace státu, který vyšel z izolace, probjoval se k uznání a k novému postavení ve světě, jež mu náleželo a který si byl vědom sice své nové síly a moci, ale také své nové mezinárodní odpovědnosti za Evropu a svět i za jejich mír. Byl to přirozený a logický vývoj velikého světového státu, jehož postavení právě konečným vítězstvím jeho dříve tak proskribované revoluce se ve světě plně změnilo a který měl pojednou nové úkoly, nové povinnosti a nové cíle, ne už jen revoluční a jen sovětské. Začal prostě užívat nových cest, nových method a nových prostředků poli-

* Viz, co jsem o tom řekl ve své knize: Úvahy o slovanství, Praha 1947.

tiky, která mu toto nové postavení ve světě zajišťovala. *Nemyslím ostatně, že celý tento vývoj je už dnes ukončen.*

Jedni v tom už tehdy viděli návrat k tomu, co prý dělají dnes ti druzí; jiní tvrdili, že se změnili ti, kdož proti Sovětskému svazu dříve stáli. Nový postoj Sovětského svazu k té či oné otázce je prý tudíž zcela přirozený. Já sám v tom viděl přirozený postoj a vývoj zvitězivší revoluce, jdoucí prostě svou zákonitostí vpřed, vývoj sociologicky zcela vysvětlitelný. Byl jsem o něm už dříve přesvědčen a soudil jsem, že je v podstatě sovětské doktriny samé; proto už od roku 1922 – a vlastně už od konce první války světové – jsem usiloval o sblížení Evropy se Sovětským svazem a o postupné vyrovnání s ním. Soudím i dnes – snad více než dříve – že kdyby se to bylo včas navzájem pochopilo, nebylo by snad druhé války světové. *Ostatně také Sovětský svaz sám se od doby svých prvních začátků podstatně změnil a bude nucen i dále ještě se měnit. Neboť i pro Sovětský svaz hlavní otázkou bude: jakou cestou jít dále, aby se na této nové světové posici i nadále a trvale udržel? Je přirozeno, že žádá od jiných v kritice svého režimu a jeho method porozumění a toleranci. Ale je stejně přirozené, že ve své kritice režimů jiných a jejich method musí projevit totéž porozumění a tutéž toleranci. Plné a definitivní uznání a respekt zásady, aby každý svobodný stát šel si cestou, která mu nejlépe vyhovuje, je nutnou podmínkou každé mírové spolupráce světa. Jinak celý vývoj povede opět k válce a to k válce strašnější nežli byla válka dřívější. Chceme ji nebo ne?*

d) Sovětský svaz a sovětský lid byli velcí nejen tím, co historicky významného dovedli pro sebe i pro všechny ostatní v této své veliké národní, vlastenecké válce

a vůbec ve své národní revoluci vykonat, nýbrž především také tím, co v té strašné válce vytrpěli. Není snad národa, který by dovedl svá utrpení tak nést jako Sovětský svaz. Jeho oběti byly beze sporu mezi všemi válčícími státy na lidech i na statcích největší.

Projížděl jsem na své cestě spoustou ruin sovětských měst a obcí, rozvrácených domů, rozstřílených vesniček, železnic a nádraží, mostů a cest; míjel jsem nekonečná pohřebiště německých tanků, automobilů, letadel, vagonů a zbraní všeho druhu; procházel jsem za krásné, jasné noci Stalingradem a viděl tu neuvěřitelnou spoušť, kterou Němci způsobili: domy rozbořené, rozvrácené, mající většinou jen své čtyři základní stěny, jejichž části čnely k nebi jako hrůzné a varovné ukazováčky a jevily se ještě hrůznějšími za noci, nežli mohou vyhlížet ve své válečné spoušti za dne. Předseda městského sovětu mi v podrobnostech vyprávěl, jak nedaleko odtud u Volhy pohřbíval jen na jediném pohřebišti na tisíce zničených, zdemoralisovaných, neuvěřitelně rozvrácených a zubožených, Rudou armádou pobitých a spravedlivě potrestaných Němců, které tam dal svážet na nákladních autech jako postřelenou zvěř a skládat je po tisících a desetitísících do velikých hlubokých šachet jako pařezy.

Mladí hrdinové obrany Stalingradu mi sdělovali neuvěřitelné podrobnosti o obraně svého města, o utrpení všech obyvatel bez rozdílu, o neslýchaných zvěrstvech, kterých se na ženách a dětech dopouštěli němečtí vojáci, než bylo možno je navždy sraziti do jejich zasloužených hrobů, o zoufalém pobíhání a volání o pomoc set a tisíců dětí a starců v hořících ulicích za pekelného bombardování německými letadly až do chvíle, kdy Rudá armáda

vše to zlomila, vše to zničila a právě zde u tohoto města navždy rozdrtila všechny ty bídné a šílené sny německého nacismu a berchtesgadenského kaprála.

A v Moskvě jsem viděl doklady – ve filmu podle živé skutečnosti natočeném – o spoustách na Ukrajině, na Dněpru, v Charkově, v Kyjevě: všude ta neuvěřitelná a neslýchaná zvěrstva, masy ubitého civilního obyvatelstva, starců, žen a dětí; skoro v každém osvobozeném městě šíleně, zbytečně a bez vojenské potřeby rozbíjené kulturní památky a stavby, zničené kostely a kláštery, knihovny, university, nemocnice, prosté památné domy, bez ohledu, bez potřeby, bez nutnosti. To vše mi skoro ani nedovolovalo věřit, že německá armáda se vůbec ještě skládala z lidí. To všechno nebylo lze zapomenout a s tím vším se musilo sčítovat!

Také toto utrpení přivedlo Sovětský svaz k pozdější a dnešní tak realistické koncepci poválečné politiky, k rozhodnutí se vším tím skoncovat, dohodnout se upřímně s Anglosasy a s každým, kdo se opravdu dohodnout chtěl a budovat společně s námi všemi novou, spravedlivější Evropu, nový svět a nový mír. –

*

Odjížděl jsem se svými spolupracovníky z Moskvy 23. prosince 1943 s pocity krajního uznání a vděčnosti ke všemu sovětskému lidu, k jeho armádě a k jeho vůdcům. Byl-li jsem vděčen Britům a Američanům za vše, co pro nás v této válce vykonali, byl jsem neméně vděčen Sovětskému svazu nejen za veliké jeho činy válečné, nýbrž i za opravdu přátelské a srdečné přijetí, jehož se nám v Moskvě a v celé zemi dostalo; za přízeň, kterou

nám Sovětský svaz věnoval s takovou upřímností a uznáním našim vojákům, bojujícím na jeho frontě. A přál jsem si, aby to, co jsem viděl a zažil v této chvíli, rozhodně pro celý další průběh války, pochopili ve stejném duchu i ostatní naši spojenci a přátelé a orientovali podle toho svou budoucí politiku: pro skutečnou poválečnou a mírovou spolupráci Západu s Východem. *Bylo mi ovšem jasno, že i Sovětský svaz musí na linii politiky, kterou sám během války tak rozhodně a státnicky prozíravě začal a bez výhrad prováděl, pokračovat trvale i po válce.* A tu se mně samotnému za celé zpáteční cesty do Londýna stále a stále vracela otázka: jsme či nejsme na správné cestě? Dojde opravdu k tomu, co jsem tak hluboce promýšlel celá svá londýnská léta a co jsem pak podrobně vypsál ve své knize „Demokracie dnes a zítra“, t. j. k vyrovnání mezi Západem a Východem, což i nadále musí být především ve vlastním našem zájmu *naším velkým politickým úkolem?*

Západní svět sledoval ovšem s napjatou pozorností po mém návratu z Moskvy, jak se bude náš poměr vyvíjet dále. Mnozí nám předpovídali *těžká zklamání* z toho, co zažijeme se strany Sovětského svazu. Mnozí po straně i veřejně vykládali, že „Beneš příliš pospíchal“. Německá propaganda sršela ovšem ohněm a sírou proti nám, vykládala našim doma, že jsem prodal vlast Stalinovi a znovu zradil národ: doma založili protibolševickou ligu a hnali knutou a revolverem masy našeho lidu na manifestace proti bolševismu, jemuž jsem se dle nich zaprodal.

My sami v Londýně jsme však dostávali z domova zprávy, že *většina našeho lidu komunistická sice není, ale že plně chápe a schvaluje náš postup, moji cestu, naši smlouvu, krátce: chápe problematiku poválečné politiky evropské, ro-*

zumí, že po tom, co se stalo v roce 1938 a 1939 a vzhledem k tomu, že po válce budeme sousedy Ruska, naše zahraniční vláda se orientuje správně a že národ doma její politiku, včas se s Ruskem dohodnout, plně schvaluje.

7. Československo na rozcestí mezi

Západem a Východem

Tyto mé úvahy o dalším vývoji věci po válce a mé otázky, zdali se splní to, co jsem za války tak usilovně až dosud hájil a hlásal, t. j. nutnost společného vedení války a ovšem i společné přípravy budoucího míru a společné politiky mírové po válce, staly se pak pro mne od návratu z Moskvy alfou a omegou veškerého mého přemýšlení i mé činnosti politické.

Pro nás se ovšem kladla – a klade *dnes opět* – otázka: jsme národem kultury východní nebo kultury západní? A jaké pak plynou z toho pro nás důsledky? A právě náš postup za války vyvolával někdy na západě dojem, jako bychom se připravovali přejít pojednou od své dřívější orientace kultury západní k orientaci t. zv. kultury východní. V tom smyslu jsem soudil a soudím, že prostě otázka byla a je dnes zase postavena *zcela nesprávně. Nešlo a nejde ani dnes o změnu této orientace kulturní.* Kulturní vývoj národa není hodnotou, která se vyměňuje jako kabát, a dokonce ne ze dne na den, nebo z jednoho roku na rok druhý a podle nějakého okamžitého politického režimu. Kulturní vývoj národa jsou staleté hodnoty, které celé věky se vytvářejí a nepomíjejí, stále se vyvíjejí a jen

postupně a velmi pomalu se novým kulturním faktům a hodnotám přizpůsobují. Takový je sociologický vývoj každé národní kultury; v tom smyslu mluvit o změně naší národní kulturní orientace je prostě neznalost a nerozum. Ostatně v našem kulturním vývoji nikdy nepřestal platit jeden veliký fakt, který od vždy trval a trvá, t. j. *že jsme vždy vědomě šli za tendencí všeobecnou a všelidskou,* tedy nejen za vývojem a pokrokem západním, nýbrž také za pokrokem a vývojem východním. Snad v tom či onom po válce své kulturní styky s východem poněkud prohloubíme o něco víc, nežli jsme je pěstovali zejména v posledních dvaceti letech před válkou.

Nejlepším dokladem toho je stále se opakující náš vztah ke kultuře *německé*: vždy jsme na ni vědomě reagovali – i když to bývalo často inspirováno cítěním především nacionálním – vědomým se přichylováním jednak ke kultuře francouzské a anglosaské, ale také ke kultuře ruské, projevující tím instinktivně své, od staletí existující snahy ne snad o prosté a otrocké napodobování kulturních a jiných hodnot toho či onoho národa, nýbrž o pěstování kultury a pokroku všelidského a *vysloveně světového*, držíce se přitom vášnivě a houževnatě svých forem *národních*. Všichni naši velicí a vedoucí národní mužové jsou toho zjevným dokladem.

A tak pro nás problém, obsažený v otázce: Západ či Východ? je vědomě a jasně řešen odpovědí: *Západ a Východ.* V tom smyslu – *a jedině v tom smyslu* – byla podepsána a mnou schválena naše smlouva se Sovětským svazem z prosince 1943, *navazující tak záměrně a vědomě na smlouvu britsko-sovětskou z 26. května 1942,* v jejíž poválečné trvání – právem či neprávem? – jsem tehdy pevně věřil.

Dnes ovšem nejde o přeměnu kultur a národních orientací. Dnešní revoluce je zásadní a vědomá přeměna *politických a sociálně hospodářských režimů*. Přirozeně, že tato hluboká změna i na národní a kulturní orientace jistě vlivy mít bude a v mnohém se jich dotkne, ale v *podstatě* půjde a jde o změnu, kterou jsem vypsal ve své knize „Demokracie dnes a zítra“ na str. 247 a násl. a již je možno resumovat takto: *Je vůbec možný přerod poválečné demokracie a je možné její soužití a spolupráce se systémem socialismu sovětského?*

Řekl jsem tehdy dále, že po této druhé hrozné světové válce zůstanou tu – nejdříve jako spojenci, *později jako rivalové* – systém politické demokracie a systém sovětského socialismu. Mohou a budou spolu a vedle sebe žít? Budou spolupracovat anebo se navzájem aspoň tolerovat? Či půjde boj mezi nimi dále také až do pádu jednoho či druhého, snad po nějaké době přestávky, které oba po válečném vyčerpání budou pro své vnitřní zotavení a zesílení potřebovat, a nakonec se pak oba opět vrhnou do nového velikého zápolení?

Důsledný marxismus *theoretický* musí ovšem věřit v konečnou likvidaci systému buržoasního kapitalismu a komunismus *theoretický* vede a povede tudíž svůj boj o triumf beztřídní socialistické společnosti dále. Povede jej i po této válce přes ty ohromné změny, válkou tou vzniklé, jako dříve i *praktický*? *A bude dále podporován v tomto boji* mezinárodně sovětským státem, a to bez ohledu na to, co se už v dnešní válce stalo? *Podle zodpovědní těchto otázek* vyvine se pak přirozeně po této válce *praktický vztah* mezi západoevropskými demokraciemi a demokracií americkou na jedné a Sovětským svazem na straně druhé. Pode-

psání britsko-sovětské smlouvy z 26. května 1942 o spolupráci válečné a o spolupráci na rekonstrukci a zabezpečení míru poválečného by naznačovalo a *slibovalo*, že šlo tehdy o *opravdový úmysl* a rozhodnutí zajistit si aspoň dvacetiletou přátelskou a spojeneckou spolupráci obou systémů po podepsání příštího míru.*

Či šlo tehdy jen o válečné zajištění vzájemné pomoci s úmyslem, že po vyhrané vojně mezinárodněsociální boj obou systémů začne se bojovně znovu a půjde pak neúprosně dále? Není pochybnosti, že to tehdy žádná ze zúčastněných stran nedávala v tomto smyslu najevo, spíše se před podepsáním smlouvy tvářily *obě právě naopak*. A znamená to, že se máme vrátit zpět k vražednému systému předválečného boje mezi západní Evropou a Amerikou a Sovětským svazem, k vzájemnému bojkotu a vzájemné izolaci, až se to zase vyvrcholí v nějaké katastrofě?

„Já sám“ – řekl jsem dále v roce 1944 ve své knize – „ke všem těmto otázkám vzhledem k dnešní celkové situaci mezinárodní odpovídám *zcela jednoznačně*: *myslím, že je mírová spolupráce obou možná a že je správná a nutná, aby* – stejně jako ve válce – i dnes *oba tyto systémy svorně spolupracovaly a navzájem se loyálně tolerovaly i po válce*. Mělo by to vzápětí nejprve jejich další dočasné vzájemné sblížení a nakonec snad i trvalé, vývojové vyrovnávání a přizpůsobování. Názor ten zakládám jednak na *úvahách theoretických*, jednak na *potřebách praktických*.”

Socializační proces společenský je dnes v celém světě ve všech moderních demokraciích i dnešních jejich for-

* Viz tyto moje úvahy v knize „Demokracie dnes a zítra“, str. 250.

mách na postupu! (Viz na př. vývoj dnešní Velké Britannie!) Bylo to až do nedávna omezování různých forem soukromého vlastnictví a soukromokapitalistického zisku; dnes už to je vyslovené postátňování a socialisování všech forem vlastnictví podle socialistických nauk. Dnes se formule socialisační vtělují v různých formách i do nových konstitucí. Vědecké hospodářské plánování je už přijímáno všeobecně. Je to všecko veliký krok k socialisaci moderní demokratické společnosti a zároveň vysloveně veliký krok ke kompromisu i s názory hájenými sovětským socialismem. Není to ovšem žádné přijímání theoretického komunismu, ale prospěch z takové dohody měl by především na prvním místě světový socialismus sám.

„Přitom princip etatisace, zestátňování a zveřejňování výrobních prostředků, distribuce statků a soukromého zisku je v některých demokraciích zcela ve svých počátcích, jinde proces ten je dost pokročilý; někde bojuje dosud o své všeobecné principiální uznání, jinde to už není boj o princip, nýbrž jen o stupeň jeho praktického uplatnění v tom či onom oboru.“

„A tu kladu opět podstatnou otázku: je možné soužití mezi sovětským socialistickým systémem a novou přebudovávanou demokracií, která zásadně už princip zveřejňování výrobních prostředků a soukromého zisku přijala a která by jej v praktické politice vedle jiných t. zv. socialistických cest a prostředků – odvážně a přitom rozumně a vývojově uplatňovala? Ano nebo ne? Odpovídám opět, že *ano!* Cesta je tu opravdu otevřena. „Uskutečnění tohoto cíle se stává jednak otázkou povlorného vývoje, nových method politické práce a stupně

vyspělosti té které společnosti* a toho kterého státu, jednak otázkou zkušenosti, osvědčení se a výhodnosti menší či větší míry a stupně socialisace moderní společnosti.“

„Je to tudíž otázkou vhodnosti a volby prostředků, jaký skutečný postup zaujmout a na jakou cestu se dát. Je to možno provéstí jedním rázem násilnou revolucí, kvapným postupem více méně násilným a vcelku všeobecně pokládaným za přehnaný a ukvapený, pro získání většiny obyvatelstva za psychologicky nevhodný a vzbuzující protirevoluční reakci; je však také možno jíti postupně, vývojově, empiricky a vědeckým hospodářským plánováním, bez katastrof a bez násilností, dohodou a spoluprací.“

Jsem pro tuto druhou cestu – jsem pro ni kategoricky a bezvýhradně. Jsem pro ni také proto, že jsem opravdový demokrat. Víím, že jsou ve vývoji národů a států doby, kdy násilné revoluce bývají nutné. Víím však také, že v určitých chvílích národní historie pokusy o násilnou revoluci mohou znamenat ten nejhorší pokus o skutečnou reakci. A jako opravdový demokrat chci vyčerpát všechny cesty smírné, všechny prostředky dohody a všechny cesty demokratické spolupráce. I komunisté, když se už dostali tak daleko na své cestě za skutečnou mocí, musí rozumět tomu, že si mají ukládat některé rezervy, nemusí jít sice nikde zpátky, ale musí míti trpělivost, aby správně volili chvíli, kdy mohou zase pokračovat v další vývojové a rozumné cestě.

Nechci se sektářsky přít, co je a co není revoluce. Pomalý postup může být někdy revolučnější nežli nerozumný nátlak a násilí. A. S. Puškin krásně o tom říká:

* Viz také, co jsem o tom řekl ve své řeči při přijímání čestného doktorátu na právnické fakultě v Praze 15. prosince 1945.

„Pomni, mladý světe, že nejlepší a nejtrvalejší jsou ony změny, které mají původ v zlepšení mravů bez jakýchkoliv násilných otřesů.“ Jde mi o věc. A půjde mi o to, aby náš stát a národ si vytvořil sociální stavbu co nejlepší a nejtrvalejší. Jako praktický politik a ne jako nějaký straník a sektář chci dělat to, co je nutné, vhodné a prospěšné a hlavně: co je možné a co je podle daných poměrů té které společnosti a země správné, *cestou vývojovou a nenásilnou*.

Věřím také, že by za těchto okolností oba uvedené politickosociální systémy – nová demokracie poválečná a systém sovětského socialismu – mohly žít vedle sebe opravdu smírně, bez rivalit a nepřátelství, ve spolupráci a ve vzájemné dohodě. A dodal jsem už tehdy velmi významně, obávaje se toho, co se už dnes na obou stranách ukazuje: „Jaký bude konečný stav a postup tohoto vývoje u jednoho či druhého z obou těchto sociálněpolitických systémů, nemůže říci dnes nikdo.“ Viděl a předvídal jsem tehdy dnešní vývoj událostí správně či nesprávně – hledíc na dnešní vývoj Východu a Západu?

A půjde tento vývoj dále až ke konečnému násilnému vyvrcholení, anebo jej *obě strany*, přestavše se hledbat svou revoluční silou nebo atomovými pumami, jakož i zdůrazňováním skutečných nebo jen předpokládaných slabostí svého odpůrce, samy, navrátivše se k politice tak státnicky prováděné za těžké doby války, zastaví a obrátí jej ve směr pro oba nutný a příznivý? Ne-li, pak běda, běda bez rozdílu všem nám!

Neboť od zodpovězení této fundamentální otázky závisí dnes opět mír a veškeren osud celého světa a jeho rozumný nebo násilný a nešťastný další vývoj.

JÍMŽ SE 5. ŘÍJNA 1938 PRESIDENT DR. EDVARD BENEŠ
PŘI SVÉ RESIGNACI NA PRESIDENTSKÝ ÚŘAD
ROZLOUČIL S ČESKOSLOVENSKÝM LIDEM

Vážení spoluobčané,

poslal jsem právě panu předsedovi vlády dopis, jímž se vzdávám svého presidentského úřadu. A obracím se na vás, abych se s vámi jako president rozloučil, abych se rozloučil se svými politickými spolupracovníky, s našimi skvělými vojáky, s legionáři a se všemi těmi, s nimiž jsem se jako president stýkal a spolupracoval.

Učinil jsem své rozhodnutí po poradě s kruhy politickými, s kruhy ústavními a s řadou činitelů ostatních svobodně a ze svého osobního přesvědčení. Měl jsem v úmyslu učiniti to ihned po rozhodnutí mnichovském. Odložil jsem to, abych napřed zajistil pevnější a trvalejší vládu. A věřím, že to je v dnešních okolnostech krok správný.

Nemám v úmyslu analysovat celou situaci politickou, která mne k tomuto rozhodnutí přivedla. Chci jen krátce zdůraznit, že celý systém evropské rovnováhy, vybudovaný po válce, se od několika let stále zeslaboval a ve třech posledních letech podstatně změnil. Změnil se v neprospěch náš a našich přátel. Československá republika se ve shodě se svými přáteli dlouhá léta poctivě snažila systém ten podpořit a ponenáhlu měnit jej vývoje, ježto to bylo jejím zájmem, při čemž zároveň hledala stále upřímně a poctivě možnosti přizpůsobit svou

politiku novému vývoji a dohodnout se se svými sousedy.

Události šly od posledních tří let s nečekanou rychlostí. Vypjali jsme všechny své síly ve chvíli, kdy tento vývoj dostal u nás výraz bojů národnostních, pokusili jsme se upřímně dorozumět se také s národnostmi druhými, šli jsme na krajní mez možných koncesí. Vlivy zahraniční a celý evropský vývoj však způsobily, že se věci ty vyhranily v těžký konflikt mezinárodní, v němž jsme měli chránit vojensky své hranice.

Učinili jsme to všichni s energií, oddaností a sebevědomím tak velikým, že mají sotva příkladu a že jsou respektovány každým, přítelem i odpůrcem. Bylo patrné, že by z toho vznikla evropská a světová katastrofa. Víte, že za těchto okolností sešly se čtyři velmoci, dohodly se mezi sebou o obětech, jež od nás žádaly ve prospěch světového míru a že jsme byli nuceni je přijmout.

Nechci věci ty dnes ani podrobně rozbírat, ani kritizovat. Nečekejte také ode mne jediného slova rekriminace na žádnou stranu. Všechno to bude jednou soudit historie a rozhodne spravedlivě. Řeknu jen to, co cítíme bolestně všichni: oběti, jež od nás byly žádány a pak vynuceny, jsou neúměrné a nejsou spravedlivé. Národ toho nikdy nezapomene, i když to nese s důstojností, klidem a sebevědomím, jež budí obdiv všeobecný. Je v tom vidět síla národa a mravní velikost jeho synů a dcer.

Hájil jsem v této době podle své povinnosti se vši oddaností zájmy našeho státu a národa a naší dosavadní pozice v Evropě. Mýlí se ti, kdož neviděli správně sta a sta našich snah a pokusů o zachování míru a o vytvoření spolupráce mírové, o vytvoření dobrého sousedství,

kdož neviděli naši opravdovou dobrou vůli skutečně se dorozumět se všemi kolem nás. Síly, které byly proti tomu všemu, byly však silnější. Myslím, že za těchto okolností je dobře, aby nový vývoj a nová evropská spolupráce nebyly rušeny se strany naší, kdyby se mělo zdát, že její význačný representant by mohl státí svou osobní posicí v cestě tomuto vývoji. Byv zvolen na dnešní své místo v době podstatně jiné, musím uvážít, zdali za změněných poměrů bych na místě tom mohl zůstat. Jsem přesvědčeným demokratem, myslím, že činím správně, když odcházím, aby náš stát a národ se mohl klidně a nerušeně v novém smyslu vyvíjet a novým poměrům přizpůsobovat. Znamená to nezříkat se přátel starých a získávat kolem sebe přátele nové. Klidně, věcně, loyálně ke všem, jak já sám jsem si to vždycky přál.

Náš stát měl zvláštní národnostní strukturu. Nyní se poměry dosti změnil. Řada příčin rozporů s našimi sousedy zmizí. Budeme míti stát národní, jak na to v jistém smyslu vývojnárodnostního principu ukazuje. Bude v tom velká síla našeho státu a národa. Bude mu to dávat velikou novou činnost a silnou mravní základnu, jaké dosud neměl. Naše národní kultura se prohloubí a zesílí, jsme pořád dosti silní a dosti početní. Dívejme se tudíž s nadějí na svou budoucnost národní. Češi a Slováci svým původem, svou celou výchovou po generace, jsou všechno jiné nežli národ lidí katastrofálních. Jsme národ typicky strážlivý a jako jsme nezpochybnili ve svém štěstí, neztratíme ani hlavu ve svém neštěstí. Heroismus práce a sebeodříkání, pro který nám nyní nastala chvíle, není o nic menší a méně důstojný, nežli hrdinství na poli válečném.

Koruna stromu naší vlasti je poněkud osekáná, ale

kořeny národa tkví pevně v jeho zemi. Sestupme ke kořenům, soustředme všechnu svou starou rodovou sílu do nich, jako jsme to ve svých dějinách učinili již tolikrát; a koruna opět po čase vyrazí novými ratolestmi. Mějme na paměti, že to, co nám po všech obětech zůstává jako jádro naší vlasti, jako ono dědictví, jež musíme zachovat budoucím generacím, je stále ještě statek věčné hodnoty; že i nyní zůstáváme státem nikoliv z nejmenších, národem s kulturou, jež se rovná kultuře větších národů světa, a kulturou mnohé z nich i převyšuje. To vše nás zavazuje, abychom drželi toto nejvlastnější dědictví v klidné a pevné ruce.

Milí spoluobčané, přátelé!

Na konec se obracím na vás na všechny s vřelou, upřímnou, ze srdce jdoucí výzvou: Vlast Čechů a Slováků je opravdu v nebezpečí a byla by v nebezpečí větším, kdybychom v této chvíli nestáli navzájem při sobě, ve svornosti, v jednotě a v plné mravní síle sobě navzájem oddaných lidí. Je nutno především se dohodnout se Slováky. I oni jsou v nebezpečí. Dnes nezáleží na té či oné koncesi. Navzájem si všude, kde je třeba, povolit.

Dále se obracím na všechny ostatní kruhy obyvatelstva, rolníky, dělníky, střední vrstvy a inteligenci: zachovejte klid a svornost, jednotu a oddanost i vzájemnou lásku k sobě, neboť – jak Masaryk říkával – vlast, stát a národ, to jste vy všichni navzájem, stojící na své rodné půdě. Odložte na čas všechny své spory a denní malé zájmy a spojte všechno úsilí k jedinému cíli: k společné práci pro vlast a stát.

Naši skvělé armáde děkuji zvláště vřele. Věnoval

jsem jí všechny okamžiky své presidentské činnosti, jsem s ní a nikdy jí nezapomenu. Věřím v její další zdárný vývoj a v její budoucnost.

Končím výrazem opravdového přesvědčení, výrazem své hluboké víry ve věčnou sílu a pevnost našeho národa, v jeho energii, houževnatost, vytrvalost a hlavně v jeho víru v ideály lidskosti, v ideály svobody, práva a spravedlnosti, za něž tolikrát bojoval, za něž tolikrát trpěl a s nimiž vždycky znovu zvítězil. I já jsem pro ně bojoval. A zůstanu jim věren. Neopouštím také loď v bouři. Věřím naopak, že v této chvíli je tato má oběť politicky nutná, i když neznamená, že bych zapomněl na svou povinnost pracovat jako občan a vlastenec dál.

Přeji vám všem, přeji republice, přeji národu, aby se dočkal brzy lepších dnů, aby žil, vzrůstal a vzkvétal znovu jako krásná ratolest lidského rodu a jako jeden z ušlechtilých, krásných národů evropských.

Buďte všichni zdraví!

TEXT NOTY KOMISARIÁTU ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SVAZU SOVĚTSKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLIK,
ODEVZDANÉ NĚMECKÉMU VELVYSLANCI
HR. SCHULENBURGOVI, JEHOŽ KOPIE BYLA ZASLÁNA
VYSLANCI FIERLINGEROVI
KOMISARIÁTEM ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SVAZU SOVĚTSKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLIK

Moskva, 18. března 1939.

Pane velvyslanče,

mám čest potvrdit příjem Vaší noty ze dne 16.,
jakož i Vaší noty ze dne 17. t. m., v níž oznamujete so-
větské vládě přivtělení Čech a Moravy k Německé říši
a zřízení německého protektorátu nad nimi.

Nepovažujíc za možné přejít mlčením výše uvedené
noty a tím vyvolat lživý dojem o svém nezájmu na česko-
slovenských událostech shledává Sovětská vláda nutným
v odpověď na uvedené noty vyjádřit své skutečné sta-
novisko k událostem, o nichž noty pojednávají.

1. Politicko-historické koncepce, uvedené v úvodní
části německého dekretu k jeho odůvodnění a obhájení,
zejména poukaz na československý státní útvar jako na
zřídlo stálých nepokojů a nebezpečí pro evropský mír,
na neživotnost československého státu a na plynoucí
z toho pro Německou říši nutnost stálých starostí, ne-
mohou být shledány správnými a odpovídajícími sku-
tečností celému světu známým. Ve skutečnosti ze všech
evropských států po první světové válce byla Česko-
slovenská republika jedním z nečetných států, v nichž

skutečně byly zajištěny vnitřní klid a mírumilovná za-
hraniční politika.

2. Sovětská vláda nezná ústavy žádného státu, která
by dávala hlavě státu právo zrušit existenci státu bez
souhlasu dotyčného národa. Jest těžko připustit, že by
kterýkoliv národ dobrovolně souhlasil se zrušením své
samostatnosti a přivtělením k druhému státu, a tím méně
národ, který po staletí zápasil o svou nezávislost a již
dvacet let si zachoval svou samostatnost. Československý
president Hácha, podpisuje berlínskou listinu z 15. t. m.,
nebyl k tomu svým národem oprávněn a jednal ve zjev-
ném rozporu s články 64 a 65 československé ústavy
a s vůlí svého národa. V důsledku toho uvedená listina
nemůže být považována za pravoplatnou.

3. Zásada sebeurčení národů, na kterou se často od-
volává německá vláda, předpokládá svobodný projev
vůle národa, který nemůže být nahrazen podpisem jedné
nebo dvou osobností, byť i zastávaly sebevyšší úřady.
V daném případě žádného projevu českého národa ne-
bylo, a to ani ve formě plebiscitů, jaké byly provedeny
na příkl. při určování osudu Horního Slezska a Sárské
oblasti.

4. Vzhledem k okolnosti, že chybí jakýkoliv projev
vůle národa českého, okupace Čech německými vojsky
a veškerý další postup německé vlády třeba označiti za
svévolné, násilné a agresivní.

5. Výše uvedené připomínky týkají se cele též po-
změnění státoprávního postavení Slovenska ve smyslu
jeho podřízení Německé říši, neodůvodněného žádným
projevem slovenského národa.

6. Postup německé vlády vyvolal násilný vpád ma-

darských vojsk do Podkarpatské Rusi a potlačení přirozených práv jejího obyvatelstva.

7. Vzhledem k uvedeným okolnostem sovětská vláda nemůže uznati včlenění Čech a v té či oné formě Slovenska do Německé říše za pravoplatné a odpovídající všeobecně uznaným zásadám mezinárodního práva a spravedlnosti čili zásadě sebeurčení národů.

8. Dle názoru Sovětské vlády postup Německé vlády nejen neodvrací nebezpečí hrozící všeobecnému míru, nýbrž naopak vytvořil a zvýšil toto nebezpečí, porušil politickou stabilitu střední Evropy, posílil prvky stavu nejistoty již předtím v Evropě vytvořeného a znamená nové oslabení pocitu bezpečnosti národů.

Prosím Vás, pane velvyslanče, abyste uvědomil o tom svou vládu a přijal ujištění mé úcty k Vám.

Litvinov v. r.

Velvyslanci Německé říše
hraběti von Schulenburgovi.

PRESIDENT DR. EDVARD BENEŠ

UJÍMÁ SE VEDENÍ SJEDNOCENÉ OSVOBOZOVACÍ AKCE
ČECHOSLOVÁKŮ NA CELÉM SVĚTĚ

New-Yorské Listy

21. dubna 1939

Dr. Edvard Beneš přijal v hotelu Windermere v Chicagu dne 18. dubna 1939 dvacet delegátů Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a jiných významných slovenských organizací. Dr. Beneš všem delegátům poděkoval za pozdravy a požádal je, aby tlumočili jeho dík všem organizacím za výzvu, aby se ujal vedení nové akce pro osvobození Československé republiky. Dr. Beneš zdůraznil, že takovou výzvu dostal od různých organizací, spolků a sdružení Čechoslováků v celém světě. Pak podal velmi podrobnou zprávu o situaci, a to jak mezinárodní, tak s hlediska okamžitých vyhlídek čs. národa na osvobození od německého jha. Dále vyložil v tomto smyslu úkoly Čechům, Slovákům a Karpatorusům.

Po další společné rozpravě o situaci a úkolech Čechů, Slováků a Karpatorusů dr. Beneš přečetl závěrečnou zprávu této schůze a učinil své osobní prohlášení o tom, že přijímá výzvu všech československých organizací v celém světě, aby se ujal vedení nové československé politické akce. Zpráva dr. Beneše a jeho osobní prohlášení byly přítomnými delegáty nadšeně přijaty. Obecná rozprava o všech nynějších starostech československého národa se děla v duchu uvědomělé jednoty Čechů, Slováků a Karpato-

rusů v nastávajícím boji za samostatnost Československé republiky. Po schůzi bylo vydáno toto komuniké:

Dne 18., 19. a 20. dubna 1939 shromáždili se v Chicagu zástupci amerických občanů českého a slovenského původu k svým celoamerickým sjezdům. Byly zastoupeny hlavní složky a důležité organizace české a slovenské. Soustřeďují se a doplňují svou dosavadní jednotnou centrální organizaci pod jménem *Národní rady československé*, k níž se připravují také Kanada, státy jihoamerické a všichni Češi a Slováci ve státech ostatních. Úkol její je soustřediti celé veliké jednotné hnutí, všechny americké občany českého a slovenského původu za tím účelem, aby v rámci amerických zákonů a v rámci amerických politických směrnic jako občané a vlastenci američtí pomáhali zemi svých otců a matek Československo osvobodit od nesprávného, dočasného obsazení vojskem diktátorského režimu.

Organizace ty vyslaly dnes v úterý 18. dubna své delegace k dr. Edvardu Benešovi, aby ho o svém rozhodnutí uvědomily a požádaly ho, aby se postavil v čelo osvobozené akce československé a soustředil všechny svobodné Čechy a Slováky v Evropě, v Americe a v ostatním světě pod společným vedením a pod společným programem politickým. Je třeba, aby svět slyšel hlas těch, kteří mají právo se ozvat i jménem potlačeného národa doma, který se sám dnes bránit nemůže.

Dr. Edvard Beneš přijal delegaci a odpověděl jí takto: „Děkuji vám upřímně za projevenou důvěru. Souhlasím s vámi, že je dnes nutno vytvořit hnutí a orgán, který po obsazení naší vlasti a zbavení veškeré svobody, bude mluvit i jejím jménem a bude před celým světem hájit

její práva na svobodu a samostatnost. Děkuji vám také za nabídku vaší pomoci v rámci vašich povinností jako amerických občanů, opakuji vám i dnes, jako jsem to činil od chvíle, kdy jsem přišel do této svobodné a krásné vaší země, abyste byli především jejími věrnými, oddanými a loyálními občany, to je první vaše povinnost. Vaše pomoc nám nebude s tím v rozporu, poněvadž my sami jako hosté v této zemi nebudeme od vás nikdy nic žádat, co by bylo proti těmto vašim povinnostem.

K vaší žádosti, abych se postavil v čelo osvobozovací akce, odpovídám: Nepřestal jsem pracovat pro svou vlast od chvíle, kdy jsem ji opustil loni v říjnu po mnichovském rozhodnutí, ale zůstal jsem zdrženlivý a loyální, jak k naší vládě, tak i vládám ostatních interesovaných států, čekaje na další vývoj událostí. Nyní, když obsazením naší staré vlasti stala se nám nová veliká krávkda, jsem opět volný. Obrátil jsem se, jak víte, na vedoucí činitele Spojených států amerických, Britské říše, Francie, sovětského Ruska a na Společnost národů, aby bezpráví proti nám provedené nebylo uznáno. Zároveň jsem začal jednat s jednotlivými politickými osobnostmi československými, nalézajícími se dnes mimo území staré vlasti, abychom připravili to, co právě vy žádáte: organizování nového hnutí osvobozovacího v celém světě pro obnovení dočasně porušené naší svobody.

V tomto smyslu, jsa ve spojení s jednotlivými zastupitelstvími naší republiky, která dosud fungují, mám v úmyslu po dohodě s předními representanty těchto úřadů, zejména s vysl. Masarykem v Londýně, s vysl. Osuským v Paříži, vysl. Hurbanem ve Washingtoně, s vysl. Fierlingrem v Moskvě a s vyslancem a býv. mi-

nistrem vnitra ČSR dr. Slávikem, který právě dojel do Ameriky z Varšavy, jakož i některými jinými osobnostmi, sestaviti politické direktorium československé, které veškeré naše hnutí bude reprezentovat a celou naši akci povede. Máme v těchto zemích více nežli sto tisíc občanů československých, nejen Čechů a Slováků, nýbrž i demokratických Němců a Karpatorusů. Ti všichni jsou s námi a už se mi ze všech zemí světa hlásí hromadně ke spolupráci. Máme v těchto zemích přes dva miliony přátel československého původu, nyní občanů těchto států nám přátelských. Máme však za sebou všecky věrné, demokratické občany našich utlačených zemí, a to je přes 10 milionů lidí. Máme na své straně právo a neuznání německého násilí se strany velmoci a velké části ostatního světa. To je síla ohromná.

Odpoovídám vám tudíž, že výzvě vaši rád vyhovím. A po dohodě s uvedenými spolupracovníky v Londýně, Paříži, v Moskvě a Washingtoně vydáme v brzké době ke všem našim lidem manifest, jímž zahájíme naši novou politickou akci. Znamená to prostě, že jménem Československé republiky, která dnes sama mluvit nemůže, stavíme se do řady těch států evropských, které budují novou evropskou frontu proti diktátorskému útoku. A vyslovujeme se také pro poslední poselství presidenta Roosevelta jménem národa, který se sám k němu přihlásit nemůže.

Vás pak prosím, abyste v plné svornosti, v jednotě a ve spolupráci všech, bez rozdílů stranických, náboženských, sociálních a jiných, stáli pevně a jednotně za ideály americké demokracie. Stojíte tím i za ideály demokracie a svobody československé.“

PROHLÁŠENÍ BRITSKÉHO MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY
WINSTONA CHURCHILLA
V BRITSKÉ DOLNÍ SNĚMOVNĚ
DNE 23. ČERVENCE 1940
O UZNÁNÍ PROZATÍMNÍ ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDY

Winston Churchill:

„Nedávno byly vyměněny názory mezi mým ctihodným přítelem (lordem Halifaxem) s jedné strany a dr. Benešem jménem Československého národního výboru s druhé strany o uznání Československého národního výboru za prozatímní československou vládu. V důsledku těchto jednání oznámil dr. Beneš mému ctihodnému příteli složení prozatímní československé vlády, v níž několik nových členů přistoupilo k dosavadním členům Československého národního výboru, a požádal vládu Jeho Veličenstva o uznání této nově ustavené prozatímní československé vlády. Toto uznání bylo uděleno dopisem mého ctihodného přítele z 21. července dr. Benešovi, který měl toto znění:“

„Vzhledem k výměně názorů, která byla mezi námi provedena, mám čest oznámit, že v odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království s radostí uznává prozatímní československou vládu, kterou utvořil Československý národní výbor v této zemi, a vstupuje s ní ve styk. Vláda Jeho Veličenstva ráda projedná se zástupci prozatímní vlády otázky vyplývající z tohoto uznání a vyžadující úpravy.“

DOPIS R. H. LOCKHARTA, BRITSKÉHO ZÁSTUPCE
U ČESKOSLOVENSKÉ PROZATÍMNÍ VLÁDY,
PRESIDENTU REPUBLIKY DR. EDVARDU BENEŠOVI
O CHURCHILLOVĚ PROJEVU Z 30. ZÁŘÍ 1940

Úřad britského zástupce
u čs. prozatímní vlády

11. listopadu 1940

Drahý pane presidente,

odvolává se na Váš dopis z 10. října, v němž se zmiňujete o některých výkladech v československých kruzích, týkajících se řeči ministerského předsedy v rozhlase k československému národu z 30. září 1940, jsem nyní s to dátí Vám pro soukromou informaci Vaší Excelence tuto odpověď:

Výklad ministerského předsedy z 30. září musí být čten jako celek a nesmí být nesprávně vykládán vytržením jistých pasáží z celého textu. Mluvě o mnichovské dohodě, Mr. Churchill pouze konstatoval, že tato dohoda byla zrušena a každý jiný výklad neb interpretace této poznámky by byly zbytečné. V této souvislosti dovoluji si upozorniti Vaší Excelenci na dopis Lorda Halifaxe Vám z 18. července 1940. V tomto dopise jeho lordstvo praví:

„Přeji si, aby bylo jasno, že vláda Jeho Veličenstva přikročujíc k tomuto uznávacímu aktu, nemá v úmyslu se tím předem zavázat, že v budoucnu uzná nebo bude podporovat stanovení kterýchkoliv hranic ve střední Evropě.“

Jsem zmocněn oznámit Vám oficiálně, že tento výklad byl míněn tak, aby se vztahoval na všechny hranice vůbec, včetně ovšem t. zv. mnichovských hranic. Věřím, že toto prohlášení umožní Vaší Excelenci odmítnout kritiky, které, zdá se, nejsou na místě v době, kdy oba naše národy bojují za své bytí.

Mám čest zůstatí s nejvyšší úctou Vaší Excelenci velmi oddaný služebník

R. H. Bruce Lockhart v. r.

Předsednictvo strany sudetoněmecké sociální demokracie, rozšířené o členy našich odborových a družstevních delegací v Anglii, bere na vědomí správu vedení strany o utváření vztahů k orgánům provisorního československého státního zřízení.

Předsednictvo klade váhu na zjištění, že dvě pozvání k spolupráci sudetoněmeckých sociálních demokratů v československé státní radě byla s naší strany kladně zodpověděna. Při tom poukazuje na příslušná místa v projevech státního presidenta dr. Beneše k státní radě dne 11. prosince 1940 a 25. listopadu 1941. Stav věcí byl jasně vyjádřen v poselství presidenta z 25. listopadu 1941, kdy prohlásil: „Jak jsem již loni oznámil, jednal jsem také s některými politickými činiteli z řad našich demokratických Němců. Po oboustranné dohodě jejich spolupráce na půdě státní rady byla prozatím odložena vzhledem k událostem doma.“

Toto prohlášení kryje se zcela s ochotou, jež byla vyslovena na zemské konferenci sudetoněmeckých sociálních demokratů v Anglii dne 28. září 1941, a to „zahájit již v zahraničí onu míru spolupráce s čs. státním zřízením, jež bude umožněno psychologickými předpoklady doma“.

Zdržujeme se veškeré kritiky skutečnosti, že zatím byl povolán zástupce sudetských komunistů do státní rady, aniž by bylo shodně zkoumáno, zdali toto roz-

hodnutí bylo v souhlase s dohodou, o níž státní prezident dne 25. listopadu 1941 mluvil.

Předsednictvo strany nepřehlídí tragické pozadí, z něhož vycházejí potíže užší spolupráce mezi Čechy a demokratickými sudetskými Němci v tomto stadiu. Je přesvědčeno, že formální otázka o účasti nebo neúčasti ve státní radě má podřadný význam a že konečný výsledek naší politiky dorozumění bude určen mírou dobré vůle na obou stranách. Cílem naší práce zůstane stále snaha připravovat úzké spojení mezi demokratickými a socialistickými masami Čechů a sudetských Němců v revoluci proti Hitlerově tyranii a po této revoluci. Nechceme však naše české přátele nechat v nejistotě, že tomuto cíli nemůžeme obětovat ani svoji jednotu s hrdiny a mučedníky protihitlerovského boje doma, ani se nechceme zříci odpovědnosti před dějinami, která je nám uložena jako nejsilnější demokratické složce mezi sudetským obyvatelstvem. Nepřemožené voje našeho hnutí doma cítí se dosti silné, aby v hodině osudového evropského zvratu samy provedly súčtování s nacistickými zločinci a aby vzaly do svých rukou dílo redemokratisace a hospodářské a sociální obrody. Bojovaly za nejtěžších podmínek vytrvaleji a neméně obětavě proti fašismu než demokratické síly Slováků. Proto musíme již nyní odmítnout nestejně zacházení s demokratickými Němci a Slováky v novém státním zřízení. Zvláště se obracíme proti tomu, že sudetským Němcům se hrozí transferem obyvatelstva, zatím co pro Slovensko má platit zásada politického a právního súčtování s nástroji Hitlera.

Předsednictvo strany se dále zmocňuje, aby pokračovalo dále ve snahách pracovat v duchu Atlantické

charty a tradiční dorozumívací politiky našeho hnutí na smluvním řešení česko-sudetoněmeckého problému.

Předsednictvo strany ukládá vedení strany, aby českým partnerům stejně přátelsky i naléhavě objasnilo, že jednostranná mocenská řešení česko-německé otázky po této válce by nemohla mítí trvání a nejsou také v zájmu českého národa a evropského míru.

DOPIS W. JAKSCHE

PRESIDENTU REPUBLIKY DR. EDVARDU BENEŠOVI

Z 22. ČERVNA 1942

V Londýně 22. června 1942.

Velevážený pane presidente,

čekal jsem s odevzdáním našeho usnesení ze 7. června až do dneška, a to z důvodů, které nemusím rozvádět. Dovolte, prosím, abych Vás ujistil, že poslední strašlivé události doma také nás hluboce zasáhly. Na našem přátelství k českému národu se nic nezměnilo a truchlíme za jeho oběti jako za naše vlastní bratry.

Po tomto úvodu dovoluji si Vás, vážený pane presidente, prosit, abyste připojené znění našeho protestu vzal na vědomí. Byl pronesen v rozhlase a může být také zajisté vysloven jménem našich nejlepších spolubojovníků, kteří byli od 1. října 1938 vystaveni nejtuzšímu pronásledování. Závažné okolnosti nutí mě však, abych zároveň s tímto psaním hleděl dosíci politického vyjasnění, jež nelze již oddalovat. V našem politickém usnesení jsme konstatovali zcela negativní výsledek všech dosavadních rozhovorů. Domnívám se, že mám zásluhu o to, že alibi naší dobré vůle bylo oděno do velmi umírněných slov. Není v něm vyjádřeno hluboké rozhořčení našich důvěrníků nad způsobem, jak se jednalo od Mnichova s naším hnutím. Těžko lze, pane presidente, vylíčit, jaký úžas vzbudila v našich řadách dosavadní propaganda pro hromadný transfer sudetského obyvatelstva. Taková opatření byla by přirozeně zaměřena proti obyvatelstvu celých krajů a postihla by také okresy, které se

před i po mnichovském rozhodnutí v boji s nacistickým fašismem skutečně heroicky osvědčily. Naším lidem, školeným bojem a zvyklým utrpení, neušel rozdíl mezi anglickou thesí potrestání vinníků a úmyslem české politiky, snažit se kromě súčtování s nacistickými zločinci víc než třeba o růst národní moci. Přitom, jak náš pracující lid tkví svými kořeny hluboce v domovině, je jasné, že evakuaci celého území bylo by lze vynutit pouze brutální silou proti jednomyslnému odporu všech politických sil, jež budou po pádu nacistického panství.

Velmi vážený pane presidente, s těžkým srdcem musím Vám předestřít veškeré naše obavy. Necht' raději dnes než zítra je jasné vysloveno, že program transferu obyvatelstva bude nebezpečným heslem pro rozpoutání občanské války podél jazykových hranic v Čechách a na Moravě. Jsou jiné možnosti, jak potrestat nacistické zločiny. Také v sudetském území nastane strašné súčtování; to zaručují naši mrtví a mnoho tisíc našich nejlepších mužů. Súčtování s nacisty nezdůvodní odsun obyvatelstva z celého pohraničního obvodu, odsun, který nutně bude bez výběru. Transfer obyvatelstva byl by pomstou bez rozdílu, a to znamená, pane presidente, – rád bych mluvil zcela otevřeně – *zničit každou základnu demokratické spolupráce na jednu generaci.*

Vzhledem k tomuto nebezpečí nemůžeme se lehce odhodlat zřít se morálního dědictví dlouhé periody národní spolupráce. Dnes se snad na mnohé zapomnělo, ale v listech dějin stojí psáno, že v osudových letech 1935–38 stál milion Němců na straně českého národa. Že katolíci a svaz zemědělců po pádu Rakouska kapitulovali, nutno mírněji posuzovat, uvážíme-li, jaký demo-

ralisující vliv měl postoj velkých českých stran na německé obyvatelstvo. Heroismus našich dělníků mnohé vyvážil, co se ukázalo slabým v jiných sektorech aktivistického tábora. Lidé našeho hnutí předstoupí před český národ s nečistším svědomím na světě. Jejich oběti a aktivita, kterou dále vyvinují přes stále trvající persekuci, jsou kladnými položkami, jež nelze přehlédnout v konečné bilanci boje proti hitlerismu.

Dovolte mi, pane presidente, abych tento myšlenkový pochod shrnul do jednoho argumentu: *domníváme se, že máme zásluhu, že československá demokracie padla heroicky.*

Dr. Hodža doznal ve své poslední knize, že nabízel již na podzim roku 1937 Henleinovi obecní volby a tím vydání celé samosprávy v našich pohraničních územích. Kdyby naše strana nebyla bývala šla do boje v obecních volbách, a to přes hrozící vnitropolitickou zradu a prakticky sama, pak by byla bitva mezinárodní propagandy o osud Československa ztracena již na jaře roku 1938. Pak by nebylo bývalo třeba misse Runcimanovy a výroku mnichovského, ano i konečné heroické gesto zářijové mobilisace bylo by zemi bývalo odepřeno. Každé objektivní zkoumání těchto tragických událostí potvrdí, že naše organizace ještě tehdy politicky držely sudetská území, když tato území byla státní byrokracií prakticky již opuštěna.

Toto jsou důvody, pane presidente, proč moji nejlepší soudruzi jsou naplněni hlubokou hořkostí nad tím, jak málo ohlasu nalezla otevřeně prokázaná dobrá vůle jejich legitimovaných zástupců v cizině. U vědomí, že stoprocentně vyplnili povinnost, nechtějí se nechat diskriminovat oproti slovenským zástupcům ve vládě nebo

státní radě, jejichž legitimace rozhodně není lepší než naše.

Odvolávám se zde, vážený pane presidente, na výměnu dopisů při naší zemské konferenci v Londýně 27. a 28. září 1941, abych ukázal, jak zůstal neopětován důkaz poctivé ochoty a jak je ničen fond osobní důvěry v srdcích věrných lidí. Snad ne bez oprávnění mohu dodat, že jsem naplněn hlubokým zoufalstvím, kterak česká politika se dává na cestu pokusu o diktát proti starým spojencům, kteří stáli po boku českého národa, když byl opuštěn od všech svých přátel.

Tuto motivaci našeho posledního usnesení chtěl bych tudíž vyvrcholiti následujícími zjištěními.

Zcela negativní stanovisko orgánů provisorního československého státního zřízení v otázkách dohody i o politických a hospodářských přechodných řešeních ubírá naší dorozumivací politice každou základnu.

Program transferu obyvatelstva leží mimo princip státoprávní kontinuity, jehož jménem byla dosud československou vládou požadována loyality demokratických sudetských Němců v cizině.

Naše usnesení je výzvou ke všem odpovědným faktorům československého státního vedení, aby nemyslili pouze na násilné řešení a tím ani demokratické sudetské Němce, kteří se cítí spojeni se svým domovem, aby nehnali do rozporu, který by se pro obě strany mohl stát osudným.

Jsem si zcela vědom, velevážený pane presidente, dosahu těchto zjištění.

Přijměte, pane presidente, výraz mé zvláštní úcty.

Váš oddaný

W. Jaksch v. r.

ZÁSADNÍ STANOVISKO

PRESIDENTA REPUBLIKY DR. EDVARDA BENEŠE

K USNESENÍ PŘEDSTAVENSTVA

SUDETONĚMECKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY

ZE 7. ČERVNA 1942, ODEVZDANÉ W. JAKSCHOVI

PRESIDENTEM REPUBLIKY 1. PROSINCE 1942

Dne 22. června 1942 zaslal p. W. Jaksch presidentu dr. Benešovi usnesení sudetoněmecké sociálně demokratické strany, učiněné na schůzi jejího představenstva v červnu 1942 v Londýně. Text jeho je přiložen.* Přesto, že usnesení to nepředstavuje politiku strany v exilu v celé její úplnosti, vyjadřuje se přece zásadně k některým podstatným otázkám československé politiky, jak ji představuje vláda republiky t. č. v exilu v Londýně a jak ji už od Mnichova hájil president dr. Beneš.

Pokládáme tudíž za potřebné zaujmouti k usnesení tomu jasné hledisko a vyjádřiti je v těchto poznámkách.

1. V usnesení se správně poukazuje na prohlášení presidenta dr. Beneše z 11. prosince 1940 a z 25. listopadu 1941, jakož i na prohlášení zemské konference strany ze dne 28. září 1941. Tyto akty jsou výrazem politiky, která v příslušných dobách byla s jedné a druhé strany prováděna. President Beneš na svých prohlášeních nic nezměnil a i dnes na nich trvá.

2. Jmenování K. Kreibicha do Státní rady v ničem nemění presidentovo prohlášení z 11. prosince 1940 a z listopadu 1941. Obě presidentova prohlášení a ze-

* Text tohoto usnesení viz na str. 451-454.

jména i prohlášení z 25. listopadu 1941 bylo výsledkem rozhovoru dr. Beneše s W. Jakschem, jemuž byla sdělena před tím, než byla ve Státní radě pronesena. Dne 11. prosince 1940 prezident dr. Beneš řekl: „Zdůrazňuji, že přijímám jako samozřejmou v dané chvíli také účast některých politických činitelů a skupin, které zde dnes mezi námi ještě nejsou. Projednával jsem tuto věc s některými politiky našich německých spoluobčanů, nabídl jsem jim účast a obdržel jsem odpověď kladnou (slova ta týkala se politiků ze strany německých sociálních demokratů). Předpokládám tudíž, že Státní rada jimi bude v dohledné době doplněna. Projednával jsem tudíž otázku také s některými činiteli, náležejícími do řad našich komunistů. Jednání dosud skončeno není a rovněž doufám, že i v této věci dojde k dohodě. Jsou zde ještě někteří jiní činitelé, jako na př. strany židovské, o jejichž spolupráci ve Státní radě bude rozhodnuto u jednéch vbrzku, u druhých současně s jejím doplněním z právě uvedených činitelů.“

Z prohlášení toho je patrné, že ti, kdož zastoupení dosud nebyli, zapadali do tří samostatných skupin, s nimiž bylo odděleně vyjednáváno. V roce 1940 před zahájením první Státní rady nebylo dohody dosaženo se žádnou z těchto skupin. Němečtí sociální demokraté kladli tehdy politické podmínky, pro presidenta Beneše nepřijatelné (stejně jako skupina německých pokrokovců); skupiny židovské nebyly s to docílití mezi sebou dohody a komunisté ve své politice nebyli vzhledem k našemu osvobozovacímu hnutí zcela jasně rozhodnuti a jednotni.

Tato situace trvala až do podzimu roku 1941. Před

zahájením druhé Státní rady bylo po vzájemné rozpravě mezi dr. Benešem a W. Jakschem loyálně s obou stran konstatováno, že poměry politické doma i v emigraci (a vojsku) jsou takové (vraždění a persekuce ve vlasti a zesílení českého nacionálního radikalismu), že jmenování členů z německých sociálních demokratů v této době se nedá provést. Budiž podotknuto, že v té době W. Jaksch sice trval na své původní všeobecné politice k československému odboji, ale vzhledem k definitivnímu uznání československé vlády vládou britskou a vzhledem k účasti Sovětského svazu na válce – bylo-li tehdy správně jeho stanovisku rozuměno – byl ochoten přijmouti v roce 1941 účast ve Státní radě československé bezpodmínečně.

V téže době byla naproti tomu situace politická už dost vyvinutá (vzhledem k útoku Německa proti Sovětskému svazu a uznání československé vlády vládou sovětskou), aby se mohlo pomýšlet na okamžitou účast činitelů z řad komunistických. Bylo jim to presidentem Benešem znovu nabídnuto – jednání v této věci bylo zahájeno už dříve po uznání vlády provisorní v roce 1940 ještě před útokem Německa na Sovětský svaz – a nabídka byla přijata bezpodmínečně. Bylo jen žádáno, aby při jmenování členů byl vzat, je-li možno, zřetel nejen na Čechy, nýbrž i na Slováky, Němce, Maďary a Karpatorusy. Bylo to slíbeno pod výslovnou podmínkou, že všichni budou jmenováni *nikoli jako příslušníci té které národnosti*, nýbrž jako jednotlivci blízcí názírání a tendencím komunistickým (vzhledem k tomu, že Státní rada není složena ani *ze zástupců stran, ani národností, nýbrž z jednotlivců*, vyjadřujících jednotlivé politické tendence

v republice). President si pak vyžádal listinu 10–12 možných kandidátů, z nichž čtyři za těchto podmínek jmenoval. Žádný z nich tam nebyl jmenován, aby zastupoval tu kterou národnost; také proto ne, že ve své straně národnostně se komunisté neseskupují v národnostní skupiny.

Se skupinou židovskou byla po celoročním jednání docílena také dohoda ve všech bodech a jmenování bylo proto také provedeno.

Přes to, že se skupinou Zinnerovou (německou sociální demokracií v Československu) nebylo žádných rozporů ani ve věci Státní rady, ani ohledně její účasti v boji o obnovení republiky a skupina ta nikdy žádných podmínek předem nekladla, takže nových zvláštních jednání nebylo třeba, nebylo z jejích řad jmenování provedeno z týchž příčin, které byly uvedeny v případě sudetoněmecké sociální demokracie. Byla zde snaha nevyvolávat dojem, že jmenováním někoho z této skupiny zasahuje se z české strany do sporů mezi oběma skupinami německých sociálních demokratů. Nebylo provedeno jmenování ani z řad jiných německých skupin z důvodů uvedených výše (persekuce doma a nacionální radikalismus v emigraci i doma).

To jsou důvody pro postup jmenování komunisty německé národnosti členem Státní rady, jmenování, jehož se usnesení z června 1942 dotýká. Žádných závazků postupovat jinak nebylo a žádné závazky, které by nebyly odpovídaly situaci, jak je zde právě vylíčena, by nebyly bývaly přijaty, kdyby byly bývaly položeny.

3. Souhlasíme však se stanoviskem usnesení z června 1942, že účast nebo neúčast ve Státní radě má pro otázky

spolupráce Němců v československém odboji význam podřadný, a podstatné je, zdali je možno dojít už za hranicemi a už dnes k upřímné spolupráci demokratických, antihitlerovských mas českých a německých v plné oboustranné dobré vůli a *na základě zásad na obou stranách přijímaných a uznávaných jak ohledně společného boje proti hitlerismu a pro obnovení republiky, tak i ohledně vypořádání se s vinníky války, s vinníky všech těch persekucí a zločiností, které byly u nás proti komukoli provedeny, jakož i ohledně vypořádání se se všemi zbytky fašismu a nacismu v republice.*

4. K této otázce – vypořádání se s fašismem, nacismem a se všemi provinilci v řadách českých Němců – usnesení představenstva sudetoněmecké soc. dem. strany z června 1942 praví, že strana je chce sama provést a sama dílo redemokratisace Němců vzít do svých rukou.

K tomu dlužno podotknouti toto: Nelze vůbec věřit, že by jedna strana – a kterákoli strana – měla možnost a moc, kteroukoli vyhraněnou část obyvatelstva republiky politicky sama převychovat – leda by byla dána jí jediné do rukou veškerá moc a politická diktatura. Na to se u nás pomýšlet nedá. Dílo to je však veliké a nanejvýš těžké a může být provedeno s úspěchem jen lidovou revolucí všeho obyvatelstva republiky a v důsledku toho celým státem a státním aparátem po válce, jenž vyjde ze společného vítězství a společné antifašistické revoluce a dá se této revoluci k dispozici. *To platí pro Čechy a pro Slováky jako pro Němce v republice.*

Z toho důvodu formuloval president Beneš své stanovisko k otázce vypořádání se s nacismem a všemi provinilci v republice všeobecně a pro všechny přijatelně ve

své řeči ve Státní radě z 25. listopadu 1941. Před pronesením této řeči svou formulaci předložil W. Jakschovi, který, žádaje současně, aby ji v jedné věci doplnil (což se stalo), mu dal k ní hned souhlas. Formulace ta zní takto:

„Jak jsem již loni oznámil, jednal jsem také s některými politickými činiteli z řad našich demokratických Němců, kteří v roce 1938 spolu s námi bojovali za integritu republiky. Po oboustranné dohodě jejich spolupráce na půdě Státní rady byla prozatím odložena vzhledem k událostem doma.

O věci té vznikly v našich řadách některé pochybnosti nebo diskuse. Aby bylo jasno na všechny strany, opakují to, co jsem řekl již loni. Každý, kdo je v upřímném boji proti dnešnímu Německu, je naším spojencem. Každý československý občan, který upřímně stojí proti všemu, co je nacistické, a proti všemu, co u nás nacisté chtěli dělat, dělali a dělají, může náležet do našich řad a může s námi spolupracovat. Státní rada je organismus, jehož první a hlavní poslání je soustřeďovat všechny politické činitele všech dřívějších politických směrů a všech národností republiky na podkladě jejich přináležitosti ke státu, k republice, na základě jejich důsledného boje proti nacismu, uznání dnešního našeho zřízení republiky na britské půdě a na základě slibu, který v tomto duchu složili.

Víme všichni, že diskuse ty souvisely s úvahami o tom, co bude s Němci v republice po porážce nacistického Německa. Myslím, že je čas, abychom si o té věci řekli to nejnnutnější už dnes. Pokud znám stanovisko našich politických, dobře orientovaných lidí doma, je vcelku shodné s tím, co se dnes diskutuje už mezi spojenc-

kými vládami a co se patrně stane, jak sám ministerský předseda Winston Churchill naznačil, jedním z článků budoucího jednání o příměří a mír: Bude třeba, aby všichni vinníci této války byli potrestáni, a to všude, bez výjimky a bez smilování. Bude třeba zejména trestu na všechny ty, kdo se účastnili přímo či nepřímo všech zrad a zvrstev henleinovských, nacistických a gestapáckých, kdo pomáhali naše lidi pronásledovat, mravně, lidsky a národně ponižovat, ničit, okrádat a loupit obsazené země a jejich obyvatelstvo, kdo zrazovali, loupili a vraždili.“

Tuto spravedlnost, která nedělá žádnou diskriminaci mezi Němci a Slováky – a také ne Čechy – bude provádět všechen československý demokratický lid bez rozdílu tříd a národností, a zejména stát sám celou svou politikou poválečnou.

5. Usnesení sudetoněmecké soc. dem. strany z června 1942 se staví proti tomu, že se prý v novém budování státu k Němcům nepostupuje stejně a rovně jako ke Slovákům a že se Němcům hrozí transferem obyvatelstva, zatím co pro Slováky má platit potrestání politické a právní.

K tomu dlužno poznamenat:

a) President Beneš postupoval od prvního počátku odbojového hnutí za restauraci republiky ve své celé politické koncepci ke všem našim občanům naprosto stejně. Žádal hned od počátku našeho odboje v roce 1939 spolupráci politickou a vojenskou všech našich občanů a vedoucích politiků bez rozdílu stran a národností, vyjímaje fašisty, a nabídl účast v hnutí za osvobození všem stejně a rovně. Kdyby v roce 1939 a 1940 všichni spontánně

byli nabídku přijali, byla by naše akce uznání vlády a organizace státního prozatímního zřízení postupovala mnohem rychleji a byli by z toho měli všichni společně veliký morální a politický prospěch. Je škoda, že na boji o uznání vlády a republiky neměli všichni účast. Málo lidem však byly tehdy poměry jasny, ideově měli mnozí dost chaotické představy o vývoji války a dalších možnostech politických těch či oněch národů a států; na jedné straně čekali jedni příliš velikou, rychlou a dalekosáhlou revoluci a změnu ve prospěch svůj a svých tendencí a názorů, a na druhé straně si nebyli vědomi nečekaných možností a velikých důsledků této světové revoluce a protiněmecké války v jiných směrech nežli očekávali. Vyskytly se různé nerealistické a nereelní kalkulace u Poláků, u Němců, u Slováků a také ovšem u některých Čechů. Tak se stalo, že byly dr. Benešovi hned od počátku naší akce kladeny podmínky, které on a čeští rozhodující činitelé pokládali už tehdy a pokládají tím spíše nyní za naprosto nepřijatelné. Zásadně je tudíž dr. Beneš odmítl, ať přicházely od kterékoliv strany: od Slováků, či Čechů, či Němců. Vycházel a dosud vychází ze zásady, že *ve věci příslušnosti ke státu a konání všech povinností k němu v takovém boji, jaký začal nacismus o nacistický pangermanismus, o Mnichov a o celou dnešní válku se podmínky nekladou, stejně tak, jako nebyly a nesměly býti kladeny v roce 1918.* Náš stát právně nepřestal žít a žádný jeho občan svých povinností k němu zbaven nebyl. Mohly se tudíž klást konkrétní běžné politické požadavky vedoucím činitelům a vládě, mohly být námitky proti složení nebo činnosti vlády a úřadů, nemůže a nemá se však postavit vůbec otázka, *zda ano či nikoli a za jakých podmínek ke státu ten či onen bude příslušet.*

Stejně se neměla klást vůbec otázka, zda ten či onen občan má či nemá konat své vojenské povinnosti ke státu a k boji o jeho obnovení a existenci.

Doktrína a praxe sudetoněmecké soc. dem. skupiny od roku 1939 byla jiná, ale právě proto je nutné opakovat stanovisko presidentovo, které on nikdy nepřestal hájit. Jestliže v těchto věcech na počátku i u Velké Británie nebo Francie bylo snad nějaké váhání, které dnes už neexistuje, nemělo a nemá to býti důvodem k tomu, že také antihitlerovští, demokratičtí Čechoslováci jako občané republiky měli váhání to sdílet a vyvozovat z něho vážné politické důsledky. Byli přece všichni nekompromisně proti všemu, co se stalo v Mnichově a po něm.

V době, kdy se blížila válka a kdy válka již byla v prvním proudu, byly tedy dr. Benešovi položeny podmínky v uvedeném smyslu se strany některých politických činitelů slovenských a německých. Po jeho kategorickém odmítnutí byly od některých činitelů hned odvolány. Ti ze Slováků, kteří jich nekladli, spolupracovali v akci osvobozovací hned od počátku; ti, kteří je odvolali, omluvivše svůj postup tím, že si neuvědomili, jaký výklad by byl jejich postupu se strany české dáván, byli postupně k spolupráci přibíráni. Ti, kteří kladli nebo kladou dále v tomto směru požadavky nebo podmínky, do spolupráce přibíráni nejsou. President Beneš hájil a hájí stanovisko, že podmínky, jež mu byly kladeny, patří mezi otázky, které má právo rozhodnout jen všechen československý lid doma. Neodchýlil se od tohoto stanoviska v žádném případě. Je to demokratické a politicky jedině správné.

Toto hledisko hájí president ke všem národnostem,

stranám a politikům republiky a důsledně a spravedlivě ke všem je v praxi uplatňuje. Také na př. ke Karpatorusům. Nepokládá také za správné se strany německé stavět s hlediska národnostního Slováky k Čechům do téhož poměru jako Němce k Čechům. Je přece známo, že je i mezi Čechy i mezi Slováky spor o otázku zvláštní národnosti slovenské a že veliké procento Slováků a ohromná většina Čechů neuznává národní rozlišování mezi Čechy a Slováky. President Beneš, i když vždycky důsledně respektoval a respektuje i dnes stanovisko těch, kteří se cítili nebo cítí býti jen Slováky, sám se nepokládá a nikdy ani od mládí se nepokládal za Čecha, nýbrž za Čechoslováka (za Rakouska se u nás říkalo „Čechoslována“); v tom se s ním shoduje veliká část politických činitelů z řad jak českých, tak i slovenských.

b) Bylo řečeno již výše, že ve věci zlikvidování nacismu a fašismu a potrestání vinníků stojí president Beneš striktně na stanovisku, jež platí stejně pro všechny národnosti v republice: Čechy, Slováky, Němce, Maďary, Karpatorusy. Nebude-li k tomu třeba žádného vystěhování větších skupin kteréhokoli obyvatelstva z republiky, tím lépe. Musíme si však býti vědomi fakta, že půjde opravdu o potrestání *velikých tisíců nacistů a fašistů všech národností*. Je věcí nás všech společně uvažovat o tom, jak to uděláme, aby se neopakovalo ani to, co se dělalo s pangermánstvím, nacismem a fašismem u nás skoro po celých dvacet let republiky, ani to, co se dělalo zejména od doby Mnichova a po Mnichově. President a vláda československá nebudou chtít brát na milost žádného vinníka z kteréhokoli tábora. Mají býti všichni pobiti nebo tvořeny pro ně nějaké veliké kriminály, či doživotní

koncentrační tábory, nebo je lépe, aby navždy ze země odešli?

To se dotýká otázky t. zv. transferu. Dlužno konstatovati, že vláda československá v této věci žádného usnesení dosud neučinila, že názory o transferu jsou názory, náležející dosud jen jednotlivým politickým činitelům, že názory ty nejsou hájeny nebo šířeny jen mezi našimi lidmi, nýbrž i mezi spojeneckými národy jinými a dokonce i u politiků, kteří se velmi rozhodně staví proti poválečné pomstě a odvetnému trestu proti Německu (na př. president Hoover). Dále dlužno zdůraznit, že také mezi našimi lidmi jsou odpůrci transferu.

Otázka transferu není a nemůže tudíž býti otázkou výlučně jen československou. *Je to otázka obecného významu evropského, otázka, která se nedotýká jen Československa, nýbrž i mnoha států jiných a může býti proto položena jako mezinárodní problém, který je nutno řešit při konečném uspořádání poválečných evropských poměrů.* Definitivní stanovisko k ní může československá vláda a celá naše osvobozovací akce zaujmouti teprve pak, a to *jen na základě konečných událostí válečných, událostí u nás doma a dle toho, jak se k ní postaví ostatní vítězné mocnosti ve svých přípravách pro příměří a mír.* Do té doby s naší strany oficiální stanovisko československé jako definitivní jistě zaujato nebude.

6. Ve věci Atlantic Charter dlužno podotknouti, že president Beneš už při jiné příležitosti pověděl W. Jakšchovi, že vláda československá, podepisujíc přistoupení k zásadám, dohodnutým mezi presidentem Rooseveltem a Winstonem Churchillem dne 14. srpna 1941, formulovala své rezervy, na kterých trvá a trvat bude. To, co se stalo v Mnichově, zůstane navždy pro nás všechny Če-

choslováky bez výjimky velikým varováním, abychom se nedávali svádět všeobecnými nepřecisovanými zásadami k politické agitaci, která vitální problémy všeho lidu v republice Československé není s to vyřešit. Československý národ nemůže přijmout a nikdy nepřijme zásady o sebeurčení tří milionů Němců tak formulované, vykládané a uplatňované, jako tomu bylo už na minulé mírové konferenci a po celých dvacet let po ní. Ani prezident Masaryk, ani dr. Beneš se tím nikdy netajili, poněvadž takové pojetí sebeurčení *a priori ničí sebeurčení deseti milionů Čechoslováků a znemožňuje vůbec existenci samostatného státu československého*. Dá se s jistotou očekávat, že *po této válce bude princip sebeurčení mezinárodně právně zcela nově formulován a zcela nově uplatňován*. Neslýchané zneužití tohoto principu nacismem a fašismem v jeho pojetí dřívějším a pak hned jeho neuvěřitelné a hanebné potřísnění nacistickým gangsterismem u nás a ve všech obsazených zemích si to docela určitě vynutí. Dřívější pojetí tohoto principu událostmi posledních dvaceti let úplně ztroskotalo; pro budoucnost je mrtvo a dnešní události a výsledky dnešní války jistě si vytvoří koncepci jiné a nové.

7. Ve věci t. zv. „*Vetragslösung des tschechisch-sudetendeutschen Problems*“ dlužno zdůraznit, že tato formule bude mezi námi jistě vyvolávat nedorozumění. President Beneš ji odmítl, když byla předložena Slováky; a nahradili jsme ji *v oboustranné dohodě* formulí o *demokratickém* vyřízení všech politických, správních a jiných sporů v republice. Taková formule stačí na všecko, také na problém česko-německý v českých zemích.

Při té příležitosti je snad dobře připomenouti, že

v dané chvíli president Beneš a vláda mají v úmyslu požádati nebo navrhnouti všem našim německým občanům, aby všichni spontánně a definitivně opustili pro sebe užívání „*sudetendeutsch*“. Má k tomu tyto důvody:

a) Vědecky, geograficky, historicky slovo „*sudet-ský*“ znamená zcela něco jiného nežli to, v jakém smyslu se ho nyní používá.

b) Slovo to je výrazem politického podvodu, jaký z německé otázky v Československu učinil Henlein a německý fašismus. Chtěl zvláštní terminologií vytvářet politické skutečnosti. Byl to od něho podvod a je to podvod. Snad by bylo možno chápat, když se se stran jiných chtělo u nás proti podvodné politické agitaci Henleinově působit tím, že se proti tomu reagovalo a termínu toho z důvodů taktických také užívalo. Byla to politická chyba: obtíže se nikdy nevyřeší následováním chyb nebo demagogie odpůrcovy. Chceme-li se však od henleinismu a nacismu definitivně emancipovat, dělejme to důsledně a nepodléhejme jeho methodám! Vraťme se ke své dobré dřívější tradici!

c) Slovo „*sudetský*“, „*Sudetenland*“, „*sudeták*“ bude navždy v českých zemích spojeno s nacistickým zvířectvím na nás Česích i na demokratických Němcích prováděném v osudné krisi před a po roce 1938. Musíme se snažit o novou dohodu zbavením se i těchto smutných, politicky osudných a pro nás nepřijatelných rekvizit nacistické politiky.

d) Češi po dnešní válce toto slovo nepřijmou, budou je perhoreskovat; a je tudíž v našem zájmu, abychom se včas shodli, že z naší politiky na obou stranách zmizí. Je v zájmu dobré politiky, aby se to nemusilo dělat

zákony a nařízeními. Bylo by směšné, kdyby českoslovenští antihenleinovci a antinacističtí demokraté se po válce mezi sebou hádali o slova a dělali z henleinovského dědictví a z terminologie politické aféry. Soudíme, že naši němečtí občané dobře to uváží a vše potřebné k tomu připraví.

Nemůže být pochybností pro nikoho, že president Beneš osobně jest a důsledně bude proti t. zv. „einseitigen Machtlösungen der tschechisch-deutschen Frage“. Nebyli bychom však realistickými politiky, kdybychom si zcela jasně neřekli, že *vyjde-li z této války německý národ a stát poražen, jako každý poražený stát a národ v každé válce následky své porážky ponese*. Každý, kdo se s ním v této válce jakkoli spojil nebo solidarisoval nebo mu jakkoli pomáhal, bude porážkou tou dotčen.

Veliká většina Němců ze zemí československých se s ním spojila a solidarisovala a dosud mu účinně pomáhá. Budou tudíž dotčeni. Jak – to je otázka, kterou nikdo z nás dnes nemůže správně zodpovědět. To se bude rozhodovat dle poměrů, za jakých skončíme válku. Ale i zájmem Čechů a Slováků je, aby to bylo rozumné a spravedlivé a aby to nebyla jen msta. Čím více bude těch, kteří budou bez ohledu na cokoli ničit nacismus společně s Čechy v republice i v cizině, tím osud ten bude snazší, lepší a tím rychleji spolupráce na základě rovnosti a spravedlnosti mezi oběma bude v republice obnovena.

President si toho přeje ze srdce a bude na tom spravedlivě a oddaně spolupracovat v tomtéž duchu, v jakém to dělal až do roku 1938 jako ministr a zejména jako president. Je každému jasno, že i v nové republice nějací Němci zase budou a musí žít; přejeme si, aby byli ob-

čany dobrými a všem ostatním rovnými a aby se se žádoucí částí jich nestalo po druhé to, co pod vlivem německého nacismu se s nimi stalo od roku 1934. Dlužno souhlasit s tím, že by to nebylo ani v zájmu českého lidu, ani evropského míru.

Bylo by však osudnou chybou, kdyby se zase začalo říkat, že to záleží jen na Česích a na tom, co udělá republika v německé věci atd. Němců je 80 milionů a *malý československý národ nemůže žít se stálým německým revolverem na prsou*. Dokud si čeští Němci neuvědomí, že československý národ nemůže politicky žít se stálou jejich hrozbou, že mu v daném okamžiku rozbijí stát a zničí tak nezbytnou podmínku jeho národní existence, nebude dohody a bude boj, bude usilování o „einseitige Machtlösungen“. Dovolávání se t. zv. „Selbstbestimmungsrechtu“ bez ohledu na český lid *v území, bez něhož náš stát a národ nemůže žít* – jak se to dělo v posledních dvaceti letech republiky se strany skoro všech našich Němců za podpory ostatních Němců a jejich veliké říše – bylo, je a *vždycky bude „einseitige Machtlösung“*. Hitler pak tu „einseitige Machtlösung“ proti celému ostatnímu světu prostě násilím provedl, máje ideově situaci dostatečně připravenou. *Bude-li se opakovat hlásání těchto pro náš stát nemožných doktrin, bude se opakovat i Hitler, třebas v nové podobě, a také nová světová válka*.

Říkalo se tomu „právo Němců na národní jednotu“, ale výsledek toho byl – *at byl chtěn nebo nechtěn – politický germanismus, který je vlastním otcem nacismu*. Náš závěr je, že obyvatelé našeho pohraničního území na kolektivní a teritoriální „Selbstbestimmungsrecht“ bez souhlasu Čechů, kteří by jeho provedením vždycky byli doslova v rukou sou-

sední říše a zbaveni tak sebeurčení, t. j. svobody své, práva nemají.

Každý z nich má a musí mít ovšem právo na *individuální a personální* „Selbstbestimmungsrecht“ a může volně opustit svůj stát a prostředí, v němž politicky se mu nevíjí tak, jak si přeje. Německý národ má stejně jako jiné národy právo na svůj německý stát, nikoli na to, že všichni Němci musí být v tomto státě, stejně tak jako takové právo nemají národy ostatní, na př. Francie. Zdali všichni členové tehož národa budou či nebudou v jednom státě, je otázka politické oportunity, praktické možnosti, geografie, hospodářské možnosti a vhodnosti, historického vývoje, zájmu také ostatních národů, atd., nikoli však otázka principu.

Princip teritoriálního a kolektivního „Selbstbestimmungsrechtu“ pro národní menšiny nebo zlomky národů, které své národní státy už mají, je politický dynamit, který prostě znemožní všem státům a národům ve střední Evropě život a existenci míru vůbec. V tom souhlasil president Beneš už na poslední konferenci mírové s Lansingem proti Wilsonovi a stanovisko to také uplatňoval.

Že se pak menšiny mohou obávat majorisování, je ovšem pravda. Proti tomu se menšiny mají právo bránit a vyžadovat co nejvyšší stupeň demokracie. Dokud se však budou bránit dovoláváním se teritoriálního a kolektivního „Selbstbestimmungsrechtu“ a hrozit tím stále rozbitím státu, žádná většina nebude ochotna dáti jim jakoukoli koncesi. Ve svém boji politickém může se menšina dovolávat všech možných práv a method, kromě jediného: teritoriálního a kolektivního „Selbstbestimmungsrechtu“ a hrozby a programu o odloučen se od

státu. Jinak mezi ní a většinou nikdy dohody nebude.

To je, po našem soudu, *psychologický zákon každé loyální vnitřní i zahraniční politiky.* Jestli se Češi a Němci nedohodnou o této naprosto zásadní otázce, týkající se budoucnosti republiky, nedohodnou se také o řádné, loyální a opravdové spolupráci v republice po válce. Bude docházet zase jen k „einseitigen Machtlösungen“ jak je tomu mezi Čechy a Němci už více než pět šest století; *přijde zase pangermanismus, přijde nový nacismus a nový Hitler a nová strašná katastrofa.* Nikdo, kdo chápe dnešní události a zákonitost politického boje a vývoje v Evropě, nemůže o tom ani na chvíli pochybovat. President Beneš a československá vláda takový vývoj nechtějí a přejí si, *aby všechny tyto otázky byly mezi námi řešeny upřímně, důkladně, realisticky a tím trvale.* Soudí, že je to možno jen cestou, kterou se dali od prvních počátků našeho boje o republiku po Mnichově.

V Londýně dne 10. I. 1943.

Milý kolego Jakschi,

poslal jste mi dne 22. června 1942 usnesení sudetoněmecké soc. dem. strany ze dne 7. června 1942 a připojil jste k němu svůj osobní dopis. Vyjádřil jsem k tomuto usnesení neoficiální stanovisko své a řady našich vládních činitelů ve zvláštních poznámkách, které jsem Vám již odevzdal.* Je tam odpověď na mnoho věcí, které jsou obsaženy také ve Vašem *osobním* dopise mně, a proto na ně ve svém *osobním* dopise Vám už nereaguji. Odpovím jen na to nejnnutnější, ale vzhledem k tomu, že formulujete v dopise svém některé své názory jako výtky adresované také mně osobně, odpovědět musím.

1. Nebudu odpovídat na to, co ve Vašem dopise se vytýká z doby před Mnichovem, ať už se to týká „*Behandlung unserer Bewegung*“ nebo postupu některých velkých českých politických stran v letech 1935–38, nebo vypsání obecních voleb, nebo stanoviska dr. Hodži a státní byrokracie k německé sociální demokracii v republice. Byla by to příliš dlouhá kapitola. Jako všude jinde i v republice byl boj politických stran; jako všude jinde byl tam boj levice a pravice; jako všude v Evropě

* Viz: „Zásadní stanovisko presidenta republiky dr. Edvarda Beneše k usnesení představenstva sudetoněmecké sociálně demokratické strany z června 1942, odevzdané W. Jakschovi prezidentem republiky 1. prosince 1942,“ str. 455–471.

byla krise a boj mezi demokracií, fašismem a komunismem i u nás a měl tytéž průvodní zjevy u nás jako jinde. Při tom u nás levice pořád zůstala pánem situace, a její přívrženci až do Mnichova drželi své posice. Mezi vámi Němci to bylo horší, poněvadž Němci i u nás podlehli ve své veliké většině fašismu. Chtít to vykládat poměry v republice, špatným postupem k německé sociální demokracii atd. bylo by jistě naprosto pochybené, když i Vy sám ve svém dopise připouštíte, že v letech 1935 až 1938 stál na straně českého lidu, t. j. na straně československého státu jeden milion Němců, t. j. asi 30 procent německého lidu. A nemůže přece býti mezi námi sporu o tom dnes, že fašismus a nacismus není fenomén, který vznikl v prostředí českém a z chyb českých – válka, která mezi nacismem a celým světem vznikla, není válka vyšlá z poměrů československých.

Proto, byla-li u nás krise demokracie, pocházela z týchž příčin jako všude ve světě, a je faktem, že právě český lid a tím československý stát jí odolal lépe nežli lid německý a kontinentální státy ostatní. Hrdě se k tomu hlásím – bylo v tom mnoho mé práce. Bohužel, právě na tento většinový národ československý a na tento demokratický stát byl proveden neslýchaný a nespravedlivý nátlak zvenčí, který byl zjevně reakčního charakteru, a měl ne-li za cíl, tož za důsledek pád české demokracie. To, co se v roce 1938 také ve vnitřní naší politice dalo, nebyl jen útok na německou demokracii u nás, nýbrž především na celý stát a v něm v prvé řadě na *českou demokracii*. Proto první, kdo po Mnichově padl, jsem byl já. Adresovat tudíž na Čechy a mně osobně tyto stížnosti, není prostě na místě. Šlo o přípravu světové války, a československý

stát a národ byly předmětem útoku, v němž šlo o národní a státní zničení a smrt. *Musili* dát doklad světu, že nejsou vinni a že chtějí učinit vše, aby války nebylo. Musili za to přinášet oběti národně i politicky a pokoušet se o dohodu pod tlakem reakční ciziny s fašistickými Němci. Chtěl jsem, aby válka vypukla v situaci, kdy bychom měli morálně na své straně celý demokratický svět. Šli jsme tudíž v tom až na nejzazší hranici. *Sami jsme přinášeli v té hrozné krizi oběti největší*, německý lid ve svém celku tím měl získat. A je ctí pro československý lid, že když jsem podepsal dekret mobilisační, byl jednotný od leva doprava. Stejně je mým největším zadostučiněním, že jako prezident jsem tuto jednotu udržel a že ve chvíli rozhodné náš lid bez ohledu na politické tendence levé či pravé by byl šel do boje na život a na smrt pevně za mnou. Rád přiznávám zásluhu německých soc. demokratů, že se statečně drželi s námi až do konce, přes to, že *vlivy zahraničními a tlakem událostí* děly se pokusy, aby z vládní většiny byli vyloučeni.

Nepokládám prostě Vaše vývody s historického hlediska po všem, co se v této válce už stalo, za správné. Stranicky se Vás to dotýkalo, pravda; mezinárodně, politicky a mravně jsme však postupovali správně. Krvácelo mi srdce, když jsem viděl, jaké rány se událostmi těmi zasazují demokracii, jak sám na tom musím spolupracovat, a přece jsem se nebál učiniti různé ty kroky ve vnitřní i mezinárodní politice, které měly zachránit mír a náš stát. Dnes to je moje a vůbec naše veliká síla.

Nepokládám však vůbec za správné nyní se vracet ke všem těmto daleko méně významným sporům nebo stížnostem z minulosti, když máme všichni před sebou

válku s Hitlerem a nacismem, v níž jeden z nás musí definitivně padnout. Odmítl jsem našim českým lidem diskutovat o tom, zdali jsme měli sami válku s Německem vyvolat a vést, odmítl jsem Slovákům se hádat o tom, kdo z nás dělal chyby anebo větší chyby, nechci se nyní vracet k takovýmto méně důležitým diskusím také ve věcech našich Němců. Před mezinárodní veřejností bychom tento spor *dnes* vyhráli ještě s větší rozhodností, nežli to vyhrál proti nám Hitler v roce 1938. Ale po válce se můžeme k věcem těm vrátit. Ostatně budeme musít se k nim vrátit.

2. Ve věci transferu obyvatelstva je stanovisko moje plně vyjádřeno v přiložených poznámkách k usnesení strany ze 7. června 1942.

3. Stejně je vyjádřeno moje stanovisko v přiložených poznámkách k otázce srovnání postavení Slováků v odboji s postavením Němců v odboji. Dodávám k tomu jen, že naprosto nesporná veliká většina (nejméně 80 procent) Slováků nikdy svého stanoviska k Čechům a k jednotnému československému státu za krise roku 1938 a v dnešní válce nezměnila a že dnes za ním stojí více nežli kdy jindy; dále že veliká většina Slováků za hranicemi po prvních nesprávných krocích některých jejich vůdců se *bezpodmínečně a bezvýhradně* postavila do služeb odboje za obnovení jednotného státu, i když má názory své vlastní o vnitřním jeho uspořádání; a i když existuje dnes osobní spor našich lidí ať na př. s Osuským či Hodžou, *není a nebyl zde v podstatě mezi Čechy a Slováky žádný politický spor zásadní*.

Na straně německé tomu není tak ani doma ve vlasti, ani tomu tak nebylo od začátku zde za hranicemi.

4. Mám tudíž odpověděti vlastně jen na závěr Vašeho listu, v němž vcelku vytýkáte toto:

a) Po výměně depeší mezi mnou a Vaší stranou ze dne 27. a 28. září 1941, kde jste Vy vyjádřili ochotu ke spolupráci, nebylo Vám dle toho činy odpověděno, do spolupráce v prozatímním státním zřízení ani v otázkách hospodářských a politických dočasných jste přibráni nebyli, a tím důvěra Vašich lidí (rozumím-li správně, také ve mne) byla zničena. A Vy z toho děláte závěr, že česká politika se dala na cestu pokusů o diktát proti svému starému spojenci z dob, kdy všichni ostatní Čechy opustili.

b) Zdůrazňujete, že program transferu obyvatelstva leží mimo princip právní kontinuity republiky.

c) Zdůrazňujete, že usnesení strany ze dne 7. června 1942 je výzvou ke všem odpovědným činitelům československým, aby nemysleli na násilná řešení ve věcech německých, která by Vás zahнала do situace pro obě strany osudné.

A na počátku dopisu zdůrazňujete, že si pokládáte za zásluhu, že v usnesení strany ze 7. června Vaše „alibi“ co se týče odpovědnosti za dnešní vzájemný poměr, bylo formulováno tak umírněnými slovy.

Vzhledem k tomu, že většinou jednání bylo vedeno mezi mnou a Vámi a několikrát také byla u mne celá Vaše delegace, znamenalo by to, že odpovědnost je na mé straně. Je tudíž třeba, abych se o celé věci vyslovil také já.

5. Konstatuji tudíž tato fakta:

Od prvních našich rozhovorů v roce 1939 hájil jsem před Vámi stejně jako před všemi Čechy a Slováky kontinuitu republiky, nutnost společného postupu nás

všech bez rozdílu stran a národností, společnou práci všech na odčinění Mnichova, nutnost prohlásit se bezpodmínečně a bez rezerv pro republiku. Vykládal jsem Vám už od počátku svůj program zřídit v dané chvíli vládu; a chtěl jsem organisovat celou naši odbojovou akci za účasti německých demokratů v exilu. Říkal jsem Vám výslovně, že kdyby Masaryk nebo já byl na Vašem místě, že bych bez rezerv, bez váhání a bez podmínek své kladné stanovisko k tomu zaujal.

Po celý rok 1939–40 jste mi na to odpovídal, že to nemůžete udělat, že by to Vaši straníci nepřijali, že chtějí ode mne závazek ohledně budoucí organisace republiky a postavení Němců v ní. Vložil jsem Vám, že to učinit nemohu, že nemám k tomu práva, že také nesouhlasím, že by mně tento požadavek kdokoli, ať Němec, ať Slovák, ať Karpatorus měl právo položit, poněvadž takový mandát od nikoho nemám ani já, ani on. Odmítl jsem to Hodžovi a Osuskému, nepřijímaje jejich nároky zastupovat celé Slovensko. Také Vám jsem říkal, že uznávám, že jste mluvčím určité části německých soc. demokratů z republiky, ale že jménem tří milionů Němců mluvit nemůžete, nic dohodovat a rozhodovat do budoucnosti nemáte práva jako já nemám podobného práva dělat prejudiciální věci pro budoucnost státu jménem deseti milionů Čechoslováků. Rozhodnutí taková může činit demokraticky jen veškeren náš lid společně.

Vím, že jste stavěl tento požadavek, domnívaje se, že naše odbojová akce bez takovéto dohody nebude mít úspěchu. Já byl mínění opačného. Vím take, že jste předpokládal jiný vývoj událostí, než se stal. V posledním našem rozhovoru, kdy jsem Vám zdůrazňoval, že jsem

pokládal Váš celý postup za pochybený, jste mi řekl, že jste se zmýlil ve dvou věcech: čekal jste revoluci v Německu a soudil jste, že bude válka krátká.

Já jsem naproti tomu, jak víte z našich rozhovorů i z mých veřejných projevů, čekal vývoj jiný – právě ten, který přišel. Vcelku jsem se v žádném z hlavních svých předpokladů válečných nemýlil: vývoj v Německu, vývoj se Sovětským svazem, vývoj s Amerikou, vývoj s obsazenými národy a konečný radikální postup ostatního světa k Německu – to vše přišlo, jak jsem já očekával. Chtěl jsem dle toho mítí organisovánu celou naši akci společně s Vámi všemi včas. Nepodařilo se mi to zcela se Slováky (Hodža) a s Vámi.

Musil jsem se tudíž pustit do práce o uznání *bez Hodži a bez Vás*. U Vás se nesprávně počítalo s pomocí se strany anglické. Nesprávně, protože konec konců i u nich – přes dřívější jejich chyby mnichovské anebo snad právě proto, že je udělali – se dnes chápe, že ČSR musí býti stůj co stůj obnovena v podstatě v dřívější formě, a to co nejsilnější, a tím jí dána nově skutečná spravedlnost. Chápou, že přirozené hranice republiky musí nám býti vráceny – Mnichov sám to ostatně dokázal. Tak jsem docílil prvního – „provisorního“ uznání. Nežli k němu došlo, loyálně jsem Vás pozval a sdělil Vám to, stejně jako všem ostatním, kteří dosud nespolupracovali plně. A říkal jsem Vám, že to půjde dál a že docílíme jistě dalších úspěchů, že se s Angličany a s ostatními jistě dohodnu. Stejně jsem Vám říkal, že počítám s účastí Ameriky ve válce a s jejím uznáním, a s účastí Sovětského svazu ve válce a s jeho pomocí pro naši věc.

Přes to až do léta 1941 jste od svého hlediska ne-

ustoupil. Já jsem Vám v té době mnohokrát zdůraznil význam toho, když se přihlásí do naší armády spontánně, dobrovolně co nejvíce našich německých občanů. Slíbil jsem Vám, že nebudeme usilovat o nucenou službu vojenskou těch, kteří se dobrovolně nepřihlásí, a nyní po 5. srpnu dali jsme souhlas britské vládě se zákonem, který navrhla pro všechny spojenecké národy, o možnosti vstupu jejich příslušníků do armády britské. Učinili jsme to právě proto, že „oduznala“ Mnichov. Pokládal jsem však za Vaši kardinální chybu, že jste vydávali vyhlášky, že se Vaši lidé mají hlásit do armády britské. Jinými slovy *nehlásili jste se k republice bezpodmínečně a bez rezerv*. Litoval jsem toho vždycky velice, neboť to je veliká politická chyba, která bude doma v republice vždycky politicky hodnocena, stejně jako vždycky bude vysoce doma hodnoceno jednání těch, kteří do armády bez váhání šli.

Takový byl stav až do podzimu roku 1941. Vstup Sovětského svazu do války a nové uznání republiky a vlády – tentokrát definitivní a úplné – od Anglie, Sovětského svazu, Číny (vedle uznání amerického) mělo za následek, že jste při našich rozhovorech (zejména při návštěvě v Aston Abbots v létě 1941 a pak později při dalších našich rozhovorech) přijal stanovisko vstupu do Státní rady bezpodmínečně a bez rezerv, *zachovávaje si při tom dřívější zásadní stanovisko ve věci poměru našich Němců k republice*.

Ale v té době už u nás doma i zde hrozivě stoupala nenávisť Čechů k Němcům u nás a vůbec ke všemu, co souviselo s nacismem a Německem vůbec. Nebylo to jen u nás, projevovalo se to denně ve stupni stále stoupajícím u všech národů a na všech stranách, incl. Velké Britan-

nie. Velmi loyálně jsem Vám to ve všech našich rozhovorech říkal; v Aston Abbotts jsem Vám dokonce předložil všechny své důvěrné zprávy o tom z domova. Uznával jste to.

Když pak po 28. září přišel Heydrich a všechno ostatní, uznávali jste všichni, že Vaše účast ve Státní radě musí být dočasně odložena. Shodli jsme se v několika opakovaných rozhovorech na formuli: Jmenování do Státní rady z řad německých soc. demokratů není sice nyní možné, ale jsme zajedno, že jdeme oba paralelně touže cestou v boji za osvobození republiky, aniž bychom učinili něco, co by se mohlo pokládati za neloyální k tomuto společnému cíli.

Netajil jsem se Vám a jiným i sobě přesvědčením, že kdybyste v roce 1940 byli zaujali jiné stanovisko a byli ustoupili včas od svých podmínek a rezerv (závazek ohledně budoucí organizace republiky a bezvýhradné přihlášení se našich německých občanů do čs. armády), byli by bývali Vaši lidé patrně už v prosinci r. 1940 ve Státní radě společně se všemi ostatními, Vaše spolupráce by byla bývala vyřešena dávno před tím, nežli přišel Heydrich a vlna nového nacionalismu. Vzhledem k Angličanům by to byl tehdy býval velký náš úspěch společný.

Spory o tyto věci mezi Vámi samotnými neušly ovšem ani pozornosti našich lidí, kteří to se strany Vaši brali za nedostatek loyálnosti k republice a státu, za oportunistus, za připravování se na to, co ještě snad na konci války s Německem a v Německu se stane atd., a využívali toho k tomu, aby se pracovalo proti Vaší účasti a účasti Němců v našem odboji vůbec. Víte sám, jaké jsem s tím měl potíže v armádě.

Chtěl bych uzavřít tento rozhovor konstatováním:

a) Bylo nesprávné a po mém soudu vůbec kardinální politická chyba, že jste mi od roku 1939 do 1941 kladl podmínky a dělal rezervy ve spolupráci a v nekompromisním se prohlášení pro republiku a pro společný vojenský boj pro ni.

b) Důsledek byl, že všechna uznání z této doby byla vybojována bez Vás (po prvním uznání vyšly s Vaší strany dokonce články a publikace, které uznání to znehodnocovaly). Litoval jsem a lituji dodnes, že strana, která v roce 1938 tak oddaně stála za republikou, se dostala do této pozice.

c) Když jste změnili na podzim roku 1941 svůj dřívější postoj (v jedné věci, t. j. ve věci závazku ohledně budoucí organizace republiky – v druhé věci vojenské, jste na svém stanovisku setrvali dodnes) byla už situace taková, že se jmenování Vaše do Státní rady nedalo provést. Toto jmenování mělo totiž být vnějším dokladem plné dohody a společného postupu mezi námi do cíleného.

Takový byl vývoj našich diskusí a tak stojí ve skutečnosti otázka „alibi“. Konstatuji však, že jsem Vám vývoje věci nikdy netajil, proti Vám nic neloyálního nepodnikal, loyálně jsem Vám sdělil vždycky, jaké jsou mé úmysly a plány (i své názory o potrestání vinníků a o transferu); své cíle ohledně definitivního a plného uznání a odvolání Mnichova jsem Vám rovněž neskrýval a vždy jsem Vám říkal, že toho jistě docílíme. Konstatuji také, že jsem vědomě držel úředníky německé národnosti i v prozatímním státním zřízení – pokud jsem jich zde měl – a také úmyslně a vědomě jsem jmenoval ně-

meckého člena do Právní rady, abych ukázal jak chci, aby se vývoj v budoucnosti i v těchto věcech prováděl.

Musím tudíž odmítnouti výtku nějakého zaviněného „nespolupráce“ s Vámi, pokud by byla činěna se strany kohokoli *mně a naší akci*.

6. Nerad se dotýkám poslední kapitoly tohoto vývoje: *Odvolení Mnichova*. Nikdy jsem se Vám netajil tím, že na tom pracuji, nikdy jsem se Vám netajil tím, že toho bude dosaženo. *Nikdy jste mi k tomu své stanovisko neřekl*. Víím, že jste byl ve spojení s některými britskými místy, od nichž jste v té věci čerpal naděje, po mém soudu, nesprávné. Věděl jsem o Vašem postupu a o Vašem jednání. Nepokládal jsem to a nepokládám to vzhledem k nám za správné ani s Vaší, ani s britské strany, jestli a pokud toho mělo býti užíváno jako zbraně proti naší jednotné akci odbojové a mělo nás to nutit k tomu či onomu postupu. *Odmítl jsem to u Hodži a u jiných, odmítám to i v případě Vašem*. Činitelům britským jsem to řekl, říkám to také Vám. Také Vaše rozhlasové projevy v říšském německém rozhlasu v Londýně jsem pokládal za kardinální chybu vzhledem k nám; došlo k nim ostatně cestou ne zcela regulérní. Mluvil jsem s Vámi o tom několikrát, ale když jste sám necítil, že se nemáte pokoušet z naší společné vnitřní věci dělat problém mezinárodní, neboť to my pak musíme nutně brát jako práci *proti nám*, více jsem se toho nedotýkal a s Vámi jsem o tom spory nechtěl vyvolávat. Ale musím Vám to říci dnes, když mám odpovídat na stížnost Vaši. Vždyť v tom přece jsme byli zajedno před Mnichovem, že *henleinovci právě toto zakročování u cizích mocností neměli dělat*. Naopak naše práce u Angličanů – a zejména za války – se

měla doplňovat a své vnitřní věci jsme si měli vyřídit mezi sebou!

Zjistil jsem si, že jste po výměně not z 5. srpna dokonce projevil k této pro nás všechny tak důležité a dalekosáhlé události stanovisko *negativní!* Projevil jste prý v tom smyslu své stanovisko Angličanům a ve Vaší straně se připravovalo v tom smyslu memorandum pro presidenta Roosevelta. Nechtěl jsem tomu ani věřit. A lituji, že Vaše strana nezaujala k tomuto triumfu spravedlnosti pro její stát, o nějž v roce 1938 tak oddaně bojovala, veřejně a kladně vůbec stanovisko.

7. Nemohu skončit tento dopis, aniž bych Vám nedal doklad o tom, co dlužno pokládati se strany Vaší a Vašich politických přátel minimálně za velikou věcnou i taktickou politickou chybu: řadu Vašich projevů, jež na české straně vyvolávala odpor a velikou kritiku po mém soudu naprosto oprávněnou.

Cituji Vám zde aspoň tyto doklady: Wenzel Jaksch „Was kommt nach Hitler“ (Co přijde po Hitlerovi). (Str. 16.)

„Později se zhroutil také versailleský pořádek (zamítající právo sebeurčení Němců). Proto se rozhodně stavíme proti vzkříšení dualistického principu, který by snad rakouské nebo dokonce bavorské Němce chtěl přičlenit k dunajské kombinaci, a to pouze proto, aby rozvrátil mocensko-politický faktor Velkoněmecka opětně jednostranným použitím sebeurčovacího práva.“

„...Pro sudetské Němce žádáme také právo svobodně se rozhodnouti, zda chtějí žít jako autonomní sektor historických provincií Čech a Moravy, tudíž

v užším státním svazku s Čechy, *nebo přináležeti jako říšská provincie k federaci.*“

De Witte: Dobré zdání k elaborátu W. Jaksche „Was kommt nach Hitler“ (Co přijde po Hitlerovi).

„...Spojení Rakouska s Německem je uznáno všemi státy, které přicházejí v úvahu a připojení (Anschluss) německého sudetského území k Německu bylo Anglií a Francií v Mnichově 1938 výslovně schváleno. To, oč Němci z Říše, Rakušané a také my sudetští Němci 1918–19 marně jsme se snažili, je hotovou skutečností, kterou celý svět vzal na vědomí“...

„Také sudetští Němci chtějí vědět, zdali od německé demokracie ve staré Říši by zítra opět neměli víc k očekávání než od oné z včerejška. A ohlas Vídně je při nejmenším zajímavá neméně než ohlas z Prahy. Německo od Memelu k Bregencu a od Flensburku do Celovce je právě dnes skutečností a demokraté z této celé veliké Říše mají teď ujmouti se slova...“

„Vnitroeurovská federace, jak si ji představuje Jaksch, je vlastně vzkříšením Rakouska-Uherska ve změněném měřítku a za zvláštních podmínek...“

„Sudeten-Freiheit“ (Sudetská svoboda) č. 3, září 1939 z článku „Vor 20 Jahren“ (Před 20 lety).

„...Sudetští Němci nemají být, jak tomu bylo 1919 a 1938, objektem politiky jiných. Sudetští Němci mají sami rozhodnouti o své státní příslušnosti a o její formě. Vyžaduje to jejich vlastní blaho stejně jako blaho českého národa a příští zajištění míru...“

Z oběžníku W. Jaksche z 9. X. 1939:

„Dokud není státoprávní budoucnost sudetského území takovým způsobem vyjasněna, který bychom jednoho dne před pracujícími masami doma s úspěchem mohli hájit, není vedení ‚Treugemeinschaft‘ možné, vydat obecnou výzvu ke vstupu do čs. vojska... Pro většinu našich mužů, schopných branné služby, je podle situace dát přednost dobrovolnému vstupu do britské armády.“

*

Str. 4, bod 7:

„Ostatně očekáváme od české politiky, že předloží novou koncepci, jež by mohla být vhodnou základnou pro svobodné rozhodování sudetského území...“

„Podle dvacetiletých zkušeností věříme, že oboustranně uspokojující řešení bude možné pouze na podkladě sudetoněmecké autonomie s vlastní zemskou vládou. V každém případě slib takové autonomie by usnadnil nalézti sudetoněmeckou majoritu pro to, aby sudetské území společně s Čechy tvořilo menší nebo větší federální stát...“

*

De Witte a Katz: „Einige Grundprinzipien in Sache ČSR und Sudetenland“. 18. Oktober 1938 (Některé základní principy ve věci ČSR a sudetského území. 18. říjen 1938).

„...Rozhodnutí o tom, *zda, a když ano*, za jakých podmínek a zajištění mají vytvořit sudetští Němci s Čechy společný stát *nebo se mají přičlenit k jinému*

státu, musí být vyhrazeno tomuto národu. Je nutno zjistit je plebiscitem za mezinárodní kontroly, jak tomu kdysi bylo při hlasování v sárském území.“

„Všechny sympatie pro český osvobozovací boj nemohou a nesmějí nic změnit na skutečnosti, že nejsme částí českého národa a že jeho cíl *obnovení českého státu - nemůže být prostě také našim cílem. Nemůžeme připustit, aby naši lidé naslepo anebo „at se stane cokoli“ vstupovali do českých legií* a aby snad bojovali dokonce proti našim německým soudruhům doma za obnovu českého státu. Kdo z nás jde do boje, musí vědět, že bojuje pro *svůj* národ, pro jeho svobodu a lepší budoucnost...“

*

„...Nesmíme pomáhat českým aspiracím, kopírovat jednoduše Čechy z let 1914–18, nesmíme – hledíc k pittsburské dohodě a zkušenostem, které s ní učinili Slováci – *spokojit se dohodami s Čechy o úmyslech stran autonomie nebo federace.*“

*

W. Jaksch: Směrnice pro zahraniční politiku sudetoněmecké sociální demokracie. Říjen 1939.

„...O státní příslušnosti sudetských území bylo v době dvou desetiletí dvakrát jednostranně rozhodnuto. Diktátem saint-germainským bylo Československo po dvě desetiletí zatíženo nerozřešenými národnostními problémy... *Žádáme pro sudetské Němce právo sebeurčení...*“

„Nezapíráme, že mnichovskými hranicemi byl

mnohdy porušen národnostní princip a že uvnitř těchto hranic by obnovený stát Čechů a Slováků nebyl schopen života. Jako část sudetoněmeckého národa musíme však především zastávat zájmy tohoto národa. Podle dvacetiletých zkušeností musíme proto odmítnouti, za stejných nebo podobných podmínek, které platily až k mnichovské dohodě, připojit sudetoněmecký národ k převážně českému státu. Podle našeho hlubokého přesvědčení by takové řešení neslo v sobě zárodek nových konfliktů.“
„Tři miliony sudetských Němců potřebují však administrativní ústředí ve formě autonomní zemské vlády...“ „Každá trvalá demokratická úprava poměru mezi Čechy a sudetskými Němci musí spočívat *na uznání uzavřeného německého jazykového území v Čechách a na Moravě.*“

*

Z oběžníku W. Jaksche z 24. listopadu 1939:

„V situaci uprchlíků nenastalo dosud žádné zhoršení, ačkoliv jsou poměry válečné. Neoddáváme se však klamným nadějím, že při delším trvání války by mohla být zachována dosavadní míra péče o uprchlíky. *Rozhodli jsme se proto doporučit v příložených směrnících, aby zbraněschopní muži dobrovolně vstoupili do brutské armady.*“

*

Z oběžníku W. Jaksche ze dne 17. ledna 1940:

„Bez vyjasnění jistých předběžných otázek, hledících k státoprávnímu postavení sudetského území,

nemohli jsme doporučovat bezpodmínečný vstup do české zahraniční armády. Zvolili jsme cestu, doporučit našim zbraněschopným přátelům *dobrovolný vstup do britské armády...* „*Otázka české příslušnosti sudetského území je mezinárodně právně otevřena a nebude také znovu rozhodnuta bez naší účasti...*“

„The New Statesman and Nation“. 24. února 1940 z dopisu W. Jaksche, uveřejněného pod titulem „Future of Czechoslovakia“ (Budoucnost Československa). Str. 242.

„...V zájmu demokracie v sudetském území musíme zůstat zcela nezávislí ve svých vztazích k Národnímu výboru, i když s ním zcela sympatisujeme. Poněvadž tyto otázky jsou zcela nevyřešené, musíme dáti sudetským Němcům svobodnou volbu ke vstupu buď do britské nebo do české armády.“

Z projevu W. Jaksche na schůzi předsednictva německé sociálně demokratické strany dne 9. března 1940 v hotelu Holmhurst v Loughtonu, Essex:

„Ve své úvaze nesmíme státi tam, kde jsme stáli. Důvodem pro to je, že tento stát již neexistuje. Byli jsme tehdy v abnormálním postavení, v němž jsme musili být proti autonomii sudetského území, abychom nebyli Henleinovi zcela vydáni...“ „...Naše deklarace musí spočívat na těchto principech: 1. Smluvní řešení, 2. rovnoprávnost národů a ne pouze lidí. K otázce zemské vlády. Nejde pouze o zemskou vládu, nýbrž také o zemský parlament sudetských Němců. Theorií právnícké osobnosti národa je prakticky zemský parlament a teritoriální berní svrchovanost...“

Z deklarace sudetoněmecké sociálně demokratické strany „Über die künftige Stellung des Sudetengebietes im Rahmen einer demokratisch-föderalistischen Neuordnung Europas“ z 10. III. 1940, str. 8 (O budoucím postavení sudetského území v rámci demokraticko-federalistického nového uspořádání Evropy):

„Reklamujeme mír dorozumění také pro obyvatelstvo sudetského území. O jeho státní příslušnosti bylo ve dvou desetiletích dvakrát jednostranně rozhodnuto. Diktátem saint-germainským bylo Československo po dvě desetiletí zatíženo nerozřešenými národnostními problémy...“

„...Požadujeme pro 3 miliony sudetských Němců právo sebeurčení.“

*

„Freundschaft“ (Přátelství) č. 3. Březen 1941. Z článku „So sprechen unsere Canadier“ (Tak mluví naši Kanaďané).

„Těžko lze očekávat, že větší část našich soudruhů uzná bez donucení autoritu československé zahraniční vlády, dokud nebyla dána našim příslušným místům ujištění, která by znemožňovala, aby se opakovalo posledních 20 let Československé republiky. Dobrovolné podřízení může nastat pouze tehdy, bude-li dosavadní československá zahraniční vláda ochotna uznat zásady vyslovené v bodu IV deklarace naší strany z 10. března 1940.“

Z oběžníku W. Jaksche z 10. března 1941:

„...Ve stálém spojení s našim výkonným výborem jsem tedy navrhl:“

Postavíme se na půdu předmnichovských hranic, žádáme však od vlády prohlášení, že nová ústava vznikne po vzájemné dohodě a nikoliv diktátem...“

Z oběžníku W. Jaksche z 23. ledna 1942:

„...Cílem české politiky zůstává stále maximální vzrůst národní moci po válce. Pro naše partnery by bylo pohodlné, kdyby se tento vývoj děl s naším formálním souhlasem...“

Oběžník W. Jaksche z 23. března 1942:

„...Příslušnost jistého počtu našich soudruhů k britským formacím má hlubší smysl. V rozhodujících dnech bude záležet pouze na naší síle. Mnozí z Vás, ne-li všichni, podle lidské prozíravosti budou moci být snáze zařazeni do služby naší věci, když až do té doby zůstanou v některé britské formaci...“

Z oběžníku W. Jaksche z června 1942:

„Kdyby byla na české straně přece jen ochota postupovat při řešení této otázky podle uznaných demokratických principů, nebudeme váhat vydat našim soudruhům příslušné jednotné směrnice. Kdyby byl ale podniknut pokus vykonávat na naše lidi zatím tlak a povolávat je jednotlivě k odvodům, pak takový pokus diktátu nad muži zkušenými v boji ospravedlní politické a morální rozhodnutí každého jednotlivého soudruha pro anglickou armádu. Výkonný výbor strany je si plně vědom své odpovědnosti také v této otázce...“

8. Podotýkám, že Vaše politické memorandum, které jste sepsal a rozdával v létě roku 1939, zejména ve své části IV, obsahuje výslovný Váš požadavek, aby se českoslovenští Němci mohli volně vyslovit buď pro Československo, nebo

pro velkou všenněmeckou říši jako jedna z jejích provincií. Ostatně memorandum to vychází z naprosto pochybeného stanoviska, jako by středoevropské menší národy – po periodě nacismu a po všem tom, co se jim se strany Německa stalo – byly morálně, psychologicky a politicky vůbec s to vstoupit do jednoho politického svazku s Německem, o němž nikdo dnes nemůže říci, co s ním bude hned po válce a co s ním bude v příštích třiceti letech.

Po tom, co se v Německu stalo, musí nejprve německý lid odčinit minulost a pak po jistou periodu vést takovou politiku, aby k němu mohly evropské národy mít aspoň jistý stupeň důvěry. To znamená, že opravdové konečné mírové řešení evropských problémů můžeme očekávat teprve v delší době snad dokonce několika desetiletích.

9. Konstatuji, že všechna usnesení strany, která jsou opakována také ve Vašem usnesení ze dne 4. října 1942, vcelku zachovávají politickou linii, která je obsažena ve všech právě uvedených citátech. Vcelku jejich obsah a smysl je tento:

a) Nepřijímáme a nehájíme právní kontinuity republiky.

b) Každé naše prohlášení o československém státě je podmíněčné, nechávajíc si otevřenou cestu také k jiným řešením.

c) Nebylo nikdy jasno, zdali Vaše příslušenství k československému občanství je zásadní, či zdali se vztahuje jen na dočasný fakt, že formálně máte československé pasy a že britské a jiné úřady Vás pokládají za Čechoslováky.

d) Vaši lidé se necítí a necítili povinni vykonávat občanské své povinnosti k Československé republice nejen v době dokud v plné své právní integritě nebyla mezinárodně ještě uznána, ale zejména ani tehdy, když k uznání došlo a dokonce zachovávají toto stanovisko i dnes. (Viz: Vaše usnesení o vojenské službě.)

e) Řekl jsem Vám soukromě v poslední naší rozmluvě, že ani poslední Vaše usnesení mne neuspokojuje. Řeknu Vám své důvody: Nejen, že jste nevyužili příležitosti anulování Mnichova, abyste zaujali správné stanovisko ke skutečné mezinárodní realitě, ale všechny výše uvedené nejasnosti, nerozhodnosti a vědomě hájená Vaše politika podmíněčnosti je v něm zase opakována. *Naopak říkáte, že anulování Mnichova na Vašich cílech nic nemění.*

Rád konstatuji, že v závěru svého usnesení říkáte, že uznáváte nutnost všechny konstituční otázky nyní odložit, což Vaši dohodu s vládou československou usnadní. Ale zdali jste Čechoslováky či nejste, zdali máte ještě rezervy ohledně své bezpodmínečné a jasné státní příslušnosti, zdali se stavíte plně a bezpodmínečně za stát či nikoli – ani nyní jste jasně a jednoznačně neřekli. Je to taktika? Či nerozhodnost? *Anebo rozhodnutí zachovat si otevřeny dveře k různým možnostem?*

10. Takový je stav. Myslíte, že je možno, aby nějaký Čechoslovák – a nejen Čechoslovák, nýbrž i kterýkoli spojenecký politik – pochopil, že má býti jmenován do Státní rady nebo mezi úřednictvo československého státu někdo, kdo se dosud veřejně nikdy za československého občana neprohlásil, kdo odmítá své povinnosti občanské plnit a kdo svou příslušnost ke státu stále

ještě *podmiňuje* a nechává si otevřeny dveře, aby v budoucnosti mohl hájit stanoviska jiná?

Nemyslím, že by se tato nemožná situace mohla ještě prodlužovat.

Pozdravuje Vás srdečně Váš

Dr. Ed. Beneš v. r.

Aston Abbots, 10. ledna 1943.

Pan poslanec W. Jaksch, Londýn.

MEMORANDUM

PRESIDENTA DR. EDVARDA BENEŠE

PRO SVATOU STOLICI,

ODEVZDANÉ 12. KVĚTNA 1943

PRESIDENTU SPOJENÝCH STÁTŮ F. D. ROOSEVELTOVI

I. 7. ledna 1941 byl odevzdán presidentem dr. E. Benešem apoštolskému zástupci ve Velké Británii Jeho Milosti Msgru W. Godfreymu dopis, v němž bylo zdůrazněno toto:

Okamžitě po příměří (v roce 1918) zahájil jsem jako zahraniční ministr republiky diplomatická jednání se Svatou stolicí a počal jsem jednati o rozhraničení diecesí, církevním majetku atd. Bylo mnoho nesnází v roce 1924 a opět v roce 1927, kdy povstala nová a velmi vážná nedorozumění v této oblasti. Ale v roce 1927 podařilo se mi definitivně urovnati všechny tyto otázky tím, že jsem vytvořil definitivní právní základ pro budoucí styky: byl přijat t. zv. Modus vivendi mezi Svatou stolicí a Československou republikou a byly definitivně vybudovány normální a přátelské vztahy. Od této doby vzájemný poměr byl dobrý a spolupráce se vyvíjela bez nesnází. Obzvláště nemohu zapomenouti nejvyšší sympatické stanovisko Jeho Svatosti papeže Pia XI. k Československu v době zářijové krise roku 1938 a poselství, které mi zaslal v nejkritičtějších okamžicích dějin mého národa.

Z těchto důvodů jsem se domníval, že nadešla doba, kdy by mělo dojít k navázání nějakého způsobu neoficiálního styku mezi novou československou vládou, sídlící nyní v Londýně, a Svatou stolicí. Všechna ujednání,

kteřá byla předtím učiněna o církevních otázkách mezi Vatikánem a republikou, byla zničena nacistickou vládou. Poměry na Slovensku jsou velmi špatné a služebnost současné vlády Tisovy bude mít velmi hluboký vliv na postavení katolické církve na Slovensku po této válce. Pronásledování českých katolíků nacisty v českém „protektorátu“ bude také mít velký význam pro poválečnou politiku českého národa.

Poláci, Belgičané a jiní nadále udržují takové styky a jest jim umožněno diskutovati se Svatou stolicí jejich společné zájmy a jejich poválečnou politiku pokud jde o tyto věci. Od března 1939 až dodnes nebyla Českoslovákům doposud poskytnuta taková příležitost. Slovenský delegát u Svaté stolice jest zástupcem státu, který jest zcela v rukou nacistické vlády. Domnívám se, že za těchto okolností jest nejvýše žádoucí učiniti včas přípravy do budoucnosti.

Prosím o prominutí, že Vám dávám tak otevřený výklad svého stanoviska. Ale v této strašné válce, ve které jde o celou křesťanskou civilizaci a ve které Svatá stolice – jak jest patrno z vánočního poselství Jeho Svatosti papeže Pia XI. – zaujala jednoznačné stanovisko tím, že se postavila za spravedlivý mír pro všechny malé národy, domnívám se, že jest povinností všech odpovědných osob nenechat si ujít sebemenší příležitost, aby učinily, co pokládají za nutné v zájmu jejich tak těžce postiženého lidu.

II. 19. května 1941 Jeho Milost Msgru W. Godfrey odevzdal presidentu dr. E. Benešovi odpověď Svaté stolice, v níž bylo konstatováno toto:

Jeho Eminence sděluje, že četl s velkým zájmem

o Vaší účasti v jednáních, které, přes značné nesnáze, byly ukončeny Modem vivendi v roce 1927. Jeho Eminence jest obzvláště potěšena Vaší zdvořilou zmínkou o Církvi a vznešeném papeži Piu XII., který nemá na mysli nic více než spravedlivý a trvalý mír, zabezpečený nikoliv nenávisť a pomstou, ale vznešeným majestátem spravedlnosti. Jeho Svatost již vyjádřila toto své přání jednak dne 2. června 1940 a nedávno ve svém vánočním poselství k světu.

Papež a Svatá stolice cítí s každým národem v jeho utrpení a vždy se snaží, aby splnila věrně pastýřské poslání, svěřené Bohem Církvi, a všemožně napomáhala trpícím.

Jest proto zcela přirozené, že československý lid má zvláštní místo v mateřském srdci Církve. Pokud jde o krok učiněný Vaší Excelencí, směřující k navázání neoficiálních styků mezi Československou vládou nedávno utvořenou v Londýně, a Svatou stolicí, Jeho Eminence jest přesvědčena, že Vaše Excellence porozumí, jak delikátní jest současná situace a jak nesnadné by bylo v současné době poskytnouti československému lidu výhody takových styků. Jeho Eminence jest toho názoru, že doba příhodná pro takový vývoj dosud nenadešla.

III. Od té doby uplynula více než dvě léta a světová situace vojenská i politická se podstatně změnila. Vojensky vstoupily do bojů na straně Spojených národů zejména Sovětský svaz v červnu 1941 a Spojené státy americké v prosinci 1941. Tím se vojensky přesunula potenciální převaha na stranu Spojených národů. Od listopadu 1942 se to pak projevilo na válečných bojištích a dnes i ve státech Osy je zcela jasně patrné, že válku už

vyhrát nemohou. Vláda československá považuje za jisté, zejména pak od konference v Casablance, že hlavní vojenské a politické cíle Spojených národů budou nepochybně uskutečněny. Jeden z těchto cílů jest obnovení republiky Československé. Fakt, že za tímto cílem stojí také – vedle všech ostatních členů – čtyři hlavní mocnosti Spojených národů, Velká Británie, Spojené státy americké, Sovětský svaz a Čína, je zárukou československé vládě, že Československo bude společně se všemi ostatními od států Osy obsazenými zeměmi osvobozeno a rekonstituováno.

IV. Po stránce mezinárodněpolitické bylo v tom směru vykonáno už tolik, že také diplomaticky a mezinárodněprávně není dnes pochybností pro nás o tomto výsledku války. Především pro nás Československá republika nikdy mezinárodněprávně existovat nepřestala, stejně tak jako pro řadu států jiných. Velká Británie a Spojené státy americké na př. nikdy neuznaly de jure události z března 1939, čehož jest dokladem další uznávání československých vyslanectví v Londýně a ve Washingtoně. Vývojem událostí válečných bylo pak umožněno zástupcům lidu československého ve spojeneckých zemích vytvořiti na základě nesmiřitelného odporu všech tříd československého lidu ve vlasti proti Němcům organizované vojenské a politické hnutí; tomuto hnutí, jež si vytvořilo národní armádu a vládu československou, se pak dostalo v červenci 1940 politického a mezinárodněprávního uznání jako vládě a armádě národa a státu spojeneckého a válku s nacistickým Německem vedoucího a jako pravoplatný politický zástupce československého lidu ve vlasti a československého státu.

Neboť jest nutno míti na mysli, že od července 1940 československý stát a jeho mezinárodně uznaná vláda znovu se ujaly svých dřívějších práv a znovu byly zařazeny s hlediska mezinárodního práva v téže pravomoci a v tomtěž politickém, diplomatickém, vojenském i mezinárodněprávním postavení jako je tomu dnes s Polskem, Norskem, Holandskem, Belgií, Jugoslavií a Řeckem. Československá vláda v čele se svým dřívějším prezidentem byla znovu uznána jako plnoprávná vláda dřívějšího státu téměř od všech těch vlád a států, které, zachovávajíce před vypuknutím druhé světové války striktní neutralitu nebo vstoupivše později do války proti Německu, neuznávaly jednak to, co se stalo v Mnichově v září 1938, jednak to, co násilně a proti všem svým závazkům učinilo v březnu 1939 proti republice Československé nacistické Německo.

V tomto smyslu bylo diplomaticky a mezinárodněprávně plně uznáno Československo od Velké Britannie (a většiny všech dominií) a Sovětského svazu dne 18. července 1941, od Spojených států dne 31. července 1941 a od Číny dne 27. srpna 1941. Diplomatické styky a vzájemné uznání s Norskem bylo provedeno dne 12. října 1940, s Polskem dne 27. listopadu 1940, s Belgií dne 13. prosince 1940, s Egyptem dne 13. března 1941, s Holandskem dne 15. března 1941, s Jugoslavií dne 19. května 1941, s Irskem dne 28. července 1941, s Lucemburskem dne 27. února 1942, s Mexikem dne 26. března 1942, s Íránem dne 27. května 1942 a s Řeckem dne 19. srpna 1942. Vedle toho byla nová vláda Československé republiky uznána Bolivií dne 5. června 1942, Uruguayí dne 29. června 1942, Kubou dne 4. července

1942, Peru dne 6. července 1942, republikou Dominikánskou dne 10. července 1942, Brazílií dne 16. září 1942, Kolumbií, Venezuelou a Ecuadorem dne 9. ledna 1943 a Chile dne 31. března 1943. U Společnosti národů a u Mezinárodního úřadu práce zastoupení Československé republiky nepřestalo nikdy existovat a u několika neutrálních států zůstává zastoupení a styk de facto.

Zdůrazňuji tento mezinárodněprávní stav, který nejlépe ukazuje, jaká je dnes mezinárodní politická situace Československé republiky a československého lidu i jeho vlády v Londýně, a který je už dnes výrazem skutečné situace, jaká bude po válce.

Vláda Československé republiky k tomu podotýká, že od všech těchto vlád bylo uznáno jednotné Československo (země české a Slovensko) a dále, že dohoda v Mnichově ze dne 29. září 1938 byla Německem samým násilně porušena. V důsledku toho vláda Jeho Veličenstva ve své notě Československé vládě ze dne 5. srpna 1942 prohlásila, že se pokládá za prosta všech závazků pokud jde o ujednání týkající se Československa, učiněná v roce 1938 v Mnichově. Francouzský Národní výbor, jemuž předsedá generál De Gaulle, učinil totéž. Také Sovětská vláda výslovně uznala Československou republiku v hranicích z doby před zářím 1938. Ostatní státy a národy neměly účast na Mnichovské dohodě. Násilné obsazení Podkarpatské Rusi Maďarskem z roku 1939 neuznal de jure žádný z uvedených států.

V. Československý lid a později nově uznaná vláda Československé republiky s obzvláštní bedlivostí sledovala postup Svaté stolice ve věcech československých

během současné strašné mezinárodní krise. S díky uvítala postup Svaté stolice ve věci obsazení arcibiskupského stolce v Praze po úmrtí J. E. kardinála Kašpara. Chápala dobře obtíže, které vznikly Svaté stolici z postupu německé a maďarské vlády jak v zemích českých, tak i na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Byla by si přála, aby – vzhledem k tomu, že jde o válečné události dosud neskončené – všechny státy a mocnosti, s nimiž byla republika Československá až do září 1938 v diplomatických stycích, zachovaly neutrální postup aspoň v tom duchu jako Spojené státy americké nebo Velká Británie, které nikdy – ani před nebo po vypuknutí války v roce 1939 – své diplomatické styky s československými vyslancetvými ve Washingtoně a Londýně nepřerušily. Československá vláda viděla, že Svatá stolice nemohla zaujmouti podobné stanovisko, což ovšem by mohlo způsobiti určité komplikace na konci této války mezi Československou republikou a Svatou stolicí.

Vláda československá, berouc v úvahu toto dosavadní stanovisko Svaté stolice a obzvláště přítomnost ve Vatikáně zástupce Slovenska, uvažuje už dnes o tom, jak by se těmto obtížím dalo včas předejiti. Užívá této příležitosti, aby konstatovala o dnešní vnitropolitické situaci v zemích československých toto:

Všechn lid československý, až na nepatrný počet jednotlivců, je proti dnešnímu Německu. Nikdy neuznal a nikdy neuzná to, co se se strany Německa od září 1938 proti naší zemi stalo a bez výhrady stojí za dnešní československou vládou, sídlící v Londýně.

Slovenský lid stojí dnes ve své velké většině na tomtéž stanovisku. Na Slovensku jsou poměry politické, so-

ciální, hospodářské a mravní nanejvýš žalostné. Většina slovenského lidu pokládá dnešní vládu bratislavskou za vinníka této situace a za zrádce slovenského lidu a Československé republiky. Dřívější vládní strany slovenské z doby před 15. březnem 1939 (agrárníci, liberálové, socialisté) stojí téměř ve své úplnosti za vládou československou a proti dnešnímu režimu na Slovensku, zatím co z řad dřívější katolické strany lidové, která v roce 1939 převzala z rukou Němců vedení věcí slovenských, stojí podle našich zpráv dnes nejméně 60 procent proti dnešnímu režimu; vytýká mu, že se dal do spojení s pohanským nacismem německým, připustil vyhlášení války proti Polsku, Velké Británii, Spojeným státům, Sovětskému svazu a Jugoslávii stejně jako proti Československé vládě samé a vyvolal dnešní politicky neudržitelný stav na Slovensku. Svatá stolice může míti jiné informace o situaci na Slovensku. Ale pokládám za svou povinnost, abych Svaté stolici objektivně předložil informace, zakládající se na zprávách, které během posledních dvou let pravidelně přicházely z vlasti.

Za těchto okolností na konci této války by mohlo dojíti na Slovensku k vážným nepokojům, jejichž důsledky, jestli se jim včas nepředejde, by mohly být dalekosáhlé. Fakt, že tento slovenský režim, který na konci války zcela jistě velmi zle skončí, je uznáván Svatou stolicí a že Svatá stolice přijala jeho zástupce, je předmětem velkých starostí všech věrných Čechoslováků a zejména československých katolíků.

VI. Toto memorandum má za cíl ukázati na celou mezinárodní i vnitřní situaci československého lidu a československého státu v souvislosti s těmito církevními

otázkami československými. Slovensko bude beze sporu znova částí Československé republiky. Vláda československá v Londýně sama je toho názoru, že český a slovenský lid po válce sám svobodně a demokraticky si upraví svůj vzájemný poměr novou revisí dřívější konstituce. Chtěla by proto připravit situaci tak, aby také otázky náboženské a církevní nebyly po válce zbytečně komplikovány a aby zejména poměr Republiky československé k Svaté stolici nebyl ani komplikován, ani nemusel býti předmětem nějakých zvláštních a dlouhých jednání nebo sporů pro to, co se stalo během války.

Já jsem od roku 1919 vedl osobně všechna jednání za Československou republiku se Svatou stolicí a vzpomínám, jak to často bylo obtížné. Nechtěl bych, aby se to opakovalo. Po dlouhých a obtížných diskusích jsem docílil nejen plné dohody se Svatou stolicí, ale zejména i toho, že lid a parlament československý dojednání ze dne 17. prosince roku 1927, nazvaná „Modem vivendi“ a přijatá s radostí všemi katolíky českými i slovenskými, schválil. Důsledně jsem hájil zachování těchto dojednání a tak během let od roku 1927 až do roku 1938 jednotlivé klausule „Modu vivendi“ byly uváděny ve skutek. Soudím, že by bylo nejjednodušší, kdybychom se prostě mohli vrátit před koncem války do dřívějšího stavu bez všech dalších komplikací, výkladů a dohadování tím, že by se prostě dřívější normální diplomatické styky mezi Svatou stolicí a Československou republikou obnovily a otázky, které nám vzniknou z této hrozné války v duchu „Modu vivendi“ ve chvíli pádu Německa pak konkrétně řešili. Vláda československá by to uvítala. Zabránilo by to beze sporu mnohým nesná-

zím, které jinak naprosto určitě vzniknou, vzhledem k chaosu, který jistě nastane ve střední Evropě po porážce států Osy.

VII. Nepokládá-li Svatá stolice tento postup pro sebe za možný nebo vhodný, anebo soudí-li Svatá stolice, že takový postup by mohl býti přijat jen v omezené míře vzhledem k událostem válečným, byla by vláda československá vděčna za projevení stanoviska Svaté stolice v této tak choulostivé věci. Československá vláda chce tím zdůraznit, že pokládá za svou povinnost starat se už nyní o konsolidaci poválečných poměrů. Takovým konsolidačním činitelem budou českoslovenští katolíci, jejichž spolupráci ve vládě po válce chceme si opět zachovat a pro jejichž spolupráci včas vyřízení poměru mezi Československou republikou a Svatou stolicí bylo by jistě velmi podstatné. Věřím, že Československo vůbec bude jedním z těch států, které se po dnešní válce ze všech středoevropských států zase první zkonsolidují. Vláda československá tudíž si chce připravit včas všechno tak, aby mohla po válce pokračovat ve své politice z doby, kdy i poměry mezi Svatou stolicí a naší zemí byly konsolidované, normální a přátelské.

Pokládám za svou povinnost v nynější chvíli, kdy – jde tu ovšem o mé osobní přesvědčení – je mi vcelku jasno, jak se poměry tohoto roku vyvinou a jak se dnešní hrozné události válečné skončí, obrátit se na Svatou stolicí s tímto memorandem. Chci po válce československému lidu vydati počet z činnosti naší vlády i s hlediska naší politiky církevní a ukázat mu, že jsme nezanedbali žádný úsek našich mezinárodních vztahů. Byl bych šťasten, kdybychom mohli učinit skutečný krok kupředu a

zajistit tak v budoucnosti zdárný vývoj vztahů mezi Svatou stolicí a Republikou československou. Naš československý lid, tak těžce zkoušený, tak zle pronásledovaný a tak nesmírně trpící jak v zemích českých tak i na Slovensku, za dnešního tamního režimu nacistickými Němci ovládaného, by toho opravdu zasluhoval.

A obtíže, které by mu po válce ve věcech církevních a náboženských pro události válečné mohly vzniknouti, byly by zažehnány nebo aspoň omezeny na minimum. Bylo by to ku prospěchu obou interesovaných činitelů, Svaté stolice i Československé republiky.*

Dr. Edvard Beneš.

Londýn, v květnu 1943.

* Toto memorandum bylo odesláno 15. července 1943 Vatikánu také prostřednictvím britské vlády.

REJSTŘÍK JMENNÝ

- Alexander I.*, jugoslávský král 18, 38, 42
Alexandrovskij, Sergěj, 1934–39 sovětský vyslanec v Praze 34, 66, 67
Aloisi, Pompeo, italský diplomat, 1933 až 1937 zástupce Itálie u Rady Společnosti národů 37
Antonescu, Victor, 1936–37 rumunský ministr zahraničních věcí, pozdější diktátor 49, 224
Armstrong, Hamilton Fish, amer. politik diplomat a publicista 114, 115
Arnold, Henry H., generál, velitel amer. letectva 230
Auriol, Vincent, franc. politik, nyní prezident franc. republiky 350
Avenol, Joseph, od r. 1933 generální sekretář Společnosti národů 61, 107, 109

Balabán, Josef, čs. plukovník 229
Baldwin, Stanley, předseda brit. vlády 1935–37 44
Barbier, André, franc. senátor 141
Barthelémy, Joseph, franc. právník 46
Barthou, Jean Louis, franc. ministr zahraničních věcí 1934 18, 40, 42
Beck, Józef, polský ministr zahraničních věcí 11, 15, 17, 20, 35, 37, 39, 110, 195, 197
Bečko, Ján, člen čs. vlády v Londýně 129, 159, 165
Bechyně, Rudolf, poslanec, předseda Státní rady v Londýně 129, 237
Beneš, Bohuš, úředník zpravodajského odboru čs. ministerstva zahraničních věcí 75, 83, 92
Beneš, Vojta, čs. senátor, nyní poslanec ÚNS 91, 126
Berle, Adolf Augustus, stát. podsekretář amer. zahraničního úřadu 1938–44 272, 278
Beuer, Gustav, člen Kreibichovy skupiny německých komunistů z ČSR v emigraci 144
Biddle, Anthony Joseph Drexel, amer. vyslanec u čs. vlády v Londýně 270
Bismarck, Otto v., něm. říšský kancléř 273
Blum, Léon, předseda franc. vlády 1936–37, 1938 43, 57, 58, 139
Boček, Bohumil, plukovník, nyní generál a náčelník čs. hlavního štábu 143
Bogomolov, Alexander Jefremovič, sovětský velvyslanec pověřený u exilových vlád v Londýně 271, 282, 283, 330, 358–362, 380
Bonham-Carter, Lady Violet, od r. 1945 předsedkyně brit. lib. strany 124
Bonnet, Georges, franc. ministr zahraničních věcí 1938–39 56, 61–65, 69, 107, 139, 140, 194, 256, 342, 345
Bořek-Dohalský, Zdeněk, český politik a žurnalista 75, 229

- Bradáč, Bohumír*, čs. ministr národní obrany 37
- Brüning, Heinrich*, něm. kancléř 1930 až 1932 37, 61
- Bullitt, William Christian*, amer. velvyslanec v Paříži 1936—40 61, 256
- Cadogan, Sir Alexander George Montagu*, státní podtajemník brit. ministerstva zahraničních věcí od ledna 1938 150
- Campbell, Sir Ronald Hugh*, brit. velvyslanec v Paříži 1939—40 152
- Caroll II.*, rumunský král 23
- Carr, Wilbur John*, amer. vyslanec v Praze 255
- Cecil, Viscount Robert*, brit. státník 123—126
- Clementis, Vladislav*, advokát, poslanec a publicista, nyní státní tajemník čs. ministerstva zahraničních věcí 208
- Clynes, John Robert*, brit. politik labourista 124
- Comert, Pierre*, franc. žurnalista, šéf zpravodajské služby ve franc. ministerstvu zahraničních věcí 1933 až 1938 139
- Coolidge, Calvin*, 29. prezident USA 1923—29 259
- Curtius, Julius*, něm. ministr zahraničních věcí 1929—31 37, 61
- Cvetkovič, Dragiša*, předseda jugoslávské vlády 229
- Čankajšek, čínský generalissimus* 378
- Čatloš, Ferdinand*, generál, ministr národní obrany v býv. Tukově vládě 278
- Čihák, Jaroslav*, čs. generál 144
- Daladier, Edouard*, předseda franc. vlády 1938—40 56, 61—65, 69, 98, 103, 131, 137—140, 150, 194, 222, 256, 338, 345, 348
- David, Joža*, čs. poslanec, nyní předseda ÚNS 143
- Davies, Lord*, brit. politik 124
- Davies, Joseph E.*, amer. velvyslanec v Moskvě 1936—38 287, 289
- Déjean, Maurice*, diplomat, nyní franc. velvyslanec v Praze 342—345, 351, 352
- Delbos, Yvon*, franc. ministr zahraničních věcí 1937—38 58, 139
- De Witte, Eugen*, senátor něm. soc.-dem. strany v ČSR 325, 327, 484, 485
- Drábek, Jaroslav*, advokát a český politik 76
- Drtna, Prokop*, osobní tajemník presidentův, nyní čs. ministr spravedlnosti 75, 143
- Eden, Anthony*, brit. ministr zahraničních věcí 1935—38, 1940—45 41, 44, 124—126, 151, 152, 154, 184, 186, 188, 279, 286, 299, 302, 304, 306—308, 311, 340, 342, 363—365, 371, 375, 379, 401
- Eisenlohr, Ernst*, něm. vyslanec v Praze 60
- Fajfr, Jaroslav*, generál, šéf čs. letectva 65
- Faucher, Louis Eugène*, generál, náčelník franc. vojenské misce v Praze do 1938 45, 58, 139
- Feierabend, Ladislav*, ministr, člen čs. vlády v Londýně 144, 159, 165
- Fierlinger, Zdeněk*, čs. vyslanec v Moskvě, nyní náměstek předsedy čs. vlády 103, 104, 220, 221, 242, 380, 383, 385, 386, 392, 393, 400, 414, 438, 443
- Flandin, Pierre Etienne*, předseda franc. vlády 1934—35 22, 62
- Frank, Karl Hermann*, poslanec býv. sudetoněmecké strany, pozdější státní tajemník a státní ministr t. zv. protektorátu Čechy a Morava 311
- Gamelin, Maurice Gustave*, šef franc. generálního štábu 1935—40 57, 58, 59
- Gaullé, Charles de*, franc. generál a politik 257, 269, 279, 280, 340, 342 až 346, 348—352, 367, 499
- Gerke, Jan*, tajemník čs. vyslanectví v Londýně 104
- Ghak, generál*, viz: Mézl
- Giraud, Henri*, franc. generál, 367
- Girsa, Václav*, čs. vyslanec ve Varšavě a v Bělehradě 11, 17, 49, 75
- Godfrey, Msgr, William*, apoštolský zástupce ve Velké Británii od 1938 494, 495
- Goebbels, Josef*, něm. ministr propagandy 34, 200, 215, 232
- Gömbös, Julius*, předseda maď. vlády 1934 35
- Göring, Hermann*, něm. maršál 42, 44, 54, 73, 200, 255
- Gottwald, Klement*, poslanec, nyní předseda čs. vlády 393, 405, 406, 408 až 410, 413
- Greenwood, Arthur*, předseda Labour Party 116, 124
- Grzybowski, Wacław*, polský vyslanec v Praze 1927—35 11, 16, 17
- Hácha, Emil*, prezident Česko-slovenské republiky, později státní prezident t. zv. protektorátu 80—82, 88—90, 98, 100, 164, 184, 213, 406, 410, 439
- Haile Selassie I.*, habešský císař 20
- Hála, František*, Msgr., nyní čs. ministr pošt 129
- Halifax, Viscount Edward*, brit. ministr zahraničních věcí 1938—40 84, 107, 132—134, 157, 160, 162, 171, 296, 445, 446
- Harper, Samuel N.*, prof. university v Chicagu 94
- Harriman, William Averell*, amer. velvyslanec v Londýně 1941, od 1943 amer. velvyslanec v Moskvě 230, 375
- Hasal, Antonín*, čs. generál, nyní předseda vojenské kanceláře presidenta republiky 144, 392
- Haushofer, Albrecht*, důvěrník Hitlerův 25—29, 31, 32
- Haushofer, Karl*, prof. university v Mnichově 25
- Heidrich, Arnošt*, vyslanec, delegát ČSR u Spol. národů, nyní generální tajemník čs. ministerstva zahraničních věcí 73
- Henderson, Arthur, ml.*, předseda Labour Party 116, 124—126
- Henderson, Neville Meyrick*, brit. velvyslanec v Berlíně 1939 44, 45, 130
- Heinlein, Konrad*, předseda býv. sudetoněm. strany 56, 318, 333, 344, 453, 467
- Herriot, Edouard*, franc. státník 40, 139
- Heydrich, Reinhard*, generál něm. policie, t. zv. zastupující říšský protektor v Praze 200, 298, 310, 480

- Hilger, G., legační rada něm. velvyslancectví v Moskvě 200
- Hitchcock, Edward B., amer. novinář a presidentův sekretář 115
- Hitler, Adolf, 2, 3, 6, 8, 11, 14–16, 18, 20–27, 31, 33–37, 39, 40, 42, 53 až 56, 59, 62, 64, 69, 70, 74, 88, 90, 92, 97, 98, 114, 116–119, 121, 122, 129–131, 140, 144, 172, 184, 191, 200, 201, 204, 209, 212, 221, 225, 228–231, 233, 238, 239, 247, 249, 253, 257, 274, 275, 310, 320, 326, 327, 335, 336, 338, 340, 341, 346, 357, 449, 469, 475, 483
- Hoare, Samuel, brit. ministr zahraničních věcí 1935 19, 20, 43, 44
- Hodínová-Spurná, Anežka, poslankyně ÚNS 144
- Hodža, Milan, předseda čs. vlády 26, 32, 33, 129, 138, 174, 209, 453, 472, 475, 477, 478, 482
- Hoover, Herbert Clark, 30. president USA 1929–33 465
- Hopkins, Harry L., poradce Rooseveltův 278, 281, 283, 286, 375
- Hromádko, Vilém, inž., nyní předseda Ústředního svazu čs. průmyslu 198
- Hudson, Robert, brit. ministr obchodu 92
- Hull, Cordell, amer. státní sekretář zahraničních věcí 1933–44 122, 127, 240, 257–261, 272, 278, 279, 286, 287, 289, 361, 362, 365, 371
- Hurban, Vladimír, čs. vyslanec ve Washingtoně 99, 104, 122, 137, 196, 259–263, 265, 270, 272, 280, 283 až 288, 443
- Hus, Jan 336
- Husárek, Karel, čs. generál 68
- Hutchins, Robert Maynard, president university v Chicagu 94
- Hutník, plukovník, viz: Kudláček
- Chamberlain, Neville, předseda brit. vlády 1937–40 44, 70, 84, 90, 91, 98, 103, 127, 130–133, 192, 255, 310, 338
- Champerier de Ribes, Auguste, státní podtajemník ve franc. ministerstvu zahraničních věcí 1939–40 137, 138, 141
- Charles-Roux, François, franc. velvyslanec v Praze 1927–32, velvyslanec 1932–40 u Vatikánu 141
- Chautemps, Camille, předseda franc. vlády 1930, 1933–34, 1937–38 58, 61
- Chelčický, Petr 336
- Chodský, plukovník, viz: Boček
- Churchill, Winston, předseda brit. vlády 1940–45 124, 125, 127, 162, 172, 230, 231, 233, 238, 240, 252, 279, 280, 284, 287, 289, 296, 297, 299, 302, 362, 365, 367, 368, 373, 375, 378, 400, 401, 404, 445, 446, 461, 465
- Chvalkovský, František, čs. vyslanec v Berlíně a v Římě, později ministr zahraničních věcí v Beranově vládě a vyslanec t. zv. protektorátu v Berlíně 60, 82, 87–89
- Chytil, Zdeněk, český advokát a politik 75
- Ingr, Sergěj, čs. generál, člen čs. vlády v Londýně 37, 106, 110, 128–130, 136, 137, 142, 143, 152, 153, 159, 165, 170, 177, 199
- Jaksch, Wenzel, poslanec býv. něm. soc.-dem. strany v ČSR 145, 317 až 326, 328, 451, 454–457, 460, 465, 472–493
- Janoušek, Karel, čs. generál 144
- Jefferson, Thomas, 3. president USA 1801–09 95, 276
- Jina, Jan, min. rada čs. ministerstva zahraničních věcí, nyní přednosta politického odboru kanceláře presidenta republiky 75
- Jodl, Alfred, náčelník něm. generálního štábu 200
- Kalinin, Michail Ivanovič, předseda Nejvyššího sovětu 380, 393, 395
- Kalla, Josef, čs. plukovník a vojenský attaché v Londýně 76, 104
- Kašpar, Karel, kardinál, arcibiskup pražský 500
- Katz, Franz, poslanec býv. něm. sociálně-demokratické strany 325, 458
- Keitel, Wilhelm, vrch. velitel něm. branné moci 200
- Kennedy, Joseph Patrik, amer. velvyslanec v Londýně 1938–40 255, 256
- Kerr, Sir Archibald John, brit. velvyslanec v Moskvě od r. 1942 375
- King, William Lyon Mackenzie, předseda kanadské vlády od r. 1935 275
- Kirpalová, Irene, poslankyně býv. soc.-dem. strany v ČSR 145, 317
- Klecanda, Vladimír, prof. dějepisu na universitě Komenského v Bratislavě 143
- Klinger, Oskar, MUDr, lékař presidentův 271
- Klučka, Lev, inž., úředník ministerstva zahraničních věcí v Praze 223, 224
- Knox, Franklin, stát. sekretář námořnictva USA 272
- Kögler, Franz, poslanec býv. něm. sociálně-dem. strany v ČSR 145
- Koch, Walter, něm. vyslanec v Praze do r. 1936 40
- Kopecký, Václav, poslanec, nyní čs. ministr informací 405, 406
- Kornejčuk, Alexander E., sovětský spisovatel, zástupce Molotova 1943 až 1944 391–394, 398, 399
- Krajina, Vladimír, docent, dnes profesor Karlovy university v Praze, generální tajemník národněsocialistické strany 213, 218
- Kramář, Karel, předseda býv. národně-demokratické strany 313
- Kraus, Jaroslav, šéf informační služby čs. ministerstva zahraničních věcí v Londýně 1939–45, nyní vyslanec v Bukurešti 392
- Krebs, Hans, poslanec býv. sudetoněm. strany 331
- Kreibich, Karl, býv. poslanec komunistické strany v ČSR 144, 317, 455
- Krejčí, Ludvík, generál a náčelník čs. hlavního štábu 65, 66, 69
- Krofta, Kamil, historik a čs. ministr zahraničních věcí 1936–38 5, 26, 32, 49, 50, 57, 58
- Kudláček, Čeněk, čs. plukovník, nyní generál 143
- Lacroix, Victor Léopold de, franc. vyslanec v Praze 1936–39 70
- La Guardia, Fiorello, mayor New Yorku 93, 196
- Langer, František, čs. plukovník, nyní generál a spisovatel 129

- Lansing, Robert*, amer. státní sekretář zahraničních věcí 1915—20 326, 470
- Laušman, Bohumil*, poslanec, nyní čs. ministr průmyslu 143
- Laval, Pierre*, franc. ministr zahraničních věcí 18, 19, 42, 43
- Layton, Sir Walter Thomas*, brit. národohospodář 123, 124
- Lebeděv, Viktor Zacharovič*, první sovětský vyslanec u čs. vlády v Londýně 1943 394
- Lebrun, Albert*, president Francouzské republiky 1932—40 56
- Lee, Joshua Byran*, amer. senátor 261
- Lenk, Josef*, člen Zinnerovy skupiny býv. něm. sociálních demokratů v emigraci 145, 317
- Lennox, Gordon*, brit. publicista 124
- Ležák, Borin Vladimír*, redaktor, sekretář česko-slovenské Národní rady 174
- Lidell-Hart, Basil Henry*, brit. vojenský historik a publicista 124
- Lichner, Jan*, poslanec, člen čs. vlády v Londýně, nyní státní tajemník čs. ministerstva zahraničního obchodu 144, 159, 166
- Lincoln, Abraham*, 16. president USA 1861—65 95, 277
- Lipski, Józef*, polský velvyslanec v Berlíně 1933—39 39
- Lisický, K.*, legační rada čs. vyslanectví v Londýně 82, 104, 134
- Litvinov, Maxim Maximovič*, sovětský komisař zahraničních věcí 1929 až 1939 40, 41, 98, 103, 119, 121, 194, 235, 440
- Lloyd George, Miss Megan*, člen britské sněmovny za liberální stranu 124
- Lobkowitz, Max*, čs. vyslanec 1941—42, od 1942 velvyslanec v Londýně 130, 187
- Lockhart, R. H. Bruce*, brit. spisovatel, politik a britský zástupce u prozatímní čs. vlády 1940—41 132, 150, 172, 185, 186, 232, 233, 296, 297, 299, 302, 446, 447
- Locher, Karel*, český opoziční emigrant 174
- Lothian, Marquess of, Philip Henry Kerr*, brit. velvyslanec ve Washingtoně 250
- Low, David*, brit. karikaturista 338
- Lytton, Lord Victor Alexander Georg Robert*, brit. politik 124, 127
- Mac Donald, Ramsay*, předseda brit. vlády 1931—35 2, 19, 38, 39
- Mach, Alexander*, slov. politik, později ministr propagandy v Tukově vládě 278
- Majskij, Ivan Michajlovič*, sovětský velvyslanec v Londýně 1932—43 109, 201—204, 207, 224, 235, 241—244, 356
- Mandel, Georges*, franc. ministr kolonií 139, 140
- Marek Ferdinand*, rakouský vyslanec v Praze 1919—38 33
- Masaryk Jan*, čs. vyslanec (1935—39) min. zahr. věcí 1940—45 čs. vlády v Londýně, nyní ministr zahraničních věcí 76, 104, 123, 124, 128, 143, 159, 165, 171, 184, 186, 227, 243, 244, 258, 263, 266, 269, 285, 302, 304, 307—309, 343, 345, 352, 357, 361, 363, 388, 395, 401, 416, 443
- Masaryk, T. G. 9*, 14, 16, 54, 55, 59, 120, 127, 149, 164, 172, 232, 263, 264, 272, 273, 277, 313, 314, 326, 355, 436, 466, 477
- Maštaj, Vojtěch*, čs. vyslanec v Berlíně 1932—39 17, 25, 26, 34, 39, 73, 81
- Merriam, Charles E.*, prof. university v Chicagu 94
- Mězl, Ondřej*, čs. generál 144
- Mikołajczyk, Stanisław*, předseda polské vlády v Londýně 1941—44 227, 399—405
- Miroslav*, čs. generál, viz: *Neumann*
- Mohammed Riza Pehlevi*, iránský šach od r. 1941 392
- Molotov, Vjačeslav Michajlovič*, sovětský komisař zahraničních věcí od r. 1939 107, 194, 197, 215, 279, 303, 304, 311, 330, 365, 371, 375, 380, 383, 385, 386, 388, 389, 391, 393 až 395, 397, 398
- Montgomery, Sir Bernard Law*, brit. maršál 367
- Monzie, Anatole de*, franc. politik, min. věř. prací 1938—40 63, 140
- Moravec, František*, čs. plukovník 68, 106, 128, 130, 199, 228
- Morgenthau, Henry ml.*, amer. ministr financí 1934—45 272
- Mościcki, Ignacy*, president Polské republiky 1926—39 58, 110
- Mussolini, Benito*, italský diktátor 2, 18, 20, 35, 38, 39, 42, 43, 50, 52—55, 62, 140, 229, 238, 258, 338
- Nadolny, Rudolf*, něm. diplomat, zástupce Německa na odzbrojovací konferenci v Ženevě 1932—33 8
- Naggiar, Paul Emile*, franc. vyslanec v Praze 1935—36 21
- Nečas, Jaromír*, čs. ministr, člen čs. vlády v Londýně 77, 144, 159, 165
- Nejedlý Zdeněk*, prof. Karlovy university v Praze, nyní čs. ministr ochrany práce a sociální péče 393, 405
- Němec, František*, poslanec, člen čs. vlády v Londýně, nyní čs. vyslanec v Ottawě 143, 159, 165,
- Neumann, Bedřich*, čs. generál 144
- Neurath, Konstantin v.*, něm. ministr zahraničních věcí 1932—38, později t. zv. říšský protektor v Praze 25, 32, 33, 60
- Newton, Basil Cochrane*, brit. vyslanec v Praze 1936—39 70, 255
- Nichols, Philipp B.*, brit. vyslanec u čs. vlády v Londýně od 1941, později velvyslanec v Praze 187, 299, 302, 304, 306—308, 363
- Nicholson, Harold*, brit. politik 124, 125
- Nižborský, čs. generál*, viz: *Hasal*
- Noël, Léon*, franc. vyslanec v Praze 1932—35 a velvyslanec ve Varšavě 1935—39 57, 139
- Nosek, Václav*, poslanec, nyní čs. ministr vnitra 144
- Osuský, Štefan*, čs. vyslanec v Paříži 1920—40 129, 130, 135—138, 141 až 143, 159, 165, 174, 209, 443, 475, 477
- Outrata, Eduard*, člen čs. vlády v Londýně, min. financí, nyní předseda plánovacího úřadu 128, 136, 137, 142, 143, 156, 165, 171
- Papánek, J.*, čs. konsul v Pittsburgu nyní vyslanec a čs. delegát pro OSN v New Yorku 105, 272
- Papen, Franz v.*, říšský kancléř 1932 až 1933, později vyslanec ve Vídni a v Ankaře 1

- Papoušek, Jaroslav*, historik, min. rada čs. ministerstva zahraničních věcí 229
- Paul, Ernst*, vedoucí Jakschovy skupiny ve Švédsku 324
- Paul-Boncour, Joseph*, franc. ministr zahraničních věcí 1932–34, 1938 39, 40, 57, 61, 62, 139, 194
- Pauliny-Tóth, Ján*, předseda slovenské strany národní, nyní vyslanec v Římě 59
- Pavel*, princ, jugoslávský regent 23, 35, 49–51, 54, 55, 229
- Pavelić, Ante*, vůdce charvátských ustašů 18
- Peres, A.*, člen Deutsch-demokratische Freiheitspartei v emigraci 145
- Pétain, Henri Philippe*, franc. maršál 1940–45 hlava franc. státu 42, 279, 340, 348
- Petar II.*, jugoslávský král 229
- Pika, Heliodor*, plukovník, nyní generál a zástupce náčelníka čs. hlavního štábu 223, 224, 393
- Pišudski, Józef*, polský diktátor 1926 až 1935 11, 14, 15, 35, 40, 42, 399
- Pius XI.*, papež 1922–39 494, 495
- Pius XII.*, papež od 1939 486
- Preiss, Jaroslav*, generální ředitel Živnostenské banky 73
- Prchala, Lev*, býv. čs. generál 110, 111, 174, 175
- Priedavek, Petr*, redaktor 174, 175
- Protič, Vasilje*, jugoslávský vyslanec v Praze 33, 50
- Purič, Božidar*, jugoslávský vyslanec v Paříži 50
- Puškin, Alexander Sergejevič*, ruský básník 429
- Queuille, Henri*, franc. ministr zemědělství 139
- Rubštejnek, Petr*, účastník druhého odboje v USA 261
- Raczynski, Edward*, polský diplomat min. zahr. věcí 1941–43 15, 227
- Rašín, Ladislav*, český politik 78, 80
- Rayburn, Sam*, předseda amer. sněmovny 272
- Reitzner, Richard*, něm. sociální demokrat, člen představenstva Jakschovy skupiny 325
- Reynaud, Paul*, předseda franc. vlády 1940 139, 150
- Ribbentrop, Joachim v.*, něm. ministr zahraničních věcí 1938-45 91, 200, 202
- Ripka, Hubert*, historik, žurnalista, člen čs. vlády v Londýně, nyní čs. ministr zahraničního obchodu 128, 129, 136, 137, 142, 143, 159, 165, 170, 227, 302, 304, 307, 330, 343, 344, 351, 361, 363, 416
- Roosevelt, Franklin Delano* 98, 101, 102, 114–122, 126, 127, 203, 204, 240, 247, 249, 250–253, 255, 257–259, 262, 263, 266, 267, 270, 272, 276, 278–286, 288, 319, 330, 361, 362, 365, 367, 368, 373, 375, 377, 378, 444 483
- Runciman, Lord Walter*, brit. politik 255, 453
- Rykov, Alexander Ivanovič*, sovětský politik 33
- Sabath, Joseph Adolphi*, člen amer. kongresu 260
- Sargent, Sir Orme*, státní podtajemník brit. zahraničního úřadu od 1939 133
- Seldte, Franz*, něm. ministr práce 1933 až 1945 25
- Seton-Watson, Robert William (Scotus Viator)*, brit. historik 123, 124
- Schieszl, Josef*, odborový přednosta kanceláře presidenta republiky do r. 1939 75
- Schmitt, Bernadotte*, prof. university v Chicagu 94
- Schubert, Carl v.*, státní tajemník v něm. ministerstvu zahraničních věcí 60
- Schulenburg, Friedrich Werner hrabě v. d.*, něm. velvyslanec v Moskvě 1934 až 1941 103, 200, 438, 440
- Schuschnigg, Kurt v.*, rakouský kancléř 1934–38 23
- Schwarz, František*, inž., poslanec za Národní sjednocení 174
- Sikorski, Władysław*, polský generál a politik 225–227, 288, 289, 399
- Sidor, Karel*, delegát Tukovy vlády u Svaté stolice 278, 495
- Simon, Sir John*, státní tajemník brit. ministerstva zahraničních věcí 2, 38, 39
- Sinclair, Sir Archibald*, předseda brit. liberální strany 124–126, 152
- Slánský, Rudolf*, poslanec a generální tajemník KSČ 208, 405, 406
- Slávik, Juraj*, čs. vyslanec ve Varšavě, člen čs. vlády v Londýně, nyní velvyslanec ve Washingtoně 142, 143, 159, 165, 205, 444
- Ślawoj-Skłodkowski, Felicjan*, předseda polské vlády 1936–39 131
- Slezák, čs. generál*, viz: *Vicherek*
- Śmigły-Rydz, Edward*, polský maršál 58
- Smutný, Jaromír*, čs. vyslanec, nyní kancléř presidenta republiky 75, 128, 129, 143, 271, 280, 285, 392, 394, 398, 400
- Spears, Edward Louis*, brit. generál 124
- Spina, Franz*, prof. býv. něm. university v Praze, předseda býv. něm. zemědělské strany a ministr 335
- Stalin, Josif Vissarionovič*, 34, 124, 197, 227, 230, 278, 285, 288, 289, 330, 365, 373, 375–378, 380, 391–395, 397, 398, 400, 401, 423
- Staćzyk, Jan*, člen polské vlády v Londýně 405
- Steed, Wickham Henry*, brit. publicista 123–125, 127
- Stimson, Henry Louis*, amer. ministr 272
- Stojadinović, Milan*, předseda jugoslávské vlády 1935–39 23, 35, 49–54
- Strang, Sir William*, státní podtajemník brit. zahraničního ministerstva 1939–43 363
- Stránský, Jaroslav*, poslanec, nyní čs. ministr školství 129
- Stresemann, Gustav*, něm. ministr zahraničních věcí 1923–29 6, 28, 60
- Subotić, Ivan*, jugoslávský vyslanec v Londýně 54, 229
- Svoboda Ludvík*, podplukovník, nyní generál a čs. ministr národní obrany 224
- Šapošnikov, Boris Michajlovič*, sovětský generál a náčelník generálního štábu 65
- Španiel, Oldřich*, čs. plukovník, nyní generál 129
- Šrámek, Msgr. Jan*, předseda čs. vlády v Londýně, nyní náměstek předsedy čs. vlády 129, 136–138, 141 až 143, 164–166, 169, 170, 237, 307, 343–345, 352

Šverma, Jan, poslanec 208, 210, 211,
218, 405, 406

Táborský, Eduard, tajemník presidentův
v Londýně, nyní čs. vyslanec ve
Stockholmu 271, 392

Templewood, Lord, viz: Hoare

Tiso, Josef, býv. čs. ministr, později
president t. zv. Slovenského štátu
88—90, 278

Titulescu, Nicolae, rum. ministr zahra-
ničních věcí 38, 49

Toerring-Jettenbach, hrabě Karl, švagr ju-
goslávskeho regenta prince Pavla 50

Trautmann, Reinhold, prof. slovanské
filologie v Lipsku 334

Trautmannsdorff, hrabě Ferdinand Johann
25

Trautmannsdorff, hrabě Maximilian Karl,
úředník něm. ministerstva práce,
důvěrník Hitlerův 25—29, 31—34

Tree, Ronald Lambert, brit. poslanec 230

Tuchačevskij, Michail Nikolajevič, so-
větský maršál 33, 231

Tuka, Bela, předseda vlády t. zv. Slo-
venského štátu 220, 278

Uhlíř, František, čs. poslanec 129

Umanskij, K. A., sovětský velvyslanec
ve Washingtoně 196, 197

Valo, Jozef, poslanec ÚNS 144

Viest, Rudolf, generál, člen čs. vlády
v Londýně 106, 128—130, 142, 143,
159, 165

Vicherek, Alois, čs. generál 144, 153

Vorošilov, Klement Jefremovič, sovětský
maršál 375, 380, 395, 398

Vrbenský, Bohumil, politik a člen čs.
emigrace v Moskvě 393, 405

Wallace, Henry A., vicepresident USA
1941—44 272

Washington, George, první president
USA 95, 276

Weizsäcker, Ernst v., státní tajemník
něm. ministerstva zahraničních věcí
1936—43 73

Welles, Sumner, státní podtajemník za-
hraničního úřadu USA 1937—43
101, 122, 240, 259, 272, 278, 281,
283, 287, 361, 362,

Wells, Hubert Gordon, brit. spisovatel
123

Wiener, Robert, tajemník klubu něm.
sociálně-demokratických poslanců
ČSR, příslušník Jakschovy sku-
piny 325

Wilson, Hugh, amer. velvyslanec v Ber-
líně 1938—39 255, 256

Wilson, Woodrow, 27. president USA
1913—21, 95, 273, 289, 470

Winant, John Gilbert, amer. velvyslanec
v Londýně od r. 1941 261, 263,
265—267

Winter, Gustav, český novinář 129

Wood, Sir Kingsley, brit. ministr financí
171

Wright, Quincy, prof. university v Chi-
cagu 94

Young, R. F. Fitzgibbon, úředník brit.
ministerstva školství 123

Zinner, Josef, vedoucí skupiny něm.
sociálních demokratů v emigraci
145, 317, 458

Zmrhal, J., prof., předseda Česko-
slovenské národní rady v Americe
112

Znamenáček, čs. generál, viz: Čihák.

OBSAH

I. PŘED VELKOU BOUŘÍ

1. Jak byl postupně prohráván mír z roku 1919..... 1
2. Události, jež vedly k Mnichovu – Naše úsilí o záchranu .. 14
  - a) První Hitlerovy pokusy o rozvrat Evropy – Pakt Hitle-
rův s Polskem Přisudského 14
  - b) Hitlerovy rozkladné nabídky na dohodu s Českosloven-
skem 24
  - c) Rozkladné nacistické a fašistické akce mají úspěch
v Polsku a v Jugoslavii – Naše reakce proti nim 35
  - d) Sankce proti Itálii posledním pokusem o odpor západ-
ních demokracií 43
3. Naš boj o záchranu v posledních třech letech před Mnicho-
vem 46
  - a) Příprava naší armády 46
  - b) Mé cesty do Rumunska, Jugoslavie a do Francie 49
  - c) Poslední krok Francie k pádu před Mnichovem 60
  - d) My a Sovětský svaz ve spolupráci na záchranu míru –
Mnichov 65

II. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA SE ZAČÍNÁ

1. Můj odchod z vlasti – Začátky druhého odboje za hrani-
cemi – Zájem Ameriky o zemi Mnichovem sraženou ... 73
2. První důsledky 15. března – Protesty velmocím a Společ-
nosti národů 96
3. Rozmluva s Franklinem D. Rooseveltem 114
4. Velká Britannie, Francie a my na začátku války 123
5. Mé pokusy o dohodu s Francií – Jednání Msgr. J. Šrámka 136
6. Pařížský Národní výbor a naše emigrace 142

III. PRVNÍ VELIKÁ KRISE VÁLKY:

KAPITULACE FRANCIE

1. Záchrana československého vojska z Francie	149
2. Britské uznání prozatímní vlády československé	155
3. Budování zahraničního československého státního zřízení	162
4. Záchvaty krise v našem vojsku a v naší emigraci	174
5. Definitivní uznání Československa Velkou Britannií	182

IV. VELIKÁ PROMĚNA VE VÁLCE SVĚTOVÉ:

SOVĚTSKÝ SVAZ, NAPADEN NĚMECKEM, ÚČASTNÍ SE SVĚTOVÉHO ZÁPOLENÍ

1. Dvojitý přelom v sovětské politice	191
2. Dohoda německo-sovětská a její důsledky pro naše hnutí ..	202
3. Vývoj Sovětského svazu k účasti na válce	219
4. Útok Německa na Sovětský svaz a obnovení spojení sovětsko-československého	233

V. VÁLKA A SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

1. Spojené státy v druhé válce světové	247
2. Vztah Spojených států amerických k Mnichovu	254
3. Spojené státy americké a uznání naší londýnské vlády	260
4. Spojené státy ve válce - Moje oficiální politická cesta do Washingtonu	270

VI. ZÁPADNÍ VELMOCI ODČIŇUJÍ MNICHOV

1. Jednání s Velkou Britannií o odvolání Mnichova	293
2. Velká Britannie odvolává Mnichov	303
3. Odsun Němců z Československa	312
Doslov ke kapitole o odsunu československých Němců ...	331

4. Také Francie odvolává mnichovskou pohanu	337
5. My a Francie - Cesta do Alžíru	348

VII. VÝCHOD A ZÁPAD -

ČESKOSLOVENSKO NA ROZCESTÍ?

1. Před mou cestou do Moskvy	355
2. Období velkých konferencí: Casablanca a Washington - Moskva, Teherán a Káhira	366
3. Podepsání smlouvy sovětsko-československé	379
4. Mé politické rozhovory se Stalinem a s Molotovem v Moskvě	391
5. Diskuse v Moskvě s naší politickou emigrací o převratu doma	405
6. Sovětská revoluce a druhá světová válka	415
7. Československo na rozcestí mezi Západem a Východem? ..	424

DOKUMENTY

Rozhlasový projev, jímž se 5. října 1938 prezident dr. Edvard Beneš při své resignaci na presidentský úřad rozloučil s česko- slovenským lidem	433
Text noty komisariátu zahraničních věcí Svazu sovětských socialistických republik, odevzdané německému velvyslanci hr. Schulenburgovi, jehož kopie byla zaslána vyslanci Fierlin- gerovi komisariátem zahraničních věcí Svazu sovětských so- cialistických republik	438
President dr. Edvard Beneš ujímá se vedení sjednocené osvo- bozovací akce Čechoslováků na celém světě	441
Prohlášení britského ministerského předsedy Winstona Chur- chilla v britské dolní sněmovně dne 23. července 1940 o uznání prozatímní československé vlády	445

Dopis R. H. Lockharta, britského zástupce u československé prozatímní vlády, prezidentu dr. Edvardu Benešovi o Chur- chillově projevu z 30. září 1940	446
Usnesení představenstva sudetoněmecké sociálně demokra- tické strany ze 7. června 1942	448
Dopis W. Jaksche prezidentu dr. Edvardu Benešovi z 22. června 1942	451
Zásadní stanovisko presidenta republiky dr. Edvarda Beneše k usnesení představenstva sudetoněmecké sociálně demokra- tické strany ze 7. června 1942, odevzdané W. Jakschovi presi- dentem republiky 1. prosince 1942	455
Dopis presidenta dr. Edvarda Beneše W. Jakschovi z 10. ledna 1943	472
Memorandum presidenta dr. Edvarda Beneše pro Svatou sto- lici, odevzdané 12. května 1943 prezidentu Spojených států F. D. Rooseveltovi	494
Jmenný rejstřík	505

DR. EDVARD BENEŠ

PAMĚTI

Část II.

Od Mnichova k nové válce
a k novému vítězství

Svazek 1.

Typografická úprava Karla Svolinského, který navrhl obálku,
obal i vazbu. 24 stran obrazových příloh hlubotiskem. Dotisk
prvního vydání v listopadu 1947 v počtu 50 000 výtisků vydalo
nakladatelství Orbis. Písmem Monotype Lutetia vytiskla knih-
tiskárna Orbis, Praha XII, Stalinova 46

Brož. 165 Kčs, váz. 195 Kčs